

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu

<http://www.kitabxana.net>

- Milli Virtual Kitabxananın

Azərbaycan Respublikası Prezidenti

yanında Gənclər Fondunun

(AzGF) maliyyə dəstəyilə

2013

Çağdaş dünya ədəbiyyatı. Dramaturgiya. Pyeslər

**Ədəbi-poetik,
kulturoloji-kreativ
tərcümə e-Antologiyası**

İkinci buraxılış - II cild

www.kitabxana.net – Milli Virtual Kitabxana

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu

01.11.2013

AZƏRBAYCAN
GƏNCLƏR FONDU

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu
Association of New Writers and Artists

Dünya ədəbiyyatını gənclərə tanıdaq.
Kreativ-innovativ e-Akademiya
Kulturoloji ədəbiyyat layihəsi

AZERBAIJAN
YOUTH FOUNDATION

Milli Virtual Kitabxananın təqdimatında

Bu elektron nəşr Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu <http://www.kitabxana.net> - Milli Virtual Kitabxananın Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Gənclər Fondunun (AzGF) maliyyə dəstəyilə “Dünya ədəbiyyatını gənclərə tanıdaq. Kreativ-innovativ e-akademiya” adlı kulturoloji ədəbiyyat layihəsini çərçivəsində nəşrə hazırlanıb və yayılır. E-kitab N 02 (148 - 2013)

Kulturoloji layihənin bu hissəsini maliyyələşdirən qurum:

[Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında](#)
[Azərbaycan Gənclər Fondu: http://youthfoundation.az](#)

Çağdaş dünya ədəbiyyatı

Dramaturgiya. Pyeslər

Ədəbi-poetik, kulturoloji-kreativ tərcümə e-Antologiyası

İkinci buraxılış - II cild

Ədəbi redaktoru, toplayanı, işləyib hazırlayanı : Aydın Xan (Əbilov)

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu sentyabrın sonundan başlayaraq Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Gənclər Fondunun (AzGF) maliyyə dəstəyilə “Dünya ədəbiyyatını gənclərə tanıdaq. Kreativ-innovativ e-akademiya” adlı kulturoloji ədəbiyyat layihəsini həyata keçirərək çağdaş dünya ədəbiyyatının ən dəyərli nümunələrindən ibarət silsilə e-antologiya nəşrə hazırlayıb. İkinci buraxılışda dünya ədəbiyyatında geniş yayılmış ədəbi növ – müasir xarici dramaturqların azərbaycancaya tərcümə olunmuş müxtəlif səpkili pyesləri daxil edilib. Elektron kitabba yaxın XX və XXI əsrin görkəmli yazıçı və dramaturqlarının müxtəlif mövzulara həsr olunmuş dram, komediya, trajikomediya kimi pyeslərin elektron variantları daxil edilib. Peşəkar mütərcimlər və yazıçılar tərəfindən, orijinal, eləcə də rus və başqa dillərdən tərcümə olunmuş bu səhnə əsərlərinin mətnlərin əsas hissəsi ilk dəfə geniş oxucu kütləsinin sərbəst istifadəsinə verilir. Bütün tərcüməçilərə, yaradıcı heyətimizə və dəstək verənlərə xüsusi minnətdarlığımızı bildiririk.

E-kitab YYSQ tərəfindən e-nəşrə hazırlanıb. AR “Müəlliflik və Əlaqəli Hüquqlarla haqqında qanunu, beynəlxalq konvensiyalarla müəllif haqları qorunur. Bütün hüquqlar Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumuna, müəlliflər və mütərcimlərə, eləcə də e-nəşr hüququ <http://www.kitabxana.net> - Milli Virtual Kitabxanaya aiddir: onların razılığı olmadan e-antologiyadan kommersiya məqsədi ilə hər hansı bir formada yayım və istifadə qəti qadağandır.

YYSQ - Milli Virtual Kitabxana. Bakı – 2013. Elektron Kitab N 02 (148 – 2013)

Virtual redaktoru və e-nəşrə hazırlayanı: Aydın Xan (Əbilov), yazar-kulturoloq

Çağdaş Dünya ədəbiyyatı

Dramaturgiya

Pyeslər

Ədəbi-poetik, kulturoloji-kreativ
tərcümə e-Antologiyası

İkinci buraxılış - II cild

BAKI – 2013

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu

www.kitabxana.net – Milli Virtual Kitabxana

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında
Gənclər Fondu dünya ədəbiyyatını dəstəkləyir

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumunun “Dünya ədəbiyyatını gənclərə tanıdaq. Kreativ-innovativ e-akademiya” kulturoloji ədəbiyyat layihəsi haqqında məlumat

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu sentyabrın sonundan başlayaraq Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Gənclər Fondunun (AzGF) maliyyə dəstəyi ilə “Dünya ədəbiyyatını gənclərə tanıdaq. Kreativ-innovativ e-akademiya” adlı kulturoloji ədəbiyyat layihəsini həyata keçirməyə başlayıb. YYSQ sədri, yazıçı-kulturoloq Aydın Xanın (Əbilov) rəhbərlik etdiyi layihə iki ay ərzində İnternet vasitəsilə və sosial şəbəkələrüstü həyata keçiriləcəkdir.

Layihənin qısa təsviri

Layihə müasir dünya ədəbiyyatının ən maraqlı nümunələrini Azərbaycan dilinə tərcümə edilərək elektron formatda nəşrə hazırlanmasına, onları İnternetdəki milli resurslarda yerləşdirməsinə, gənclərə kreativ-estetik dəyərləri aşılmasına, virtual - sosial şəbəkələrüstü akademik məsafəli kurs və e-laboratoriya təşkil etməklə yaradıcı istedadların kulturoloji biliklərini artırılmasına, xarici müəlliflərin əsərlərindən ibarət azərbaycanca e-kitabların hazırlanmasına, bu rəqəmsal nəşrlərin İnternetdə sərgisinin və tanıtımının təşkilinə, yeni nəslin bədii yaradıcılığını inkişafına, eləcə də müxtəlif ali təhsil ocaqlarında, başqa yerlərdə, kitabxanalarda real görüşlər vasitəsilə kulturoloji dəyərlərin təbliğinə yönəldilib.

Problemin qoyuluşu

Gənclər arasında kitab mütaliəsinin səviyyəsi aşağı düşüb, müasir dünya ədəbiyyatının ən maraqlı nümunələri dilimizdə yoxdur, İnternet və sosial şəbəkələrüstü məsafəli kulturoloji-kreativ yaradıcılıq kursu, eləcə də estetik-innovativ e-laboratoriyaya ciddi tələbat var. Azərbaycanda deyil, bütün dünyada, xüsusən Türkiyə, Rusiya, İran, Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımız, xüsusən də dil bilməyən yeni nəslin nümayəndələrinin intellektual-estetik səviyyəsini artırmaq vacibdir. Milli tərcümə sənətinə gənclərin diqqətini cəlb etmək əsas məsələlərdən biridir. Yeni e-oxu və e-yazı mədəniyyətini formalaşdırmaq, virtual ədəbiyyat, şəbəkə yazarlığını təbliq etmək, fərqli, qabaqcıl dünya düşüncə-estetik texnologiyaları haqqında geniş gəncliyin məlumatlanmasına böyük ehtiyac duyulur.

“Çağdaş dünya ədəbiyyatı. Pyeslər”. Ədəbi-poetik, kulturoloji-kreativ tərcümə e-Antologiyası

Mədəniyyət, ədəbiyyat və kitabla, İnternet texnologiyaları, şəbəkə resursları, elektron kitabxanalarla bağlı apardığı illik sorğu və monitorinqlərin nəticələrindən, eləcə də saytımıza və elektron ünvanlarımıza gələn müraciət, istək və təkliflərdən, təşkilatımız tərəfindən hazırlanaraq ictimai müzakirə və istifadəyə verdiyimiz www.kitabxana.net – e-itabxanadan 2 ildə 2 260 000 yaxın İnternet istifadəçilərinin şərhləri, müraciətləri əsasında müəyyənləşdirilib ki, oxucular, xüsusən də müasir gənclik yazını, kitabı, mətni, bilginə daha çox innovativ saydıqları İnternet resurslarından – elektron kitabxanadan alır. Kitabın tirajı min ədədi keçmədiyi vaxtda saysız insanın yararlandığı e-kitabların toplandığı İnternetdəki e-itabxananın dəyərini izah etməyə ehtiyac yoxdur.

Layihənin məqsədi

İnternet, eləcə də yatratmış olduğumuz elektron resurslar və sosial şəbəkələrdəki 20-yə yaxın səhifə, qruplarda apardığımız kulturoloji araşdırmalar zamanı, eləcə də www.kitabxana.net - Milli Virtual Kitabxanaya gələn sorğular göstərir ki, yaradıcı gənclər, həmçinin, yeni nəsillə oxucular Azərbaycan dilində dünya ədəbiyyatını, eləcə də elmi-mədəni, ədəbi-estetik fikrinin qabaqcıl nümunələri ilə tanış olmaq istəyirlər. Bu tanışlıq isə qiymətli bəhə olan kağız kitablar deyil, elektron resurslarda, e-kitabxanalarda sərbəst istifadəyə verilmiş e-kitablar formasında tələbat duyulur. Bədii yaradıcılıqla məşğul olan kreativ gənclər, xüsusən də bölgələrdə yaşayan və dünyaya səpələnmiş diasporumuzun gənc nümayəndələri üçün ana dilimizdə kreativ-kulturoloji, məsafəli-innovativ kursa, e-laboratoriyaya böyük ehtiyac hiss olunmaqdadır. Dünya ədəbiyyatından ibarət səsli e-kitabların rəqəmsal nəşrinə ehtiyac duyulur, belə bir fəaliyyəti isə dəstəkləməklə həm də gənc tərcüməçilərin yetişməsinə şərait yaratmış oluruq. Layihə bu sahədəki boşluqları doldurmaqla eyni zamanda gənclər üçün müasir dünya ədəbiyyatı sahəsində mini-kitabxana, sosial şəbəkələrdə isə e-kitabların davamlı şəbəkə sərgisi təşkil edir. Kulturoloji kurs, e-laboratoriyada isə gənc kreativlər öz təcrübələrini bölüşür, müasir dünya estetik-kulturoloji düşüncə texnologiyalarını öyrənir, həmyaşıdları ilə şəbəkələşərək həm öyrənir, həm də öyrədirlər, istedadlarını inkişaf etdirirlər. Layihə nəticəsində yeni nəsillə kreativlər layihəsonrakı bilgilərini həmyaşıdları arasında yaymaqla ümumən cəmiyyətimizdə yüksək dəyərlərin təbliğinə xidmət etmiş olurlar...

Layihənin vəzifələri

1. Azərbaycan dilində "Çağdaş Dünya ədəbiyyatı elektron antologiyası" rəqəmsal nəşrə hazırlamaq. Elektron antologiya aşağıdakı cildlərdən və müxtəlif dillərdən azərbaycancaya tərcümə edilən cürbəcür ədəbi-elmi əsərlərdən ibarət olacaq:

a) Çağdaş Dünya poeziyası;

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu – www.kitabxana.net – Milli Virtual Kitabxana

- b) Çağdaş Dünya bədii nəsr;
  - c) Çağdaş Dünya dramaturgiyası;
  - d) Çağdaş Dünya essesi;
  - z) Çağdaş Dünya publisistikası;
  - q) Çağdaş Dünya elmi-filoloji düşüncəsi;
  - y) Çağdaş Dünya ədəbi söhbətləri;
  - f) Kulturoloji kurs materialları: virtual ədəbiyyat.
2. İnternetdə - sosial şəbəkələrdə "Dünya ədəbiyyatını gənclərə tanıdaq" kreativ-innovativ e-akademiya (innovativ kurs və e-laboratoriya) yaratmaq və fəaliyyətini genişləndirmək.
  3. www.kitabxana.net - Milli Virtual Kitabxanada ayrıca "Müasir Dünya ədəbiyyatı" bölümünü yaratmaq, oxucuların sərbəst istifadəsinə buraxmaq.
  4. Sosial şəbəkələrdə dünya ədəbiyyatı və mədəniyyətini təbliğ etmək.
  5. Gənclərə, o cümlədən uşaqlarla yeniyetmələrə yeni e-oxu və e-yazı vərdişlərini aşılamaq.
  6. Real tədbirlər silsiləsi vasitəsilə layihənin və kreativliyin təbliğini aparmaq, çağdaş dünya ədəbiyyatını, yüksək estetik dəyərləri tanıtmaq.

Layihədən faydalananlar

Azərbaycanda, eləcə də xaricdə yaşayan gənclər və yeniyetmə soydaşlarımız, gənc və orta nəsil yazarları, tərcüməçilər, eləcə də İnternet istifadəçiləri, müxtəlif nəsil yazıçı və şairlər, tərcüməçilər, ədəbiyyatçılar, kulturoloqlar, mədəniyyət sahəsinin mütəxəssisləri, jurnalistlər, tələbələr, kitabxanaçılar, dilçilər, filoloqlar, ədəbiyyatı mütəxəssisləri, xalqşünaslar, sosioloqlar, siyasətçilər və b.

Layihənin çərçivəsində görülməli işlər

1. Azərbaycan dilində "Çağdaş Dünya ədəbiyyatı elektron antologiyası" rəqəmsal nəşrə hazırlamaq. Elektron antologiya aşağıdakı cildlərdən və müxtəlif dillərdən azərbaycancaya tərcümə edilən cürbəcür ədəbi-elmi əsərlərdən ibarət olacaq:

- a) Çağdaş Dünya poeziyası;
- b) Çağdaş Dünya bədii nəsr;

c) Çağdaş Dünya dramaturgiyası;

d) Çağdaş Dünya essesi;

z) Çağdaş Dünya publisistikası;

q) Çağdaş Dünya elmi-filoloji düşüncəsi;

y) Çağdaş Dünya ədəbi söhbətləri;

f) Kulturoloji kurs materialları: virtual ədəbiyyat.

2. İnternetdə - sosial şəbəkələrdə "Dünya ədəbiyyatını gənclərə tanıdaq" kreativ-innovativ e-akademiya (innovativ kurs və e-laboratoriya) yaratmaq və fəaliyyətini genişləndirmək.

3. www.kitabxana.net - Milli Virtual Kitabxanada ayrıca "Müasir Dünya ədəbiyyatı" bölümünü yaratmaq, oxucuların sərbəst istifadəsinə buraxmaq.

4. Sosial şəbəkələrdə dünya ədəbiyyatı və mədəniyyətini təbliğ etmək.

5. Gənclər arasında yeni e-oxu və e-yazı vərdişlərini aşılamaq.

6. Real tədbirlər silsiləsi vasitəsi ilə layihənin və kreativliyin təbliğini aparmaq, çağdaş dünya ədəbiyyatını, yüksək estetik dəyərləri tanıtmaq.

7. Gənclər üçün e-kitablardan ibarət mini elektron kitabxana – İnternetdə ədəbiyyat resursu yaradılacaq, sosial şəbəkədə gənc ədəbiyyatsevərlərin köməyi ilə dünya kulturoloji dəyərləri təbliğ olunacaq, orta və ali məktəblərdə, müxtəlif yerlərdə ictimai təqdimatları keçiriləcək.

Yaradıcı gənclərimiz və soydaşlarımızı milli İnternet resurslarını zənginləşdirməyə həvəsləndiriləcək, çağdaş dünya mədəniyyəti, ədəbiyyatı, düşüncə texnologiyası ölkəmizdə və azərbaycandilli məkanlarda yaymaqda ən yeni texnologiyalardan yararlanacaq, yeni nəslin nümayəndələrində innovativ şəbəkə - elektron oxu və yazı mədəniyyətinin aşılanaçaq, çağdaş estetik-bədii söz sənətimizin zənginləşməsinə təkan veriləcək, dünyanın ictimai-mədəni, kulturoloji-intellektual ictimaiyyətinin tanınmış nümayəndələrinin yaradıcılığı milli estetik-intellektual, ədəbi-kulturoloji xəzinəsinə əlavə ediləcək.

Layihənin monitorinqi və qiymətləndirilməsi

Aktual kulturoloji-innovativ layihə ilə bağlı yekun hesabat həm yazılı və elektron KİV-də yayımlanacaq, həm də YYSQ-nin saytında yerləşdiriləcək. Azərbaycan Gənclər Fondu, Milli QHT Forumu, ARPY QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası, AR Mədəniyyət və Turizm, Gənclər və

İdman, Təhsil Nazirliyi, AR Diaspora Komitəsi, AYB kimi qurumların ekspertləri tərəfindən layihənin qiymətləndirilməsinə şərait yaradılacaq.

Layihənin yetərinə təbii və ictimaiyyətə çatdırılması işi düzgün işlənmiş media-plan vasitəsilə gerçəkləşdiriləcəkdir. Layihənin təqdimi və təbliğinə xüsusi önəm veriləcəkdir: istər ölkə daxilində, istərsə də dünyada Azərbaycanın multi-mədəniyyəti geniş yayılmasına səbəb olacaq. Televiziyada və mətbuatda («525-ci qəzet», “Ədalət”, “Bakı-xəbər”, “Mədəniyyət” kimi ölkənin nüfuzlu mətbu orqanlarında, “Space” TV, İctimai Televiziyada və digər KİV-də, İnternet saytlarında) kulturoloji layihə, Elektron Şəbəkə Resursu, Virtual Kİtabxana haqqında rəylər, fikirlər, məqalələr çap olunacaq, müzakirə xarakterli reportaj və süjetlər hazırlanacaqdır.

Layihə başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Gənclər Fonduna və əlaqədar qurumlara layihənin nəticələri haqqında ətraflı hesabat-arayış təqdim ediləcək, Fondun mühasibatlıq sektoruna isə maliyyə hesabatı təqdim ediləcək. Eyni zamanda AR Maliyyə Nazirliyinə (maliyyə hesabatı), Vergilər Nazirliyinə (vergi hesabatı), Azərbaycan Yazıçılar Birliyinə, KİV, İnternet portallarına və ictimaiyyətin nümayəndələrinə geniş məlumatlar, hesabatlar təqdim ediləcək.

Layihədən gözlənilən nəticələr və davamlılıq

Ana dilimizə çevrilmiş və rəqəmsal formada hazırlanan elektron kitablar İnternetdə yerləşdirildiyinə görə gənclər və yeniyetmələrlə yanaşı, dünya ədəbiyyatı, çağdaş mədəniyyəti, estetik-mədəni düşüncəsi, kitabıyla maraqlanan istənilən istifadəçi üçün açıq olacaqdır. Azərbaycan Yazıçılar Birliyində mətbuat və televiziyanın, habelə layihədə yaradıcı-texniki əməyi olan şəxsləri, tənqidçi və ədəbiyyatşünasların, kitabxana və təhsil işçilərinin, eləcə də QHT nümayəndələrinin, hökumət rəsmilərinin də dəvət olunduğu konfrans və təqdimat mərasimi keçiriləcək, ədəbi resurs geniş ictimaiyyətə təqdim olunacaq, M.F.Axundov adına Milli Kitabxanaya, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin və Təhsil Nazirliyinin şəbəkələrində yaymaqdan ötrü, həmçinin, Bakı Dövlət Universitetinin, eləcə də AMEA-nın elmi-tədqiqat İnstitutlarının, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin kitabxanalarına, xarici ölkələrin Bakıdakı səfirliklərinə, dünyanın aparıcı elm və ali təhsil ocaqlarına, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki elçiliklərinə, diaspora qurumlarına layihə barədə geniş elektron məlumatlar göndəriləcəkdir. Kreativ kurs və e-laboratoriya İnternetdə, eləcə də sosial şəbəkələrdə onlayn-oflayn yayımlanacaq - məsafəli fəaliyyət göstərəcəkdir. Elektron kitablardan ibarət virtual sərgi təşkil olunacaqdır. Eyni zamanda ədəbiyyat mütəxəssisləri tərəfindən bu layihənin həm peşəkar ədəbi, həm geniş ictimai tərəfdən müzakirəsi, mətbuatda işıqlandırılmasına şərait yaradacaqdır.

Gələcəkdə elmin və ədəbiyyatın müxtəlif sahələrinə aid sahə elektron kitabxanaları, eləcə də şəbəkə nəşrlərini özündə birləşdirəcək Portallar yaradılacaq, Milli Virtual Kitabxana daha da

“Çağdaş dünya ədəbiyyatı. Pyeslər”. Ədəbi-poetik, kulturoloji-kreativ tərcümə e-Antologiyası

genişləndiriləcək, eyni zamanda ölkəmizin daxilində və xaricdəki anoloji İnternet Kitabxanaların şəbəkəsinə qoşulması, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa xüsusi əhəmiyyət veriləcək. Layihənin sonrakı mərhələsində şeir, nəsr, elmi-kütləvi əsərlər, eləcə də tərcümə əsərləri, milli folklor nümunələri portalda xüsusi yer ayrılacaq. Sonuncu mərhələ kimi kitabların elektron versiyası hazırlanır ki, bu layihə bitdikdən sonra gerçəkləşdirilir və saytın hazırlanması yerli resurslar hesabına gerçəkləşdirilir. Gənclər sektoru, müxtəlif nəsillər gəncləri, gənclər QHT-lərini əhatə etməklə, təhsil müəssisələri, elm ocaqları, xarici ölkələrdəki diaspor və milli mədəniyyət mərkəzləri ilə geniş bilgi, e-kitab, ədəbiyyat, intellektual əlaqələr yaradılacaq, Azərbaycan haqqında, onun milli-mənəvi, ədəbi-mədəni, tarixi-kulturoloji dəyərlərinin, sərvətlərinin dünyada tanıtılması istiqamətində ən yeni texnologiyalardan bəhrələnməklə geniş fəaliyyət göstəriləcək.

Risiklər

Layihə həyata keçirilərkən kiçik risklər ola bilər, bu yaradılan resursların dağıdılması, elektron kitabların pozulması və b. Buna görə də peşəkar İT xidmətlərindən yararlanılacaq. Eləcə də müəlliflik və əlaqəli hüquqlarla bağlı müəyyən beynəlxalq tələblər - standartlara riayət edilməsi lazım olacaq.

YYSQ-nin fəaliyyət sahəsi və uyğun təcrübəsi

YYSQ milli və dünya mədəniyyət və ədəbiyyat hadisələrinin, təlim və kursların təşkili, Azərbaycan ədəbiyyatını, mədəniyyətini inkişaf etdirmək, zənginləşdirmək və dünyada tanımaq istiqamətində yeni nəsillər yaradıcı insanları səfərbər etmək və b. sahələrdə fəaliyyətini qurub.

Təşkilat 15 ildir ki, respublika əhəmiyyətli və beynəlxalq səviyyəli mədəniyyət, ədəbiyyat, sənət, kitab nəşri və təbliği, qəzetçilik, yeni mass-media və İnternet fəaliyyəti ilə məşğul olur. 12 dəfə Bakı Kitab Bayramı – illik Milli Kulturoloji layihə həyata keçirmiş, 7 kitab nəşr etmiş, çoxsaylı mətbuat-ədəbiyyat layihələri həyata keçirmişdir. Hazırda İnternetdə və ictimai düşüncədə “Virtual Azərbaycan” Layihəsini gerçəkləşdirir. YYSQ-nun bu dəyərli layihəsi əsasında www.kitabxana.net ünvanlı Virtual Milli Elektron Kitabxana İnternet portalı yaradılıb və fəaliyyət göstərir. internetdə və sosial şəbəkələrdə 20-yə yaxın resursları fəaliyyət göstərir. İndiyəcən bir neçə kur yaradıb və 200-dən artıq elektron kitabı hazırlayaraq İnternet istifadəçilərinin azad istifadəsinə təqdim edib.

YYSQ İctimai Qurumlarla Əlaqə və Analitik İnformasiya bölümü

İçindəkilər

1. Kobe Abe. “İstehkam”. -----səh. 13
Tərcümə edəni: Elçin
2. Jan Anuy. “Kral, kraliça, və şahzadə”. ----- səh. 74
Tərcümə edəni: Əli Əmirli
3. Matey Vişnek. “Səncə döyəcəklər?” ----- səh. 134
Tərcümə edəni: Zamin H.
4. Moris Meterlink. “Müqəddəs Antoninin möcüzəsi” ----- səh. 139
Tərcümə edəni: Etimad Başkeçid
5. Harold Pinter. “Monoloq”. ----- səh. 178
İngilis dilindən tərcümə edəni: Xəyalə Məmmədova
6. Harold Pinter. “Axşam məktəbi”. ----- səh. 184
Tərcümə edəni: Ü.Nəsibbəyli
7. Moris Meterlink. “Korlar” . ----- səh. 219
Tərcümə edəni: Ülkər Nəsibbəyli
8. Yura Zoyfer. “Vineta və ya sulara qərq olmuş şəhər”. ----- səh 262
Alman dilindən tərcümə edəni: Vilayət Hacıyev
9. Rabindranat Taqor. “Poçt”. ----- səh. 289
İngilis dilindən tərcümə edəni: Vilayət Quliyev
10. Rəşad Nuri Güntəkin. “Sevda və Məntiq”. ----- səh 318
Tərcümə edən: Elgün Dursunoğlu

KOBO ABE

İSTEHKAM

İki pərdə və on şəkildən ibarət pyes

Tərcümə edən: Elçin

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Kişi, 38 yaşında.

Xanım - onun arvadı, 31 yaşında.

Onun atası, 60 yaşında.

Nökər Yagi, 52 yaşında.

Qız (rəqqasə), 23 yaşında.

Zülmət içində saat səsi eşidilir...

Qəflətən pərdə qalxır.

Zülmət içindən proyektorun işığında gözlənilmədən dar ağacından asılmış insan fiquru görünür.

Əks-sədanı xatırladan bir mükəlimə başlayır.

Uzaq Şərq Tribunalının iclasında prokuror müttəhimi dindirir.

Müttəhim israrla təqsirkar olmadığını bildirir.

SUAL. Yaponiyanın Mançuriyaya basqınları ilə bağlı siz öz hərəkətlərinizi düzgün hesab edirsiniz?

CAVAB. Bəli, düzgün hesab edirəm.

SUAL. Siz hesab edirsiniz ki, müharibəyə başlamaq mənəvi və hüquqi baxımdan cinayət deyildi?

CAVAB. Bu müharibə müdafiə olunmaq üçün idi. Məncə, elə bir qanun yoxdur ki, vətənpərvərləri cəzalandırsın.

SUAL. Siz razıydınız ki, müharibə olsun?

CAVAB. Birincisi: mən sülhü sevirəm, ancaq daha artıq dərəcədə öz vətənimə sevirəm. İkincisi: hərgah dövlətin taleyi bunu tələb edərsə, biz, yəni yaponlar, öz ənənəmizə görə, şəxsi mövqelərimizdən asılı olmayaraq, dövlətimizə xidmət edirik.

BİRİNCİ PƏRDƏ

1.

İşıq yanır.

Böyük bir zal. Hiss olunur ki, çoxdandır bura yığışdırılmır. Zalın divarlarına bahalı taxtalardan üz çəkilib. Hər iki tərəfdə, eləcə də zalın aşağı başında məxmər pərdəli geniş qapılar var.

Qoca Nökər çamadanların tozunu silir. Artıq ikisini təmizləyib, indi də üçüncünün tozunu alır.

Kişi sağ tərəfdəki qapıdan içəri girir. O, bu mənzilin sahibidir. Əsəbi şəkildə ətrafı gözdən keçirir.

KİŞİ. Nə oldu, qurtardın?

NÖKƏR. Hər şey hazırdır.

KİŞİ (sol tərəfdəki qapıya tərəf işarə edir). Qız gəlib?

NÖKƏR. Bəli. Çağırım?

KİŞİ. Yox, lazım deyil... Sən onu əməlli-başlı başa saldın ki, nə etməli?

Nökər başı ilə təsdiq edir.

Deməli, hər şey qaydasındadı.

Kişi zalın aşağı başındakı əsas qapıya yaxınlaşaraq, qulağını dirəyib, qulaq asır.

NÖKƏR. Elə eyzən gəzir...

KİŞİ. Hə... Gəzir...

NÖKƏR. Bir dəfə necə oldusa, onun otağına girdim. Mənə deyir ki, «püf, bu nə iydi belə, səndən gəlir»? (Gülür.) Havayı yerə demirlər ki, dünyada ən pis iy - qadınla ünsiyyətdə olan kişinin iyidir... Hə... ən pis iy... burası belədi... Ancaq mən...

Qəflətən sol tərəfdəki qapı açılır və Xanım içəri girir.

Ev paltarını geymiş Kişidən və Nökərdən fərqli olaraq, onun əynində müasir dəblə tikilmiş gözəl don var və bu donun dəbdəbəsi ilə bütün ətraf arasında əməlli-başlı bir təzad var.

Qadın düz onların üstünə gedir və hiss olunur ki, çox hirslidir.

KİŞİ (geri çəkilərək). Sənə nə lazımdı?

XANIM. O arvad kimdi elə?.. O, buna necə cürət edib, hə?.. Ağlasığmaz bir şeydir... (Dili dolaşa-dolaşa.) Mənə elə gəlir ki, sadəcə, onun ağı başında deyil...

KİŞİ (pıçıltı ilə). Bizim başqa əlacımız yoxdur. Sən ki, kömək eləmək istəmədin...

XANIM (soyuq). Doqquzun yarısına kimi gözləyirəm. (Sərt hərəkətlə çevrilərək, gedir.)

Kişi, elə bil, daşdır, yerində donub qalıb.

Nökər parikini çıxarıb, elə pariklə də seyrək tüklü başının tərini silir. Pariki təzədən başına qoyur.

Kişi saata baxır.

Qapı açılır və QIZ içəri boylanır.

QIZ (yavaşdan). O kim idi elə?

NÖKƏR (onu geri itələyərək). Sakit otur öz yerində... Çağıranda, gələrsən.

QIZ (diqqətlə Kişiyə baxaraq). Elə bil ilan idi... Gözləri də ilan gözləriydi... (Ağzını əyərək Xanımı yamsılayır.)

NÖKƏR. Arvadıdır... Tez elə!.. (Onu geri itələyir.)

QIZ , A-a-a... Arvadıdı...

QIZ kişidən gözünü çəkmir və özü də hiss edir ki, bu, Kişinin xoşuna gəlmir.

Buranın sahibi sızsız, hə?

KİŞİ (kөнүlsüz). Bəli. Xoş gəlmisiz...

NÖKƏR (sərt). Bəsdir, yoxsa, yox?! Dilotu yemisən? Axı səninlə danışdıq ki, heç nə soruşmayacaqsan.

QIZ (nazla qollarını açıb çevrilərək). Hə, necədi? Qaydasındadı?

Nökər diqqətlə Kişiyə baxır.

KİŞİ. Xırda əlamətlərin əhəmiyyəti yoxdur... Ancaq yaxşı olardı ki, sən belini bir az dik tutasan...

QIZ. Fotoda elə sadə görünür ki...

NÖKƏR. Bu nə dırnaqlardı belə? Qırmızı olmaz!

QIZ (ürkək). Hə, düzdü!.. Tamam yadımdan çıxıb... (Əsas qapıya tərəf baxaraq, yavaşdan.) Ordadı?

KİŞİ (saata baxaraq). Saat səkkizə iyirmi səkkiz dəqiqə qalır.

NÖKƏR (Qızı geriyə itələyərək). Yaxşı, bəsdir! Get! Vaxt yoxdur daha! (Qapını qızın ardınca örtərək, Kişiyə baxır.)

KİŞİ (gözlərini yayındıraraq). Qalan hər şey hazırdı?

NÖKƏR. Hə... (Barmağı ilə Qız olan otağın qapısını göstərir.) Yarıyır, ya yox? Müdirdən xahiş etmişdim ki, ən qəşəngini seçsin... Amma bu da, deyəsən, çox boşboğazdı...

KİŞİ. Dörd dəqiqədən az qalıb. Hazırlaşmağa başlayaq.

NÖKƏR. Baş üstə.

KİŞİ. İndi gəlirəm.

Nökər sağ tərəfə gedir.

Əsas qapının arxasından addım səsləri eşidilir.

Kişi məhzun bir tərzdə başını aşağı salaraq dayanıb.

Yavaş-yavaş siqaret çəkə-çəkə sol qapıya tərəf baxır və bir neçə addım irəliləyərək dayanır. Sonra yenə irəliləyir, amma qapının ağzında dayanır. Nəhayət, qərar verib, qapını açır.

Qız onun qarşısında dayanıb.

QIZ (gülümsəyərək). Təəccüb edirsiniz? Mən açar deşiyindən baxırdım..

KİŞİ (naqolay). Təyyarə... buradan... (Tavana işarə edərək.) səkkizə iyirmi səkkiz dəqiqə qalmış uçur.

Qız gözlərini ondan çəkmir.

(Tərəddüdlə.) Təyyarə uçan zaman...

Təyyarə motorunun get-gedə artan səsi eşidilir.

Uçur!.. Nə etmək lazımdır? Bilirsən?

Qız gözlərini qırpmadan ona baxır.

Kişi səksəkə içində tələsik qapını bağlayır, siqareti yerə atıb, ayağı ilə tapdalayır və zaldan keçərək, sağ tərəfə gedir.

Yaxınlaşan motor gurultusu, sonra da addım səsləri eşidilir...

2.

Motor səsi sürətlə yaxınlaşır.

Zalın elektrik işığı gözlənilmədən titrəyərək, sönür.

Zülmətdir...

Əsas qapı açılır və Ata içəri girir.

Təyyarə səsi uzaqlaşır.

ATA (həyəcanlı). Uçub gəldilər! İşığa nə olub belə? Burda bir adam var? Nə olub? Bir adam var burda, yoxsa, yox?

NÖKƏRİN SƏSİ. Bu saat... Bir dəqiqə... Şamları...

ATA. Şamları yerinə qoymaq lazımdır!

Nökər əlindəki cib fanarının işığında içəri girir. Zalda dörd dənə ikigözlü şamdan var. Nökər hər gözə şam qoyaraq, səkkizini də bir-bir yandırır.

Lampalar yanıb?

NÖKƏR. Yox. Bütün rayonda elektriki keçiriblər.

ATA. Lənət şeytana! Elektrik stansiyasındakı o tiplər qaçıb!

NÖKƏR. Şəhərin köhnə hissəsində üsyandır. Deyəsən, polis mətəqələrinə də hücum ediblər.

ATA (acıqlı). Təyyarələr Cənuba tərəf uçdular, hə?

NÖKƏR. Bəli!.. Bəli!.. (Yuxarı baxır.)

ATA. Yapon hərbi təyyarələridir.

NÖKƏR (qeyri-müəyyən cavab verməyə məcbur olduğuna görə sızıla-sızıla). Hə, yəqin siz deyən kimidi...

ATA. Orda nə mitilənirsən, zəng et!

NÖKƏR. Telefon işləmir...

ATA (acıqlı). Kadzuxiko hardadı?

NÖKƏR. İcazə verirsiniz çağırım?

ATA. Çağır.

Nökər sağ tərəfə gedir.

Ata çamadanları bir-bir götürüb, ağırlıqlarını yoxlayır. Onun üçün ağırdır. Sonra birdən şamların yarısını üfürüb söndürür.

Kişi, ardınca da Nökər gəlir. Təəccüblə söndürülmüş şamlara baxırlar.

ATA. Havayı yerə yandırmaq lazım deyil. Yarısı bəsdir. Hələ məlum deyil ki, sağ qalanları nə gözləyir. (Kişiyə.) Nə oldu, Kadzuxiko, qərar verdin?

KİŞİ. Verdim, vermədim, bunun mənası yoxdur. Sən tamam əminsən ki, bizim dalımızca gələcəklər?

ATA. Əlbəttə! Aerodrom hələ yapon ordusunun əlindədir.

KİŞİ. Ancaq deyirlər ki, sabah sovet tank hissələri burda olacaq. Əllitonluq tanklar! Bəziləri - bu ev boyda!

ATA. Deyirəm də, hələ bizim vaxtımız var. Yaxşı, nə olacaq-olmayacaq, sən gərək öz qərarını verəsən!

KİŞİ. Ata, axı, nə üçün sən tək getmək istəmirsən?

ATA. Mənim iki yerim var!

KİŞİ. Anamı, bacımı başlı-başına buraxıb necə çıxım gedim? Mən belə qərar verə bilmirəm.

ATA (acıqlı). Heç kim onları başlı-başına buraxmır!

KİŞİ. Yox, belədir!

ATA. Bir də, axı, kim deyə bilər ki, Yaponiyanın özü burdan təhlükəsizdir? İndi orda yeməyə də bir şey yoxdur. Adamlar otların kökünü çıxarıb yeyir. Ona görə də belə fikirləşmək lazım deyil ki, guya, orda bizi kef-güzəran gözləyir.

KİŞİ. Orda bizim ətrafımızda ancaq dostlarımız - yaponlar olacaq.

ATA. Çox sadələvhsən, əlbəttə! O dostlara, o yaponlara dözmək mümkün deyil... Onlar inqilab etmək istəyirlər...

KİŞİ. İnqilab burda olacaq. Sən buna inanmırsan? Sovet ordusu elə bura gələcək.

ATA. Müharibə bitib! Müharibə bitdikdən sonra isə, Cenevrə müqaviləsi qüvvəyə minir.

KİŞİ. Nə olsun ki?

ATA. Beynəlxalq hüquqa əsasən, mülki əhali öz vətəninə göndərilir. Onların tam təhlükəsizliyi də təmin olunur.

KİŞİ. Axı anam xəstədir!

ATA. Deməli, onu həkim müşayiət edəcək. (Nökərə.) Hər şey hazırdı?

KİŞİ. Onda mənim yerimə bacımı götür.

ATA. Sən heç nə başa düşmürsən! O zəif qızcığaz mənim nəyimə lazımdır?

KİŞİ (istehza ilə). Amma mən lazımam, hə?.. Öz ailəsini sakitcə başlı-başına buraxan bir adam, başqasından kömək umur... Əladır, hə?

ATA. Kim deyib ki, mənə sənəin köməyin lazımdır?

KİŞİ. Lazım deyil?

ATA. Sənəin gücün mənə yox, bu çamadanlara lazımdır. Bütün sənədlər buradadır! Bütün əmlak sənədləri, Kanaqavadakı metal zavodunun sənədləri...

KİŞİ. Ondan başqa qırx iki kilo qızıl külçələri... On dörd kilo platin... Biz müharibəni uduzmuşuq! Hökumət yoxdur. O sənədlərin indi nə əhəmiyyəti var? Sən kor olmusan!.. Sən son nəfəsinəcən inanmayacaqsan ki, uduzmuşan.

ATA. Bu təbiidir! İnsan ölməyibsə - deməli, o yaşayır!

KİŞİ. Ancaq mən deyirəm ki, biz daha yaşamırıq! Biz çoxdan ölmüşük!

ATA. Axmaq! Deyəsən, sən ölməyi çox arzulayırsan...

KİŞİ. Arzulayıram-arzulamıram - məsələ bunda deyil, çünki bu - faktdır!

ATA. Bəsdir... Yaxşı, qoy, biz müharibəni uduzmuş olaq - dövlət ki, durur... Dövləti yalnız inqilab məhv edə bilər.

KİŞİ. İnanmıram... Elə mənimlə bir yerdə oxuyanları götür - səkkiz nəfər öldürülüb. Bu, hələ mənim bildiklərimdir... Əgər müharibə belə sadə bir şeydisə, onda niyə bu qədər qan tökülürdü?.. Səncə, yalnız insanların qanı tökülüb, dövlət isə necə vardısı, elə də qalıb? Bəyəm, bu cür ola bilər?

ATA. Xoşbəxtlikdən, bu müharibədə bizim rəqibimiz Amerika olduğu üçün, bəli, bu cür ola bilər!

KİŞİ (istehza ilə). Amerikalılar belə ürəyiyumşaqdırlar də?!

ATA. Hər halda, onlarla bizim üyümüz eynidir...

KİŞİ. Birinci dəfədir belə şey eşidirəm...

ATA. Onlar ictimai qayda-qanuna hörmətlə yanaşırlar. Ürək dayananda, inqilab alovlanır. Onda da hər şey məhv olur.

KİŞİ. Mən isə yaşayacağam!

ATA. Nə?

KİŞİ. Burda nə imperator var, nə polis, nə də ordu... Ancaq mən ki yaşayıram. Dövlətlə nə olur, olsun - əhəmiyyəti yoxdur. Təki hava ilə yemək olsun.

ATA (istehza ilə). Oğlum da hələ ki, ağzına gələnə danışa bilər...

KİŞİ. İndi ki, soruşursan, deyirəm: mən getmirəm.

ATA. Çox döşünə döymə! Vaxt gələr, altını çəkərsən... Onda lap canavar kimi ulasan da, gec olacaq. Bu iki yeri ki, mən ala bildim, indi xəzinələrə dəyər! Konsulla merə yer çatmadı. Yer ancaq Şərqi Asiyadakı kimya maqnatı Uemura, bir də Mançuriyada ağır sənaye maqnatı Tasiroya çatdı, vəssalam! Bilirsən niyə? Bu - döyünə bilməyən ürəyin son ümididir. Əgər biz ayaq üstə möhkəm dayana bilməsək, Yaponiya həqiqətən məhv olacaq. Sən nə deyirsən - de, ancaq bu - bizim borcumuzdur. Biz həyatı yarımçıq qıra bilmərik. Uemura ilə Tasiro artıq uçub getdilər. Sən bu səfsəfə fikirləri başından çıxart!

Sağ tərəfdən mahnı səsi gəlir, sözlər isə anlaşılmır.

KİŞİ. O-o-o... Anamın laylasıdı!

ATA (narazı). Bilirəm... Deməsən də olardı...

KİŞİ. Müharibənin apardığı qardaşım indi anam üçün balaca uşaq olub... Belədi, hə?

ATA. Nə oldu? Gedirsən, ya yox?

KİŞİ. Bunu məndən soruşmaqdan, Tosikodan soruşmaq daha yaxşı olmaz?

ATA. Buna ehtiyac yoxdur!

KİŞİ. Yox, var.

ATA. Mən hər şeyi Yaqiyyə tapşırıram.

KİŞİ. Eyni bir sözü kimin necə deməyindən çox şey asılıdı...

ATA. Mən gerçəkliyi nəzərə alıram! Yagi burda qalmağa razı olsa, daha artıq xeyir verə bilər, nəinki biz. Düzdü, Yagi? Biz sənə etibar edə bilərik?

NÖKƏR (qətiyyətlə). Əlbəttə! Söz gəzir ki, Ticarət-Sənaye Şurasından Fudzimori başda olmaqla yaponların Cəmiyyətini yaratmaq istəyirlər. Elə bilirəm, sizin nümayəndəniz kimi, mən orda layiqli yer tutacağam. Mən əminəm ki, o Cəmiyyətin köməyi ilə sizin xanımınıza da, qızınıza da lazımı şərait yarada biləcəyəm.

KİŞİ. Sən hansı şəraitdən danışırsan? Axı, bura sovet ordusu gələcək! Onlar da gələn kimi, indi hardasa gizlənmiş səkkizinci Çin ordusu o saat peyda olacaq. Şimalda, deyəsən, artıq üsyan başlayıb. «Şərait...» Nə axmaq-axmaq danışırsan?!

NÖKƏR. Mən onları qorumaqdan ötrü həyatımı verərəm.

KİŞİ. Yəni sən başa düşürsən ki, nə qədər boş şeylər danışırsan?

NÖKƏR. Axı, mən...

KİŞİ. Nə qədər insan, lap milyon nəfər olsun, özünü qurban versə də, heç nəyi dəyişə bilməz. Öz imkanların barədə danışanda, bir az təvazökar ol. Sən - bircə qum dənəciyisən...

NÖKƏR (qətiyyətlə). Mən söz verirəm! Lazım gəlsə, həyatımı qurban verməyə...

KİŞİ (acıqlı). Sən eşitmirsən mən nə deyirəm? Sənin verdiyin söz kimə lazımdır?

NÖKƏR (qeyri-ixtiyari). Lazımdır... Əlbəttə, lazımdır...

KİŞİ. Səfehdi də!.. Həyatını qurban vermək, bunun üçün həyatdan istifadə etməyin yeganə yoludur...

ATA (masqara ilə). Gərək belə də olsun. Buna görə də mən onu dartıb ayaq üstə qoydum. Əvvəllər adicə polis nəfəri idi.

KİŞİ. Mətləbdən yayınma! Yagi həyatını qurban verməyə hazır olsa da, anamı və Tosikonu qorumağa onun gücü çatmayacaq.

ATA. Belə olan təqdirdə, onların dərmanı var.

KİŞİ (üzünü turşudur). Dərman?

ATA. Özləri buna qərar verib.

KİŞİ. Bəs, ata, bizim dalımızca gəlməsələr, indiki kimi biz bir yerdə yaşasaq necə? Sən yəqin özünü çox pis hiss edərdin, hə?

ATA. Boş sözdür! Onlar bizim dalımızca gələcəklər!

KİŞİ. Gələcəklər, amma gəlməyə də bilərlər. Hələ ki, qaranlıq düşməyib, yapon əsgərləri küçədə keşik çəkirlər. Qaranlıq düşəndən sonra isə olacaq əsil cəhənnəm... Lap elə bu günlərdə iyirmi nəfər silahlı koreyalı oxuya-oxuya, əllərində də bayraq, tramvay gedən küçələrlə yürüş keçirmişdi.

ATA. Gələcəklər! Mütləq gələcəklər! Gəlməsələr, onlarla da haqq-hesab çəkəcəklər!

KİŞİ (ümitsiz). Yaxşı, bitirək bu söhbəti. Sən mənim atamsan!.. İstəmirəm sənə daha artıq nifrət edim... Bu, xoş bir şey deyil... Bir də ki...

ATA. Daha artıq nifrət? Mənim heç vecimə də deyil. Mən daha öyrəncəliyəm.

KİŞİ. Olsun, daha artıq nifrət edəyəm. Nə qədər bacarırsansa, o qədər... İndi mənə də dərman veriləcək?

ATA (gözlənilmədən). Yagi, Tosikonu çağır!

KİŞİ. Nə etmək istəyirsən?

ATA. Tosiko özü təsdiq eləsə ki, sən qorxuların əbədi, razı qalarsan? Tez elə, Yagi, onu çağır!

NÖKƏR. Baş üstə... (Tələsik sol tərəfə gedir.)

ATA (əsəbi halda o baş-bu baş var-gəl edir). Qaranlıqdır... Həddən artıq qaranlıqdır... (Əvvəl söndürdüyü şamları yandırır.)

KİŞİ. Ata, sən nə üçün beləcə tək-tənha olmaq istəyirsən?

ATA. Tək-tənha?.. Hm... mənim fikrimdə heç vaxt belə bir şey olmayıb.

Nökər ilə Qız sol tərəfdən gəlirlər.

Kişi gərginlik içində gah atasına, gah da Qıza baxır.

Ata əvvəlcə bir az həyəcanlıdır, ancaq sonra sakitləşir.

NÖKƏR. Gəldik.

ATA. Tosiko, mən sənə fikrini bilmək istəyirəm. Qəti cavab ver. Məncə, söhbətin nədən getdiyini sənə deməyə ehtiyac yoxdur?..

QIZ. Bəyəm mənim fikrimin bir əhəmiyyəti var?

NÖKƏR (tələsik onun sözünü kəsir). Ş-ş-ş...

ATA. Hərənin öz fikri olmalıdır... Eybi yox, de, çəkinmə...

Qız susur.

Niyə dinmirsən? Nə desən də mən sənə acıqlanmayacağam. Atanla kim getməlidir ki, hamıya yaxşı olsun? (Get-gedə qızışaraq.) Tez elə, cavab ver. İndi dayanıb fikiləşməyin vaxtı deyil. Nəyi gözləyirsən? Bəlkə sən özün mənimlə getmək istəyirsən? Məncə, bu həddən artıq pis...

KİŞİ (onun sözünü kəsərək acı). Bu oldu hədə-qorxu gəlmək.

ATA. Niyə bir söz demirsən?

KİŞİ. Bəyəm, onun beləcə susmağı əməlli-başlı cavab deyil?

ATA. Sizi bir az ac saxlamaq olsaydı, onda bilərdiz!

KİŞİ. Biz onsuz da acıq də. Anbarda altmış kisə qənd var, amma bizi nəinki ona əl dəyməyə, heç baxmağa da qoymurlar.

ATA. Bu necə insandır?! Danışığı başdan-ayağa rəzalətdir! Ala açarı. (Cibindən çıxardığı bir dəstə açarın içindən birini seçib Qıza verir.) Orda nə varsa - hamısı sizə qalır. Qiymətlər dəlicəsinə artır. Anbardakılar indi əməlli-başlı xəzinədir. Götür açarı.

QIZ susur.

(Gözlənilmədən qışqırır.) Sənə deyirəm ki, götür, Tosiko! Nə dayanmısan şalban kimi?!

QIZ əlləri ilə üzünü tutub sol tərəfə qaçır.

Axmaq!

KİŞİ. Bu nə oyundu, çıxarırsan?... Sən öz rolunu qoyun dərisi geymiş canavardan da pis oynayırsan!..

ATA (heç kimə müraciət etmədən). Sizin buna haqqınız yoxdur... Sizin heç biriniz mənim əleyhimə gedə bilməzsiz...

Sol tərəfdə, elə bil, yerə nəşə ağır bir şey düşür, sonra qışqırıq səsi eşidilir.

Nökər o tərəfə qaçıb, qapını taybatay açır.

QIZ yerə sərilib.

KİŞİ. Nə olub?

NÖKƏR. Deyəsən, dərmanı içib...

ATA. Həmin dərmanı?

NÖKƏR. Hə...

ATA. Axmağa bax də!.. Ona kim əmr etdi ki, ölsün?

KİŞİ (Nökərə). Gəl, onu götürək.

Kişi ilə Nökər Qızın qollarından, ayaqlarından tutub qaldıraraq, onu divanda uzadırlar.

ATA. Bəlkə, həkim çağırmaq?

KİŞİ. Gecdir!

ATA. Hm... İndi peşmançılıq çəkirsən?

KİŞİ. Peşmançılıq?

ATA. Əlbəttə!.. Bu sənin özbaşınalığının nəticəsidir! Bu - intiqamıdır.

KİŞİ (hiddətlə). Belə çıxır ki, təqsirkar mənəm, hə?

ATA. Yəqin... Çünki sən həmişə tərəddüd içindəsən...

KİŞİ. Ata, sən doğrudan belə fikirləşirsən? Tosikonun həyatı bahasına olsa belə, tək mənə məcbur edəsən, hə?.. Sən hətta buna qadırsən?

ATA (qışqırır). Sənin bu sözlərin məni boğaza yığıb! Tosiko ona görə öldü ki, səni azad etsin. Get, yığış! Bəsdir hamının canını çəkdi!

KİŞİ. Tosiko ümitsizlikdən öldü.

ATA. Ümitsizləşən mənəm! (Qızı göstərərək.) Yagi, nə lazımsa, et.

Uzaqdan ritm ilə vurulan təbil səsi gəlir. İnsanların hay-küyü, güllə, partlayış səsləri eşidilir.

(Təəccüblə.) Bu nədir belə?

KİŞİ. Üsyançılar yaxınlaşır.

NÖKƏR (pərdəni aralayaraq pəncərədən baxır). Yanğındı... Bir, iki, üç...

ATA (əzgin). Nə üçün bizim dalımızca gəlmirlər?! Yagi, gör, yenə ştaba zəng edə bilirsən?!

Nökər gedir.

KİŞİ (pəncərədən baxaraq). Lap yaxınlaşıblar, parkın yanındadırlar. Elə bil, qarışqa sürüsüdü... Fişəng atırlar... Ona bax, bir oğlan da orda dama çıxıb, onlara əl eləyir, yəqin başçılarıdır. (Geri çönərək.) Ata, gəl bax - əsil cəhənnəmdi.

Ata heç yerindən də tərpənmir.

Bura, elə bil teatrın parteridir. Öz gözlərinlə görə bilərsən ki, sənin sevimli qayda-qanunların necə tarmar olur. Fişəngləri partladırırlar, eşidirsən? Elə bil, hamısı dəli olub. Onlar soyğunçuluqla, zorla həmin qayda-qanunların onurğasını gəmiriblər. Yaxınlaşırlar, lap az qalıb.

NÖKƏR (gələrək). Telefon yenə də işləmir...

KİŞİ. Nə edək, ata? Nökərlərə əmr edək ki, aşağıda müdafiəyə hazırlıq görsünlər, yoxsa qaçmağa hazırlaşaq? Bizim bina hər tərəfdən görünür. Nə edək? Tez əmr ver! Doğma qızının intiharı da təsir etməyən sənin kimi bir adam üçün bu nədir ki?.. Möhkəm ol, ata!

Kişi atasının yaxasından yapışıb bərk silkələyir.

ATA (qəflətən). Tosikonu çağırın!

KİŞİ. Tosikonu?.. Tosiko artıq meyitdir!.. Görmürsən?..

ATA (başını arxaya qaldıraraq inildəyir). Mən Tosikonu çağırıram! Mən istəyirəm Tosiko təsdiq etsin ki... nahaqdı!.. Sənin həyəcanların nahaqdı!

KİŞİ. Bəsdir, ata! Öz istəyinlə vaxtı dayandırmaq...

ATA (onun sözünü kəsərək). Tosikonu çağırın!.. (Hiss olunur ki, o, get-gedə zəifləyir.) Tez eləyin!.. Bir dəqiqə də itirmək olmaz... Tez çağırın... (Səndələyərək, az qalır yığılsın.)

Kişi Nökərə işarə edir. Nökər cəld çiyini irəli verərək, Atanı ayaq üstə saxlayır.

NÖKƏR. Bax, belə... Gedək.

ATA. Tosikonu çağır... Tez edin, Tosikonu çağırın...

Birdən-birə, gözgörəti qocalmış, taqətdən düşmüş Ata dodaqaltı nəsə deyə-deyə Nökərin köməkliyi ilə əsas qapıdan gedir.

Qız divanın üstündən ayağa qalxır.

QIZ. Necə oldu? Qurtardı?

KİŞİ (dixsinərək). Hə... Çox sağ ol... (Özünə gələrək, soldakı qapıya tərəf qışqırır.) İşığı yandırın...

Kişi Nökərin qoyduğu əl fanarı götürərək, sağdakı qapıya tərəf gedir.

(Yavaş səslə.) Gedim, maqnitofonu söndürüm... (Qıza.) Burda daha sənlik bir şey yoxdur... (Cəld sağ tərəfə gedir.)

QIZ onun ardınca baxaraq, təəccüblə başını bulayır. İnsanların hay-küyü kəsilir. İşıqlar yanır.

QIZ bir-bir üfürüb, şamları söndürür.

3.

Nökər ayaqlarının ucunda yavaşca əsas qapıdan gəlir. Ehtiyatla qapını örtüb, açarla bağlayır.

NÖKƏR. Hər şey qaydasındadı. .. Yatdı... (Çevrilərək, görür ki, Kişi yoxdur.) O hara getdi?

QIZ. Getdi maqnitafonu söndürsün...

NÖKƏR. Bürküyə bax də!.. Kondisionerləri açmazdan əvvəl, buranın havasını dəyişmək lazımdır...

Nökər pərdələri çəkib, nazik keçə ilə örtülmüş pəncərə şüşələrini taybatay açır.

Uzaqdan müasir şəhərin səs-küyü eşidilir. Pəncərədən uca göydələnin bir hissəsi, reklamlar görünür.

QIZ (yaxınlaşaraq). Nə qəşəng yel əsir...

NÖKƏR. Dənizi də görürsən?

QIZ. Hə, əladır! Bu ərazi də, gör, necə böyükdü!..

Nökər parikini çıxarıb içini silir, ora-burasının tüklərini düzəldərək, büküb cibinə qoyur. Sonra, guya, məsum bir hərəkətlə əlini QIZIN yanbızına yapışdırır.

QIZ, elə bil, diksinir.

NÖKƏR (hər şeyi zarafata salmaq istəyir). Amma külək zavodlar tərəfdən əsəndə, buraları elə iy bürüyür ki, adam gərək burnunu tuta!..

QIZ. Mən əyin-başımı qaydaya salmalıyam.

NÖKƏR (pəncərəyə tərəf dönüb, sinə dolusu nəfəs alaraq). Ox-hay!.. (Qıza.) Əla idi!.. Necə lazım idi, elə də elədin... (Pəncərəni bağlayır.)

QIZ da parikini çıxarır. Onun kürən rəngə boyanmış saçları qısa qırxılıb. Divanda oturur və heç nədən çəkinmədən qoynundan krem çıxarıb, üz-gözünə sürtür.

QIZ. Qəribə idi... Çox qəribə idi... Oy, necə maraqlı idi!..

NÖKƏR (ona tərəf çönrək, barmağını QIZIN sifətinə tuşlayır). Yox, oranda bir şey yoxdu... Aşağını sil, bax, buranı...

QIZ. Amma çox iyrəncdirlər... Elə nəzərlərlə adama baxırlar ki!..

QIZ qalxaraq sol qapının arxasından çantasını götürərək, əvvəlki yerinə qayıdır.

NÖKƏR. Kim?

QIZ. Qulluqçu ilə xanım.

QIZ tənzip ilə üzünün kremini silir. Qaşları aşığı düşür, sifətinin görkəmi tamam dəyişir.

NÖKƏR. Eybi yox, fikir vermə. Bir azdan adət edəcəksən.

Nökər çamadanları götürüb, sağ tərəfdəki qapıya aparır, sonra yenidən qayıdır.

QIZ. Mənim heç adət etmək fikrim də yoxdur. Sadəcə olaraq, öz sənətimi göstərib, haqqımı alıram. Düzdü, elə də böyük bir sənət deyil, ancaq hər halda...

Qız çantasından güzgü çıxarıb, makiyajı ilə məşğul olur.

NÖKƏR (arxasında dayanıb, güzgüdə Qızın sifətinə baxaraq). Bilirsən, bu otaq xüsusi bir... mərasim deyim də... xüsusi bir mərasim üçün hazırlanıb. Qulluqçunu da elə tərbiyə ediblər ki, o, hətta yır-yığış üçün də bura girməyə cürət etmir.

QIZ (Gülərək). Siz narahat olmayın. Mən həmişəlik burda qalan deyiləm...

NÖKƏR. Bir sözlə, on ildən artıqdır ki, eşikdəki həyat bu otağa daxil olmur... Yaxşı... Amma gərək buranın iyini-pasını təmizləyək...

QIZ (onun sözlərinə fikir vermədən). Maraqlıdı, bu qoca doğrudan aqlını itirib?

NÖKƏR. Nə?

QIZ. Əvvəlcə o mənə kin-küdurətlə baxırdı, düzdü? Hətta bir az qorxdum da... Ancaq danışıanda, elə bil, aqlı özündəydi... hər şey yerindəydi...

NÖKƏR (mənalı). Bilirsən, o bizim gördüyümüz dəlilər kimi deyil... Bizim bu qoca ağanın xəstəliyinə bəzən inkar xəstəliyi deyirlər.

QIZ (öz makiyajı ilə məşğul olaraq). İnkər xəstəliyi?

NÖKƏR. Universitet xəstəxanasında diaqnozu belə qoymuşdular... Onun üçün vaxt, zaman dayanıb... O, bu fikirdədir ki, vaxt qətiyyən irəli getmir.

QIZ. Hm... Onda bu tamaşanın nə mənası var?

NÖKƏR (qətiyyətlə). Bəsdir sual verdin! Axı biz danışmışıq.

QIZ (güzgüdə hər tərəfdən sifətinə baxaraq ayağa qalxır). Bağışlayın, mən onacan sayana qədər siz o tərəfə çönə bilərsiz?

Nökər şaşırır.

Qız onun çönməyini gözləmədən çantadan paltarını çıxararaq, koftasının düymələrini açmağa başlayır.

Nökər tələsik arxaya çevrilir.

Maraqlıdı, görəsən onun ardınca təyyarə doğrudan da uçub gəlib?

NÖKƏR (narazı). Nə olub, olmayıb, bunun sənə dəxli yoxdur.

QIZ. Mən belə fikirləşirəm ki, rolunu inandırıcı oynamaq istəyirsənsə, gərək, bütün təfərrüatı biləsən. Yoxsa...

NÖKƏR (altdan-altdan ona baxaraq). Səndən bircə şey tələb olunur: onun rəhmətlik qızının rolunu yaxşı oynayasan!

QIZ. Sizin üçün hər şey asan görünür...

Qız koftasını çıxarır. Sonra şalvarını geymək istəyir.

NÖKƏR. Yox, elə deyil. Sənin ölüm səhnən çox yaxşı idi.

Birdən sağ tərəfdəki qapı açılır və Kişi cəld içəri daxil olur. İndi onun əynində pencək var. QIZI görərək yerində donur.

QIZ əlindəki pal-paltarı tələsik sinəsinə sıxır. O, özünü itirməkdən daha artıq dərəcədə, yaranmış vəziyyətdən həzz alır.

KİŞİ (təəccüblə). Burda nə baş verir?

QIZ. A-a-a... Siz mənə tanımadız?

Kişi bir-iki addım geri çəkilir. Qız aşkar bir işvə ilə Kişiyə baxır. Sonra, elə bil, özünə gələrək, arxasını ona çevirir və tələsik geyinir.

KİŞİ. Məncə, aşağıda soyunub-geyinmək üçün yer var!..

QIZ. Ordakıların hamısı elə acıqlıdı ki...

NÖKƏR (özünə bəraət qazanmaq istəyir). Mən ona hər şeyi başa salmışdım... Bura nədən ötrüdü, nə otaqdı...

QIZ (heç kimə müraciət etmədən). Bağışlayın. Sizdən biriniz belimdəki düyməni bağlaya bilər?

Kişi ilə Nökər bir-birinə baxır. Naqolay bir vəziyyət yaranır.

Pauza.

Kişi yaxınlaşıb, QIZIN koftasını arxadan düymələyir, tez də yana çəkilir.

NÖKƏR (QIZI yola salmaq istəyir). Nə oldu, hazırsan? Daha geyindin?..

QIZ (məsum). Mən axı... mənə çatacağı... hələ almamışam... Əlbəttə, sonra da olar...

KİŞİ (Nökərə). Portmoneni bura gətir.

NÖKƏR. Sonra mən özüm...

KİŞİ. Dedim axı!..

NÖKƏR. Baş üstə. (Narazı halda sağ tərəfə gedir.)

QIZ. Siz məni bağışlayın... Ancaq mən tamam pulsuzam... İndi evə gedəndə də bəzi şeylər almalıyam.

KİŞİ (sakit). Nə?

QIZ (gülümsəyərək). Saç üçün cürbəcür sancaqlar, vitaminlər, dırnaqtəmizləyən, dəyişək, üz üçün losyon, plastır... (Qəmzə ilə.) Yaxşı yapışqanlı plastır. Bilirsiniz, ondan mən necə istifadə edirəm?

KİŞİ. Y-yox...

QIZ. Corab rezinlərinin əvəzinə. Rezinlərin yeri qalandan sonra gec keçir...

KİŞİ. Hə-ə-ə... Plastır əziyyət vermir?...

QIZ. Nə edirəm?.. Gərək dözsən də... Mənim varım-yoxum - mənim bədənimdir...

KİŞİ (qətiyyətsiz). Sən hansısa teatrda işləyirsən?

QIZ. A-a-a... Sizin xəbəriniz yoxdu?

KİŞİ. Mən hər şeyi Yagiyə tapşırırdım...

QIZ. Mən rəqqasəyəm. Striptiz...

KİŞİ (şaşırmış). Hə, belə de...

QIZ (pıçıltı ilə, elə bil, dua oxuyur). Əxlaqsız, pozğun, şəhvətli bir qadın... Donunun altında tamam çılpaq... Səhərdən axşamacan yalnız ikinəfərlik çarpayı haqqında düşünən bir qadın... Darıxmağı, sıxılmağı, bıqmanı dağıdıb yox edən bir qadın... Hamının xəyalında sevmək istədiyi qadın...

KİŞİ. Hamı, yəni kim?

QIZ. Doğrudan da, kim?

KİŞİ (özünü itirmiş). Mən yaxşı başa düşürəm ki, sən nədən danışırısan, ancaq...

QIZ (onun sözünü kəsərək). «Gör, necə candı!?!» Mənim rəqsimi görəndə hər kişi belə düşünür... Mən əynimdəkiləri soyunmağa başlayanda, onlar da, elə bil, mənimlə birlikdə soyunurlar, şalvarları da gözgörəti şişir... Bəyəm bu xoş deyil?

KİŞİ (xırıltılı səslə). Kişi ilə qadın... həmişə belə olur də...

QIZ. Hə... Ancaq arada fərq də olur... Məsəl üçün, çılpaq arvad, yaxud sevgili ehtirasdan qıvrıla-qıvrıla rəqs edə bilər... Biz isə rəqs edəndə soyuq oluruq. Bilirsiniz niyə? Çünki biz heç kimə məxsus deyilik, azadıq, bizim yiyəmiz yoxdur. Kişi də ancaq... ancaq o vaxt ki, heç kimə məxsus olmayan qadını öz malı edir, o zaman onun özü də daha heç kəsə məxsus olmur... Bu - başqa şeydir...

Qız makiyajını bitirir.

KİŞİ (şaşırır). Hə. Ola bilər... bəlkə də haqlısan...

QIZ (qəflətən). Bura baxın, məni öpərsiz?

Kişi susur.

(Şən.) Heç nə olmaz... Mən fanarları ancaq səhnədə oynayanda yandırırım... Beləlikdə isə mən öz qalama qısılib qalırım. Doğrusu, mənim qalam zəifdir, divarları kağızdandır, amma hər halda qaladır... Odur ki, qorxmayın... Əlavə qazanca isə mənim həqiqətən ehtiyacım var...

KİŞİ. Qorxmaq? Nə danışırırsız?.. Mənim sizə münasibətim pis deyil...

QIZ. Onda öpün!.. Sonra da haçansa gəlib mənim rəqs eləməyimə baxarsız.

Qapı döyülür. Nökər ehtiyatla içəri daxil olur.

NÖKƏR. Bağışlayın, gec gəldim... Mizin yeşiyi bağlı idi...

KİŞİ (cidd-cəhdlə ciblərini axtarır). Hə?..

NÖKƏR. Mən xanımdan pul götürdüm. (Zərfi Qıza verir.) Bu gün üçün sənə nə alacaqdınsa, hamısı burdadı.

QIZ (zərfin içinə baxaraq). Qəbz də burdadı?

NÖKƏR (qızı tələdirir). Eybi yox, qəbz sonraya qalsın...

QIZ. Mən indidən bilmək istəyirəm ki, yenə nə vaxt lazım olacağam?

NÖKƏR (acıqlı). Bu, hələ məlum deyil.

QIZ. Əvvəlcədən müdirimi xəbərdar etməsəm, sonra məni danlayıb, söyəcək.

NÖKƏR. Nə etmək olar? Bax, havanı da öz kefinlə əvvəlcədən sifariş etmək mümkün deyil...

KİŞİ. Bəlkə, beh verək?

NÖKƏR (qətiyyətlə etiraz edir). Buna heç bir ehtiyac yoxdur. Bu qız olmasın, başqası olsun - fərq etməz...

QIZ (tələsik razılaşıır). Yaxşı, yaxşı... Özüm həll edərəm.

Qız çantasını götürür.

KİŞİ. Gedirsən?

QIZ. İcazə verin sizə ən xoş arzularımı bildirim.

KİŞİ. Əgər vacib bir işin yoxdursa, bəlkə, nəşə yüngül bir şey içsən?

NÖKƏR (tənə ilə). Bir azdan doqquzun yarısıdır. Yəqin xanım artıq sizi gözləyir...

KİŞİ (narazılıqla saata baxır). Qoy gözləməsin. Özü dedi ki, əgər mən doqquzun yarısına qədər çatdırmasam, tək gedəcək.

QIZ. Mənim elə bir işim yoxdu, ancaq...

KİŞİ. Onda gedək mənim otağıma. Çaxır içirsən?

QIZ (həvəslə). Mən nə desəm, içirəm!

Kişi ilə Qız sağ tərəfə gedir.

NÖKƏR (qapının açar deşiyindən baxaraq, donub qalır). O-o-o!.. Bax e!.. Gör, necə fahişədi!.. Amma mənim heç bir təqsirim yoxdu!.. Kaş ki, əvvəldən biləydim!.. (Şamları yığışdırır.)

4.

Sol tərəfdən Xanım daxil olur.

XANIM (ətrafa baxaraq). Hanı o? Verdin?

NÖKƏR (özünü ələ alır). Hə-ə-ə... Bu saat...

XANIM. Nəylə məşğuldu?

NÖKƏR. Hə-ə-ə... İndi...

XANIM (divanda qadın əşyalarını görərək). İndi? Nə indi?

NÖKƏR (dili dolaşa-dolaşa). İndi də... yəni gələcək işlər barədə danışmış qurtaran kimi...

XANIM (dərindən nəfəs alaraq sakit). Danışmış qurtaran kimi? Bu nə sözdü belə? Bəyəm hər şey danışılmayıb?!

NÖKƏR. Yox... o mənada ki...

XANIM (gülərək). Mən bilmirəm hanısı mənada, amma sizin sözləriniz adamı şübhəyə salır.

NÖKƏR. Yox, yox... Gənc ağa ona ancaq bir az çaxır içməyi təklif etdi...

XANIM. O-o-o!.. Bu maraqlıdır.

NÖKƏR. Gənc ağa möhkəm adamdır...

XANIM. Başqaları necə, o da elə!.. Deyə bilmərəm ki, başqalarından çox fərqlənir...

NÖKƏR. Bəlkə də... Hər halda, mən əminəm ki, onun belə şeylərdən xoşu gəlmir...

XANIM (istehza ilə). O-o-o!.. Mən onun halına necə də acıyıram!..

NÖKƏR. Təqsir məndədir... Ancaq bu qadının bu dərəcədə arsız olmağı heç ağılıma da gəlməzdi...

XANIM. Ay-ay-ay!.. Arsız qadın, hə?..

NÖKƏR. Yəqin ona görə belədir ki, həyatın dibindən çıxıb...

XANIM (aramla). Hə, əla izah etdiniz... (Divanda əyləşir.) Heç bir şübhə yeri qalmır, çünki o, həyatın dibindən çıxıb...

NÖKƏR (narahat). Siz nəyi nəzərdə tutursuz?

XANIM. Mənə şahid ifadəsi lazımdır.

NÖKƏR. Şahid ifadəsi?

XANIM. Bu gecə mənim vəkilim gəlməlidir. Ərimin mülkiyyət hüququndan məhrum edilməsi barədə sənəd hazırlayacaq. Onun özünü necə aparmağı bunun üçün tam əsas verir. Ancaq bura, Yagi-san, sizin də ifadənizi əlavə etsək, onda görün mənim əlimdə necə bir dəlil olacaq!?

NÖKƏR (hürkərək). Siz hansı ifadəni nəzərdə tutursuz?

XANIM. Elə sadəcə həqiqəti desəz, kifayətdir. Bizim bütün işlərimizin taleyi həll oluna biləcək vacib bir məqamda, o, öz otağında striptiz rəqqasəsi ilə eyş-işrətdədir. Bu qadını hətta siz, Yagi-san, arsız hesab edirsiniz. Bundan sonra mənim ərim öz hərəkətinə haqq qazandıra bilər?

NÖKƏR (elə bil, onu divara dirəyiblər). Mən... mən bunu bacara bilmərəm...

XANIM (məkrli). Çəkinməyin. Ərim mənə çox şey danışmış... Onun atasının hələ ağı başında olanda, siz, Yagi-san, mənim ərimi çox ələ salmışız... Onu pısmusuz, xəbərçilik etmişiz...

NÖKƏR. Heç vaxt belə şey olmayıb!

XANIM. Ancaq elə ki, atası bu vəziyyətə düşüb, onun əmlakı ilə bərabər, sizin sədaqətiniz də ərimə keçib... Evdəki hər hansı bir əşya kimi. Bir də ki, mən daha bu məsələyə qayıtmaq istəmirəm...

NÖKƏR. Mən ancaq...

XANIM (onun sözünü kəsərək). Sədaqət ki var, görünür, onun təbiəti elə bu cürdür! Sədaqət - iyləyə-iyləyə əsil ağanı tapmaq bacarığıdır...

NÖKƏR. Mən ancaq... mənə dəstək verdiyi üçün...

XANIM. Ona görə də mən deyirəm: sakitcə ifadə verə bilərsiz. Əgər o əmlak hüququndan məhrum olsa, burada mən sahibə olacağam. Ərimin kürsüsü ilə birlikdə, sizin sədaqətiniz də mənə keçə blər, elə deyilmi?

NÖKƏR (şaşırmış). Mən başa düşürəm... Belə qəribə işlər nəyə lazımdır?..

XANIM. Bunların irsi çatışmazlıqlarını sübut etmək üçün sizin ifadəiniz əvəzəlməz rol oynayacaq.

NÖKƏR. Qoca ağanın xəstəliyi «inkar xəstəliyi» adlanır. Axı, bu, adicə beyin xəstəliyidir...

XANIM (sərt səslə). Əla psixi xəstəlikdir! İnkar xəstəliyi!.. Şizofreniyanın ən tipik növü!.. Bu məqamda oğul da atasının layiqli övladıdır!.. Uzun illər boyu öz arvadını məcbur etdi ki, mərhum bacısının rolunu oynasın!.. Ancaq mən daha razı olmayandan sonra, şübhəli bir rəqqasəni dartıb evə gətirdi...

NÖKƏR (məyus). Axı o bunu ona görə edir ki, yalnız bu cür qoca ağanı sakitləşdirmək mümkün olur...

Gözlənilmədən sağ tərəfdə Bethovenin kvartetinin 132-ci musiqi frazası səslənir. Arabir Qızın gülüş səsləri də eşidilir, elə bil onu qıdıqlayırlar. Musiqi səsi kəsilir.

XANIM. Bundan ötrü psixi xəstəxanalar var. Uzun sözün qıçası, mənim danışmağa vaxtım yoxdur. Xahiş edirəm, onu tez çağırın!

NÖKƏR. Kimi çağırım, Qızı?

XANIM. Boş-boş danışmayın!.. (Öz-özünə.) Sonuncu şans. Sonuncu dəfə çalışacağam ki, o, öz seçimini etsin.

Nökər tələsik sağ tərəfə gedir. O, qapını açanda Qızın gülüş sədaları kəsilir.

(Nəsə fikirləşib, Qızın divanın üstündəki çantasını açaraq içinə baxır.) Qadın şeyləri... Zibilin biri, zibil...

5.

Xanım tələsik çantayı bağlayır. Sağ tərəfdən Kişi, ardınca da Nökər gəlir.

XANIM (məkrli). Xahiş edirəm, bu cür gözəl rahatlığınızı pozduğuma görə mənə bağışlayasız...

KİŞİ (soyuq). Sən özün dedin ki, mənə ancaq doqquzun yarısına qədər gözləyəcəksən...

XANIM. Sən sərxoşsan?

KİŞİ. Əgər sənə elə gəlirsə, deməli, elədir.

XANIM. Mənə elə gəlmir.

KİŞİ. Deməli, sərxoş deyiləm.

XANIM. Bəlkə, bir az cəld olasan? Maşın gözləyir.

KİŞİ. Getməyə həvəsim yoxdu.

XANIM. Bəyəm sən bilmirsən ki, bu günkü qəbulda kim olacaq?

KİŞİ. Təəssüf ki, bilirəm.

XANIM. Maraqlıdı, gərəsən sənə çaxır belə təsir edib, yoxsa o qız?

KİŞİ. Bunlar hamısı boş sözlərdi!

XANIM. Axı, sən niyə belə qorxursan?

KİŞİ. Qorxuram?

XANIM. Axı, mən səni tanıyıram... Yəqin, Pakistan tərəfin şərtləri sənin xoşuna gəlmir. Ona görə xoşuna gəlmir ki, silah istehsal etmək lazım olacaq, hə?

KİŞİ (soyuq-soyuq gülümsəyərək). Sən bizi həddən artıq yüksək qiymətləndirirsən. O can üstə olan zavodlar ki, atamdan bizə qalmışdı, onlar ancaq Koreya müharibəsi sayəsində həyata qayıtdı. Odur ki, özümüzü elə tutmayaq ki, guya, dünyanın ən nəcib adamlarıyıq...

XANIM. Sən mütləq bu qəbulda iştirak etməlisən. Mən istəmirəm ki, sənə görə qardaşımın yanında biyabır olum.

KİŞİ. Sən başa düşürsən ki, nə qədər istəyirsən dostcasına davran, yaxşı münasibət göstər, təkcə bununla Pakistan şirkəti ilə müqavilə bağlamaq mümkün deyil? Bu elə bir sazişdir ki, ancaq hesablamalardan asılıdır. Kimin təklifi daha sərfəli olsa, onunla da müqavilə bağlayacaqlar. Onlarla heç bir stəkan su da içməyə bilərsən, amma müqaviləni sənə bağlayarlar. Ya da onlarla milyon qəbulda ola bilərsən, ancaq sənə müqavilə bağlamazlar.

XANIM. Bəyəm qarşılıqlı etibar deyilən bir şey yoxdur? Müqavilə bağlamaq istədiyin insanın xarakterinə bələd olmasan, hansı sazişdən söhbət gedə bilər?

KİŞİ. Bu ancaq bəhanədir!

XANIM. Bəhanə?

KİŞİ (get-gedə səbri tükənməyə başlayır). İnsan xarakteri... Əgər doğrudan da belə bir şey varsa, çox istərdim ki, onu mənə göstərsinlər... Yalnız sövdədir, haqq-hesabdır, vəssalam! Sən buna şübhə edirsən? Bunu başa düşən adama da qorxaq deyirsən... Belə də ikiüzlülük olar? Əgər bu dünyada qorxmalı adamlar varsa, o da sənlə qardaşındır!

XANIM. Sən niyə belə əsəbisən?

KİŞİ. Əsəbiyəm? (Özünü ələ alaraq.) Sadəcə, əsəblərim bir az əldən düşüb... Beynim dincəlmək istəyir...

XANIM. Səndən soruşmaq istəyirəm... Əgər məlum olsa ki, sənın tərəf-müqabilin ağıln itirib, onunla müqavilə bağlamaq mümkündür?

KİŞİ. Nə mənada? Sən kimisə nəzərdə tutursan?

XANIM. Hə... Yaxşı... Bir sözlə, əgər sən öz mövqeyini dəyişməsən, mən istədiyim kimi edəcəyəm.

KİŞİ. Mən bəyəm elə əvvəldən bunu sənə demirdim?

XANIM. Yəgi-san, xahiş edirəm bizi tək buraxasız.

KİŞİ (saata baxaraq, Xanıma). Sən tələsməlisən. Saat doqquza iyirmi dəqiqə işləyib.

XANIM (qəzəbli). Əsəblər imkan vermir...

KİŞİ. Kimin əsəbləri?

XANIM. Özünü bilməməz yerinə qoyma! Hər dəfə bu kabus oyunundan sonra sən bu vəziyyətə düşürsən!

KİŞİ. Heç nə başa düşmürəm...

XANIM (Nökərə). Sizə dedim axı, tez gedin burdan!

KİŞİ. Qıza da çaxırın yanında bir şey qoyun, yesin. Bir azdan gəlirəm...

NÖKƏR. Baş üstə...

Nökər narahat halda tələsik sağ tərəfə gedir.

XANIM. Bu çox ciddi məsələdir.

KİŞİ. Nə?

XANIM (elə bil ki, maskasını atır). Sənın ağıln tam yerində deyil!.. Sən ümitsizsən!

KİŞİ. Heç kimin haqqında demək olaz ki, onun ağıln tam yerindədir.

XANIM. Özünü ələ sal! Hər dəfə bu kabus oyunu başlayanda, mənim halım özümdə olmur.

KİŞİ. Xahiş edirəm, məni bağışlayasan. Heç bilmirdim ki, sən belə duyğusalsan.

XANIM. Yalnız evləndikdən sonrakı bir gün, vəssalam! Bundan sonra sən məni özünə heç yaxın da buraxmamısan! Elə bil ki, mən qadın deyiləm... Bu kabus oyunu başlamazdan əvvəl mən fikirləşirdim ki, sən adicə impotentsən... Bu mənə bir dərd oldu... Fikirləşirdim ki, övladı olmağa qadir deyilsən, mənimlə də ona görə evlənmişən ki, qardaşımın var-dövləti səni özünə çəkib...

KİŞİ (süni bir zarafatla). Ola bilər... Yəqin bunun da rolu olub...

XANIM. Ancaq təkcə elə bu olsaydı, mən səni ümitsiz adam hesab etməzdim. Sən mərhum bacımın fotosəklini görəndə tamam ümitsiz olurdun... Onunla mən bir-birimizə o qədər oxşayırıq ki, hərdən şübhələnirdim, bəlkə bunlar elə mənim öz fotosəklimdir...

KİŞİ. Əgər söhbət bacımın kimə oxşamağından gedirsə, deyə bilərəm: anama! O fotosəkil də sənə oxşayırsa... Axı, deyilənə görə, kişilərdə belə bir meyil var ki, analarına oxşayan qadına aşiq olsunlar...

XANIM (sərt). Bəsdir təlxəklik etdin!

KİŞİ. Yaxşı, xahiş edirəm sözlərini qısa deyəsən.

XANIM (yavaşca, amma elə bil, meydan oxuya-oxuya). Sənin xahişini nəzərə alaram... Sən mənimlə elə rəftar edirdin ki, elə bil, mən sənin bacını əvəz etməliydim...

KİŞİ. Tamam doğrudur...

XANIM. Yalandır! Əksinə, bacın məni əvəz edirdi.

KİŞİ. Nə?

XANIM. Çarpayıda sənin yanında mən yox, bacın uzanırdı.

KİŞİ. Bura bax, axı, sayıqlamağın da bir sərhədi var...

XANIM. Bu sayıqlamadı?! Sən impotent deyildin, sən daha pis idin! Sən rəzil idin!.. Əvvəllər mən çox istəyirdim ki, uşağım olsun... Övlad yoxdursa, bu varidat kimə lazımdır?.. Ancaq mən uşaq doğsaydım belə, o, sənin bacımın uşağı olacaqdı... Mən bunu fikirləşəndə hər şeydən iyrenirdim... Ona görə də sənə çox-çox təşəkkür edirəm...

KİŞİ. Necə bir cəfəngiyyat!.. Sən məni bacımın xəyalına qısqanırsan?

XANIM. Sonda da mən fikirləşəndə ki, nə olub, hamısı keçmişdə qalıb, bu qız peyda olur!..

Xanım qəflətən Qızın divanın üstündəki şeylərini yerə çırpır.

KİŞİ. Mən çox təəccüb edirəm. Mənim heç ağıma da gəlməzdi ki, sənın əsəblərin belə bir vəziyyətdədir... Bəlkə, sənə müalicə lazımdı, həkimlə məsləhətləşəsən?..

XANIM (sərt). Həkim... neynək, ağıllı fikirdi...

Kişi susur.

Ancaq onunla birlikdə qardaşımın vəkili də dəvət edək.

KİŞİ (təəccüblə). Vəkili?

XANIM. Nöqtə qoymağın vaxtı çatıb.

KİŞİ. Sən boşanmaq istəyirsən?

XANIM. Sən nə danışırısan? Biz bəyəm boşana bilərik? Əgər biz boşansaq, gərək adımıza olan səhmləri də ayıraq, onda da nəzarət paketindən məhrum olacağıq.

KİŞİ. Bəs sən nə etmək istəyirsən?

XANIM (acıq verə-verə). Nə etmək istəyirəm?

Kişi susur.

Səni əmlak hüququndan məhrum etmək istəyirəm! Əla fikirdi, hə?

KİŞİ. Əmlak hüququndan məhrum etmək?..

XANIM. Qardaşımın vəkili neçə dəfə bunu məsləhət bilib, ancaq mən...

KİŞİ. Necə alçaq adammış!..

XANIM. Görürsən ki, mən buna o saat razılıq verməmişəm... Ancaq daha bitdi!.. Aşağıda səni gözləyəndə, qardaşımla telefonla danışdım, hər şeyi müzakirə etdik. Onun heç ağına da gəlməzdi ki, sən bu kabus oynuna kənardan qız gətirəsən... Sən təzədən iyrənc bir iş görməyəsən deyə, qardaşım bu gecə bütün lazımi sənədləri hazırlayacaq.

KİŞİ. Sən qardaşınla nə qədər cəhd etsəz də, içindən bir şey çıxmıyacaq... Tamam normal bir adamı...

XANIM (onun sözünü kəsərək). Sən buna əminsən? Ruhi xəstəni əmlak hüququndan məhrum etmək, sən demə, çox asan imiş, heç məhkəməyə də vermək lazım deyil.

KİŞİ. Ruhi xəstə?

XANIM. Sən demək istəyirsən ki, belə deyil?

Kişi susur.

Hətta it kimi sənə sadıq olan Yagi də şahid kimi ifadə verəcək.

KİŞİ. Boş-boş danışma!

XANIM. Bəlkə, özün onu çağırıb soruşasan?

KİŞİ. Mənə yox, bütün bunları fikirləşib quraşdıran adama dəli demək olar!.. Qadın hər şeyi qadın-kişi münasibətləri ilə ölçüb-biçir.

XANIM. Başqa münasibətlərlə ölçüb-biçməkdən danış görək!..

KİŞİ. Ağılı başında olan adam görür ki, bizim mərasimin qəhrəmanı mənim bacım deyil. Sən bunu çox gözəl bilirsən. Hər bir uydurmanın da səddi olmalıdır.

XANIM. Uydurmanın?

KİŞİ. Rol oynamaqdan ötrü bu qızı cəmi-cümlətəni iyirmi dəqiqəliyə bura gətirdim ki, bədbəxt atamın əzablarını bir az yüngülləşdirsin. Buna görə belə hay-küy qaldırmağa dəyməzdi.

XANIM. Sən fikirləşirsən ki, belə sözlərlə həkimi aldada bilərsən? Hər halda, şəxsən məni bu sözlərlə aldada bilməzsən.

KİŞİ. Özün soruşdun də. Bəs, sən necə cavab almaq istəyirsən?

XANIM. Mən istəyirəm ki, sən ilk növbədə bu əcaib hərəkətlərin səbəbini deyəsən. Əlbəttə, əgər həqiqətən bir səbəb varsa...

KİŞİ. Mən tam qətiyyətlə deyə bilərəm ki, söhbət o qızdan gedirsə, sənün onun haqqında dediklərin uydurmadan başqa bir şey deyil.

XANIM. Sonra?

KİŞİ. Yenə hansısa bir izahat lazımdır? Bəlkə, bu günkü qəbulu deyirsən?

XANIM. Bəli, qəbulu da deyirəm.

KİŞİ. Əgər söhbət işgüzar danışılardan gedirsə, bunun üçün direktorlar var. Bəs, onları biz nəyə saxlayırıq?

XANIM. Axı, mən sənə dedim ki, söhbət tək-cə işgüzar danışılardan getmir.

KİŞİ. Onda bəs, biz nədən danışırıq?

XANIM. Gör, necə mənasız suallar verirsən?

KİŞİ. Niyə mənasız olur?

XANIM. Elə fikirləşirsən ki, həkim sənün belə izahatlarınla razılaşaçaq?

KİŞİ. Sənün fikrincə, belə xırda-para şeylər əsas verir ki, məni dəli hesab etsinlər?

XANIM (başını bulayır). Sağollaşmazdan əvvəl bir sözüm də var. Bilirsən, mən zərər çəkmiş tərəf kimi həkimə nə deyəcəyəm?

Xanım siqaret yandırır və yavaş-yavaş, elə bil ki, əri ilə yox, əri haqqında görünməyən başqa bir mühasibi ilə danışır.

Hər şey birtərəfli başlayıb demək, mənə düz olmaz... O, həmişə qorxu içindədi... Bəlkə elə ona görə də hər şeyi öz iradəsindən asılı olmayaraq edir...

KİŞİ. Qurtar bu boş söhbəti.

XANIM (onun sözlərinin fərqi varmadan). Mən çətin məsələləri həll edən adam deyiləm... Ancaq başa düşdüm ki, mənim ərimi qorxudan nədir... Sizə məlum olduğu kimi, bizim şirkət əsasən yarımfabrikat istehsal edir... Bəli, tamamilə doğrudur, borular, başqa metal məmulatlar... Düzdür, o, elə də oturub fikirləşən adam deyil, götür-qoy eləsin ki, bizim məhsullarımız hara gedəcək... Bu məhsullar geniş satış bazarına çıxarılanda gərək ümumi tələbatın mənzərəsi ilə xüsusi məşğul olasan. Onun bu cür təşviş doğuran vəziyyətinin səbəbi odur ki, bu adam heç vaxt özünü azad hiss etmir. O, həmişə kənar qüvvələrdən asılıdır...

KİŞİ (istehza ilə). Sən bu məsələni ortaya atmısan ki, zinət kolleksiyası daha da çoxalsın?

XANIM (ona fikir vermədən). Bu hələ hamısı deyil. Cəmiyyətdə bizim kimi özlərinə mövqə qazanmış insanların taleləri elədir ki, bu dediklərimdən qaçmaq olmaz. Ancaq qərribə bilirsiniz nədir? Hər hansı bir insan təlaş hiss edəndə, çalışır ki, bundan yaxasını qurtarsın. Hətta siçan da qəfəsə salınanda, ora-bura vurnuxur ki, canını qurtarsın. Ancaq mənim ərim - əksinə, yalnız təhlükə qarşısında qorxuya düşür. O, daha artıq dərəcədə bu təhlükədən xilas olmaq üçün nəşə bir iş görməkdən qorxur.

KİŞİ. Dediklərinə məntiq var...

XANIM. Əlbəttə, kömək üçün başqa adamlara müraciət edirsən, əlaqələr yaradırsan, onların sırası çoxalır... Bunu qardaşımla da danışmışıq, mənə, doğru yol budur... Müəssisələr nə qədər inkişaf edir, böyüyürsə, təbii ki, hökumət dairələri ilə əlaqələrin də genişləndirilməsi vacibdir. O zaman bağlanan sazişlər daha da möhkəm olur, etibar da artır. Söhbət xarici dövlətlərdən gedirsə, onlarla him-cim etməyi bacarmalısan. İndi sual olunur: biz məsuliyyət hiss etməliyik, ya yox? Müəssisələrin nə istehsal etdiyindən asılı olmayaraq, biz rəsmi müqavilələr bağlayırıqsa, özümüzü müdafiə etmək imkanımız olmalıdır.

KİŞİ. Tamam doğrudur. Biz özümüzü müdafiə etdiyimizə görə də, o müəssisələr hələ işləyir.

XANIM. Yox... Mənim ərim bundan qorxur.

KİŞİ. Qorxmaq lazım olmayan bir şeydən mən nə üçün qorxmalıyam?

XANIM. Qorxursan. O qədər qorxursan ki, daima ruhi sarsıntılar içindəsən.

KİŞİ (qəflətən qışqırır). Bu nə səfeh fikirlərdir sənə başına girib?

XANIM. Yaxşı, əgər qorxmursansa, bunu başqa necə izah edə bilərsən ki, vacib bir məsələni həll etmək lazım olanda, o saat bir bəhanə tapıb qaçırsan? Yəni mənasız köhnə xatirələrdən yapışırsan, hə?

KİŞİ. Mənalıdı, mənasızdı - bunu ancaq o adam başa düşə bilər ki, bunlar bilavasitə onunla bağlıdır.

XANIM (ona tərəf çönrək). İndi diaqnoz qoyulur. Sən gərək elə danışasan ki, hamı başa düşsün. Yoxsa heç kim şübhə etməyəcək ki, sən xəstəsən.

KİŞİ. Xəstə atama göstərilən cüzi bir qayğı səni bu cür özündən çıxarır?

XANIM. Niyə sən onu klinikaya qoymursan? Bu onun özü üçün də yüz dəfə yaxşı olardı, belə deyil?

KİŞİ. Sən heç nə başa düşmürsən.

XANIM. Həkim də yəqin heç nə başa düşməyəcək.

KİŞİ (qəzəbini boğaraq). Tamam boş bir şeydən ötrü sən mənə dəli kimi qələmə verməyə hazırsan?

XANIM. Sənə boş hesab etdiyən şeyin mənim üçün böyük mənası var!..

KİŞİ (inilti ilə). İndi nə buyurursan, mən nə edirəm? Bacımın rolu üçün səksən yaşında qarı tapıb gətirim?

XANIM. İcazə ver, sənə şərtləri deyim ki, ancaq onlardan sonra nəyəsə razı ola bilərəm.

KİŞİ (yorğun). Mən heç nə başa düşə bilmirəm. Nə etmişəm... nə etmişəm ki, mənə belə nifrət bəsləsinlər?..

XANIM (rəhmdilliklə). Qardaşım israr edir ki, heç bir şərt də olmasın, ancaq mən onun fikrini bölüşürəm... Ad-sanı yaddan çıxarmaq olmaz... Ona görə də mən xahiş etmişəm ki, həkim gələndə qədər iki məzmununda sənəd hazırlasınlar. Biricisi, əlbəttə, əmlak hüququndan məhrum edilmək barədə... İkincisi... əgər sən onu imzalasın, birinci sənəd cırılıb tullanacaq...

KİŞİ. Mən nəyi imzalamalıyam?

XANIM. Sənə razılığın, öhdəliyən barədəki sənədi.

KİŞİ. Öhdəliyim barədə?

XANIM. Atanı klinikaya qoymaq barədə öhdəliyən... Bu əla bir addım olacaq, hamı da rahat nəfəs alacaq... Heç kim də buna görə sənə tənə etməyəcək. Xəstə gərək həkimlərin

qayğısı, nəzarəti altında olsun... Bütün həyatını özün də əməlli-başlı izah edə bilmədiyini bir oyuna həsr etmək ağılsızlıqdır.

KİŞİ (qəflətən saata baxır). Qardaşın indi yəqin qəbuldadı!

Kişi iti addımlarla sol tərəfə gedir.

XANIM. Hara gedirsən?

KİŞİ (arxaya baxmadan). Qardaşının yanına. Heç olmasa buna mənim hüququm çatır?

XANIM (onun ardınca gedərək). Nahaq yerə. Daha... başqa çıxış yolu yoxdur... Sən bunu başa düşmürsən?

İkisi də gedir.

Pərdə bağlanır.

İKİNCİ PƏRDƏ

6.

Zəng çalınır. Sonra əsas qapını döyürlər.

Kiçik pauza.

Yenə uzun bir zəng çalınır. Nökər cəld sağ tərəfdəki qapıdan gəlir.

NÖKƏR (əsas qapıya tərəf). Bu saat... Bir dəqiqə... (Cibindən bir dəstə açar çıxarır.)

Bu vaxt sağ tərəfdəki qapı təzədən açılır və QIZ içəri boylanır. O, sağ əlində bir şüşə viski, sol əlində isə stəkan tutub. Hiss olunur ki, bir az içkilidir.

(Tələsik.) Olmaz, olmaz! Bura gəlmə!

QIZ. Bəs, bunlar hadadır?

NÖKƏR. Bura gəlmək olmaz.

QIZ. Baxıram də...

NÖKƏR. Yaman avarasan ha!.. Kişinin başını gicəlləndirmisən, bizim də başımıza iş açmısan!

QIZ. Mən heç kimin başına iş açmamışam!

NÖKƏR. Xahiş eləyirəm... Axı, səni bura qocaya görə gətiriblər...

QIZ (gülərək). Dəhşət qocadır!.. (Öz çiyinlərinə baxaraq.) İndiyə qədər barmaqlarının yeri qalıb.

Zəng çalınır.

NÖKƏR (kobudcasına). Tez elə, get!

QIZ (rişxəndlə). Yamansan ha!..

Qız arxaya çəkilib, qapını bağlayır.

Nökər dodaqaltı donquldana-donquldana qapını açır. Farağat dayanaraq baş əyir.

Əldən düşmüş və güclə ayaq üstə duran Ata içəri daxil olur.

ATA (fikirli). Yemək hələ hazır deyil?.. O qırmızı kartlar adamın gözünü yorur...

NÖKƏR (onun qolundan tutub, yeriməyinə kömək edir). Bəli, elədir... Mən indi sizə yaşılını verərəm...

ATA. İki dəst idi... Necə oldu, indi biri yoxdur?.. (Şalvarının düymələrini açaraq, aşağı salmaq istəyir.)

NÖKƏR (tələsik). Yox, olmaz, olmaz!.. Bura tualet deyil... (Onun şalvarını qaldırır.) Bir az gözləyin... Bu saat...

Nökər onu qucaqlayaraq, sol tərəfə aparır.

7.

Qız sağ tərəfdəki qapıdan içəri girir. Viski şüşəsi qoltuğundadır. Bir əlində stəkan, o biri əlində iki paket tutub. Ayağı ilə qapını bağlayır. Sonra arxaya çevrilərək bir xeyli açar deşiyindən baxır. Qulaq asır, sonra tələsik divanın yanına gedir. Görür ki, çantası yerə atılıb.

QIZ (çantasını qaldıraraq). Ay-yay-yay!.. Biyabırçılıqdır... Eybi yox, kədərsiz sevinc olmur, haray-həşir salmaq lazım deyil... (Əlindəki paketləri çantasına qoyur.)

Kişi addımları səs sala-sala sol tərəfdən daxil olur.

KİŞİ (ətrafı nəzərdən keçirərək). Yagi hanı?

QIZ (sol tərəfdəki qapını göstərərək). Qocanı tualetə apardı.

KİŞİ (əsas qapını açıb, içəri boylanaraq). İyə bax də!.. (Tələsik qapını bağlayır.)

QIZ. Bu günkü tamaşa bitdi, hə?

KİŞİ. Yagi bir söz demədi?

QIZ (başı ilə təsdiq edərək). Dedi ki, ola bilsin, sizin atanızı xəstəxanaya qoysunlar...

KİŞİ. Boşboğaz!

QIZ. Eh!.. Mən bəxtiqaranın biriyəm... Anadan olanda da mamaçanı düz doqquz saat gözlətmişəm, az qalıb ki, çıxıb getsin, ancaq onda səsım çıxıb...

KİŞİ. Sənin könlünə dəymədim?

QIZ (şəfqətlə). Daha heç bir ümid yoxdu?

KİŞİ. Hər şey çox çətindi...

QIZ. Viski isə əladı... Görün, nə qədər içmişəm?

KİŞİ. Deməli, möhkəmsən!

QIZ. Yox... Bir az da içsəm, lap keflənəcəyəm...

KİŞİ. İstəyirsən, qalanını da özünlə apar.

QIZ. Yox... Yaxşısı budu, mən getməzdən, bir yerdə içək. (Stəkanı doldurub, Kişiyə tərəf uzadır.)

KİŞİ (kөнүlsüz). İstəmirəm... Həvəsim yoxdu...

QIZ. Neynək... Amma mən içəcəyəm. (Xortuldada-xortuldada viskini axıracan içir.)

Kişinin qaşqabağı sallanıb.

Hər şey yəqin mənə görədi, hə?

KİŞİ. Nə?

QIZ. Arvadınızın acığı tutub...

KİŞİ (soyuq-soyuq gülümsəyərək). Sən, nədi, mənə acıyırsan? Bunun heç bir köməyi yoxdu...

QIZ. Siz belə varlısınız... Amma yenə arvadınızdan çəkinirsiniz...

KİŞİ (narazı). Hər şey elə də sadə deyil!

QIZ. Ancaq mən elə bilirdim ki, pulun varsa, vəssalam!.. Kefin nə istəyir, onu da elə!..

KİŞİ. Eləməyinə eləyirsən, ancaq istədiyini yox...

QIZ. Qəribədi... ancaq mənə elə gəldi ki... siz mənə o otağa dəvət edəndə...

KİŞİ (onun sözünü kəsərək). Nə qədər artıq qalmısan, pulunu verəcəyəm. Nə qədər istəyirsən?

QIZ (köks ötürərək). Niyə mən belə qarabəxtəm? Adam iyrenir... (Qurtumlarını xortuldada-xortuldada stəkanı boşaldır.)

KİŞİ (həmin andaca stəkanı vurub QIZIN əlindən yerə salır). Bəkdir!..

QIZ (qorxmış). Nə edirsiniz?

KİŞİ (özü də öz hərəkətindən hürkmüş). Sən niyə belə xortuldada-xortuldada içirsən?.. Adam baxa da bilmir...

QIZ (təəccüblə). Belə de... Deməli, heç şorbani da yeyəndə xortuldatmaq olmaz?!

KİŞİ (hələ də özünə gəlməyib). Mənim üçün sən hələ cəmi otuz faiz bacımsan. Heç bir saat keçməyib... Nə qədər ki, burdasan, xahiş edirəm bunu yadımdan çıxarmayasan. Sənə verilən pul, məncə, kifayətdir, elə deyil?

QIZ qəflətən əlləri ilə üzünü qapayıb, hıçqıraraq ağlamağa başlayır.

(Narahat.) Nə olub? Bəkdir! Ağlamağa bir lüzum yoxdur.

QIZ (başı ilə təsdiq edərək. Özünü ələ alır). Fikir verməyin... Mən içən kimi, ağlamağa başlayıram... Mənim kimi qadınların hamısı belədir... Hamısı içən kimi ağlamağa başlayır... (Çantasını götürüb qapıya tərəf gedir.) Nəsə, başım gicəllənir... Deyəsən, keflənmişəm...

Kişi bir söz deməyərək, nəzərləri ilə onu yola salır.

(arxaya çevrilərək.) Siz nəsə dediz?

KİŞİ. Yox, yox...

QIZ. Bacınızın otuz faizliyinə hörmət əlaməti olaraq, mənim bircə xahişimi eşidərsiz?

KİŞİ. Hansı xahişi?

QIZ. Mən sizin binanın əsas girişindən çıxmaq istəyirəm. Doğrusu, mən elə içəri də ordan gəlmək istəyirdim...

QIZ yazıq-yazıq gülümsəyərək Kişiyə baxır. Kişi onu başa düşür.

Oranın qapısı da elə gözəldi... Şəkil də orda şüşədən düzəldilib, hə? Orda nə çəkilib elə?

KİŞİ. Neynək, ordan get...

QIZ. Oy, nə yaxşı!.. Deməli, pilləkanlarla aşağı düşüb, xalça salınmış arakəsmə ilə getmək lazımdı?

KİŞİ. Axıracan, sonra da sağa.

QIZ. Qulluqçunuz məni, əlbəttə, saxlayacaq... (Qulluqçunu yamsılayır.) «Bura baxın, siz burdan yox, arxa qapıdan getməlisiz!..» Mən də kinodakı ledi kimi, «Xeyir,- deyəcəyəm.- məhz burdan getməliyəm!..» (Sərt.) Məni adam yerinə qoymayanda, elə acığım tutur ki!..

KİŞİ (yorğun). Olar, olar... Əsas girişdən çıxıb gedə bilərsən...

QIZ (donquldandır). Hə, gedəcəyəm... Elələrinə deyirəm ki, məni görəndə hirsələnirsən, amma özün çıx, camaatın qabağında soyun görüm!..

Qız qapıya doğru getmək istəyir. Ancaq bu vaxt Ata Nökərin köməkliyi ilə ordan içər igirir.

Nökər qəflətən Qızı görəndə diksinir və cəld Atanın qarşısına keçərək, onu əsas qapıya tərəf aparır.

(Onların ardınca baxaraq.) Hə, istehkam lap kağızdan olsa da, istehkamdır... İyrənc şeyləri görmək istəmirsənsə, otur öz istehkamında, heç hara da getmə...

Qız arxaya çevrilmədən tələsik sol tərəfə gedir. Atanın diqqəti ondadır. Nökər Atanı irəli çəkir.

NÖKƏR. Gedək, gedək.

ATA (səsini alçaldaraq). O kimdi elə?

NÖKƏR. Fikir verməyin. Bu saat mən sizə yaşıl kart verəcəyəm...

ATA. Ətlas kartdı?

NÖKƏR. Əlbəttə, ətlas kartdı... İki dəst verəcəyəm... Əla olacaq...

Ata ilə Nökər Kişinin yanından ötərək əsas qapıdan gedirlər.

Kişi, elə bil, Qızın sehrindən azad olub, ətrafı nəzərdən keçirir, sonra stəkani yerdən qaldıraraq iyləyir. Mizin üstündəki viski şüşəsini götürüb, stəkana viski tökür və birnəfəsə içir.

KİŞİ (qaşlarını çəkərək özü-özüylə danışır). Bəsdir. Əgər bu bir xəyaldırsa, onsuz da haçansa yox olmalıdır. Daha onun dalınca qaçmaq lazım deyil... (Fikirli.) Amma niyə? Niyə mən bu cür cidd-cəhdlə ondan yapışmışam? Bu alçaqlara qulaq assan, mən də dəliyəm, çünki hisslərimi söz ilə izah edə bilmirəm ki, hamıya aydın olsun... (Yenə stəkana viski töküb, başına çəkir.) Bəyəm, o saat hər şeyi yaddaşdan silib atmaq olar? Guya, heç nə baş verməyib?.. Ancaq mənim hər şeyi yaddaşdan silib atmağa gücüm çatmırsa, heç olmasa, izah etməyi bacarmalıyam... (Əlləri ilə üzünü qapayır.) Axı niyə,

nə üçün? Nə üçün mən o xəyalı beləcə tutub durmuşam? Mən özüm də çox gözəl bilirəm ki, bu, yalnız xəyaldır... Ancaq bu xəyalın rişələri mənim ürəyimin dərinlərinə işləyib... O xəyal mənim üçün gerçəklərdən də gerçəkdir... Beləcə, xəyal tamaşasında mən, nəhayət ki, əl-ayağımı uzadıb, suya qoyulmuş çiçək kimi rahat ola bilirəm...

Pauza.

Ancaq... ancaq mən bu tamaşa ilə nəyə nail oluram?.. Cavab axtarıram?.. Ölümcül qorxmış uşaq cavab axtaran kimi?.. Hə, görünür, belədi... Mən doğrudan da qorxu içindəyəm... (Otaqda var-gəl edir.) Ancaq səbəb onun dediyi kimi deyil... Tamam başqadır... Tamam, tamam başqadır...

Kişi ayaq saxlayaraq, yenə stəkanı viski ilə doldurur. Bir müddət diqqətlə stəkana baxır.

Yaxşı! (Gözlənilmədən əsas qapıya tərəf gedir.)

Bu vaxt qapı açılır və Nökər içəri girir. Qapının qarşısında əyilərək, açarı yerinə salmaq istəyir.

Dayan. Açarı bura ver.

NÖKƏR. Bu açarı?

KİŞİ. Hə, bunu!.. Mən qərara gəlmişəm ki, atamı ruhi xəstəliklər klinikasına qoyum... İstəyirəm onunla sağollaşım... Ona bir-iki söz də demək istəyirəm...

NÖKƏR (təlaş içində). Siz həqiqətən belə qərara almısınız?

KİŞİ. Tez elə!

NÖKƏR. Axı... axı indi o başa düşməyəcək ki, siz nə deyirsiniz...

KİŞİ (stəkanı irəli uzadaraq). Danışa bilməsəm, heç olmasa onunla içərəm.

NÖKƏR. Alkoqol? Qətiyyəni! Alkoqol içmək ona qadağandır. Axı, o, çox ciddi xəstədir!..

KİŞİ. Narahat olma. Klinikada da onu yaxşı başa düşən adam lazımdır ki, yaxşı da qulluq etsin.

NÖKƏR. Yox, mən özüm barədə düşünmürəm...

KİŞİ (sərt). Daha bəsdir, mənim vaxtım yoxdur. Bir də ki, istəyirəm, tez gedib bayaq burda olan Qızı tapıb gətirəsən. Yəqin, hələ avtobus dayanacağına çatmayıb. Tələssən, gətirə bilərsən.

NÖKƏR (bir az özünü itirmiş). Başa düşmürəm... Axı, bu sizin nəyinizə lazımdı?..

KİŞİ (gözlənilmədən qışqıraraq). Nə qədər sənin ürəyincə olmasa da, bu evdə sahib mən qalırım, mən! Atamı satdığıma görə bu da mənim mükafatımdır!

NÖKƏR. Əlbəttə, sahib sızsız, əlbəttə!.. Xahiş edirəm bir az sakit danışın... O, indicə yerinə girib...

KİŞİ (özünü ələ alaraq). Qəribədi... De görüm, sən nə üçün arvadımla o cür razılığa gəlmisən?

NÖKƏR. Nə razılıq?

KİŞİ. Necə nə razılıq? O razılıq ki, mən əmlak hüququndan məhrum olunanda şahidlik edəcəksən...

NÖKƏR (çətin vəziyyətdən çıxmaq istəyir). Nə danışırırsız?.. Bu, dəhşətli bir anlaşılmazlıqdır...

KİŞİ (yenidən sərt). Yaxşı, get! Açar qoy orda qalsın! Özünü sonra təmizə çıxararsan!

Nökər əzgin halda açarı yerinə salır və ürkək nəzərlərlə Kişinin əlindəki stəkana baxıb, sol tərəfə gedir.

Kişi yavaş addımlarla əsas qapıya yaxınlaşıb, qapının açarını açır və içəri girmək istəyir, amma qəflətən dayanır.

Püf-f-f... İyə bax də, elə bil, balıq iylənib! Adam boğula bilər... Ata, bir dəqiqəliyə bura gəl... Sən hələ yatmamısan? Məndə viski var... özü də əlasıdır, şotland viskisi!.. Yadındadı?.. (Stəkanı ağızına tutaraq, guya içir.) Gəl, bir az içək... Hə, nə deyirsən?.. Gəl bura...

ATANIN SƏSİ. Mənə dadlı bir şey verəcəksən?

KİŞİ. Dadlı bir şey? Sənə ən çox sevdiyini şeyi verəcəyəm... Gəl, adama bir stəkan...

Kiçik pauza.

Niyə belə bədbin kimisən?

ATANIN SƏSİ. Zəngi basmamış çıxsam, Yaginin acığı tutacaq...

KİŞİ. Neynək, onda zəngi çal. Amma tez elə. Fu-u-u... İyə bax də... Sənin çarpayına balıq ıçalatı töküblər, nədir?..

ATANIN SƏSİ. Sən mənə dadlı bir şey söz vermisən...

KİŞİ. Gəl, gəl... Əlbəttə, söz vermişəm... Əla bir şeydi... Pastıla? Şokolad? Buyur, ürəyin nə istəyir!..

Atanın mırıltısı eşidilir, elə bil, gülür...

Sonra çarpayı cırıldayır...

Kişi geri çəkilir.

Zəng çalınır və ata güclə yeriyərək gəlir.

Kişi qapını bağlayır.

ATA. O dadlı şeyi ver görüm.

KİŞİ (stəkanı ona uzadır). Ala, sən bunu çox sevirsən... (Divanı göstərərək.) Gəl, oturaq, içək...

ATA (stəkanı iyləyib, geri qaytarır). Yox, bu...

KİŞİ (onun sözünü kəsərək, nəvazişlə). Ata, biz ayrılıq... Arvadım qalib gəldi... Onun səhmlərindən istifadə etmək üçün etibarnamə almalıyam. Buna görə məcbur oldum ki, səni xəstəxanaya qoyacağım barədə iltizam imzalayım... Sən məni başa düşməlisən, ata... Axı sən özün müəssisələrini saxlamaqdan ötrü, doğma qızının ölümünə düçar oldun, özü də, çox sakitcə... Ala, tut stəkanı... Ən yaxşı şotland viskisidir... Bir qurtum iç... Heç olmasa, lap balaca bir qurtum...

Kişi, əlində stəkan, Ataya yaxınlaşır.

Ata qorxaraq geri çəkilir və Kişi ilə divan arasında vurnuxur.

Niyə istəmirsən?

ATA. Xoşlamıram... Mən bunu xoşlamıram...

KİŞİ. Niyə? Əvvəllər ki, içirdin. Mənim yaxşı yadımdadır...

ATA. Yox, xoşlamıram... Axı, sən deyirdin ki, mənə dadlı bir şey verəcəksən...

KİŞİ. Bəlkə, mən səhv edirəm?.. Ola bilməz... Bütün bunlar Yaginin hoqqalarıdır... Alçaq... (Viskini özü içir.)

ATA. Çiynimi qaşı...

Ata Kişiyə yaxınlaşıb belini əyir.

KİŞİ (səndirləyərək). Çiynini?

ATA. Hə, bax, buranı...

Ata az qala aşa-aşa əli ilə çiynini göstərir.

Tez elə, qaşı...

Ata Kişinin üstünə gedir.

KİŞİ (geriyə çəkilərək). Özün qaşı...

ATA. Oy-y-y!.. Yaman qaşınır...

Ata yazıq-yazıq zarıyaraq, belini divanın söykənəcəyinə sürtür.

KİŞİ (şaşırmış). Degenerat... Elə bil vəhşidi... (Gözlənilmədən uca səslə) Ata, sən ruhi xəstələr üçün xəstəxanaya gedəcəksən!..

Ata Kişiyə elə baxır, elə bil, huşunu itirib.

(İnilti ilə.) Deyəsən, başa düşür... Öz bədbəxtliyini başa düşməyən insana can yandırmağın mənası var?.. Heç mən də ona can yandırmaq istəmirəm... Bu adama şəfqət lazım deyil... Bu adam həyatında elə bir izzət çəkməyib ki, ona şəfqət göstərəsən... (Sərt şəkildə səsinə qaldırır.) Ata, bu dəfə sən yayına bilməyəcəksən!

Kişi stəkanı viski ilə doldurub Ataya yaxınlaşır. Onu divana sıxaraq, güclə ağızına viski tökmək istəyir.

ATA. Kömək edin!..

KİŞİ. Sus!..

Ata Kişinin üzünə tüpürür. Kişi belini düzəldərək üzünü silir.

Qız Nökərin müşayiəti ilə sol tərəfdən gəlir.

ATA (xırıltılı səslə). Kömək edin...

NÖKƏR (təngnəfəs). Nə olub?

KİŞİ. Hay-küy salmağa bir səbəb yoxdu... (Qıza.) Mən istəyirəm ki, siz yenə işinizi görəsiz. Sizinçün nə mənası var haçan? Elə deyil?

QIZ. O-o-o... Əlbəttə. Haçan olur-olsun, mən öz işimi görə bilərəm. Başqa harda on dəqiqəyə min iendən artıq qazanmaq olar?..

NÖKƏR (tənə ilə). Siz nə etmək istəyirsiniz?

KİŞİ. Təəssüf ki, o, mənim əlimdəki bu qədəhdən içmək istəmədi. Hərçənd, ona dedim ki, bu, ayrılıq dəmidir...

NÖKƏR. Axı, siz onu zorla durğuzmusuz. Tutması olandan sonra o özünü pis hiss edir...

KİŞİ. Adətən sən onu necə məcbur edirsən ki, içsin?

NÖKƏR. İçsin? Ona içmək olmaz! Qətiyyən! Onsuz da o bu cür zəifdir, üstündən də alkoqol?.. Həkim də içməyi çox ciddi qadağan edib!.. Onu həyəcanlandırma biləcək heç nə olmaz! Hətta düyü ədviyyat da qatmaq olmaz!.. (Ataya.) Gedək, sakitcə dincələk...

KİŞİ. Bəsdir özünü günahsız adamlar kimi apardın...

NÖKƏR. Günahsız adamlar kimi?

KİŞİ. Elə bilirsən ki, xəbərim yoxdu? Atamın tutması başlayandan bir-iki gün əvvəl, həmişə bu qapıdan araq iyi gəlir. Nədi, düz demirəm?

NÖKƏR. Siz nə danışırırsız?.. Sizə elə gəlib... Bəyəm mən qoyaram ki, belə şey olsun?..

KİŞİ. Bir dəfə, iki dəfə mənə elə gələ bilər... Ancaq sən yaxşı bilirsən ki, neçə dəfə «mənə elə gəlib»!.. Təxminən ayda iki dəfə... Səkkiz il - deməli, qırx səkkiz dəfə!.. Hə, buna nə deyirsən?

Nökər şaşırmış halda susur.

Yaxşı, yaxşı... Sən özün də onu tək içməyə qoymurdun... İndi səni tənbeh etmək daha gecdir. Əsas odur ki, sən bunu danmayasan, eşitdin? İndi de görüm, içkinin köməyi ilə onun tutmalarını tezləşdirirdin, hə?

NÖKƏR. Siz dəhşətli sözlər deyirsiniz!.. Mən nə üçün bilərəkdən onun tutmalarını tezləşdirməliydim?.. Mənim nəyimə lazım idi bu? Bundan nə qazanacaqdım?

KİŞİ. Axı, dedim ki, səni tənbeh etməyəcəyəm... Mən bunun sirrini bilmək istəyirəm. Sən niyə atama araq içirdirdin? Nə olur-olsun... Mən heç olmasa bircə dəfə onunla açıq danışmalıyam...

Ata öz ətrafında kartlarla dairə düzür.

NÖKƏR. Mən həqiqəti deyəcəyəm... İnanın mənə... Siz deyirsiniz ki, guya, mən hansısa bir məqsəd güdmüşəm. Mən bu sözlərdən çox inciyirəm... Hər şey təsadüf nəticəsində baş verdi... Yaşlı ağa o vaxt günü gündən yuxusuzluqdan daha çox əziyyət çəkirdi. Heç bir yuxu dərmanı kömək etmirdi... Bu azmış kimi, həmin gün nümayiş oldu. Küçədə oxuyub-oyunayırdılar... Elə mürgüləməyə başlayırdı ki, aşağıdan səslər gəlirdi... Bir gündə idi, elə yazıq idi ki, onun halına biganə qalmaq mümkün deyildi... Bax, onda mən ona bir az... bir az verdim... Dadmaq üçün, lap bir az...

ATA. Dadlı şey hanı?

NÖKƏR. Bu saat... Bu saat...

KİŞİ. Mən soruşuram ki, sən onu necə içirdirdin?

NÖKƏR. Mənə qulaq asın də... Yaşlı ağa bir az içəndən sonra mənə elə gəldi ki, onun sifəti açıldı... Nələrisə xatırlamağa başladı... Həmin an eşitdim ki, lap alçaqdan nəsə uçur... Bu, helipokter idi... Yəqin, yuxarıdan nümayişi izləyirdi.

QIZ. Helikopter.

NÖKƏR. Mən bəyəm elə demədim?

QIZ. Siz «helipokter» dediz.

NÖKƏR. Eyni şeydir!.. Hə, yaşlı ağanın gözləri tamam başqa cür işıqlandı. O, ayağa qalxıb soruşdu: «Bizim ardımızca hələ gəlməyiblər? Kadzuxiko hara gedib? Tosiko hardadır?»

KİŞİ. Bəsdir. Qalanlarını mən o qədər eştmisəm ki, hamısı qulağımdadır.

QIZ. Ancaq mən ilk dəfədir eşidirəm...

KİŞİ. Sən bilməsən də olar. (Nökərə.) Yaxşı, de görüm, onu necə içirdirdin?

NÖKƏR. Siz isə deyirdiz ki, guya, mən onu bilərəkdən içirdirəm ki...

KİŞİ (səbrsiz). Bəsdir!.. Sən ancaq onu dedin ki, atamın tutması ilk dəfə necə baş verib. Yoxsa elə bilirsən ki, bununla özünə bəraət qazandı?!

ATA (təşvişlə). Olar, mən gedim?

NÖKƏR. Əlbəttə, bu saat... (Əlini ona tərəf uzadır.)

KİŞİ. Əl dəymə!.. Əvvəlcə mənim sualıma cavab ver!

QIZ maraqla Nökərə baxır. Nökər onun baxışlarından yayınmaq istəyir.

NÖKƏR (kədərlə). Bütün bunları ona görə edirdim ki, mənim üçün ən əsas məsələ yaşlı ağanı inkar xəstəliyindən qurtarmaq idi...

KİŞİ. Onda bunu niyə lap əvvəldən demirdin?

NÖKƏR. Fikirləşirdim ki, sizə xoş gəlməz...

KİŞİ. O-o-o!.. Necə də duyğusal bir qayğıkeşlik!..

NÖKƏR. Mən nə imkanım vardısı, çalışırdım...

KİŞİ (acıqlı). Nəsə, çox kəlləmayallaq danışırısan... Arvadımı da bu işə qatmaq, pariklər düzəltməmək, əvvəllər necə olurdu, o cür çamadanlar tapmaq, divarları rəngləmək, üsyan hay-küyü yazılmış maqnitafon lentlərini sifariş etmək... Hər dəfə də sən bütün bunları daha artıq bir səriştə ilə edirdin... İndi bizim evimizin bütün ab-havası eynilə o zamanlarda olduğu kimidir... Bütün bunlar, əlbəttə, sənəin səylərinin nəticəsidir... Ancaq sənəin bəzi hərəkətlərin guya mənə yaxşılıq etmək istəyinlə üst-üstə düşür!.. Hə?

NÖKƏR (elə bil, onu divara dirəyiblər). Bilirsiniz... Bu... heç bilmirəm sizə necə deyim... Mən gördüm ki, yaşlı ağa ilə belə görüşlər keçirməyimiz sizə də xoş gəlir...

KİŞİ (heyətlə). Mənə də xoş gəlir?

NÖKƏR (diqqətlə Kişini nəzərdən keçirərək). Nə deyirsiniz-deyin, ancaq o vaxtlar yaşlı ağa öz əzəmətinin zirvəsində idi... Təkcə elə onun mədənlərindən filiz daşıyan maşınların sayı üç yüz səksən idi... O maşınlar elə tozanaq qaldırırdı ki, üfuku də görmək mümkün deyildi...

KİŞİ. Cəfəngiyyat danışma!.. Bax, elə həmin vaxtlarda da atamla mən həmişə didişirdik. Bacım da bir çıxış yolu görmədiyi üçün zəhər içdi. Yazıq anamın isə xəbəri yox idi ki, nə baş verir... O yazıq öz taleyinin ümidinə qalmışdı... Burda mənim xoşuma gələn nə ola bilərdi?..

NÖKƏR. Axı, siz bir dəfə də olsun, bunu qadağan etmədiz...

KİŞİ. Bəsdir. Sən hər şeyi yaxşı başa düşürsən...

NÖKƏR. Əlbəttə, təqsirkar mənəm...

KİŞİ (özünü saxlayaraq). Bütün bunlar məndən artıq sənə xoş gəlirdi... Düz deyirəm?.. Sən istəyirdin ki, atamın yalançı gücünü göstərməklə, məni sındırasan... Əvvəllərdə olduğu kimi, yenə də mənim titrəyə-titrəyə atamın qabağında dayanmağım sənə ləzzət edirdi...

NÖKƏR (ümitsiz). Siz düz demirsiniz... Qətiyyənlər düz demirsiniz...

KİŞİ. O köhnə əhvalat sənə yadımdan çıxıb?.. Mənimlə bir sinifdə oxuyanların hərəsinə gizlincə üç sen verirdin ki, mənim nə elədiklərimi xəbər versinlər... O mənə yaxşı dərs oldu...

NÖKƏR. Yaşlı ağa sizə qayğı göstərmək istəyirdi... Həmişə belə idi...

KİŞİ. Hə, atam da həmişə belə deyirdi... Sənin ələ aldığın adamlarda da mənə qarşı şübhə yaranırdı...

NÖKƏR. Nə qədər ki, valideynlərin öhdəsindəsən, onlara qulaq asmaq lazımdır...

ATA. Mən yorulmuşam...

NÖKƏR. Hə, əlbəttə... Bu saat...

KİŞİ. İşin olmasın! İndi biz yenə də mərasim düzəldəcəyik. İndicə sən özün dedin: istənilən vaxt elə etmək olar ki, onun tutması tutsun. Əgər atamın taleyi səni doğrudan da narahat edirsə, bu sirri aç görüm ki, onu necə içirdirdin?

NÖKƏR. Yaşlı ağa xəstələnəndən sonra spirtli içkini xoşlamırdı...

KİŞİ. Bəs, sən nə etdin?

NÖKƏR (qərara gələrək). Mən cürbəcür təcrübələr etdim... Bir dəfə kömək eləyən, o biri dəfə baş tutmurdu...

KİŞİ. Məni sənə o təcrübələrinin axırı maraqlandırır.

NÖKƏR. Düz buyurursuz... Baş üstə... Siz mənə tam inana bilərsiniz...

KİŞİ. Əzilmə!

Ata kartları yığmağa başlayır.

NÖKƏR (yavaşdan). Baş üstə... Ağır yataq xəstələrinə su verəndə, uzun burnu olan xüsusi fincanlardan istifadə edirlər... Mən onun içini şəkərlə doldurub, üstünə viski tökürdüm... Horra kimi olurdu... Sonra ona rəng vururdum...

QIZ. Fu, iyirənc bir şey!

NÖKƏR (tərs-tərs Qıza baxır). Hərdən də bir az qızdırırdım...

KİŞİ. Bəyəm o horranı içmək olar?

NÖKƏR. Yox, içmək, yox... Əmmək olur... O, uzana-uzana onu keflə əmirdi...

KİŞİ. Dəhşət!..

QIZ. Lənət şeytana!.. Adamın ürəyi bulanır...

KİŞİ. Bunlar hamısı indi onun otağındadır?

NÖKƏR. Hə, səliqə ilə yığışdırmışam. Hər şeyi hazırlayıb ona vermək üçün vaxt lazımdır. Yaxşı olar ki, onu öz yerinə aparıb...

KİŞİ. Alkoqol təsir edənəcən nə qədər gözləmək lazımdır?

NÖKƏR. Belə də... Mən sizdən xahiş edərdim ki, iyirmi beş-otuz dəqiqə gözləyəsiniz...

KİŞİ. Yaxşı, apar içirt... (Viski şüşəsini ona uzadır.) Çox tök. Bu - sonuncu dəfədir...

NÖKƏR. Baş üstə... (Atanı dartaraq.) Gedək...

ATA. Dadlı bir şey olacaq?

NÖKƏR. Əlbəttə, olacaq... Yumşaq, qəhvəyi rəngdə... Dünyada ən ləzzətli nə varsa - o...

Ata ilə Nökər yavaş addımlarla əsas qapıdan gedirlər.

8.

Kişi ilə Qız bir-birinə baxır.

QIZ. Şeytan əməlidir... Həqiqətən, şeytan əməlidir... Görkəmindən elə sanballıdır, özünü elə ağıyana aparır... Adam məəttəl qalır ki, əslində, gör necə riyakar adamdır!

KİŞİ. Yaxşı ki, ikiüzlü deyil...

QIZ. İkiüzlü deyil?! Elə ikiüzlüdür ki, lap haracan desən!..

KİŞİ. Əgər «haracan desəndirsən», deməli, heç sifəti yoxdur.

QIZ. Mən zarafat etmirəm... Mənim yaşadığım yerdə də nə qədər desən bu cür tiplər var.

KİŞİ. O sənə pulunu verdi?

QIZ. Arvadınız necə, sakit oldu?

KİŞİ. Sənə görə hirsələnmişdi... Bacımın rolunu oynamağın onun xoşuna gəlməmişdi...

QIZ. Şərait yaxşı deyildi də... Birinci dəfə otuz faiz idim, indi də otuz faiz - deməli, olacaq altmış faiz.

KİŞİ. Nə?

QIZ. Bacımınızın altmış faizi olacağam...

KİŞİ. Hə, belə çıxır...

Kişi yenidən diqqətlə Qıza baxır.

QIZ. Həddən artıq çoxdu, hə?

KİŞİ. Hə, çoxdu...

Kişi gözlərini Qızdan çəkərək, gəzişməyə başlayır.

Hər halda, sənə lazımı qədər pul verilib... Əgər sən yüz faiz bacım kimi olsaydın, arvadım heç cıncırını da çəkə bilməzdi...

QIZ. Eybi yox... Mən burda geyinə bilərəm?

KİŞİ (bir anlığa fikrə gedərək). Hə olar...

QIZ. Çalışanda ki, rolunu ifa etdiyin adama çox oxşayasan, əksinə olur... Qoy, əvvəlcə sifətimdən başlayım...

Qız divanda əyləşərək, çantasını dizlərinin üstünə qoyur. Güzgüyə baxa-baxa kosmetikası ilə məşğul olmağa başlayır.

Kişi onu diqqətlə müşahidə edir. Qız güzgüdə Kişiyə gülümsəyir.

KİŞİ. Yaxşı olardı ki, sən yaşıl tonla sifətinə bir az meyit rəngi verəydin...

QIZ. Yaxşı. Belə olanda mənim də xoşuma gəlir... Ənlik sürtülmüş sifətlərdən zəhləm gedir...

KİŞİ. Onun sifətinin rəngi həmişə yaşıla çalan şüşə kimi olurdu. Çox vaxt keçib, mən dəqiq xatırlamıram, ancaq...

QIZ (onun sözünü kəsərək). Bilirsiniz... Mən yaxşı başa düşmürəm... Bu tamaşaya nə ehtiyac var?.. Mənim üçün, əlbəttə, fərqi yoxdu, ancaq...

KİŞİ. Düz deyirsən... Mən heç özüm də bilmirəm ki, bütün bunlar nəyə lazımdır?.. Bəlkə, ona görə ki, atamla yenə danışıq, diqqətlə ona qulaq asım?.. Bəlkə bir səbəb olsun ki, atamla danışa bilim?.. Mən həqiqətən onunla danışmaq istəyirəm... Bir sözlə, məntiqsiz bir dairə əmələ gəlir...

QIZ. Siz dediz ki, «danışmaq istəyirəm». Siz onunla yenə əvvəlki kimi danışacaqsız?

KİŞİ. Yox... Bu dəfə söhbət daha dəqiq olacaq... Axı, bu, son imkandı...

QIZ (gülərək). Guya ki, sizin müsahibiniz normal adamdı...

KİŞİ (görünür, belə bir söz gözləmir). Bəs, nə üçün bu on-on beş dəqiqələr ki, xarab olmuş val kimi, eyni zamanın içində keçir, o, həqiqətən sağlam bir adam olur? Əslində, belə dəqiqələrdə gerçəklik yuxuya bənzəyir...

QIZ. Görürəm, siz öz atanızın oğlusuz...

KİŞİ. Siz indi hər şeyə yeni gözlə baxmaq istəyirsiniz? Ancaq nə qədər kədərli olsa da, hər şey göründüyü kimi sakit, rahat deyil... Hər şey qəribə və şübhəlidir. Mən ifadə edə bilməyəcəyim bir hissiyyat içindəyəm, elə bil, bütün daxilimə elektrik dolub...

QIZ. Elektrik kimi hisslər?

KİŞİ. Bəli... Vəhşi bir qəddarlıq hissiyyatı... Hətta rəhmətlik bacıma bəslədiyim həzin duyğular da bəzən onunla bağlı hər şeyi darmadağın etmək ehtirası içində yox olur...

QIZ. Əgər söhbət zərif bir şüşədən gedirsə, onu sındırmaq çətin iş deyil.

KİŞİ. Bəlkə mən elə ona görə hər şeyi dağıtmaq istəyirəm ki, bu çox asan bir işdir?..

QIZ. Həddən artıq məhəbbət nifrətdən yüz dəfə qorxuludur.

KİŞİ. Hə... yəqin belədir... Görünür, atamın iradəsinə qarşı kin-küdurət mənim içimdə bacıma qarşı da ədavətə çevrilib...

QIZ (kosmetikasını bitirərək). Necədi? Altmış faizli bacı... Əvvəlkindən başqadı, hə? Özü də, deyəsən, pis deyil...

KİŞİ (biganə). Kifayətdi...

QIZ. Sizin sözləriniz çox biganə səsləndi...

KİŞİ. Sən nahaq belə fikirləşirsən...

QIZ (elə bil, meydan oxuyur). Bunu sübut etmək üçün məni də şüşə kimi sındırmaq istəyəcəksiz?

KİŞİ. Bu, taleyin hökmündən asılıdır.

QIZ (əllərini qaldırıb, arxasını ona tərəf çevirərək). Geyinməkdə mənə kömək edərsiz?

KİŞİ. Xahiş edirəm, mənə işin olmasın.

QIZ. Dirilmiş bacınızın şərəfinə içmək istəmirsiniz?

KİŞİ. Təəssüf ki, viskini apardılar...

QIZ. Məndə başqası var.

QIZ çantasından butulka çıxarır.

Kişi şaşıdır.

QIZ gözaltı ona baxır.

(Sadələvhəsində.) Siz gərək məni bağışlayasız...

KİŞİ. Eybi yox...

QIZ. Mən bunu götürmüşdüm ki, evə aparım... Ancaq yaxşısı budu ki, elə burda içək...

KİŞİ (butulkanı açaraq). Bu butulkanı gizlətməyi yaxşı fikirləşmişən...

QIZ. Sadə şeylərdi də... Mənim içimdə nə xeyir inkişaf edib, nə də şər... Bunu mənə tez-tez deyirlər...

KİŞİ (stəkanı dolduraraq). Birinci sən. Növbə ilə içəcəyik.

QIZ (yarısına kimi içib, stəkanı ona qaytarır). Yenə horuldada-horuldada içirdim?

KİŞİ. Bayaq mən bir az özümdə deyildim...

QIZ. Olan işdi... Mən sizin yerinizdə olsaydım, daha çox hirsələnərdim...

KİŞİ. Ona görə ki, on dəqiqəyə min sendən də artıq qazanmayacaqdın, hə?

QIZ. Maraqlıdı, sizin nə qədər pulunuz var?

KİŞİ. Bilirsən, nə var...

QIZ (onun sözünü kəsir). Yüz milyon?

KİŞİ. Bilirsən...

QIZ. Nə qədər? On dəfə də çox?

KİŞİ. Belə fərz eləyək...

QIZ (köks ötürərək). Gör, nə soruşuram də?.. Səfeh suallardı... Onda bunu da soruşmaq olar ki, mən neçəyə dəyəyəm?

KİŞİ. Yenə içirsən?

QIZ. İçirəm.

KİŞİ (narahat). Yagi niyə ləngiyir orda? (Stəkanı doldurub Qıza uzadır.)

QIZ. Amma sən demə, siz mənə fikirləşdiyimdən də çox qorxaqsız.

KİŞİ. Qorxaq?

QIZ. Məncə, indi həyəcanlanmalı bir şey yoxdu...

KİŞİ. Mən həyəcanlanmıram. Öz aramızda deyim ki, bizim indiki işlərimizin əsasını atam qoyub. Biz onun əkdiklərini becəririk...

QIZ. Toxumları əkmək - hələ işin yarısıdır. Əgər gübrə verməsən, vaxtında sulamasan, bir sözlə, əkdinin toxumla əməlli-başlı məşğul olmasan, bəhrə də olmayacaq...

KİŞİ. Elədir... Mən avaraçılıq eləmədim...

QIZ. Mən sizin kimi varlı olsaydım, əlimə nə keçdi, hamısını vurub dağıdardım! Amma sizə heç nə etməzdim...

KİŞİ. Bunlar başqa-başqa şeylərdi.

QIZ. Məncə, eynidir.

Bundan sonrakı dialoq bir-biri ilə müsafirlik etməyən iki nəfərin söhbətinə oxşayır. Kişi təxmin etmir ki, qız onu başa düşəcək. Qız isə heç onu başa düşməyə cəhd də etmir.

KİŞİ. Mənə qulaq as... Atam həqiqətən müharibədə varlandı... Düzdü, qanuna çox ciddi əməl edirdi... O, gənə kimi Kvantun ordusunun başçılarına yapışmışdı. Bunun da sayəsində yavaş-yavaş yeganə bir zavodcuğun yiyəsindən yeddi dənə elektrikle əritmə sobaları olan nəhəng bir müəssisənin sahibinə çevrildi... Həm də onun bu müəssisəsi çox məxfi işlərlə məşğul idi, hərbi sənayeni alüminium ilə, ferromarqansla, partladıcı maddələrlə təmin edirdi... Bura onu da əlavə etmək lazımdır ki, tikanlı məftillərin arxasında, hərbi keşikçilərin nəzarəti altında əlillər, səkkizinci Çin ordusunun əsir düşmüş əsgərləri bir sen belə almadan məcburən işləyirdilər... Sən, əlbəttə, başa düşürsən ki, onları heyvan kimi işlədirdilər... Ancaq bunlar hələ hamısı deyil... Atam belə bir fənd işlətməmişdi: xammal çatışmadığı üçün, Yaponiyada elektrikle əritmə zavodları bir-bir bağlanırdı, o da bu cür qazandığı pullarla həmin zavodları alıb, təyyarə hücumlarına məruz qalmayan dağlıq ərazilərə gətirirdi... Elə bil, müharibənin gedişatını əvvəldən duymuşdu... Nəticədə nə baş verdi? Hər şey onun fikirləşdiyi kimi də oldu!

Əslində, atam dövləti parçalayıb uddu!.. Ancaq bizim kapitalla görə heç kim mənə ittiham edə bilməz... Dövlət nədir? Parçalanıb yeyiləcəyindən məmnun olan öküz kimi bir şeydir!.. Əgər belədirsə, deməli, öz hakimiyyəti ilə razı olan xalq da atamın əməllərini düzgün sayıb... Əgər yapon özünü yapon hesab edirsə, o, atasının əməllərini təmizə çıxarmağa məcburdur... Nə isə, hər şey əladır... Amma bu cür əla olmaq həddən artıq deyil ki, hə?.. Milyonlarla əsgərin qanının axıdılmasına görə məsuliyyəti kim öz boynuna götürəcək? Bəlkə, atam bu axıdılan qanı borc götürmüşdü, ya da əksinə, borc verirdi? Əcər bu sövdələşmədə dövləti də tərəf-müqabil hesab etsək, onda ümumiyyətlə, bizim bu dünyada məsuliyyət deyilən şey yoxdur... Ona görə də tamam təbiidir ki, atama batmaq mümkün deyildi... Dövlət məsuliyyətə cəlb etmədiyi üçün, müharibə də, övladlarını öldürmək də sancaq ucunun sancmağından artıq bir şey deyil... Hər şey əladır... Əgər atam təqsirkar deyilsə, deməli, hansısa bir təqsir heç mənim yanımdan da ötməyib... Yaxşı götür-qoy edirəm... Ancaq hərdənbir mənim içimi əzab-əziyyətli bir təşviş bürüyür... Yapon özünə yapon deyirsə, o saat mənə bağışlamağa məcburdur... Ancaq bu ən azı komik... həm də amansız səslənir... Mən yapon olduğum üçün dözülməz bir xəcalət çəkirəm...

QIZ. Boş şeylərdi! Sizin isə, ümumiyyətlə, utanmalı bir işiniz yoxdur. Dünyada çox adam var ki, yapon olmaq istərdi!..

KİŞİ. Əlbəttə, bütün bunlar elə də sadə məsələlər deyil... Mən ki, atam kimi inkar xəstəliyinə tutulmamışam... Elə ki, qiyam yaxınlaşmağa başladı, dövlət də ölümə məhkum öküz kimi tamam köməksiz oldu, atam inkar xəstəliyinin arxasında gizləndi və zamanı da saxladı... Ağlasığmaz bir şeydi ki, aerodromdan onun arxasınca heç kim gəlmədi... Deməli, həmin anda donub, əbədiyyətə qədər gözləməlisən... Əgər gələcəyə doğru yol da onun üzünə bağlanıbsa, bunun səbəbi bilirsən, nədir? Çünki o, polad divarları olan bir istehkamda gizlənib... Ancaq bütün bunlar mənim üçün yaramır... Axı, mən normal adamam...

QIZ. Mən də dəli deyiləm, amma məndə də inkar xəstəliyi var... Çünki mən yuxarı qalxmağı çox sevirəm...

Qız divanın söykənəcəyində oturur.

KİŞİ. Bəs, sən oradan aşağı baxmağa qorxmursan?

QIZ. Yox. Qorxulu bu deyil, buna öyrəşmək mümkündür. Qorxulunu başqadı... Odu ki, əvvəl-axır oradan sürüşüb aşağı düşəcəyini fikirləşəsən... Ancaq hələ ki, yuxarıdasan, hər şey əladır!..

KİŞİ. Bütün bunların mənim dediklərimə bir dəxliyyəti yoxdur...

QIZ. Amma mənə, var... Mən ora-bura gedən insanların canlı sifətlərini görəndə, xoş bir həyəcan yaşayıram... Ancaq yadıma düşəndə ki, yuxarıdan başaşağı uçanda adam necə hissiyyat keçirir, mənə elə gəlir ki, o canlı sifətlər əslində qəlpdi...

KİŞİ. Qorxulu fikirlərdir...

QIZ. Siz bunu hiss etmirsiz?

KİŞİ. Bunu təsəvvür edə bilərəm...

QIZ. Mən elə gəlir ki, biz sizinlə bir şeydə bir-birimizə bənzəyirik... Əgər mən hamını öz düşmənim hesab etməsəydim, öz peşəmlə məşğul ola bilməzdim... Mən çılpaq bədənimi ancaq o zaman idarə edə bildim ki, bütün ətrafdakıları özümə düşmən gördüm...

KİŞİ. Ancaq mən, deyəsən, hələ buna hazır deyiləm...

Əsas qapıdan səs eşidilir, elə bil, kürsü yerə aşır.

Deyəsən, axır ki, başlayır...

QIZ. Sizin yerinizə olsaydım, atamı bu istehkamdan çıxarardım, hamının da qarşısında öyünərdim ki, nəyə nail olmuşam!..

KİŞİ. Bunu nə qədər demək olar?! Atamı oradan çıxarmaq mümkün olan iş deyil!..

QIZ. Məncə, hansısa bir yol olmalıdır.

Qız Kişiyə doğru gedir. Kişi özünü kənara çəkir.

KİŞİ. Mümkün deyil!

Nökər gəlir.

NÖKƏR (tələsik). Xahiş edirəm, hazırlaşasız!

KİŞİ. Hər şey qaydasındadır?

NÖKƏR. Hə... Növbəti reyslə təyyarə doqquz əlli səkkizdə uçacaq...

KİŞİ (saata baxaraq). Cəmi yeddi-səkkiz dəqiqə qalıb... Tələsmək lazımdır...

Kişi sağ tərəfə gedir.

QIZ. Bəlkə mən də paltarımı orda dəyişim?

KİŞİ (etiraz etməyərək). Sən... hələ tələsməyə bilərsən...

Qız da Kişinin ardınca sağ tərəfə gedir.

9.

Qapının ardından Atanın addım səsləri eşidilir.

NÖKƏR. Qadın iyi gəlir!.. Qadın iyi, qadın iyi gəlir!..

Nökər çamadanları gətirib otağın ortasına qoyur. Cibindən parik çıxarıb, tüklərini sahmanlayaraq başına qoyur.

Hər şey nəşə birtəhər olub... Bu qızı da nahaq dartıb bura gətirdim... Nahaq... Əvvəllər qadınlar lüt soyunsaydılar, onların qarnını dəşik-dəşik edərdilər, iş də bitərdi, vəssalam-şüttamam!..

Xanım qəflətən sol tərəfdən gəlir.

XANIM (Nökərin parikinə baxır, sonra çamadanlara nəzər salır). Bu nə deməkdir?

NÖKƏR (dili dolaşa-dolaşa). Bilirsiniz... Ayrılıq məqamı gəldiyinə görə...

XANIM. Bundan da səfeh iş olar?! Bu saat bütün bunları yığışdır!.. Adam baxanda iyrenir!.. Yağı-san, siz həddini aşırırsız! Qulluqçu mənə dedi ki, bu əxlaqsız qız çıxıb gedirmiş, onu siz geri qaytarmırsız, hə?

NÖKƏR (pariki çıxararaq). Mənə ağa əmr etdi...

XANIM (sağ tərəfə baxaraq). İndi ordadı?

NÖKƏR. Yəqin... Paltarını dəyişir...

XANIM. Paltarını dəyişir?

NÖKƏR (çəkinə-çəkinə). Hə... Sonuncu dəfə olduğu üçün...

XANIM. Nə sonuncu dəfə?

NÖKƏR. Bu sonuncu mərasimdir də...

XANIM (şübhə ilə). Siz nə danışırırsız? Baş qəhrəman olmaya-olmaya nə mərasim?

NÖKƏR. Yox, bizim bəxtimiz gətirib... İndicə qoca ağanın tutması tutacaq...

Xanım təlaşla əsas qapıya tərəf baxır.

Sakit addım səsləri eşidilir.

XANIM. Doğrudan?

NÖKƏR. İstəsəz, özünüz açar dəliyindən baxa bilərsiniz...

XANIM (nisbətən sakitləşir). Hər halda qərribədi... Ona nə qədər desəz ki, axırıncı dəfədir, nə başa düşəcəkdiniz?.. Xəstə adamdır...

Pauza.

Belə çıxır ki, siz istədiyiniz vaxt onu bu vəziyyətə gətirə bilərsiniz...

NÖKƏR. Siz nə danışırsız?! Bu, sadəcə, bir təsadüfdür...

XANIM. Axı əvvəllər onun tutması dalbadal tutmurdu, elə deyil?

NÖKƏR. Hə... Doğrudan da qəribədi... Bəlkə bu, kabusun iradəsidir?..

XANIM. Deyirsən ki, axırıncı dəfədir? Yaxşı. Bunu da belə qəbul edək... Sizin bu tamaşalarınız çoxdan mənim zəhləmi töküüb... (Ətrafa baxaraq) Buraları yaxşı təmir etsək, əməlli-başlı istifadə etmək olar... İşıqlı, geniş yerdir...

NÖKƏR (təlaşla saata baxaraq). Bağışlayın, üzr istəyirəm, reys təyyarəsinin uçmağına cəmi beş dəqiqə qalıb...

XANIM. Bunun əhəmiyyəti yoxdur. O qızı bura çağır.

NÖKƏR. Qızı?

XANIM. Hə, bir dəqiqəlik çağır gəlsin.

NÖKƏR. Qoyun, baxım...

Nökər cəld addımlarla sağ tərəfə gedir.

Xanım pəncərəyə yaxınlaşaraq pərdəni qaldırıb baxır.

XANIM (özünü sakitləşdirməyə çalışaraq). Necə də gözəldi... (Dərindən nəfəs alır.) Ancaq bir az zəhərlidi... Elə bil çox yemisən, mədən ağrıyır...

Qız sağ tərəfdən gəlir. Nökər qapını örtərək, onun ardınca gəlir.

QIZ. Siz məni çağırırmısınız?

XANIM (gizli bir ədavətlə). Deyirəm axı, bu viski, ucuz ətir iyi hardan gəlir?..

NÖKƏR (tələsik). Bağışlayın, mən kondisionerləri söndürməliyəm...

Nökər gedir.

QIZ (Xanımın danışıq tərzini yamsılayaraq). Bir az tez olar? Vaxt yoxdu.

XANIM. Sizin çox sərbəst danışıq tərziniz var.

QIZ. Mən indi ağanın altmış faizdən də çox bacısıyam... Siz də mənim gəlinimsiz...

XANIM. Bəlkə, özünüzü yaxşı aparasız?

QIZ. Bəlkə, siz deyəsiz ki, məni niyə çağırırmısınız?

XANIM (özünü saxlayaraq). Ərim sizə nə qədər verəcək?

QIZ. Dedi ki, bu barədə hələ sövdələşəcəyik... Məncə, haqqımı lazım olan qədər ödəyəcək...

XANIM. Bəs, mən sizə ikiqat artıq versəm, xahişimi yerinə yetirərsiz?

QIZ. Bu, baxır xahişə...

XANIM. Mən istəyirəm ki, bu tamaşa qurtaran kimi siz burdan gedəsiniz.

QIZ. Başa düşmürəm. Mən niyə...

XANIM (onun sözünü kəsərək). Çox gözəl başa düşürsüz. Özü də sizin kimi abırsızcasına yad evə dürtülən, çəkməsini də çıxarmayan...

QIZ (onun sözünü kəsərək). Yaxşısı budu ki, «lüt soyunan» deyin.

XANIM. Kifayətdir. İkiqat artıq verəcəyəm.

QIZ. Sizin o qədər imkanınız var?

XANIM. Dedim ki, özünüzü yaxşı aparın!

QIZ. Siz necə də varlısınız!.. Yəqin hər gün də mirvari suyu içirsiniz... Özünüzü mənimlə çılpaq müqayisə etmək istəmirsiniz?

XANIM. Belə... Deməli, üçqat artıq versəm də sizi qane etməyəcək?

QIZ. Mənim içimdə nə xeyir inkişaf edib, nə də şər...

XANIM (gözlərini aşağı dikərək). Sizdən xahiş edirəm... İslanmış yazıq küçüyə daş atmayın... Əgər mən sizinlə nəzakətlə rəftar etmədimsə, üzr istəyirəm...

QIZ. Yox, lazım deyil. Mənim üzr istəməkdən zəhləm gedir, başqasının da üzr istəməyindən xoşum gəlmir...

XANIM. Siz ümid edirsiniz ki, puldan başqa da ondan nəşə alacaqsız? Bu - olmayacaq!.. Ümid etməyin!

QIZ. Baxarıq!

XANIM (ümitsiz). Siz necə də kinlisiz... Çox kinlisiz... Görəndə ki, biz necə ağır vəziyyətdəyik, sevinirsiniz... Ancaq bu, sizə heç olmasa bircə sen də olsa, qazanc gətirəcək?.. Yaxşı fikirləşin... Doğrudan da siz başa düşmürsüz ki, yeganə dəyərli bir şey varsa, o da puldur?

QIZ. Dedim axı: baxarıq!

Xanım susur.

Nökər sol tərəfdən gəlir.

NÖKƏR (narahat). Daha vaxt qalmayıb...

QIZ. Gedirəm...

Qız sağ tərəfə gedir.

NÖKƏR. Xanım...

XANIM (hirsli). Bütün bunlar mənasız bir şeydi... Uşaq oyunudur. Daha bunun mənə heç bir dəxli yoxdur. Bundan sonra bircə söz də desəm, qoy, sabun köpüyü kimi partlayım!

NÖKƏR. Yaxşı, xanım...

Nökər pəncərənin pərdəsini örtərək, sallağı oturur.

XANIM (alçaq səslə). Yaxşı... Mən qərar vermişəm ki, bu işə qarışmayım... Ancaq o tərbiyəsiz qızla söhbəti bitirməliyəm.

Xanım sağ tərəfə gedir.

Nökər də onun ardınca addımlayır.

10.

Səhnə boşdur. Get-gedə təyyarə mühərrikinin səsi yaxınlaşır. Elektrik işığı titrəyib sönür. Ata əsas qapıdan səhnəyə daxil olur. Təyyarənin səsi yavaş-yavaş uzaqlaşır. İndi başlanan şəkil ikinci şəkli təkrar edir, ancaq daha qabarıq tərzdə ifa olunmalıdır.

ATA (həyəcanlı). Uçub gəldilər! İşığa nə olub? Burda kimsə var? Nə olub?

NÖKƏRİN SƏSİ. Bu saat, bir dəqiqə!

Nökər cib fənəri ilə sağ tərəfdən gəlir. Hər şamdanda ikisi olmaqla, otağa səkkiz şam düzür. Sonra bir-bir şamları yandırır.

ATA. Lampalar yanıb?

NÖKƏR. Yox, bütün rayonda elektriki keçiriblər.

ATA. Elektrik stansiyasındakı o tiplər qaçıb?

NÖKƏR. Şəhərin şimal tərəfində üsyandı. Polis məntəqələrinə hücum edirlər...

ATA. Təyyarələr cənuba uçdular, hə?

NÖKƏR. Tamamilə doğrudur...

ATA. Bunlar yapon hərbi təyyarələridir.

NÖKƏR. Hə, yəqin siz deyəndi...

ATA. Sən nə mitilənirsən, zəng et!

NÖKƏR. Telefon işləmir...

ATA. Kadzuxiko hardadırır?

NÖKƏR. İcazə verirsiniz çağırım?

ATA. Çağır.

Nökər sağ tərəfə gedir.

Ata çamadanları bir-bir tərəziyə qoymağa çalışır. Sonra qəflətən üfürüb şamların yarısını söndürür.

İsrafçılıqdır!

Kişi, ardınca da Nökər gəlirlər.

KİŞİ. Sən məni çağırmısan?

ATA. Nə oldu? Qərar verdin?

KİŞİ. Ata, niyə sən tək getmək istəmirsən?

ATA. Mənim iki yerim var.

KİŞİ. Onda özünlə Tosikonu götür.

ATA. O zəif qızcığaz mənim nəyimə lazımdı?

KİŞİ. Amma mən lazımam, hə?.. Qəribədir... Sakitcə öz ailəsini atan bir insan, başqasından kömək umur... Necə də gözəldi, hə?

ATA. Kim deyir ki, mən səndən kömək umuram?

KİŞİ. Deməmişən?

ATA. Sənin gücündən istifadə etmək istəyən bu çamadanların içindəkilərdir!

KİŞİ. Ata, axı, biz müharibəni uduzmuşuq.

ATA. Boş sözdür! Yaxşı, biz müharibəni uduzmuşuq, ancaq dövlətimiz ölməyib!

KİŞİ. Heç olmasa, mənimlə oxuyanları yadına sal. Onların səkkiz nəfəri öldürülüb. Bu, hələ mən biləndir... Əgər müharibə belə mənasız bir şeydisə, bu qədər qan tökmək nəyə lazım idi?

ATA. Ona görə ki, bu - müharibədir.

KİŞİ. Mən istəmirəm ki, sabah da - dünənkinin davamı olsun!

ATA. Sən istəyirsən, ya da istəmirsən - yaxşısı budur ki, sabaha qədər gözləyək. Hər halda, Amerika imkan verməz ki, Yaponiyada inqilab olsun.

Sağ tərəfdən asta oxunan mahnı eşidilir. Sözləri ayırd etmək mümkün deyil.

KİŞİ. O-o-o... Anamın laylası...

ATA. Mənim xoşuma gəlmir.

KİŞİ. Qardaşının ölümü, elə bil, anam üçün kiçik bir uşağa dönüb, tək oturub ona layla oxuyur, hə?

ATA. Bəsdir, boş-boş danışdın! Mən istəyirəm ki, sən böyüyəsən!

KİŞİ. Övlad kədəri boş şey deyil ki... Hər halda, ata, Tosiko səni heç vaxt bağışlamayacaq.

ATA. Olsun... Bağışlamaq istəmir, bağışlamasın... Qoy, lap nifrət etsin, mənə təsir etmir... Sən də özünü buna öyrətməlisən.

KİŞİ (başqa tərzlə). Ata, bir də de!...

ATA. Nəyi?

KİŞİ. Nifrətlə bağlı dediklərini...

ATA. Hə, bu mənə təsir etmir...

KİŞİ. Axı, nə üçün sən beləcə tək-tənhasan?

ATA. Hər hansı bir binanı götür... Hündürə qalxdıqca, ərazisi kiçilir...

KİŞİ. Bax, elə buna görə də mən daima qorxu içindəyəm?!

ATA. Sənin kimi zəif xarakterli bir adam o binanın son mərtəbəsinə çatmamış həlak olacaq.

KİŞİ (nifrət ilə). Gərək o qədər mətin adam olasan ki, bütün ətrafındakıların nifrətinə dözsən!.. Ətrafda kim varsa, hamısını düşmən hesab edəsən!.. O qədər tənha olasan ki, hətta ailən də sənin tənhalığının miqyasını təsəvvür edə bilməsin!.. Ancaq bu cür bir insan olmalısan ki, heç müharibə də səni sındıra bilməsin!..

ATA. Bəsdir, boş-boş danışdın! Nə oldu, Tosikonu çağırın də!..

KİŞİ. Neynirsən onu?

ATA. Ən yaxşısı budur ki, biləvasitə marağı olan adamla danışasan... Qoy, o, özü təsdiq etsin ki, bu, yalandır!.. Guya mən getməyə o qədər tələsirəm ki, sənin də başının üstündən hərəkət edirəm... Yalandır... Yagi, tez elə, Tosikonu çağır, gəlsin!

KİŞİ. Dayan... (Nökəri saxlayır.) Ata, o vaxtdan bəri mən çox fikirləşmişəm. Sən mənimçin kim olmusan, ata?

ATA (şaşırmış). Bəyəm bilmirsən? Valideyn.

KİŞİ. Bu mənada düz deyirsən, məni həyata sən gətirmisən... Ancaq bütün bu illər ərzində mən sənə çox möhkəm bir insan olduğuna inanırdım, ata...

ATA. Çox möhkəm?

KİŞİ. Bir qadın isə məni bu yanlış fikirdən sağındırdı... Sənə nəsihətlərinə sözsüz əməl etsəm, qərara alsam ki, hamını, o cümlədən də səni özümə düşmən edim, o zaman mən də sənə kimi güclü, sənə kimi möhkəm ola bilərəm, ata.

ATA. Hansı qadın?

KİŞİ. Çılpaq rəqs edən bir qız... O, on yeddi il bundan sonrakı gələcəkdən gəlib.

ATA (kişinin təzyiqindən qorunmaq istəyir). Belə boş sözlərə vaxt sərf etmək istəmirəm!

KİŞİ (ona fikir vermədən). Fikirləşdim ki, əgər mən də belə güclüyəmsə, o zaman atama da qalib gələ bilərəm... Ancaq məsələ bundadır ki, necə qələbə çalmaq?.. Səni bu inkar istehkamından çıxarmaq üçün hansısa bir üsul varmı?.. Axı, necə istehkam olursa-olsun, orda heç olmasa bircə inşaat səhvi tapmaq olar...

ATA (acıqlı). Bəlkə, sən bu boş-boş danışmağı qurtarasan? Axı, daha vaxt qalmır!

KİŞİ. Bir az gözlə, xahiş edirəm... Axırı ki, tapdım... Ata, istəyirsən mən bircə kəlmə ilə sənə bu polad istehkamını tarmar edim?.. (Yavaş.) O vaxt aerodromdan sənə ardınca adam gəlmişdi.

NÖKƏR (hiddətlə). Belə deməyə necə diliniz gəlir!

Kişi atasının arxasınca addımlayır.

ATA (həyəcanlı). Gəlmişdi?.. Sən niyə bu barədə o saat xəbər vermədin?.. Hardadır?.. Tez onu çağırın!

KİŞİ. Təəssüf ki, o, artıq yoxdur. Mən onu geri qaytardım.

ATA. Geri qaytardın?

KİŞİ. Hə... Dedim ki, plan dəyişib, atam burada qalmaq qərarına gəlib...

ATA. Alçaq!

Ata gözlənilmədən Kişinin üzərinə atılır.

Kişi onu itələyir. Ata yerində səndələyir, ayağı çamadana ilişir və o, yıxılır.

Kişi çömələrək, Atanın sifətinə baxır.

KİŞİ. Həyatı üçün, deyəsən bir təhlükə yoxdur... (Nökərə.) Onu kürsüyə qaldır.

Nökər yerdə inildəyən Atanı qaldırmaq istəyir.

Kişi ayağa qalxaraq, gedib sağ tərəfdəki qapını açır.

İkiniz də gələ bilərsiniz?

XANIMIN SƏSİ. İkimiz də?

KİŞİ. Hə, ikiniz də.

Xanım, onun ardınca da QIZ içəri girir. QIZ Tosikonun qiyafəsindədir.

Nökər üz-gözünü turşudur, guya baş verənləri qınayır və özünü itirib.

QIZ. Nə olub? Axı, bacı bir az sonra gəlməlidir?

KİŞİ. Mən qərara gəlmişəm ki, qaydaları dəyişim.

XANIM. Nə üçün?

KİŞİ. Aeroportdan gəlmişdilər, mən isə özüm bundan imtina etdim.

QIZ (kefi kök). Elə buna görə də o, belə şoka düşüb?

KİŞİ. Üstümə atıldı, mən də onu bir balaca itələdim. O saat yerə sərildi, qalxmaq da istəmir.

QIZ. Gördünüz? Mən nə deyirdim?

KİŞİ. Hə, hər şey sənə dediyin kimi gətirdi. (Nökərə.) Necədi? Pah!.. Qəzəbli baxışlarına bir bax!.. Yəqin, tutması hələ keçməyib...

ATA. Alçağın biri!

KİŞİ. Nə gözəl sözlər!..

NÖKƏR. Belə olmaz axı!..

KİŞİ. Sadəcə olaraq, biz rollarımızı dəyişmişik. Elə deyil, ata?

ATA. Sənə ağlın çaşmış?

QIZ gülür.

KİŞİ (gülə-gülə). Gülmək lazım deyil... Yagi, maqnitafonu gətir.

Nökər tələsik sağ tərəfə gedir.

ATA (nəhayət ki, qadınları görür). Onlar kimdi elə?

KİŞİ (acıqlı). Həqiqət yavaş-yavaş üzə çıxır...

ATA. Anan ilə Tosikodur? Qəribə görkəmləri var...

KİŞİ. Davam et, ata... Sən yavaş-yavaş hər şeyə yaxşı alışırsan... Davam et!..

ATA. Sən, nədi, carçı işləyirsən?

KİŞİ. Carçı?.. Xoşuma gəldi... Hələ sən çox şey görəcəksən, bizə də göstərəcəksən...

XANIM. Bəsdir. Hər şeyin bir həddi var!

Nökər maqnitafonu gətirir.

KİŞİ. Bax, bu da bir həqiqət... Qoy, bu düyməni basaq, lent də başlasın fırlanmağa...

Ritmik təbil səsi. Sonra üsyançıların hay-küyü, mərmə partlayışı, atəş səsləri.

Ata özünə qısılaraq, gözlərini qıyır.

Kişi get-gedə daha da qızıdır.

Hə, necədi, ata? Bax, həmin üsyan budur... Bunu hazırlamaq mənə düz iyirmi min sənə başa gəlib... Bir soxulcanı da öldürməyən təlxəklər üsyanı!..

ATA. Sən məni aldada bilməzsən!

KİŞİ. İndi isə həqiqətin ardı başlayır...

Kişi pəncərəyə yaxınlaşıb pərdəni açır.

İşıq saçan müasir küçə görünür.

(Barmağı ilə küçəni göstərərək.) Yadına gəlir, orda alov görünürdü?.. Yanğınlar şölə saçdı... Yadındadır? Yanılırsan... Sadəcə, bu da bir yalan görüntü idi....

Ata neon işıqları içindəki küçəyə baxa-baxa yerində donub qalıb.

Yagi, işığı yandır.

Nökər sol tərəfə gedir.

ATA (fəryad içində). Lənət şeytana!.. Bu yuxudur!..

KİŞİ. Elə bilirsən, yuxudu? Özünü cımdıqla görək!..

Ata təşviş içində şalvarının balağını qaldırıb ayağını cımdıqlayır. Qəzəblə, elə bil, onu aldatmaq istəyirlər, Kişiyə baxır.

İşıqlar qəflətən yanır.

Ata tələsik gözlərini yumur.

Kişi bir-bir üfürə-üfürə şamları söndürür.

Sən ağır vəziyyətə düşmüşsən... Əgər bu yuxu deyilsə, nədir? Bunu necə izah etmək olar? Qoy, bu, gerçəkliyə oxşayan yuxu olsun!.. Çünki yuxuya oxşayan gerçəkliyi izah etmək, başa salmaq, anlatmaq çətin məsələdir... Hələ orasını da deməliyəm ki, aerodromdan da gəlmişdilər... Burada həqiqət hansıdır, yalan hansı - baş açmaq müşkül işdir... Bu hələ harasıdır? Bəlkə müharibədəki məğlubiyyət də ancaq rəya idi, hə?..

Nökər qayıdıb gəlir.

ATA. Yalandır... İftiradır...

XANIM. Bütün bunları xəstə bir adama nə üçün demək lazımdır? Onsuz da o, klinikaya göndərilir.

ATA (gözlərini açır). Klinikaya?

KİŞİ. Bəli, tamamilə doğrudur!.. Yagi, pariki çıxar, atam görsün.

XANIM. Bəsdir! Bu, biyabırçılıqdır!..

KİŞİ (amiranə). Çıxart, Yagi!

NÖKƏR. Yaxşı...

QIZ. Mən də çıxaracağam!

Qız da, Nökər də pariklərini çıxarırlar.

NÖKƏR. Məni bağışlayın...

ATA. Mən bütün bunları görmək istəmirəm... İftiradır... Yalandır... İstəmirəm... Görmək istəmirəm...

XANIM. Mən daha dözə bilmirəm!

Xanım sol tərəfə gedir.

KİŞİ. Yox, sən getməyəcəksən!.. Yagi, qaytar onu!

Nökər mütərəddid halda Xanımın qarşısını kəsir.

XANIM. Çəkil!

Nökər tərənmir.

Belə... Yaxşı, qoy, nə istəyirlər, etsinlər...

Xanım daha getməyə cəhd göstərmir.

KİŞİ. Bəli! Burda əmri mən verirəm!

XANIM. Əgər səninçün belə xoşdursa, buyura bilərsən...

Ata səndələyə-səndələyə ayağa qalxır və əsas qapıya tərəf gedir.

KİŞİ (onu saxlayaraq). Dayan, getmə!

ATA. Qoy, bir az dincəlim...

KİŞİ. Yox, mən sənə imkan verə bilmərəm ki, dincələsən. Nə qədər ki, sən öz istehkamının darvazasını açmamısan, mən səninlə mübarizə aparacağam. İndi isə başqa bir kart açacağam... Ata, mənim elektrikle əritmə sobalarım səninkindən beş dəfə çoxdur! Biz Pakistanda zavod tikmək üçün Amerika metallurgiya şirkəti ilə birlikdə müqavilə bağlamışıq. Özügedən toplar, yüngül tanklar istehsal edəcək zavod. Onların istehsalında, əlbəttə, bizim zavodların məhsullarından istifadə olunacaq. Hər dəfə konfliktli bir vəziyyət yarananda, sifarişlər də sürətlə artacaq. Konfliktlər isə həmişə olacaq. Son vaxtlar siyasətə maya qoymaq çox sərfəli olub!

ATA. Bəsdir! Sən istəyirsən ki, məni dəli edəsən?

KİŞİ. Qətiyyəni! Sənin dediklərin düz oldu. Necə demişdinsə, hər şey eləcə də oldu. Bizə ixtiyar verdilər ki, nə istəyirik, edək. Təkcə inqilabdan başqa... Biz müharibədə həlak olmaqdan başqa bir ölüm istəmirik. Biz hamıyla düşmənlik! Haçansa bizi öldürəcəklər, ancaq o çağa qədər biz donuz kimi tıxa bilərik. Nəhayət ki, mən də başa düşdüm: bütün ətrafın düşmən olanda həyat necə də gözəldir!.. Ata, sənə ən dərin minnətdarlığımı bildirirəm. İndi mən atasız da keçinə bilərəm, çünki mən eynilə sən ola bildim!.. Bunun da təbii nəticəsi nədir? Bilirsən... sənənin mövcudluğuna qətiyyəni ehtiyac yoxdur. Daha arvadımın istəyinə də etiraz etməyə ehtiyac qalmır!.. Xəbərin var, hansı istəyinə? Səni ruhi xəstəliklər klinikasına göndərmək istəyinə!..

Bütün bu monoloq boyu Ata fasiləsiz olaraq: «Mən qulaq asmıram... Mən heç nəyə qulaq asmıram...»- deyir.

ATA (heyvətlə). Ruhi xəstəliklər klinikasına?

KİŞİ. Beləliklə də, onu sənə təqdim etmək istəyirəm. Budur, səni xəstəxanaya göndərmək üçün təkid edən arvadım. (Xanıma tərəf işarə edir.)

ATA. Bəsdir!.. Qurtar!.. Heç nə görmək istəmirəm... Heç nə... Heç nə görmək istəmirəm!..

KİŞİ. O, çox sərt qadındır, hədələyir ki, səni xəstəxanaya qoymasam, məni əmlak hüququndan məhrum edəcək... Mənim səhmlərimlə arvadımın səhmlərini bir yerə yığmasaq, nəzarət paketləri əlimizdən çıxacaq... Bax, buna görə, nə qədər ağır da olsa, mən səni xəstəxanaya qoymağa razılıq verdim... Bunun da sayəsində arvadımdan müddətsiz etibarnamə almağa nail oldum... Bu, təxminən ona bənzəyir ki, lazım olmayan şeyləri köhnə-kürüşçüyə satıb, kapital yığırsan... Arvadımın bir məqsədi var: o, hesab edir ki, bizi, yəni sənə məni bir-birimizdən ayıra bilsə, mən real düşünməyə başlayacağam. Necə bilirsən, arvad, mən elə adam ola bilərəm ki, səndə rəğbət oyadım?

XANIM. Bu nə sualdı? Sənin kimi bir adam...

KİŞİ (onun sözünü kəsərək). Bu xanımla başqa cür mümkün deyil!.. Beləliklə də, ata, axır ki, biz gəlib çıxdıq sonuncu həqiqətə...

ATA (yorğun). Məni burax. Dincəlmək istəyirəm...

KİŞİ. Olmaz. Sən bütün bu on yeddi ili dincəlmisən. Yarım saat, lap bir saat da dözə bilərsən...

ATA (narahat). On yeddi il?..

KİŞİ. Bu qız isə...

Kişi əlini QIZIN çiyinə qoyub, onu irəli itələyir.

Tosikoya çox oxşayır, düzdür?

QIZ tələsik pariki başına qoyub, məsum bir görkəm alır.

XANIM (Kişiyə işarə edərək). Bunun ağıl çasıb!.. Əsil dəlidir!..

KİŞİ (Xanıma məhəl qoymadan). Ata, istəyirsən, baxasan ki, o necə rəqs edir? Özü də tamam lüt!.. Lüt anadangəlmə... Qıvrıla-qıvrıla... Mən onu öz istehkamıyla bir yerdə almışam!

QIZ (təlaş içində). Doğrudan məni almısan?

KİŞİ. Əlbəttə, almışam... Vəziyyət elə gətirdi ki, mən səni almağa məcbur idim, hə?

QIZ (Xanıma tərəf çönerək fəxarətlə). Hə, hə, məni alıblar!.. Maraqlıdır, görəsən, məndən ötrü nə qədər verib?

Xanım susur.

KİŞİ. Hər gecə bu qadının istehkamına qərribə-qərribə kişilər yığılır ki, onun çılpaq bədənini baxsınlar. Ancaq mənə, onun cuşa gəlmiş o kişilərdən zəhləsi getmir. (Qıza.) Düz deyirəm?

QIZ (özünü Tosikoya bənzətməyə çalışaraq məsum bir görkəm almaq istəyir). Əlbəttə... Zəhləm getmir...

KİŞİ. Maraqlıdır, ata? Niyə o, deyir ki, zəhləsi getmir? Əslində, onun bütün insanlardan zəhləsi gedir... O, həmişə istəyir ki, çox ucalara qalxsın. Onun xoşu gəlir ki, həmin ucalıqdan başı üstə yerə uçduğu anların dəhşətini hiss etsin...

ATA. Burax məni...

Ata çömələrək ora-bura baxır ki, harda gizlənə bilər.

KİŞİ. Yenə dalğın baxırsan... Tutman artıq bitdi?

NÖKƏR (yalvarışla). O çox yorulub...

KİŞİ. Nə qədər ki yatmayıb, qoy, görsün qız necə rəqs edir. (Qıza.) Musiqi?

QIZ. Caz olsaydı, yaxşı olardı...

XANIM. Sən ciddi deyirsən?

QIZ. Nəyi?

XANIM. Necə yəni nəyi?! Sən doğrudan da burda rəqs etmək istəyirsən?

QIZ (sakit). Hə, rəqs edəcəyəm.

KİŞİ (maqnitafona işarə edərək). Bu lent yəqin yaramır...

QIZ. Bəlkə yaradı?

KİŞİ. Partlayışla, atəşlə çılpaq qadın - əslində, bunlar doğmaca bacı-qardaşdır!..

XANIM (Qıza). Səndə abır deyilən şey yoxdur!

KİŞİ. Əlbəttə, onun abır yoxdur... Ancaq bizim də hamımız - bütün insanlar da abırsızdır... Məğrurluğun da nə olduğunu bilmirlər...

XANIM. Hər halda, mənim şəxsi ləyaqət hissim hələ itməyib!

KİŞİ (Xanımı göstərərək). O, öz natamamlığını etiraf edir, hə, ata?

ATA (yalvarır). İmkan verin heç olmasa lap bir az dincəlim...

KİŞİ (qətiyyətlə). Olmaz!.. Mən bütün insanların düşməniyəm... Qoy, mənə nifrət etsinlər!.. Heç vecimə də deyil!.. (Qışqırır.) Rəqs et, Tosiko!

Maqnitafon işə düşür.

Ata ayağa qalxaraq, güclə divanın söykənəcəyindən yapışır.

QIZ (Kişiyə). Düymələrimi açın...

Kişi arxadan Qızın donunun düymələrini açır.

Qız donunu əynindən atıb, tamam çılpaq qalır və yavaş-yavaş qıvrılmağa başlayır.

KİŞİ (qışqırır). Bax, ata! Hər şey dağılır! Dağılır hər şey!..

Pərdə bağlanır.

Jan ANUY

KRAL, KRALIÇA VƏ ŞAHZADƏ

Tərcümə edən: Əli ƏMİRLİ

İştirakçılar:

Adolf

Elodi – onun arvadı

Toto – onların oğlu

Kristina – onların qızı, sözü olmayan personaj

Adonard

Adel – ev qulluqçusu

Fessar-Lebonz

Norber de Lya Preband (NDLP)

Jozyan

Elvira – bu rolu Adel oynayır

Leytenant – bu rolu NDLP oynayır

XVI Lüdovik – bu rolu Adolf oynayır

Mariya- Antuanetta – bu rolu Elodi oynayır

Bələdiyyə qvardiyaçısı – bu rolu Fessar-Lebonz oynayır

Metrdotel

Qulluqçu

Ofisiant qadın – bu rolu Qulluqçu oynayır

Qız – bu rolu Jozyan oynayır

Mademuazel

Tromp – sözü olmayan personaj

Hindular – sözü olmayan personajlar

Pərdə qalxanda səhnənin küncündə - vannada kişi oturub; bir az aralıda gənc qadın tualet masasının qabağında özünə bəzək vurur. Onların arasında, işıqlandırılmayan hissədə bide və əlüzyuyan yerləşdirilib. Xeyli uzaqda üstü yığılmamış enli çarpayı, yığcam masa və divan var. Bu əşyalar yataq otağına işarədir.

Elodi. On il bundan qabaq mən gənçdim. On il bundan qabaq mən gözəldim. On il bundan qabaq mən hər şey edə bilərdim. Bu on ildə gör nə günə qaldım? Sən mənə cavab verə bilərsən? Xeyr! Sən susmağa üstünlük verirsən, bu ən asanıdır. Mən heç vaxt hazır olmayacam! Heç bu şinyonu başıma taxa bilmirəm, saçım pis gündədir. Səndən soruşuram, mən kimə oxşayıram? Ağılı azmış, başı xarab olmuş ifritəyə. Monte-Karloda kazinoya dadanmış qoca arvada. Rivyera, Lacivərd sahil! Məni aparmadığın yerlərdir! Əvvəllər necə kişilər fırlanırdı başıma, mən axmaq qulaq asmadım. Sən məni şam kimi söndürdün, sındırdın məni, əzdin. Hər bir dərd - təzə bir qırıq. (Ucadan.) Buyurun, baxın, keçən ay bu yox idi! (Adolf vannada əllərini qaldırır.) Hər səhər mən düz iki saat qoca qarılar kimi üzümü rəngləməliyəm, adam içinə çıxmaq üçün. Mənim yerimə kim olsaydı özünü öldürərdi, sənə xəyanət edərdi. Amma mən hələ də vəfa, sədaqət gözləyirəm, dözüürəm. Heç vaxt bu şinyonu başıma taxa bilməyəcəm. Sancaqlar başımda dayanmır, tökülür. Bütün bədənim elektrikləşib. Heç daraq da başımı daramaq istəmir. Gör özümü nə günə saldım, qədrimi-qiymətimi bilməyən bir kişiyyə görə. Özümə baxanda qorxuram, indi gör başqaları mənə baxanda nə çəkir. Dünən mənim hələ iyirmi yaşım vardı. İlahi, gör mən öz gəncliyimlə neylədim? Məni heç vaxt rəqsə aparmırlar, mənim heç vaxt gözəl paltarlarım olmayıb. Heç cür bu şinyonu başıma taxa bilməyəcəm! (Darağı və şotkanı tullayır.)

Adolf. (Ehtiyatla). Sən kiminlə görüşəcəksən?

Elodi. (Hirsə darağı və şotkanı yerdən götürür). Bərbərlə görüşməliyəm. Nədi, bəlkə mən bərbərimin yanına saç pırtlaşığı getməliyəm? Nəhayət, sən qadınları nə vaxt başa düşəcəksən? Nə vaxt biləcəksən ki, onlar həmişə əzab çəkirlər, hər şeyə görə narahatdırlar? Şotka da, təbii ki, çirklidir. Mənə qulluq eləyən yoxdu bu evdə. Adel axmaqdır. Adel pintidir.

Adel. (Gəlir). Madam, qız istəyir saçını siz hörəsiniz.

Elodi. Mənim vaxtım var? Görmürsən başımla əlləşirəm? Vanna otağı yaxşı təmizlənməyib, kofe süfrəyə soyuq verilir. Nəhayət, qapını döyməmiş içəri girirsən. Görmürsən mösyö tamam lütdür?

Adel. Madam, məni bağışlasın, mən fikir vermədim. (Gedir).

Elodi. Fikir vermədi! Deməli, öyrəncəli. Sən onunla yatırsan də? Mənim ərim qulluqçularımınla yatır. (İstehza ilə gülümsəyir) Qulluqçularım deyirəm. Mənim ömrümdə bir nəfərdən artıq qulluqçum olmayıb. Bütün tanışlarımla hamısının həm aşpazı var, həm də qulluqçusu. Hələ cüt-cüt qulluqçu saxlayanları demirəm. Xəbərin olsun ki, yaxşı da qulluq eləyirlər. Mənimsə imkanım bircə qulluqçuya çatır. Onları da tez-tez dəyişməli oluram, udan yenə də sən olursan, dişini dəyişirsən. Şükür, yuxu dərmanları var, onların hesabına, nəhayət, rahatlanıb yuxuya gedəndə, bu cənab xəlvətə salıb yoğun baldırlarının tüklərini küləyə verə-verə gecə köynəyində mansardaya qalxır. Ah, necə gülməlidir! Yaxşısı budur gülüm, qəhqəhə çəkim. (Əsəbi qəhqəhələrlə gülür və tez də hıçqırıb burnunu çəkir).

Adolf. (Razı halda vannadan qalxır). Şarlotta! Səhərdən başlamısan! Gecə saat ikidə qurtarmışdıq!

Elodi. Qadın bədbəxt olanda bilirsən neynir, əzizim? Bilmirsən, bil, qadın özünə aşna tapır. (Yataq otağına keçir və soyunmağa başlayır).

Yarıçılpaq olanda çox yaraşlıq və şıq geyimli kişi gəlir. Onun pencəyinin butenyorkasında çiçək var. Kişi Elodiyə yaxınlaşıb onu arxadan qucaqlayır və nəvazişlə döşlərini sığallayır. Qadın inildəyir...

Adonard!

Adonard. (Boynunu bığları ilə qıdıqlayır) Elodi!

Eyni vaxtda da Adolf vannanın pərdəsini çəkib duş altına girir. Bir azdan ordan hamam xalatına bürünmüş halda çıxacaq.

Adonard. (Elodini tumarlamaqda davam edir). Gözəl! Ceyranım! Əl dəyəndə həyəcədən titrəşən bir cüt ürkək göyərçindimi bunlar? Ah, ehtirasdan, qorxudan... istəkdən titrəşirsiniz... Elə bilirsiniz biz insaflı olacağıq? Heç vaxt... Heç vaxt!

Elodi. (Başını geri atır) Hər ikisi sənindir.

Adonard. Bu belin boğması, qabarıq sağrıqlar... qarnımın dəmir əzələsinə yapışır. Ah planetlər! Dik qalxan günəş! Dünən axşam Realtoda Qrand-Kanalda qandolada üzərkən o vəhşi heyvan - qandolyer sənə təcavüz elədi.

Elodi. (Xoşallanır) Adonard! Nə danışırısan?

Adonard. O gözəl, gənc triyestlini deyirəm, at kimi oğlandı. İlk baxışda adama elə gəlirdi ki, o yalnız öz vəzifə borcunu yerinə yetirir, avar çəkir, sakit, dinməz, amma mən onu bir an da gözdən qoymurdum... hava qaralanda o səni soyundurub... Yox, dilim gəlmir deməyə... özü də iki dəfə, avarı əlindən buraxmadan.

Elodi. Bu ki dəhşətdir!

Adonard. Yox, dəhşət deyildi. Sən mənim olsan da, o vaxt mən o erkəyin işindən gizli bir həzz duydum. Hər şey çox təbii oldu. Əlbəttə, əgər o artıq bir hərəkət etsəydi, güllələyərdim onu, silah vardı yanımda, it kimi gəbərdərdim. Amma... amma bu ibtidai insanın güclü ehtirası gecənin ağır havasına qarışıb ətrafa elə bir rayihə saçır ki, mən də... (Udunur.) Sən həmişəkindən istəkli olmuşdun gözümdə... (Sığallayır) Şirinim! Canım! Dişiciyim, çiçəyim, cücəm...

Elodi. (Az qala bayılır) Adonard! Mənim... mənim üçün! Myau! Pişiyim! Mənim ayqırım! Mənim... erkəyim! Mən bayılıram...

Adolf vanna otağından çıxır. O romalıları tunikaya bürünən sayaq qətifəyə bürünmüş halda danışa-danışa yataq otağından keçir.

Adolf. Sən niyə soyunmusan? Qorxmursan soyuq dəyər? (Heç nə görməyən adam kimi gedir).

Adonard. (Vəhşi ehtirasla) Əlbəttə, sən əmr eləsən mən onu bu saat yerindəcə güllələyərəm. Bəlkə sən istəyirsən mən onu müflis eləyim? Birjada mənim bircə sözüm bədi! Bircə sözüm! İşləri yerlə-yeksan olar. Avropa bazarında ixtiyar mənim əlimdədir.

Elodi. Yox, Adonard! Mən anayam, uşaqlarım haqqında düşünməliyəm. Onun karyerasına toxunma. İndi işə get!

Adonard. Mən gül dükəninə qaçım, gərək axşam sən gül içində gül kimi olasan, mənim sevgilim... sən nadir incisən. (Görünməz olur.)

Telefon zəng vurur.

Elodi. (Döşəkağıya bürünüb dəstəyi qaldırır.) Bəli, burdadır! Fessar-Lebonzun adından? Yaxşı, mösyö Fessar-Lebonz. (Dəli kimi səhnənin dərinliyinə qışqırır). Adolf! Cənab Fessar-Lebonz!

Adolf. (Köynəyinin bir ətəyi şalvarın üstündə, ayaqyalın, rəngi qaçmış vəziyyətdə gəlir.) Səhər səkkizdə? (Dəstəyi götürür.)

Səsucaldandan hiddət dolu səs nəsə qışqırır, deyir, danlayır, təhdid edir. Uzun çəkən bu danlağı arada əsgər kimi fərəğat dayanmış Adolfun cavabları kəsir.

Bəli, cənab Fessar-Lebonz! Əlbəttə, cənab Fessar-Lebonz. Üzr istəyirəm, cənab Fessar-Lebonz. Əlbəttə mən özümə hesabat verirəm, mən səhv eləmişəm, cənab Fessar-Lebonz. Huşumdan çıxıb, tamam... Mea culpa. Xeyr! Mən latınca dedim, cənab Fessar-Lebonz. Siz səhv edirsiniz. Yox, mən demək istəyirdim ki, bu mənim günahımdır. Mən deyirəm ki... fransız dilində, əlbəttə, fransız dilində, cənab Fessar-Lebonz. Mənim üçün şərəfdir... Siz gələne qədər hər şey qaydasında olacaq, cənab Fessar-Lebonz! (Dəstəyi asır və heç nə olmamış kimi Elodiyə deyir.) Nə qədər düşük, nə qədər bayağı...

Elodi. İlahi, bir qulluq adamının arvadı olmaq əvəzinə, mən Emil Volkoqona ərə gedə bilərdim, tikiş maşınlarının varisinə! Bu gün mən sənaye kapitanının arvadı ola bilərdim.

Adolf cavab vermədən çiyinlərini çəkir.

Başında ağ çepçik, qabağında krujevalı önlük olan şıq geyimli Qulluqçu əlində qadın paltarı gəlir.

Qulluqçu. Naharda madam cıdır geydiyi paltarda olacaq?

Elodi. Nə danışırısan, Ermelina, mən ancaq ippodroma getməzdən bir az əvvəl geyinəcəm.

Qulluqçu. Bu necə ola bilər, madam? Yəqin madam cənabla birgə bu gün əlahəzrət konsul Overnini nahara dəvət etdiyini unudub.

Elodi. Ah, müqəddəslər! Mənim ağılıma bax... Alfredonu bura çağırın, gülsatana da zəng elə vazaya qoymaq üçün gül tədarük etsin.

Qulluqçu bir az aralanıb zınqırovu silkələyir və qayıdıb paltarı çarpayının üstünə sərir.

Qulluqçu. Madam hər işdə qətiyyətlidir. Çəhrayı krujevalarda madam daha zərif, daha füsunkar görünür, amma bədənə kip oturan qara muar donda lap şahanədir.

Elodi. Ermelina, bu gün cıdır Qran-priyə görə deyil, adi yarışmadır.

Qulluqçu. Cəmiyyətdəki vəziyyətinə görə madam elə geyinməlidir ki, hamıdan eleqant görünsün. Madam özü bunu yaxşı bilir.

Metrdotel gəlir.

Metrdotel. Madam əmr vermək üçün zəng elətdirib?

Elodi XV Lüdoviq stilində olan “berje” kreslosunda oturur. Qulluqçu onun qabağında çömbəlib ayaq dırnaqlarını tutur.

Elodi. Alfredo, mənim lap huşumdan çıxıb... əlahəzrət konsul Overni bizə nahara gələcək.

Metrdotel. Madam huşunun bu kiçik günahına görə heç narahat olmasın. Mən bu barədə nəyisə unutmağı özümə rəva bilmərəm. Şef-aşbaz seçim etmək üçün iki menyu hazırlayıb. (Cibindən iki karton parçası çıxarıb əda ilə oxuyur.)

Aberlan sousunda Tarb de Qrenyer balığı.

Ördək qrinyası kanyaton de Qran-Dyuk.

Vəhşi q gravelot noxudu.

Salat.

Pendir.

Monmaşunsayağı armud pavildosu.

Və yaxud bir qədər sadə menyü:

Kubatosda Sorb de Presser.

Ayqır sousunda Qrassan de Premontre.

Mişet kroketləri.

Salat.

Frutti Tutti Kvanti.

Adel daxil olur, hiss olunur ki, onu heç nə təəccübləndirmir.

Adel. (Xeyli saymazyana) Madam, bəlkə artıq qalmış mal ətinin yanına qulañçar ya da... noxud alım? Necə bilirsiniz?

Elodi. Onun qiyməti düşüb?

Adel. Nəyin, noxudun? Yox, madam, noxud təzə çıxıb...

Elodi. Onda qulañçar alın!

Adel. Axı qulañçarı nə mösyö sevir, nə də uşaqlar.

Elodi. Lap yaxşı, axşama da qalar.

Adel. Baş üstə, madam! Amma xəbərdarlıq edirəm ki, pul çatmayacaq, madam. (Gedir.)

Elodi üzündə təbəssüm Metrdotelə tərəf çönür.

Metrdotel. (Davam edir.)

Kubatosda Sorb de Presser.

Ayqır sousunda Qrassan de Premontre.

Mişet kroketləri.

Salat.

Frutti Tutti Kvanti.

Elodi. (Bir qədər düşünəndən sonra) Mən birinciyə üstünlük verirəm. Hə, Alfredo, aşıpaşa deyən armud pavildosuna xüsusi diqqət yetirsin. Keçən dəfəki kimi olmasın.

Metrdotel. Baş üstə, madam! Şərab seçməyi madam yenədəmi bəndənizə həvalə edir?

Elodi. Əlbəttə, Alfredo. (Kübar qadın təbəssümü ilə.) Bu, kişiyyə aid işdir.

Metrdotel. Etimada görə təşəkkür edirəm, madam, mersi.

Metrdotel çıxmaq istərkən ayağını bir addım kənara qoyur ki, bacısının əlindən tutub qaça-qaça gələn Totoya yol versin. Uşaqların hər ikisinin əlində məktəb çantası var.

Toto. Mama!

Elodi. (Hələ də “berjer” kreslosunda oturub, Qulluqçu onun ayaq dırnaqlarını kəsməkdə davam edir.) Nədi, mənim əzizim?

Toto. Mənim dalımda dəşik var. Perperin oğlu karandaşla dəşib.

Elodi. Adelə de.

Toto. O bazara gedib.

Elodi. Görürsən əlimdə işim var!

Toto. Nə iş?

Elodi. Niyə bunu mənə dünən deməmişən?

Toto. Mən dedim, amma heç kəs eşitmədi. Siz dava eləyirdiniz.

Elodi. Adelə demək lazımdı!

Toto. O dedi ki, qabları yuyur. Kristinanın başını da birtəhər hördü. Deyir bu sənin işindir. Həm də biz məktəbə gecikirik.

Elodi. Gecikirsinizsə, dayanmayın, gedin, nahardan sonra Adel tikər.

Toto. Əgər müəllim desə ki, mənim dalımda dəşik var, deyəcəm ki, sən bilirsən. Bəlkə bir kağız yazasan?

Elodi. Aman allah, mənim vaxtım var kağız yazmağa? İşim başımdan aşır!

Toto lal-dinməz bacısının əlindən tutub gedir. Elodi dərinədən nəfəs alır və o biri ayağını irəli uzadır.

Xidmətçi. Gərək madam kimi əsil kübar xanım olasan ki, ayaq dırnaqlarını bu rəngdə boyamağa cəsarət edəsən. Ah, madam o qədər gözəldir ki, ona hər şey yaraşır. (Elodinin corablarını geyindirir.)

Elodi. (Xoşallanır) Ermelina...

Qulluqçu. Kraliçalara layiq ayaqlardır. Ah, bilsəniz mən necə sədaqətliyəm, madam. Keçən həftə qraf Perikolözö Sporgersi mənə beş luidor təklif elədi... madamın geyilmiş corabını istəyirdi.

Elodi. (Nazlanaraq yalandan əsəbiləşir.) Susun, Ermelina!

Qulluqçu. Əlbəttə, mən imtina elədim. Mən iyirmi ildir madamın qulluğundayam, madama sədaqətimin həddi yoxdur. Amma madam hirsələnmiş... o zavallının taqsırı yoxdur, hamı madama heyrandır. Hələ atanızın malikanəsində... bal məclislərində biz qapının arasından madamın salona necə daxil olmasını yaxşı görmək və bundan ləzzət almaq üçün itələşərdik. Həmişə madam öz zərifliyi, füsunkarlığı ilə seçilirdi. Bəs madam necə rəqs edirdi!

Uzaqdan skripkada ifa olunan musiqi eşidilir. Elodi qalxıb gecə köynəyində vals üstündə fırlanır. Qulluqçu bir az əvvəl çarpayuya sərdiyi platyanı götürüb yox olur. Elodi fırlana-fırlana qəflətən içəri girən Adolfla üz-üzə dayanır.

Adolf. Rəqs edirsən?

Elodi. Mənim rəqs eləməyə ixtiyarım yoxdur?

Adolf. Kömək elə bu düyməni bağlayım. Əyildim çəkməmi təmizləyim, düymə açıldı.

Elodi. (Kinayə ilə.) Əyilmə, çəkməni əlinə götürüb təmizlə.

Adolf. Ən asanı məsləhət verməkdir.

Elodi. Bəli, Adelə de təmizləsin. (Düyməni bağlamağa çalışır.)

Onlar bir-birlərinə nifrətlə baxırlar.

Adolf. Adel çatdıra bilmir, evin bütün yükü onun üstündədir.

Elodi. Ah, belə de! Xidmətçinin dərdini çəkir mösyö. Əlbəttə o yorulmazdı, gecələr yuxusuna mane olmasaydın! Bəs mənim yorulmağım səni narahat eləmir?

Adolf. Yorulursan? Sən ki bütün günü özünə əlləşirsən!

Elodi. Çünki heç kəs mənə kömək eləmir! Heç kəs mənə xidmət göstərmir! Hər şeyi mən özüm həll etməliyəm. Vanna qəbul eləmək istəyirəm... “Madam, qaz kranı işləmir!” Dırnağıma lak çəkirəm, qoymurlar fikrimi bir yerə toplayım... “Madam, dana əti qalmayıb, əvəzinə eskalop alım? Bir qərara gələ bilmirəm!” Otururam rəfiqələrimlə çay içməyə... “Madam, qızın qarnı ağrıyır, qarşokdan əl çəkmir!” Cana doymuşam! Həmişə evdə, həmişə... hələ uşaqlar! Həyat bu deyil, həyat... hanı dəbdəbə, hanı qanı coşduran həyəcanlar? Hanı anam deyən həyat?

Adolf. Həyat haqqında sənə düzgün informasiya verməyiblər.

Elodi. Ata evində mən boğulurdum, amma ümid edirdim ki, ərə gedərəm, Parisdə yaşayaram, azad olaram, nəhayət, özüm olaram, paytaxt sevinclərini hiss edərəm... Qadın yalnız Parisdə əsil qadın ola bilir, çiçək açır. Mən hələ gözəldim, hər şey bacarırdım. Samballı kişilər başıma fırlanır, parlaq həyat vəd edirdilər, mən isə sənə vuruldum! Niyə? Neyçün?

Adolf. Nə bilim?

Elodi. Onda sənın qarnın yoxdu... bəli, yığ, çək içəri, amma aldada bilməzsən, mon cher. Heç elə yaraşılıqlı da deyildin.

Adolf. (Pərtdir.) Mən tennisi pis oynayırdım.

Elodi. Elədir! Hansısa bir əyalət klubunda... Reysinq klubda bilirsən kişilər necə oynayırlar?

Adolf. Axı mənım məşq eləməyə vaxtım yoxdur, amma hamı mənım reversimdən danışardı.

Elodi. (Kinayə ilə.) Elədir, Şatodan şəhərciyində! Sən çox adi bir qulluqda idin, valideynlərin də... düzdür, eviniz yaxşı idi, uzaqdan hətta qəsrə oxşayırdı... Onu da satdın ki, bacınla vərəsəlik payını bölüşsən. Onda deyirdin səni parlaq gələcək gözləyir.

Adolf. İyirmi beş yaşında hamını gələcək gözləyir.

Elodi. Buyur, on il keçib, biz soxulcan kimi heç bir rahatlığı olmayan bu qutu evdə sürünürük. Heç gün düşən bir yeri də yoxdur.

Adolf. Sən Parisdə Plen-Monsoda, təzə kvartalda yaşamaq istədin... hidravlik lifti olan evdə! Mən bilən bu detal səni rəfiqələrində həsəd hissi yaratmaq üçün maraqlandırırdı... Onu da deyim ki, sən bir qədər şişirdirsən, biz heç də soxulcan kimi sürünmürük. Mən SBİUFC direktorunun müaviniyəm.

Elodi. (İstehza ilə.) Sitrus Bitkilərinin İnkişafı Uğrunda Fermer Cəmiyyəti direktorunun müavini! Cənab Fessar-Lebonzun rəhbərliyi altında. O səni heç adam hesab eləmir, istədiyi vaxt işdən qovar.

Adolf. Bu gün işə geciksəm, sən deyən həqiqətən baş verə bilər, Şarlotta, gəl qurtaraq. Səninlə ayaqüstü vuruşmaq mümkün deyil, bunun üçün azı iki saat vaxt lazımdır. (Geyinməyini qurtarır, ətkələrini şalvarın içinə salır.) Uşaqlar məktəbə getdilər?

Elodi. (Tualet masasının qabağında güzgüdə üzünü ilə əlləşir.) Bilmirəm! Mənım üçün fərqi yoxdur.

Adolf. Bu gün Çernoqoriyadan müştərilərimiz gəlir, yəqin onlarla nahar etməli olacam. Günorta evə gəlməyəcəm.

Elodi. Mənım üçün fərqi yoxdur.

Adolf. (Pauzadan sonra mehriban olmağa çalışır) Bu axşam Komik Operaya getmək istəsən iki dəvətnamə var bir həmkarımda, o gedə bilməyəcək...

Elodi. Mənim üçün fərqi yoxdur.

Adolf. (Hirsiyə başlayır.) Əgər sənin üçün fərqi yoxdursa, biri yüz suya olan bileti itirmək istəməzdim, tanışlardan biri ilə gedərəm, vəssəlam!

Elodi. Çox gözəl! Qulluqçunu apar, Adeli. (Gedir və qapını çırpır. Əslində dekorasiyada qapı yoxdur.)

Adolf hirsə deyir və yenidən açılmış düyməsini bağlamağa cəhd edir.

Adolf. Qulluqçu ilə! Bu düymə də həmişə mən işə gecikəndə açılır.

Adel əlində döşəməsilən ağacla gəlir və çarpayından ağırları yığışdırmağa başlayır.

Gəl mənə kömək elə, canım, tsipulyam, düyməni bağlaya bilmirəm. Barmaqlarım yoğun, düymə balaca, tuta bilmirəm...

Adel onunla üz bəzəyib yaxasını düymələməyə çalışır.

Adel. (Qışqırır və Adolfun əlinin üstünə vurur). Burda nəse eləmək olar? Əlinizi çəkin!

Adolf. (Əlləri ilə qadının yançaqlarından yapışır.) Əgər əllər özləri icazəsiz bura uzanırsa, necə olsun, madyanım mənim?

Adel. Bəs içəri girən olsa?

Adolf. (Sırtıq təbəssümlə). O qonaq otağındadır, qorxma. Mən vaxtı və məsafəni düzgün qiymətləndirməyi bacarıram. Yəqin ki, rəfiqəsinə telefon açıb mənim qeybətimi qırır. Buna da bilirsən nə qədər vaxt lazımdır? (Qucaqlayır.) Bu saat səni istəyirəm!

Adel. Sakit olun! İndi vaxtı deyil. Mən otaqları yığışdırmalıyam, onun korsajının krujevalarını ütüləməliyəm. Əlbəttə qırçınlar qəşəngdi, amma qulluqçunun işini artırır.

Adolf. Sən mənim yumşaq, şirin bulkamsan, bu gecə səni yeyəcəm.

Adel. (Sakit səslə). Gec gəlməyin, biz də yatmaq istəyirik.

Adolf. Kətan köynəyini geyərsən.

Adel. Soyunmaq üçün?

Adolf. Məhəbbətdən başın çıxırsan sən. Axı bu sənə də xoşuna gəlir.

Adel. (Sakit) Bilirsiniz, mən on üç yaşından evlərdə işləyirəm. Şükür ki, siz təmizsiniz, cavansınız...

Adolf. Bəs südsatanın köməkçisi, o oğlan?

Adel. Nə olub ki ona?

Adolf. Onun üst-başı elə də təmiz deyil, amma... məndən cavandı, yox?

Adel. Mən onu çox yaxına buraxmıram. O mənimlə evlənmək istəyir.

Adolf. Bəs konsyerjka bilsə ki, sən otağına kişi gətirirsən... (Adel gülümsəyərək ona baxır. Adolf bu baxışlardan bir qədər utanır.) Mənə baxma, mən özgəsi deyiləm, ev adamıyam.

İşıq qəfil sönmür.

Səhnə yenidən işıqlananda, bura qonaq otağıdır. Axşamdır. Ar-deko üslubunda yemək masası və altı kürsü, qamışdan hörülmüş yüngül divan, çilçıraq və səhnənin arxa divarında dekorativ panno otağın bəzəyidir.

Elodi, Adolf, uşaqlar və frak geyinmiş Adonard süfrə arxasında oturub. Onlara Metrdotel və Qulluqçu xidmət edir.

Adel əlində şorpa qazanı daxil olur.

Toto. Yenə şorpa?

Adolf. Şorpa yeyən uşaq tez böyüyür.

Toto. Mən böyümək istəmirəm.

Adolf. Boşqabını bura ver!

Toto. Porey? Mən porey soğanı xoşlamıram.

Adolf. Xoşlayacaqsan! Ver boşqabını, bacınınkini da ver! Sənə şorpa çəkim, Şarlotta?

Şarlotta eşitmir. O əlindən tutmuş Adonardın üzünə gülümsəyir. Adolf hamıya şorpa çəkir; qız bilmədən çönür və atasının ona uzatdığı şorpa boşqabını aşırır.

Adolf. Axmaq qız, bir az ehtiyatlı ola bilməzsən? Bax də neynirsən? (Qızı tənbeh etmək üçün hərəkət etmək istəyəndə qrafini aşırır.) Buyur, bu da nəticəsi! Toto, zəngi çal Adel gəlsin.

Elodi. Adel qulluq eləyə bilsəydi nə vardı ki! Ramaşugildə süfrəyə xidmət edən məxsusi qulluqçu var. Naharın sonunadək masanın başına fırlanır.

Adolf. Biz Adeldən hər şey tələb eləyə bilmərik!

Adel gəlir.

Adel, qız şorpanı xalçanın üstünə tökdü, istədim onu cəzalandırım, əlim dəydi mən də qrafini aşırdım.

Adel gedir, bir azdan vedrə və əski ilə qayıdır.

İndiki və sonrakı qarışıqlıqlarda Metrdotel və Qulluqçu hər şeyə biganə halda masanın başına hərlənib xəyal aləmində olan Elodiyə və Adonardın xəyalına qulluq edirlər.

Toto. Mənim boşqabıma şərab töküldü.

Adolf. Heç nə olmaz, ye! Ona şabro deyərlər.

Toto. Pis dad verir, yeməyəcəm!

Adolf. Onda kötək yeyəcəksən!

Toto. Heç kəsin ixtiyarı yoxdu uşağa şərablı şorpa yedirtsin!

Adolf. Neynək, görərik kimdi burda böyük. Adel, sonra bir boşqab da gətirərsən.

Toto. Mən porey soğanı sevmirəm.

Adolf. Sən yaşda mən də sevmirdim, amma yeyirdim.

Toto. Niyə yeyirdin?

Adolf. Çünki atama qulaq asırdım.

Toto. Niyə?

Adolf. Qurtar bu axmaq sualları!

Toto. Mən porey soğanı sevmirəm. Onu yeyəndə qarnım ağrıyır. Sənin ixtiyarın yoxdu! Mən doktora şikayət edəcəm.

Adolf. Ya porey soğan, ya da...

Toto. Heç nə istəmirəm!

Adolf. (Özündən çıxır) Onda al gəldi! (Qalxır ki, oğlunu tənbeh eləsin, yenə də qrafinə toxunub aşırır və hirsindən bağırır) Adel! Gəl buranı yığışdır, mən yenə qrafini aşırdım! (Qəzəblə Elodiyə qışqırır) Sən də elə xəyallardasan! Bir uşaqlarınla məşğul ol də!

Elodi onu eşitmir, elə hey Adonardı süzür.

Yeyirlər. Bir anlıq sükut çökür.

Toto. Şərab iyi gəlir.

Adolf. Mumla!

Toto. Şərab iyi gəlir.

Adolf. Dedim mumla, yəni səsini kəs!

Bu replikalararası telefon zəng edir.

Adel. (Yenə də əlində vedrə və əski ilə gəlir.) Cənab Fessar-Lebonzdur. O cənabınızla danışmaq istəyir.

Adolf. Yenə? Bu adam məni dəli eləyəcək! (Salfeti yaxasından çıxarıb atır.)

Adonard. (Əvvəlini eşitmədiyimiz söhbəti davam etdirir.) “Maksim” xoşuma gəlir? Düzdü, bir az ucuz aşxananı xatırladır, amma orda adam özünü evindəki kimi rahat hiss edir. İndi dəbdə olan bu bistrovar, hələ onların tütün dükənləri... Tamaşadan sonra hamı ora qaçır. Ədəbazlıqdır! Amma “Maksim”də bir sadəlik var. Əvvəla xidmət yüksək səviyyədədir, ikincisi də... masanın üstündə həmişə tazə-tər güllər olur.

Adel təmizləməkdə davam edir; Metrdotel stolun ətrafında hərlənir, heç nəyə fikir vermədən qulluq edir, az qala Adelin içindən keçir.

Metrdotel. Madama yenə kürü təklif edə bilərəmmi?

Elodi. Yox, Alfredo, təşəkkür edirəm!

Boşqabları dəyişir və Qulluqçunun hazır saxladığı sinidən növbəti xörəyi götürüb Elodinin qabağına qoyur.

Metrdotel. Hersoq Noayskinin trüfelindən hazırlanmış trüfeldan.

Elodi imtina bildirən jest eləyir. Xörəklərin dəyişdirilməsi.

Metrdotel. Madam necə buyuracaq, qəməzəli qulançarı süfrəyə dərhalımı verək?

Elodi. Lütfən!

Metrdotel. (Xörəyi dəyişir.) Madam təzə Burqon şərəbini bəyəndimi?

Elodi. Siz, Alfredo, şərəbləri çox gözəl seçirsiniz.

Metrdotel. Madamı razı salmaq misilsiz xoşbəxtlikdir. Madamın təbəssümü isə ən qiymətli mükafatdır.

Elodi. (Kübar xanım ədası ilə.) Alfredo...

Metrdotel. Madama qulluq göstərməkdən sonsuz şərəf duyuram. (Gedir.)

Elodi. (Qulluqçuya.) Axır vaxtlar Alfredo özünü qərribə aparır? Nə olub ona?

Qulluqçu. (Bic-bic irişir.) Ah... madam özü yaxşı bilir! Alfredo elə tərbiyə almayıb ki, sərhədi keçsin, madam, amma ürəklə bacarmaq da çətindir, madam. Lakey otağında biz hamımız ona gülürük, madam.

Elodi. (Guya narazıdır.) Ermelina, mən sizə qadağan edirəm! Siz məcbur edirsiniz mən işindən razı qaldığım metrdotelimlə xudafizləşim.

Xidmətçi. Madam elə gözəldir.

Elodi. (Ciddi.) Ermelina, işinizlə məşğul olun, mətbəx qeybətlərini də özünüzdə saxlayın. (Əlavə edir.) Əl yaxalamaq üçün su heç ilıq da deyildi.

Xidmətçi. Bağışlayın, madam, mən iradınızı mətbəxə çatdıraram. (Gedir.)

Adel. (Döşəməni silib qurtarır) Vəssalam! Bir də stəkan aşıranın yanını özüm şapalaqlayacam, şappa-şarapla...

Toto. Bəs atam aşırırsa?

Elodi. Toto, xahiş edirəm, sus, danışma!

Adel gedir.

Adonard. (heç nə olmayıbmiş kimi söhbətinə davam edir.) Mən demirəm “Armnonvil” pəsidir. “Katalan Çəmənliyi”ni də gözdən salmaq fikrində deyiləm. “Kaskad” haqqında heç danışmağa dəyməz, indi ora ancaq yüngülməcaz qadınlar yığışır. Mən sizi ora apara bilmərəm, amma bir axşam sizi “Ritz” otelinin bağçasına aparmaq istərdim. Böyük restoran zalı çox yorucudur, amma bağçanın provanssayağı zərifliyi nəyə desəniz dəyər. Orkestr “Marienbad”dakı kimidir. Hələ xidmətçilər... Əcnəbilər də çoxdu. Bu da gözəldir ki, hər yerə burunlarını soxan bu işgüzar adamlara orda rast gəlməzsən...

Adolf daxil olur.

Adolf. (Əsəbi şəkildə özünü stula salır.) O məni alçaldır, məni məhv eləyir! Dana ətini ver mənə. Bilir ki, onun mərhəmətindən asılıyam, cavab verə bilmərəm. Mənə əzab verməkdən ləzzət alır. Ləyaqət məhfumu ona yaddır. Kəmsavad! Sıfır! Mən olmasaydım Cəmiyyət çoxdan müflis olmuşdu.

Elodi. Şuranın növbəti iclasında xahiş elə maaşını artırınsınlar, bəlkə onda fərli bir qulluqçu tuta bildik.

Adolf. (Dilxor). Bu saat artıracaqlar! Sən onları tanımırısan. İndi heç bir artımdan söhbət gedə bilməz.

Elodi. (Pauzadan sonra nəcib xəyyallarının ovqatında danışır.) Şanqayardgil dayə tutublar. Cavan əcnəbidir, alman qızı. Səhərlər çayla bərabər uşaqları da gətirir Mari-Jozefin yanına - daranmış, yuyunmuş, geyinmiş vəziyyətdə. Mari-Jozefə ancaq onların alnından öpmək qalır.

Adolf. Dayə! Dayə! Bizim indiki vəziyyətimizdə? Sən xəyalların qanadında uçursan.

Mavi geyimli, ağ yaxalılı Qız daxil olur və sakitcə uşaqları yedirtməyə başlayır.

Elodi. Bəlkə sən deyəndi, mən xəyallar aləmindəyəm, amma Şanqayardın uşaqları yaxşı tərbiyə alacaqlar, səninkilər isə yox. Yaxşı ki, bir-iki dil bilirlər.

Adolf. Daha bir yeyən ağız? Heç vaxt! Qulançarı bəri elə. Heç vaxt süfrə arxasına hansısa bir alman qızını oturtmaram. Hələ onunla danışmaq da lazım gələcək. “Çörəyi verin, freyleyn?” “Lütfən xardalı bəri itələyin, freyleyn...” “Hava bu gün mülayimdir. Elə deyilmi, freyleyn?” “Danke schon! Bitte schon!” Kornişon! Nayn!

Elodi. Deyəsən, o çox sevimli və ləyaqətli qızıdır.

Adolf gənc alman qızının uşaqlara qulluq etməsinə ləzzətlə baxır. Qız əyilib onları mehribanlıqla yedirdir. Musiqili mücrüdən melodiya eşidilir, uşaqlar almanca oxuyurlar:

Alle Vogel sind schon da

Alle Vogel, alle

Amsel, Drossel, Fink und Star

Und die ganze Vogelschar

Wunchen dir ein frohes Jahr

Lauter Heil und Segen.

Poetik dəqiqələr.

Adolf. (Yerindən atılıb qışqırır.) Bəs onun pulunu hardan verək? Bilirsən indicə Fessar-Lebonz neynədi? O məni işdən qovdu.

Qız xidmətçilər və Adonardla birgə yoxa çıxır. Ailə üzvləri dördü bir yerdə süfrə arxasında qalır. Cansıxıcı ovqatdır.

Toto. (Pauzadan sonra) Deməli, bizim yeməyə heç nəyimiz olmayacaq?

Sükut bir müddət də davam edir. Elodi və Adolf stolun üstündə nə varsa acgözlüklə yeməyə başlayırlar.

Elodi. Sən heç vaxt iddialı olmamısan. Həmişə tabeçilikdə, kimdən isə asılı olmaqla kifayətlənmişən. Heç vaxt dəbdəbə, cah-cəlal haqqında düşünməmişən, halbuki, sən gözəl, gənc arvadını firavan həyatla təmin etməyə borclusan. Sən heç vaxt onu gözəl, bahalı bəzək-düzəklə əzizləməmişən, bilməmişən ki, qadın məhz o bər-bəzəklə, bəzək-düzəklə çiçək açır... ətir saçır. Ah, əgər bu evin kişisi mən olsaydım, ancaq bu haqda düşünərdim. Bir bax Amerika kişilərinə - sərt, zəhmli, macərə axtaran, bir-birinin qənimi - struggle for life! Məqsəd nədir, nəyə görə, ancaq arvadlarının könlünü xoş etmək üçün! Əgər sən hər şeydən və hamıdan qorxmasaydın Emil Volkoqon səviyyəsində sənaye kapitanı olardın.

Adolf. Emil Volkoqon start götürəndə atasının tikiş maşınları əlinin altında idi. Emil Volkoqon çobanyastığı çiçəyinin ləçəklərini qoparıb “sevir - sevmir” deyib fal açmaq əvəzinə, uf demədən Reneqanın qızını aldı.

Elodi. Sənin o Reneqanın əsl qarğadır! Hər şeyə iddia ilə yanaşan əcaib varlıq! Yəqin indi o dirsəklərini gəmirir.

Adolf. Mən deməzdim. Həmin o iddialı dediyin əcaib varlıq qızına iyirmi milyonluq cehiz qoşmuşdu. Belə varidatla güclü, cəsarətli olmağa nə var!

Elodi. Sən yaramazsan! Nə demək istədiyini də yaxşı qanıram. Atam mənə Şeviletdəki mülkünü verdi, bütün mebelin pulunu ödədi. Hamısı ar-deko Majorel stilində. Bu azdır?

Adolf. Şevilet dediyin o mülk bizə ayda iyirmi dörd yumurta, ildə yüz kiloqram kartof, Pasxa üçün bir qoyun, milad bayramına bir çoşqa verir, vəssalam! Qaldı ki, Majorel, o da sənin müasir zövqünün nəticəsidir, rəfiqələrinə göstərib qürrələnəsən. Mən şəxsən üstünlüyü XVI Lüdovik dövrünün mebelinə verirəm. Qabriella Renaqaya gəldikdə isə, xəbərin olsun ki, tennisdə fürsət düşən kimi bəndənizə sürtüşürdü, gözü ilə yeyirdi məni!

Elodi. Çəp gözü ilə? Onun bircə gözü yaxşı görür, onu da dirəyib tikiş maşınlarına. Volkoqonun oğluna ərə gedəndə də neynədiyini çox yaxşı bilirdi. Pul pul gətirər. Guya sən çalışmırdın onun xoşuna gəlməyə? Nə olsun gözü xam baxır, kürəyi sızanaqlarla doludur, bir ayağı o birisindən qısaadır? On iki milyonun qabağında sən də az quyruq bulamamısan. Amma gözəl günün birində Emil Volkoqonla nişanlandığını elan elədilər. Sən ən varlı qızı ala bilmədiyinə görə ən gözəlini aldın. Mən Kantri-Klabın kraliçası idim.

Adolf. Bu mənim ən böyük səhvim olsa da, mənim öz əməllərimə görə cavab vermək vərdişim var. İndi bunu demək nə qədər qəribə olsa da, mən onda sənə vurulmuşdum.

Elodi. Hamı mənə vurğun idi. Emil Volkoqon toy ərəfəsində mənə sevgi dolu məktub yazmışdı. Çeçələ barmağımı tərپətsəydim...

Adolf. Allah xatirinə, de görüm niyə tərپətmədin o çeçələ barmağını?

Elodi. (Yerindən qalxır və stolun üstündən əlini uzadır ki, ərinin üzünü cırsın.) Eybəcər! Monstr! Xortdan! Bəlkə sən o dəhşətli tufan günündə yaxt-klubda baş verən hadisəni unutmusan?

Toto. Papa, mama, bəsdirin!

Onlar hərəsi stolun bir tərəfindən irəliyə əyilib burun-buruna dayanırlar. Ağızlarına gələni bir-birlərinə yağıdırırlar, ağız deyəni qulaq eşitmir.

Adolf. Xeyr, unutmamışam! Yaxt-klubun soyunma otağında baş verən hadisəni unutmaq çətindir. Fikirləşmədən! Yelkən kisələrinin üstündə! Demək olar ki, tanımadığın bir oğlanla!

Elodi. (Hikkədən boğula-boğula). O oğlan sən deyildin?

Adolf. (Nifrətlə). Bəli, mən idim, amma sən məni, demək olar ki, tanımırdın. Bəlkə yox deyəcəksən? Fakt göz qabağındadır! Bir göz qırpımında məhəbbət! İlk qabağına çıxan adamlarla! Bilmək istəyirsənsə, bu iyrenclikdir.

Elodi. Ah, yaramaz! (İsterikadadır.) Yaramaz! Tartüf! Qatil!

Toto. (Qışqırır.) Papa, mama, bəsdirin!

Adolf. Əlbəttə, onda mən bir az düşünməli idim, amma mən neynədim? Səninlə evləndim.

Elodi. Bəlkə bu sədəqə idi? İstefada olan hansısa məhkəmə kargüzarının oğlu! Əgər mən səninlə olmaq əvəzinə özümü Norber de Lya Prebanda təslim etsəydim, indi mənim qədim qəsrim, yaxtam, avtomobilim və sürücüm olardı.

Adolf. Üstəgəl degenerat uşaqların!

Elodi. (Zingildəyir.) Mən vikontessa olardım!

Toto. (Yenə qışqırır.) Papa, mama, bəsdirin!

Patetik pozada dayanmış Elodi və Adolf, nəhayət, ilk dəfə Totoya fikir verirlər.

Onlar sakitcə oturur və hirsə yeyirlər.

Adolf. (Totoya) Qulançar götür, əti də axıracan ye!

Pauza. Onlar sükut içində yeyirlər.

Bizim mübahisələrimiz iyrenəkdir, həm də boş, mənasız. Mən öz tərəfimdən...üzr istəyirəm. Mən yaxşı bilirəm ki, əgər sən vikontessa olmamınsa, Norber de Lya Prebanda deyil, mənə təslim olmusansa bunun bircə səbəbi vardı: sən mənə vurulmuşdun. Mən də sənə vurulmuşdum. Bəlkə biz o vaxt axmaqlıq eləmişik, amma iyirmi yaşında biz yelkənlərin yığıldığı anbarda elədiyimiz o işə sayğı ilə yanaşmalıyıq. Məhəbbət nadir incidir, üz-üzə gələndə onu hörmətlə salamlamaq lazımdır. (Qısa çəkən pauza. Totoya) Qulançar ye!

Toto. (Qaşqabaqla) Mən qulançarı sevmirəm.

Elodi gözlərində yaş qalxıb yemək otağından çıxır.

Niyə siz həmişə dava salırsınız?

Adolf. Bunu başa düşmək üçün sən çox balacasan.

Toto. Sən qışqırırsan... o qorxur, o da qışqırır. Elə bilirsən bu bizim xoşumuza gəlir?

Adolf. Yox, mən elə bilmirəm. Çalışaram daha qışqırmayım. Amma çox vaxt birinci o başlayır. Sən özün bilirsən ki, o əsəbidir, çox tez özündən çıxır. Elə sənə görə də söz olur. Qulançar ye.

Toto. Axı niyə siz süfrə arxasında vuruşursunuz? Biz Perpergilə qonaq gedəndə orda heç kimin qışqırdığını eşitmədik.

Adolf. Yəqin qonaqlara görə. Sən bunları başa düşmək üçün çox balacasan. Kişi ilə qadın həmişə dalaşır. Elə sən də bacınla tez-tez küsüşürsən.

Toto. Siz bir-birinizi sevmirsiniz.

Adolf. (Kiçik tərəddüddən sonra.) Yox, bu ona görədir ki, biz bir-birimizi sevirdik.

Əti axıracan ye, qulançarı da.

Toto. (Qətiyyətlə) Mən qulançarı sevmirəm.

Adolf uşağı vurmaq üçün əlini qaldırır, danlamaq üçün ağızını açır, amma cana doymuş kimi əlini yelləyir...

Adolf. Onda zəngi çal Adel gəlsin.

Toto zəngi çalır. Adel gəlir.

Süfrəni yığışdıra bilərsiniz, Adel. Uşaqlara albalı gətir, qabları yuyub qurtarandan sonra Kristinanı yatağına sal. Madam özünü yaxşı hiss eləmir. O öz otağına getdi. (Qalxıb qəzeti götürür və divana yayxanır.)

Toto kitabını götürür, bir küncə çəkilib çömbəlir. Kristina qardaşının yanında oturub kuklasını oynadır. Adel stolun üstünü yığışdırır.

Onların səsi azalır. Adolf qəzetə baxa-baxa öz-özünə ucadan danışır. O, bir növ, öz işində olan, kitab oxuyan Totoya deyir sözünü.

Adolf. (Siqar yandırır). Çoxlu pul qırmaq olardı. Kantalın neft səhmlərinin qiyməti düşüb, etibarlı mənbələrdən mənə məlumdur ki, Royal Datç onları vasitəçilərin əli ilə almaq istəyir... Bilirsən Royal Datç kimdir?

Toto cavab vermir. Şkafın dalında çömbəltmə oturmuş hindu ortaya çıxır, səssizcə bir ox atıb yox olur. Pauza.

Toto. (Kitabdan ayrılmadan soruşur). Ranço nədir?

Adolf. Min dəfə izah eləmişəm sənə... Ranço iri kəsilmiş və yonulmamış tirlərdən tikilmiş evdir. Orda Amerikaya gələn ilk adamlar - pionerlər yaşayırdılar. (Siqarın

tüstüsünə baxa-baxa xəyala dalır.) Ah, Amerika... ağıla gəlməz sərvətlər diyarı. Rokfeller... Vinderbilt... Pyerpon-Morqan... Küçədə qəzet satmaqdan başlayırsan (bu onların ali məktəbidir)... sonra qəfil sıçrayış. İyirmi beş yaşında mənə yer verirlər. Mən mama ilə evlənmək əvəzinə Amerikaya gedirəm.

Toto. Sən bizi ora aparardın?

Adolf. Əlbəttə. Struggle for life. Orda enerjili adam özünə gün ağlaya bilər.

Toto. Biz hinduları görə bilərdik?

Adolf. Bəlkə də.

Toto. Sən onlardan skalp çıxarda bilərdin?

Adolf. Yox. Biz Nyu-Yorkda, işgüzar mərkəzdə yaşayırıq. Göylərə qovuşan sprut-şəhərdə. Biz bildiğin iyirmi beşinci mərtəbəsindəyik. Üç telefonumuz var. Elektrik işığına ayda bir əmək pul veririk. Mənim səhhətim təhlükə altındadır. Mən hamıdan güclüyəm. Hamıya hökm edirəm.

Toto. Elə bilirsən sən hindulardan güclüsən?

Adolf. (Xəyallarını davam etdirir.) Amma qoca, xeyirxah Avropa özünün ağılagəlməz ekspansiv gücü və hələ tam işlənməmiş sərvəti ilə Afrikaya söykənib sabahkı günün Amerikasına çevrilə bilər. Böyük konsernlər öz qanunlarını diqtə edir. Mən o konsernlərdən birinə rəhbərlik edirəm. Qəddaram! İş olan yerdə mərhəmətə yer olmamalıdır! Rəqabətə davam gətirmək üçün bütün vasitələr yaxşıdır. Mən böyük reklam şəbəkəsi yaradıram. Ağıla gəlməyən məhsullar istehsal edirəm, istehlakçılar şaşırırlar... Məni dahi filantrop hesab edirlər. Mən incəsənət əsərlərini muzeylərə hədiyyə edirəm. Mənim sərvətim haqqında əfsanələr söylənir. Hamı kölgəmdə itib-batır. Mən tənhayam, qocalıram, hamı məndən tük salır. Prinsipcə mənim hər şeyim var, xoşbəxtlikdən başqa.

Toto. Preridə yanğın qorxuludur?

Adolf. Su olmasa, əlbəttə, qorxuludur. (Hayqırır.) Mən ora su çəkdirirəm! Min kilometr uzunluq olan su kəməri! Yanğın ram edilir. Çətinliklərə baxmayaraq, sivilizasiya tərəqqi tapır. Mən təbii ki, bütün qurduğum işlərdən faiz qırıram.

Bu vaxt hər tərəfdən hindular döyüş hayqırtıları ilə səhnəyə gəlir və tez də yox olurlar.

Toto. Kim haqlıdır, hindular yoxsa amerkanlar?

Adolf. Baxır nədə! (Qalxır, qəzeti əzir və qeyzlə). Mərhəmətsiz, qəddar! Yeni beynəlxalq siyasətdəki dostluq əlaqələri hesabına mən satış üzrə liderəm. Mən birjada panika yaradıram. Hamı dəli olur, hər şeyi satırlar, mən alıram. Rəqiblərimin bəziləri özünü öldürür. Struggle for life.

Adel gəlir.

Adel. (Elan edir) Mösyö, cənab Fessar-Lebonz!

Adolf. (Qəddini düzəldir.) Aha, bu lap yerinə düşdü.

Fessar-Lebonz gəlir. Bu yoğun, altmış yaşında sanballı kişidir. Sinəsi mükafatlarla doludur. Boynunda salfetka var. İlk baxışda özünə inamlıdır, elə ki, Adolfu görür, yığışır, utancaqlıqla salfeti yaxasından çıxardır. Adolf sükutla onu süzür və nəhayət, danışır.

Adolf. Deməli, bu vaxt gəlirsiniz?

Fessar-Lebonz. Şərəf duyuram, cənab Prezident baş direktor. Üzr istəyirəm, Prezident baş direktor.

Adolf. (Sözünü kəsir) Yalan danışırırsınız! İşə gəldikdə isə, mən bilən bu sizə məlumdur, bizim hər dəqiqəmiz hesabdadır. Ələ düşən ən kiçik fürsəti isə göydə tutmaq lazımdır. Vacib raportun vaxtında verilməməsi, gecikdirilməsi fürsətlərin birdəfəlik itirilməsi deməkdir... Çox uzatmayaq, hər bir gecikmə, ləngimə milyonların itirilməsi deməkdir. Mən birdəfəlik və qəti bilməliyəm, mösyö Fessar-Lebonz, mən sizə güvənə bilərəm, ya yox? Mən bunu bilməliyəm. Hə ya yox?

Fessar-Lebonz. (İnamsız.) Mən axı bacardığımı elədim, cənab Prezident baş direktor!

Adolf. Sizə bildirim ki, mösyö Fessar-Lebonz, baş assambleyanın axırıncı iclasında direktorlar şurası bundan sonra mənim vəzifəmin adının Prezident baş direktor-yepiskop olması haqqında yekdilliklə qərar qəbul edib. Deməli, bundan sonra mənə məhz bu cür müraciət etməlisiniz.

Fessar-Lebonz. Pardon, cənab Prezident baş direktor-yepiskop!

Adolf. (Alicənablıqla) Gündəlik münasibətlərdə çox uzatmayıb mənə “zati-aliləri” və ya “monsnyor” deyə müraciət edə bilərsiniz.

Fessar-Lebonz. Baş üstə, zati-aliləri.

Adolf. (Uzun çəkən pauza müddətində onu soyuq baxışlarla süzür). Bilirsizmi, dostum, əgər siz öz oyunlarınızı davam etdirsəniz məhv olacaqsınız. Mən sizin karyeranızı darmadağın edərdəm! Mən sizi sındıraram! (Stolun üstündən kibrit çöpünü götürüb ortasından sındırır.) Bax belə! Sizi bura işə götürəndə gərək sizi xəbərdar edəydilər ki, mən öz işçilərimdən maksimum itaət tələb edirəm. Mənim qarşımda, mösyö Fessar-Lebonz, fərağat vəziyyətində dik dayanırlar, uzanırlar! Perinde ac cadaver. Yəni meyit kimi! Deyəsən siz latınca o qədər də başa düşmürsünüz?

Fessar-Lebonz. (Xəcalətindən tərləyir.) Mən çox sadə ailədən çıxmışam, zati-aliləri, mən özümü öz əllərimlə yaratmışam.

Adolf. (Ağayana istehza ilə.) Əl qabiliyyətiniz o qədər də yaxşı deyil. Heç nə klassik təhsili əvəz edə bilməz, dostum, nə qədər kədərli olsa da bunu sizə deməyə məcburam.

(Latın dilində uydurma bir sitat gətirir, onu düzəltməyə çalışsa da, bir şey alınmır və sözünü yarıda kəsir.) Mənə bir siqar verin görüm!

Fessar-Lebonz. (Canfəşanlıqla cibindən gümüş portsiqar çıxardır.) Böyük məmnuniyyətlə, zati-aliləri!

Adolf. (Siqar götürüb portsiqarı öz cibinə qoyur.) Sizə təklif eləmirəm. Vaxt vardı siz mənim yanımda siqar çəkirdiniz, mənə təklif eləmədən.

Fessar-Lebonz. (Pərtidir.) Mən bir də elə iş tutmaram, cənab Prezident baş direktor-yepiskop.

Adolf. (Divana yayxanıb sarsaq görkəmlə siqar çəkməkdə davam edir. Bütün bu vaxt ərzində Fessar-Lebonz fərağat vəziyyətində dayanıb) İnanmaq istərdim! Bilirsənmi, dostum, çarx hərlənir... Amma mən vulqar qisas hissini fəvqündə duran insanlardanam... Əgər siz latın dilini öyrənmiş olsaydınız, bəlkə də sizi yaxına buraxa bilərdim. Təəssüf ki, siz latını öyrənə bilməmişiniz.

Fessar-Lebonz. (İtaətlə) Mən öyrənə bilərəm, zati-aliləri...

Adolf. (Rəsmi) Latını öyrənmək vaxt istəyir, sizin vaxtınız isə sizi işə qəbul edən, maaş verən təşkilata məxsusdur, cənab.

Fessar-Lebonz. (Daha böyük itaətlə) Mən gecələr məşğul olardım...

Adolf. Sizin xidmət etdiyiniz təşkilat hesab edir ki, mösyö Fessar-Lebonz, gecələr siz yatmalı, səhər tam döyüş hazırlığında olmalısınız. (Onu düşməncəsinə süzür.) Qulağıma dəyib ki, sizin məşuqəniz var?

Fessar-Lebonz. (Diksindir, hətta bir balaca dikəlir.) Zati-aliləri, şəxsi həyat...

Adolf. (Qətiyyətlə) Sizin şəxsi həyatınız yoxdur, ola bilməz!

Fessar-Lebonz. Mən subayam, zati-aliləri, dulam.

Adolf. (Sınayıcı baxışlarla onu süzür) Jozyan... sizin şəxsi katibəniz... düzmü eşitmişəm? Siz elə güman edirsiniz ki, vəzifənizdən sui-istifadə edib tabeliyinizdə olan qızı güzəştə getməyə məcbur edəcəksiniz, biz də susacağıq?

Fessar-Lebonz. (Utana-utana sözləri gəvəzələyir) O çox yaxın köməkçimdir, zati-aliləri, çox sədaqətlidir. İş yerində... sizi inandırım ki, iş yerində...

Adolf. (Sözünü kəsir) Kifayətdir! O qız... bir qədər solğun bənizli sarışın qız bu gündən mənim şəxsi katibəm olur. Sabahdan bütün məktubları məhz ona diqtə edəcəm. Siz isə mademuazel Trompla işləyin!

Fessar-Lebonz. (Əyilir) İxtiyarınız yoxdur! O çox çirkindir!

Adolf. (Qəzəblə) O sizin olacaq, mösyö! Qıvşımış iy verən seyrək saçlı mademuazel Tromp! Qoy sizə danışsın çinlilərin öldürdüyü yeddi missioner qardaş haqqında hekayətlərini. Onun çəkilməmiş on dörd diş haqqında söhbətləri nəyə desən dəyər. Hər gün onun həyatı haqqında elə əhvalatlar eşidəcəksiniz ki... ona protez diş yaraşmır, ona görə də hər şeyi əzib püre halına salıb yeməyə məcburdur. Bundan sonra keçmiş gözəlliyinin tarixçəsini qoy sizə danışsın.

Fessar-Lebonz. (Dəhşətdən nalə çəkir) Yox, zati-aliləri, yox!

Adolf. (Qəddarcasına davam edir). Atasının Sarta departamentindəki malikanəsindən... tərbiyə aldığı rahibələr haqqında. Hələ başına gələn müsibətlər, ailəsinin üzləşdiyi bədbəxtliklər, nənəsinin uzun çəkən aqoniyası... Bundan sonra hər gün, düz üç yüz altmış beş gün səhərlər onun söhbətlərinə qulaq asmalı olacaqsınız, çünki, mənimlə işləmək istəyirsinizsə, sizin heç vaxt məzuniyyətiniz olmayacaq!

Fessar-Lebonz. (Diz üstə düşür) Rəhm edin, zati-aliləri! Tapdalayın, əzin məni, maaşımı azaldın, vəzifəmi kiçildin, lazımdırsa lap qapıçı qoyun! Sizin kimi böyük sənaye kapitanı, nə buyursa qəbulumdur, mademuazel Trompdan başqa!

Adolf. (Hədsiz qəzəblə) Siz məndən mərhəmət umursunuz? Bəs neçə illər mən mademuazel Trompa dözəndə niyə sizin mərhəmət hissiniz oyanmadı? Təkər fırlanır, mösyö Fessar-Lebonz... (Divana salır özünü və qəzeti götürməklə audiyensiyanın bitdiyini bildirir).

Fessar-Lebonz. (Hələ də diz üstədir. Yalvara-yalvara geriləyir) Rəhm edin, cənab Prezident baş direktor! Rəhm edin, mənim generalım!

Adolf. Mərhəmət olmayacaq! “Hamısını məhv edin! İstədiklərini Allah özü qoruyacaq!”

Fessar-Lebonz yox olur.

Tomoqavkı başı üzərinə qaldırmış hindu döyüş hayqırtıları ilə guya kiminsə dalınca qaçaraq səhnədən keçib gedir.

Adolf. (Daha qəddar qrimasla) Dəmir yumruq! Fövqəl-bəşəri iradə!

Pauza.

Deyəsən sakitlik bərpa olunur.

Toto. (Əvvəlki kimi oxuya-oxuya soruşur) Papa, skvo nədir?

Adolf. Hindu qadın.

Toto. Hindular onlarla vuruşurlar?

Adolf. Yox. Skvo qədd-qamətli sarışın qızlardır, hindulara kənz kimi qulluq edirlər. Makinanın üstünə əyilib öz rəislərini dinləyir, onların iri addımlarla kabinetdə var-gəl etmələrinə tamaşa edirlər.

Toto. Hinduların yazı makinaları var?

Adolf. İndi varlarıdır. Amerikanlar satıblar onlara.

Toto mütaliyə davam edir. Yaxşı hindular görünür, onlar Totonun dövrəsində oturub sülh qəlyanı çəkirlər. Onlardan biri makinada nəşə çap edir.

Adolf. (Otaqda var-gəl edə-edə öz-özünə danışır). Təbiidir ki, insanlar üzərində sonsuz hakimiyyət qadınları sərxoş edir. Ağır, üzücü mübarizələrdən, təhlükələrdən, vurulmuş və alınmış zərbələrdən sonrakı yorğun əsgər... (Pafosla danışır). Qadınlar isti ölkələrdən qayıtmış bu igid şikəstlərin dalınca gedirlər... (Romantik havada davam edir). Sarısaç katibə çox füsunkar və zərifdi... Pis tikilmiş donunun altında o, kraliçalara məxsus əndamını gizlətməmişdi, axşamlar isə yataqda... (Sığardan bir qullab alır və özünə inamla) Ah, Elvira, şəhvətdən və sərvətdən yapılmış möcüzə qadın! Sonralar Avstriya-Macaristan səfirliyinin hərbi attaşesi qraf Şerbakinin məşuqəsi oldu. “Maksim” restoranında birçə tanqo kifayət elədi. Səhndən sonra onu özümlə aparacam... Mavi qatar, Monte-Karloda yuxusuz gecələr, iblisənə oyunlar, hər səhər arxideya çiçəkləri, qızgın məhəbbət! “Otel de Pari”nin xidmətçisi heyrdədir... Onlar üç gün otaqdan bayıra çıxmədilər! (Gülümsəyərək yaxınlaşb çiçəkləri iyləyir və sakitcə davam edir) Bu dilbər qadının keçmişinin elə də hamar olmadığı mənə məlumdur! Deyilənə görə o, Las-Veqasda müğənniymiş, bəlkə də Mərkəzi İmperiyaların xeyrinə çasusluq da edirmiş. İndi budur, iti caynaqları olan bu gözəl məxluq mənim ağıuşumdadır. Bizim rafinə edilmiş erotikmdən güc alan təhlükəli əlaqəmiz döyüşlərdən sonra mənə dinclik gətirir.

Sirli qadınlar kimi geyinmiş (bədənə kip oturmuş qara satin don, iri kənarları olan şlyapa, siqaret taxılmış uzun muştuq) Adel daxil olur.

Adolf. (Yaxınlaşb qadının əlindən öpür.) Darlinq!

Adel. (Əda ilə) Darlinq!

Adolf. Ah, sənin bihuşedici rayihən!

Qadın qəribə təbəssümlə gülümsəyir, onun əlini dodaqlarına yaxınlaşdırır və vəhşicəsinə dişləyir.

Adolf. (Qışqırır və ekstazla) Ah!

Toto. (Kitabdan ayrılmadan) Nə oldu, papa, haransa ağrıdı?

Adolf. Yox, heç nə olmayıb. (Qadını vəhşi ehtirasla özünə sıxır.) Pantera! Sən başdan-ayağa mənim sən! Sən məni yaralamısan!

Uzaqdan musiqi eşidilir. Onların qucaqlaşması ehtiraslı, qızğın meksika tanqosuna çevrilir. Onlar qərribə hərəkətlər edə-edə Totonun ətrafında dolanırlar. Hindular onları görmürlər. Onlar hər bir hərəkətdə bir-birlərinin qulağına nəsə ehtirasla mırıldayırlar.

Adolf. Mənim sol qıçım sənə sağ qıçının altındadır, sağ qıçımsa çiynindədir.

Elvira. Mənim sağrım alnında, ayaqlarım əllərindədir!..

Adolf. Mən sənə göbəyini görürəm, boynunu dişləyirəm!

Elvira. Sən sim kimi dartılmışsan, mən yumağa dönmüşəm.

Telefon bərkədən zəng vurur. İşıq sönür və qaranlıqdan Adolfun itaətkar səsi eşidilir.

Adolf. Sizi salamlamaqdan şərəf duyuram, cənab Fessar-Lebonz!

Səhnədə işıq yanır. Toto bacısı ilə kitab oxuyur. Nə hindular var səhnədə, nə də Elvira. Adolf fərağat dayanıb Fessar-Lebonzla danışır.

Toto başını qaldırıb atasına baxır və hiss olunur ki, onun qorxaq və itaətkar vəziyyətindən xəcalət çəkir.

Adolf. (Lütfkarlıqla) Çox üzr istəyirəm, cənab Fessar-Lebonz... Mən elə həmin raportla məşğulam... Günü sabah onu mademuazel Trompa diqtə edəcəm. Lazım gəlsə gecəni yatmayacam... (Pauza; dinləyir və itaətlə danışır). Həmişə sizə minnətdar olacam, cənab Fessar-Lebonz, sağ olun ki, qərarınızı dəyişdiniz... əlbəttə, günah mənim diqqətsizliyimdədir. Tamamilə razıyam, cənab Fessar-Lebonz, siz haqlısınız. Mən sizin yerinizə olsaydım, cənab Fessar-Lebonz, mən də özümü işdən azad edərdim. Mea culpa... yox, bu latınca deyil. Böğazımı təmizləmək üçün öskürdüm, bir az soyuqlamışam... qızdırmam qırxa qalxsa belə, sabah səhər yerimdə olacam, cənab Fessar-Lebonz. Baş üstə, cənab Fessar-Lebonz! (Totonun baxışları ilə rastlaşır; dəstəyi asır və sıxılmış kimi). Cənab Fessar-Lebonzdu.

Toto da utanır və başını yenə də kitabın üstünə əyir. Adolf elə bil görünməz yük altında divana düşür və dizlərini qarnına yığıb uzanır.

Q ulluqçu. (Gəlir) Mən qabları yudum, aparım qızı yatırdım.

Adolf. (Qadına yaxınlaşır və pıçıldayır) Uşağı yerinə salan kimi yuxarı qalx, gələcəm. (Adelin əlindən tutmuş qızını sərincə öpür və Totoya tərəf çönür) Toto, tarixdən ev tapşırığını yerinə yetirdinmi?

Toto. (Kitabdan ayrılmadan) Yox.

Adolf. Lənət şeytana, deməli, sən, mənim oğlum, düzəlməyəcəksən? Sən yaxşı bilik qazanmadan bu həyat yoluna necə çıxacaqsan? Saat ona işləyir, sən dərslərini hazırlamaq əvəzinə, hindular haqqında kitab oxuyursan. Ver bura o kitabı, tez dərslərini oxu.

Toto. Mama məni yoxlamalı idi.

Adolf. Mama yuxu dərmanı içib, yatır.

Toto. (Utanır kimi.) Sənin də vaxtın yoxdur?

Adolf. Sən ki bilirsən mənim işim başımdan aşır. (Utandığından əlini uşağın başına çəkir.) Bir yarım saat məşğul olsan bəsdir. Fransız inqilabı elə də mürəkkəb mövzu deyil. Altı iyun: Baş Ştatların iclası. On dörd iyul: Bastiliyanın alınması. Avqustun dördü: dörd avqusta açılan gecə. İyirmi bir yanvar: kralın edam edilməsi. Termidorun onu: Robespyerin edamı. Vəssalam, keçirik Napoleona! Bu dəniz içmək deyil ki! Başla, kişi ol! Mən də gedim işləyim. Gecən xeyirə qalsın. (Getmək istəyir).

Toto. (Onu səsleyir) Papa.

Adolf. (Qapının ağzından) Nədi?

Toto. Biz nə vaxtsa xoşbəxt olacağıq?

Adolf. (Utanır) Qəribə sual verirsən. Əlbəttə!

Toto. Siz bir də dalaşmayacaqsınız?

Adolf. Biz çalışmalıyıq.

Toto. Bəlkə böyük bir bədbəxtlik baş verməlidir? Perpergilin ailəsində kiçik qız öləndən sonra heç kəs dalaşmır.

Adolf. (Təsirlənir) Bilirsən... necə deyim? Axı sən Kristinanı çox istəyirsən. Hər şey qaydasına düşsün deyə onun ölümünü istəməzsən, mən bilən.

Toto. Əlbəttə istəmərəm.

Adolf. Bir az möhkəm olmağa çalış. Biz hər şeyi başqa cür yoluna qoyarıq. Mən də gedim bir az işləyim, gecən xeyirə qalsın. Lampa qoy burda qalsın, mən... (Sözünü bitirməyib gedir.)

Toto yemək stolunun üstündən tarix kitabını götürür, başını əlləri ilə tutub arxasını tamaşa zalına çevirib oturur.

İşıq sönür.

Bir müddət sonra karmanyola səsləri altında səhnənin arxa divarında dərslidəki hadisələrə aid illüstrasiyalar (fransız inqilabını əks etdirən qravürlər) görünür. Bunlar Totonun dərslidə oxuduğu hadisələrin illüstrasiyalarıdır. Bu vaxt səsucaldandan Kitabın qəribə səsi eşidilir.

Kitabın səsi. Bazar arvadlarından və Paris qadınlarından ibarət kütlə, sonradan onlara əhalinin narazı elementləri, o cümlədən Orlean hersoqunun və fransız qvardiyasının

təxribatçı agentləri də qoşulmuşdu, Parisdən çıxıb Versal tərəfə üz qoymuşdular. Dinc xarakterli nümayiş tezliklə qiyama çevrildi. Milli qvardiyanın komandanı markiz Lafayetin fəaliyyətsizliyi üzündən məcburiyyət qarşısında qalan kral başında frigiya papağı (azadlıq rəmzi) qərara gəlmişdi ki, kraliça və vəliəhdlə sarayın eyvanına çıxıb xalqı sakitləşdirsin və yenə də Parisə qayıtsın. Çığır-bağır salan pinti görkəmli kütlə paytaxt səmtə gedən kral ekipajını dövrəyə aldı. Sevincdən aqlını itirmiş qadınlar qışqırırdılar: ”Biz çörəkçi kişini, çörəkçi qadını və şeyirdini aparırıq!” Onlar kralı, kraliçanı və şahzadəni belə adlandırırdılar...

Toto səhifəni çevirir. Divarda yeni təsvirlər görünür.

Varennadan qaçıb tərəfdarlarının köməyi ilə hersoq de Buyeyə qovuşmağa can atan kralın uğursuzluqla nəticələnən bu təşəbbüsündən sonra kral ailəsi Parisə yola salındı. Yolun hər iki tərəfində nifrət dolu baxışları ilə onları müşayiət edən susqun kütlə dayanmışdı. XVI Lüdovikə bir daha öz xalqının inamını və məhəbbətini qazanmaq nəşib olmadı.

Toto səhifəni çevirir. Yeni təsvir: Tampl.

Kraliça, dofin və gənc madam Ruayalla birlikdə Tampl qalasına salınmış kral düşmən münasibətə rəğmən qərribə ruhi tarazlıq nümayiş etdirirdi. Onun bu pis gündə özünü göstərən mərdliyi və nəcibliyi kraliçanın qəlbində ərinə məhəbbət oyatmışdı. Halbuki, o, acgöz və işvəli qadın kimi çoxdandı onun bu keyfiyyətlərini görməməyə üstünlük verirdi. Demək olar ki, ailə xoşbəxtliyinin bərpa olunduğu bu yeni şəraitdə XVI Lüdovikin son günləri nisbətən xoşbəxt keçdi...

Tampla salınmış kral ailəsinin şəkli divarda qalır. Adolf XVI Lüdovikin geyimində, Elodi Mariya-Antuanettanın libasında daxil olurlar. Onlar o vaxtın geyimində olan Kristinanın əlindən tutublar. Kobud və mərhəmətsiz bələdiyyə qvardiyaçısı isə, təbii ki, bir başqası deyil, məhz Fessar-Lebonzdur.

Səhnəyə düşən zəif işıq hər şey xəyala bənzədir.

Qvardiyaçı. Vətəndaş Kapet, bura gəlin!

Kral. Sizin adınız nədir, dostum?

Qvardiyaçı. Fessar-Lebonz, bələdiyyə qvardiyaçısı! Xəbərdarlıq edirəm - mən əsil heyvanam! Mənimlə ehtiyatlı dolanmaq lazımdır.

Kral. Hər şey yaxşıdır. Bizi tək buraxın və yemək tədarük edin, uşaqlar acdırlar.

Qvardiyaçı. Mən humanist olmağa çalışacam, vətəndaş Kapet, amma siz də öz tərəfinizdən nəzakət göstərin. Bura Versal deyil! (Gedir).

Kral. (Yerini rahatlayır.) Amma bura heç pis deyil. Hər halda, ailəmiz bir yerdədir. Saraylarımız o qədər genişdi ki, bir-birimizlə görüşə bilmirdik.

Kraliça. (Ona yaxınlaşır və mehribanlıqla) Sizə sözüm var, Lui. Mən çox şıltaqdim, sizə qarşı ədalətsizdim. Daima mənə qulluq göstərilməsini istəyirdim, həmişə də sizə tənə etməyə bəhanə axtarırdım, amma indi, bu ağır günlərimizdə mən sizin necə sevimli olduğunuzu gördüm. İndi, bax burda mən sizə demək istəyirəm, Lui , mən sizi çox sevirəm. Vualya!

Kral. (Pauzadan sonra təsirlənmiş vəziyyətdə). Mən də, mənim Mariya-Antuanettam, mən də sizi qızgın məhəbbətlə sevirəm. Etiraf etməliyəm ki, mən çox bərk qısqıncıydım, amma qəlbimin dərinliyində səni həmişə böyük məhəbbətlə sevmişəm. İndi biz həqiqətən acınacaqlı vəziyyətdəyik, onlar boynumuzu vurdurmaq fikrindədirlər, amma buna baxmayaraq biz öz əziz balalarımızla bu kasıbyana otaqların istisində xoşbəxtik. Əgər mənim sevimli məşğuliyyətimlə - çilingərliklə məşğul olmaq üçün burda imkan olsaydı... (nəvazişlə qadının əlindən tutur).

Kraliça gizləncə göz yaşını silir. İşıq tədricən azalır. Səhnəyə tam qaranlıq çökür. Hələ də başını iki əlli tutub kitab oxuyan Totonun kölgəsi qalır.

Səhnə tam qaralır. İşıq yananda Adolfla Elodinin yataq otağını bir qədər dəyişilmiş şəkildə görürük. Vanna otağı səhnənin dərinliyində qara pərdəli şüşəyə alınmış kiçik yerdir. Tül pərdələrdən sağda yemək otağının olduğunu düşünmək olar. Elodi gecə köynəyində tualet masasının qarşısında oturub yatağa getmək üçün saçını hörür.

Adolf. (Zümzümə edir) Pum! Pum! Pum! Aha! Sən hələ yatmamısan? Mən elə bildim yuxudasan.

Elodi. Nə çox ləngidin!

Adolf. Totonun tarixdən inşasını yoxlayırdım. Pum! Pum! Pum! Pum!

Elodi. (Kinayə ilə) Çox vaxt sərf eləmişən, güman edirəm ki, Toto unutmaz!

Adolf. (Qalxmadan frakını soyunur, qalstukunu açır, çəkmələrini çıxardır.) Mən də güman edirəm. Bilirsən, Fransa inqilabı nədi ki, altı iyun Baş Ştabların iclası, on dörd iyul Bastiliyanın alınması, dörd avqust avqustun dördünə keçən gecə...

Elodi. (Hörüyü ilə oynayır) Sənə demədim axı, dalaşanda... bu gün biz Totoya çəkmə almaq üçün “Bon-Marşe”yə getmişdik, orda Norber de Lya Prebanda rast gəldik.

Adolf. Belə de! Mən gedim bir vanna qəbul edim. (Zümzümə edə-edə vanna otağına yönəlir.) Pum! Pum! Pum!

Elodi. Heç soruşmursan bu görüş mənə necə təsir elədi?

Adolf. (Biganə) Güman edirəm ki, o görüş səndə yaxşı təəssürat yaradıb. (Yox olur).

Elodi sirlə təbəssümlə saçlarını yığmaqda davam edir. Hörüyünü yumrulaşdırıb sancaqlayır və gecə köynəyində şkafa yaxınlaşıb bir-bir şlyapaları başına qoyub yoxlayır. Vanna

otağından su şırıltısı eşidilir. Elodi tualet masasının qabağında fırlananda qəfil peyda olan yaraşlıq dəniz zabiti ilə üz-üzə dayanır. Bu elə Adonardı oynayan aktyordur, amma bıığı yoxdur. Bu görüş onların hər ikisini təəccübləndirir.

Zabit. Şarlotta?!

Elodi. (Şaşırmış) Norber de Lya Preband?!

Norber. Mən belə sürpriz gözləmədim. Gör haçandır biz görüşürük! (Əllərini irəli uzadır və riqqətlə baxır ona). Elodi, yadınızdadırmı, sizin romantik görkəminizə görə mən sizi Elodi adlandırdım? Siz bu adı unutmamısınız?

Elodi. Yox, unutmamışam. Mənə ərim, dostlarım Şarlotta deyirlər, amma mən hələ də təkləkdə güzgü qabağında dayananda özümü Elodi adlandırır və hökmən sizi xatırlayıram.

Norber. Nə yaxşı siz bu adı unutmamısınız. Şatodan şəhərçiyi... necə uzaqdadır o xatirələr! Mən həyatımı dənizdə keçirdiyimə görə köhnə tennis dostlarımla heç görüşə bilmirəm. Adolf necədir?

Elodi. (Soyuq) Yaxşıdı. Siz evlənməmişiniz?

Norber. Yox. Dəniz çox tələbkar məşuqədir. Sizin uşaqlarınız olmalıdır.

Elodi. Elədir, iki uşaqdır. Qızım Kristina, oğlumüz Toto. Elə onu axtarıram. Ayaqqabı almağa gəlmişik ona, harasa itib, yəqin oyuncaqlara baxır.

Norber. (Onun əlindən tutur) Gəlin bir yerdə axtaraq. Yəqin mənimlə bir fincan çay içməyə razılıq verərsiz, gör haçandır görüşürük. (Ona məhəbbətlə baxır və pıçıldayır). Elodi...

Elodi. (Onun kimi) Norber... (Həyəcanını gizlətməyə çalışır). Ah, ordadır, gördüm. Aman allah, hindu paltarına baxır. (Səhnə arxasına qaçıb qışqırır) Toto, o lələkləri qoy yerinə, əzərsən. Özün də gəl mösyö de Lya Prebandla görüş, mənim köhnə dostumdur, təsadüfən rast gəlmişəm. (Qayıdır, dalınca da Totonu çəkib gətirir) Vualya! Bu böyüyümüzdür. Salamlaşanda bereti çıxardılar, Toto.

Toto narazılıqla dodağının altında nəsə deyir.

Norber. (Heyrətlə) Qəribədir, necə atasına oxşayır.

Elodi. (Soyuq) Doğrudanmı? Onda bir zəriflik də var, məndən keçib. Əlləri də mənimkidir.

Norber. Göstər... (Totonun əlini əlinə alır və gözlənilmədən həyəcanlanır) Necə oxşayır! Sizin tennis raketkasının dəstəyindən yapışan zərif əliniz. Mən Şatodanda sənın ananla dostluq eləyəndə, Toto, səndən azcana böyükdüm.

Toto. (Maraqla) Siz onun hörüklərini dartırdınız? Boynuna cücü qoyurdunuz?

Norber. (Gülümsəyir) Yox. Biz o yaşda deyildik ki, bir-birimizi cırmaqlayaq. Doğrudan da onun əlləri sizin əlləriniz kimi zərif və çevikdir. Sən düyün vurmağı bacarırsan, Toto? Bilirsən, donanmada otuz yeddi cür düyün var?

Toto. Otuz yeddi... nəyi bağlayırlar?

Norber. Fal, şkot, şvart düyünü... Əgər bir də görüşmək nəsbib olsa sənə öyrədərəm. Gedək çayxanaya? Əgər tələsmirsinizsə, mənə çox xoş olardı sizinlə söhbətləşmək, keçmişləri yada salmaq... (Əlini Totonun çiyinə qoyur) Gedək, cavan oğlan.

Toto. Siz gəmini təkcə idarə edirsiniz?

Norber. Hə, təkəm. Mənim gədim elə də böyük deyil, cəmi iki topu var.

Toto. Sizdə heç gəmi qəzası olub?

Norber. Bir dəfə, Hind-Çində.

Toto. Çinlilər hindulardan məkrli idirlər?

Norber. Bəlkə də. Əsas odur ki, onlar sayca çoxdurlar. Amma Hind-Çində çinlilər deyil, hindçinlər yaşayır.

Toto. Siz heç ordakı qiyamçıları güllələmişiniz?

Norber. Bunlar ürəkaçan əhvalatlar deyil. Yaxşısı budur, mən sənə sakit dənizdə akula ovundan danışım. Bilirsən akulanın yelpinləri necə dadlıdır?

Onlar yataq otağındakı təkayaqlı masaya yaxınlaşıb birtəhər yerləşirlər. Qulluqçu “Bon-Marşe” mağazasının ofitsiantı kimi onlara yaxınlaşır. Orkestrin səsi eşidilir.

Qulluqçu. Bəs bu cavan oğlana nə gətirək?

Elodi. Nar şirəsi.

Toto. Mən nar şirəsini xoşlamıram, şampan istəyirəm.

Elodi. Toto!

Toto. Papa köhnə dostu ilə görüşəndə şampan şərəbı sifariş eləmişdi.

Elodi. (Utanır). Atasının ad günündə şampan dəyib dilinə. İndi hara getdi şampan istəyir. Nar şirəsi!

Toto. (İnadla) Mən nar şirəsini sevmirəm!

Qfisiant qadın sifarişi qəbul edib gedir. Onlar üçü də stol arxasında oturlar. Elodi və Norber təsirləniblər, onlar sükut içində bir-birlərinə baxırlar. Orkestr nəsə sentimental bir şey çalır.

Elodi. “Bon-Marşe”nin çayxanasında əməlli-başlı orkestr varmış.

Adolf. (Vanna otağından gecə köynəyində çıxır və qərribə məzəli görkəmdə zümzümə edə-edə çarpayıya yaxınlaşır). Pum! Pum! Pum! Mən bir az qəzet oxuyub işığı söndürəcəm, bərk yorulmuşam. Sən hələ yatmırsan? Vanna adama ləzzət eləyir. Hayıf ki ayaq dırnaqlarımı kəsə bilmədim. Qayçı hardadır?

Elodi. (Çox arxayın və təbii danışır). Vanna otağındadır, dolabın ikinci gözündə, həmişəki yerində.

Adolf. Axtardım, tapa bilmədim.

Elodi. Ordadı, yaxşı bax.

Adolf. Deyirəm yoxdu.

Elodi. Ordadı! (Hövsələsizliklə qalxıb vanna otağına gedir və qayıdıb qayçıyı Adolfun üstünə atır. Sonra təkayaqlı masanın yanına qayıdıb heç nə olmamış kimi yerində oturur.) Bəs sizin böyük bacınız hardadı, heç onun haqqında danışmırsınız.

Norber. (Əda ilə) Çoxdan görmürəm. O kübar cəmiyyətin gur işıqlarına qərq olub. Hersoq Noayskilərin nəslindən birinə ərə gedib. Sən ki bilirsən, mən bayquş kimi təkliyi sevirəm. Mənim qəlyanım, kitablarım, dəniz...

Elodi. (Gülümsəyir) İnanmıram ki, siz subay qocalasınız. Yeri gəlmişkən, sizin çoxlu məhəbbət macərəlarınız olmalıdır. Hər sahilə çıxanda... Yəqin sizin hər millətdən, hər zümrədən məşuqələriniz olub... Toto, yeri pirojna seç özünə, xaladan nimçə istə.

Toto. İki dənə götürə bilərəm?

Elodi. Toto, görməmişlik eləmə.

Norber. Qulaq asma mamaya, piştaxtaya yaxınlaş, ürəyin istəyən qədər ye.

Elodi. (Toto gedəndən sonra hiyləgərliklə) Siz mənim sualıma cavab vermədiniz, Norber, məşuqəniz çox olub?

Norber. Elodi, siz məni utandırırırsınız.

Elodi. Hansı qadınları daha çox sevirsiniz, qaraları ya sarıdərililəri? Təsəvvür eləyirəm, Parisə qayıdandan sonra onları ağ qadınlarla necə müqayisə edirsiniz. Yəqin sizin çox rahat bir subay otağınız da var.

Norber. Nahaq siz mənə gülürsünüz, Şarlotta! Mən sizin cazibənizdən çıxıb bilmirəm.

Elodi. Bilirəm. Mən də səni istəyirdim.

Norber. Sizin qəfil toyunuz haqqında eşidəndə elə bil məni ildirəm vurdu.

Elodi. Bilirsən niyə mən Adolfa ərə getdim? Çünki o dəhşətli tufan günü yaxıt-klubun ambarında yelkənlərin üstündə özümü ona təslim etmişdim.

Norber. Elə bilirsiniz o bu hadisəni mənə danışmadı?

Elodi. Mən onunla özümü heç vaxt əsl qadın hiss eləməmişəm. Ona xəyanətlərim də həmişə xəyalımda olub, özü də sənə oxşayan kişilərlə. Mən heç vaxt ona xəyanət etməyəcəm, hətta sizinlə də, çünki mən namuslu qadınam. Bu mənim üçün çox əhəmiyyətli məsələdir.

Norber. (Pauzadan sonra) Axı niyə onda bu işi tutdunuz, o yaxıtada?

Pauza.

Adolf. (Döşəkağını rahatlayır, üstünə çəkir) Bax belə! Ayaq dırnaqlarını tutanda adam özünü xeyli yaxşı hiss edir. Orda neynirsən, yatmayacaqsan bu gün?

Elodi. (Norberə cavab verir). Çünki qızların həmişə zirvədə olduğu həmin o gün gəlib çatmışdı mənim üçün. Elə bir gün ki, daha müqavimət göstərməyin mənası yoxdu. Hiss edirsən ki, çox da aydın olmayan bu əzabdan qurtulmaq, azad olmaq vaxtıdır, həmin gün məhəbbətin nə adı, nə sifəti vardı. Biz tufandan qorunmaq üçün həmin o otaqda gizlənməmişdik. Adolfun əlləri (gözəl hesab eləsəm də, onun əllərini heç vaxt sevməmişəm) belimdən sürüşüb yubkamın altına girdi... Mən çox sakit idim və bu vaxt ərzində bir şeyi düşünürdüm: "Onsuz da Norber de Lya Preband sadə bir qulluq adamının qızı ilə evlənməyəcək".

Norber. Həyat dəhşətdir.

Elodi. Əgər o varsa!

Toto. (Rəngi qaçmış halda gəlir). Mama, mən çox yedim, bu saat qaytaracam.

Elodi. (Dəhşətlə yerindən sıçrayır) Qaç tualetə! Tez elə!

Toto. Bacarmıram!

O öyüyüb qusur. Norberin şalvarını da batırır. Salfetka götürürlər, hər şey qarışır bir-birinə. Qulluqçu-ofisiant əlində kağız salfet qaçaraq gəlir.

Ofisiant. (Qışqırır) Sizin oğlunuz, madam, on yeddi dənə kremli pirojna yedi, bayaqdan piştaxtanın yanını kəsdirib təkbaşına. Uşağa göz olmaq lazımdır.

İşıq qəfil sönür. Sonra yenə də yanır.

Elodi başında kənarları enli şlyapa tualet masasının qabağında tək oturub güzgüdə özünə baxır.

Adolf. (Deyinir) İndi şlyapa vaxtıdır? Mən yatıram. Ta gözləyə bilmərəm. (Lampanı söndürüb böyrü üstə çönür).

Elodi. (Yenə də şlyapasına baxır, sonra çıxardıb şkafa qoyur; çarpayuya yaxınlaşıb Adolfa qisas alırmış kimi baxır). Elə bilirsən unutmuşam, sən mənə Karakasın ticarət palatasının prezidentinə təqdim eləmədin, cəsarətin çatmadı. O bizi Yelisey çölündə özü saxladı. Sən zarafat eləməyə təşəbbüs göstərəndə mən səkidə səni gözləyirdim, axmaq kimi.

Adolf. Buna deyərlər sayıqlama! O bircə saniyəliyə saxladı bizi, o da mərifətini göstərmək üçün. Mən də durub səni ona təqdim etməliydim? Heç yeri ydi?

Elodi. Yəqin o da elə bildi ki, mən sənin aşnanam. Ona görə mənə baxanda gözləri sayrıydı. (Uzanıb lampanı söndürür və kinli-kinli davam edir.) Sən mənə görə utanırsan. Məni arvadın kimi qəbul edə bilmirsən. Nədi mənim taqsırım? Mən daha üstün ailədənəm, sən kəççisən, ona görəmi? Kəsəsinə desəm mənim nənəm ana tərəfdən Fessyülər nəslindəndir. Ona görə də sənin verdiyin qəpik-quruşla mən abırlı geyinə bilirəm. Bütün kişilər mənə tamah salır. O ticarət palatasının prezidenti isə mənim bircə sözümə bənd idi. İstəsəydim o səni qoyub mənimlə söhbət edərdi.

Adolf. (Mürgüləyir) Əlbəttə... bütün kişilər...

Elodi. Axı sən mənə nədə tənə eləyə bilərsən? Bəlkə mənim ayaqlarım gödəkdir? Götür metri ölç, mən etiraz eləmirəm. Mənim bədənimdə dəqiq proporsiya var. (Gecə köynəyini yuxarı çirməyib hirsə yerindən qalxır).

Adolf. Yalvarıram, uzan yerinə, mən yatmaq istəyirəm.

Elodi. Bəs mənim döşlərim? Şatodan şəhərinin ən gözəl döşləri! İki uşağımın olmasına baxmayaraq gör necə yaxşı qaliblar! (Soyunur) Bax də! Bax və de, nədi onların günahı? Bunu bilmək onlar üçün çox maraqlı olardı.

Adolf. (Yorğun). Döşünü ört, yıxıl yat. Bu nə absurddur! Mən nə vaxt demişəm ki, sən gözəl deyilsən?

Elodi. Bəs onda niyə mənə biganəsən? Hər yanımdan ötən mənə qaş-göz atır, amma bu hər gecə işığı söndürüb xoruldayır.

Adolf. Şişirtmə, Elodi, hər gecə yox... Etiraf eləmək lazımdır ki, kəbindən sonra hər şey əvvəlcədən təsəvvür elədiyim kimi olmur... İstək çox vaxt gözlənilməzlikdən doğur... Əgər bu məsələdə sən bu qədər sadələvh olmasaydın, bilərdin ki... Bir-birinə bələdlilik, gündəlik sıx münasibətlər... (Hiss olunur ki, yuxu ona danışmağa imkan vermir).

Elodi. (Mütəəsir ahənglə) Deməli, mən ta səni heyrətləndirə bilmirəm?

Adolf. (Dilini sürüyür) Mmm... Necə deyim? Təəccübləndirirsən, başqa cür... Sən həmişə məni təəccübləndirəcəksən... Bilirsən saat neçədir... yatmaq lazımdır... Hər halda, sənə görə mən heç vaxt utanmamışam... Sənin haqqında ancaq komplimentlər eşitmişəm... Ravaşol bilirsən nə deyir... mənim iş yoldaşım Ravaşol... deyir sizin arvadınız... dostum, sizin arvadınız... mənim arvadım... (Davam eləyə bilmir, səsi itir; sakitcə yatır).

Elodi. (Çarpayıda oturur) Hələ o gün, sənin əvəzinə raportu əvvəldən axıradək mənim yazdığımı Fessar-Lebonzdan gizlətdin.

Adolf. (Qəfil oyanır) Nə dedin? Telefon? Fessar-Lebonz? Sən nəsə dedin?

Elodi. Deyirəm ki, raportu mənim yazdığımı Fessar-Lebonza demədin, gizlətdin.

Adolf. (Yataqdan dikəlir və hirsələ lampanı yandırır) Lənət şeytana! Axı sənin sitrusların beynəlxalq ticarətindən anlayışın yoxdur! Sən heç bir rəqəm deyə bilməzsən, bir limanın adını çəkə bilməzsən, heç bir dəniz marşrutu sənə məlum deyil...Mən sənə diqtə elədim, sən də yazdın.

Elodi. Mən bütün səhvləri düzəltdim, mən olmasaydım onu heç oxumaq mümkün olmazdı.

Adolf. Bəlkə də sən deyəndi, amma mənim rəisim, mənə maaş verən Fessar-Lebonza raportun arvadım tərəfindən yazıldığını deməyin mənası nədir? Həm də bu, yalan olardı!

Elodi. Bizim əməkdaşlığımız haqqında bir kəlmə ki deyə bilərdin. Onsuz da mən həmişə olduğu tək, öz yerini bilən arvad kimi kölgəyə çəkiləcəkdim... Amma sən mənim üstünlüyümü etiraf eləmək istəmirsən. Mənim aqlımı görməyə gözüün yoxdur. Mənim ingilis dili diplomuma qısqanırsan, çünki sənin ikicə attestatın var, orta təhsil haqqında. Sən ancaq öz işçilərini sevirsən, onlara özünü göstərmək üçün. Sən istəyirsən mən suya salınmış yaş toyuğa bənzəyim, başıma çıxasan, üstümdə hakimlik eləyəsən.

Adolf. (Səbrini itirir, bağırır) Mən sənin üstündə hakimlik eləmək istəmirəm, mən yatmaq istəyirəm! İşıqı söndürürəm! (İşıqı söndürüb uzanır).

Elodi. Elə fikrin odu məni alçaldasan, təhqir edəsən, evin bir küncünə soxasan, halbuki, özgəsi mənim kimi qadını adamlara təqdim etməkdən fəxr duyardı. İstərdin ki, mən günümü elə mətbəxdə keçirim, bişirim-düşürüm, uşaqlar yaxamdan asılıb qalsınlar, corablarının yırtıq-deşiyini gözəyim, dostun Pianonun arvadı kimi! Onu görməyəcəksən! Mən sənin üçün madam Piano deyiləm! Mən əsil qadınam, elə qadın ki, onu qızgın məhəbbətlə sevirlər, ona qulluq edirlər, necə lazımdır!

Adolf. (Mızıldayır) Qızgın sevirilər, qulluq edirlər... sevirilər. Yat, əzizim. Mən həmişə çalışmışam sənin qulluqçun olsun, ev işlərini görsün. Mən də səninlə yaxşı davranıram, ləyaqətlə, on iki illik ailə həyatından sonra hər bir normal kişinin davrandığı kimi.

Elodi. Bəs on iki illik ailə həyatından sonra mən də hər bir normal qadın kimi özümə məşuq tapsam necə?

Adolf. (Başını yastığın altına soxub yuxuya getməyə çalışır) Bilmirəm.

Elodi. Bilmir! Belə cavabla yaxanı qurtara bilməzsən, əzizim. Əlbəttə, bilirsən ki, mən namuslu qadınam, ona görə də arxayınsan.

Adolf. (mızıldanır) Mən bilirəm sən təmizsən. Səni buna görə təbrik edirəm, amma mən yatmaq istəyirəm.

Elodi. (Qaranlıqda danışır). O yaşıl platyanı almadın mənə, bəhanən də bu oldu ki, yaxası çox açıqdı, guya onu geyinəndə mən əxlaqsız qadına bənzəyirəm. Amma sənin dostlarının arvadları Böyük Karl litseyinin məzunları üçün verilən bala göbəklərinə kimi açıq dekoltdə gəlmişdilər. Başqalarında olanda sən də xoşuna gəlir. Onların armaturlarla dikəltdikləri yelinlərini gözünlə yeyirdin, amma öz arvadının tayı-bərabəri olmayan döşlərini sinif yoldaşlarından gizlədirsən. Qeyrət dağarcığı!

Adolf. (Yarıyuxulu heysiz pıçıldayır) Qeyrət dağarcığı... Sözə bax... Mən yatdım. (Daha cavab verməməyi qərara alıb bərk- bərk bürünür).

Bir qədər səssizlik yaranır və sonra yenə də Elodinin yeknəsəq səsi eşidilir.

Elodi. O da yadımdadı ki, bir dəfə gözünü dirəmişdin o arvada, bütün səyahət boyu kupədə ayaqlarını göstərən amerikalı qadına... axşam da yataqda mənimlə çox canfəşanlıq elədin. (Adolf cavab vermir və bərkdən xoruldayır. Elodi acıqla baxır ona və hirsə pıçıldayır) O da yadımdadı ki... (Onun səsi zəifləyir; bir azdan şiltaq və hikkəli gənc qız kimi davam edir) Səndən zəhləm gedir! Sənə nifrət edirəm... Zəhləm gedir... (Ağlayıb özünü yastığın üstünə atır və tədricən sakitləşir).

Adolfun xorultusu kəsilir. Hər ikisi yatır. Onların nəfəsi eşidilir.

Alaqaranlıqda gənc alman qızı uşaqları Monso parkına aparır. Qız Kristinanın əlindən tutub. Onlar tələsmədən səhnədən keçirlər. Toto çox mərifətlə onların arxasınca gedir. Onlar üçlükdə oxuyurlar...

Alle Vugel sind schon da

Alle Vugel, alle

Amsel, Drossel, Fink und Star

Und die ganze Vogelschar

Wünchen dir ein frohes Jahr

Lauter Heil und Segen

Adolf yavaşca qalxır və çarpayıda oturur. O səhnədə zərif əda ilə yeriyən qızı süzür, sonra yanında göz yaşlarından ağzı-burnu qızarmış arvadının üzünə baxır. Adolf yerindən qalxır, gecə köynəyində olsa da başına şlyapasını qoyub çəliyini götürür və uşaqlarla gəzən qızın dalınca gedir. Işıq sönür. Çarpayı və şəkaf tül pərdənin arxasında görünməz olur. Alaqaranlıqda səhnəyə sekreter qoyulur.

Işıq yanır, makinada yazı yazan sarışın qızı işıqlandırır. O, tamaşaçıya tanış olan alman qızına oxşayır (Bu rolu da həmin aktrisa oynayır), amma saçları bir başqa cür daranıb. Sükutu makinadan qoparıcı tıqqıltılı səsləri pozur; səhnənin dərinliyində yataq otağında Elodi yatır.

Adolf gecə köynəyində, əlində çəlik əda ilə kabinetə daxil olur.

Adolf. Mademuazel Jozyan, siz hələ burdasınız?

Qız. Mademuazel Tromp ümumi iclasın hesabatını yazanacan xahiş elədilər ki, mən də burda olum.

Adolf. Nə istəyir, onu da eləyir!

Qız. O rəisdir.

Sükut. Qız yazır.

Adolf. Bilirsiniz, gənc bir alman qızı var, uşaqlara baxır, siz ona oxşayırsız.

Qız. (Yazmaqda davam edir) Barı qəşəngdirmi?

Adolf. Çox qəşəngdir. (Oturub yerini rahatlayır) Pum! Pum! Pum! Bir qədər söhbət eləmək fürsəti necə də xoşdur. Yoxsa elə dəhlizdə salam, xudahafizdən başqa bir şey danışmaq olmur. Bir də, əlbəttə, təbəssüm. İki dəqiqədən artıq sizinlə danışmaq imkanı olmur.

Qız. Sevmirəm mənə ləngidəndə.

Adolf. (Sancmaq məqsədi ilə) O qısqandır?

Qız cavab vermir, yazmaqda davam edir.

Mən də sizə nəşə diqtə etmək istərdim, nə vaxtsa.

Qız. Müsəyö Adolf, sizin köməkçiniz mademuazel Trompdur.

Adolf. Mənə istehza edirsiniz?

Qız. O, yüksək ixtisaslı işçidir. Mən əminəm ki, o məndən sürətli yazır.

Adolf. Necə istəyir qoy yazsın, lap yazdığını özünə saxlasın. O eybəcərdir.

Qız. O bir az cəlbedici deyil, amma çox yaxşı insandır.

Adolf. (Kiçik bir pauzadan sonra bir qədər pərt.) Onu bu gün Beynəlxalq palatada sitrus bitkiləri üzrə prezident baş direktorlarının banketində ləngidiblər, bilirəm ki, sizin işdən sonra qalmağınızı o xahiş edib. Ona görə də gəldim.

Qız cavab vermir və yazır.

Qız. Ah, səhv elədim! (Səhvi silib düzəldir) Siz məni çaşdırırsınız.

Adolf. Lap yaxşı! Siz çox gözəl bilirsiniz ki, mən sizi sevirəm. Biləndə ki, siz o əclaf bir otaqda, bağlı qapı arxasındasınız...

Qız. (Əl saxlayır, düz qabağa baxır və ərklə danışır) Axı siz niyə elə danışırırsınız, mösyö Adolf? Siz məni bir az da bədbəxt edirsiniz.

Adolf. Axı siz onun katibəsi olmağa niyə razılaşdınız?

Qız. (Çox sakit) Mənim heç ağıma da gəlməzdi direktorun katibəsi olmaq. Bu, karyeramın ən yüksək pilləsidir.

Adolf. Axı sizə məlumdur ki, bizim cəmiyyətdə bu vəzifəni nəyin bahasına alırlar.

(Qız cavab vermir, yazır. Adolf qalxır, kağız qırıntıları üçün olan qutunu aşır və əlindəki trostu harasa vurur.) Mən daha dözə bilmirəm! Bacarmıram! Daha bacarmıram! Mən onun kabinetini dağıdacam!

Qız. (Yerindən qalxıb dəhşət içində qışqırır) Mösyö Adolf!

Adolf. O hər dəfə qırmızı lampanı yandıranda kontorda mühasibdən kuryerə qədər, hamı hırıldayır. Hər dəfə o qırmızı lampanı yandıranda mən hirsimdən qıpqırmızı oluram. Mən bilirəm ki, orda o sizi dizinin üstündə oturdur. Hələ sonrasını demirəm! Siz onun murdar yaşıl divanında ətəyi yuxarı çırmamış vəziyyətdə uzanırsınız.

Qız. (Qışqırır) Yox! Mən heç vaxt burda elə işə imkan vermərəm! (Kiçik pauzadan sonra) Bu mənim həyatımdır.

Adolf. Axı bu... bu... siz onu sevmirsiniz!

Qız. Təkliddə o nəzakətli ola bilər. Bu adam ixtiyar sahibi olsa da, əslində, çox tənhadır.

Adolf. (Kabinetdə o yan-bu yana gedir və qışqırır) Cəhənnəmə ki, tənhadır! Siz onu sevmirsiniz! Siz məni sevirsiniz. Bu dünyada elə hamı təkdir, tənhadır. Elə mən də tənhayam!

Qız. Qışqırmayın! Mademuazel Tromp eşidər.

Adolf. Tüpürüm mamzel Trompa! Siz məni sevirsiniz!

Qız. Xeyr!

Adolf. Bəli!

Qız. Yox! (Utancaqlıqla, sakit). Niyə mən sizi sevməliyəm? Axı siz də evlisiniz.

Adolf. Boşanaram!

Qız. Mən heç vaxt razı olmaram. Mən sizin uşaqların üzünə necə baxaram?

(Sükut çökür və bu sükut vaxtı onlar yerlərindən tərpənmirlər. Sakit, rahat səslə davam edir) Bəzilərinə xoşbəxtlik sinidə hazır verilir, yatağa gətirilən səhər yeməyi kimi. Mən isə özüm çalışmalı, dəridən-qabıqdan çıxıb həyatımı qurmalıyam, başqalarına mane olmadan.

Adolf. (Qəfil qucaqlayır) Jozyan, əzizim! Sevgilim mənim! Məhəbbətim!

Qız. (Ona sarmaşır). Ah, necə yaxşıdır, sonrası pis olsa da yaxşıdır.

Adolf. (Onu qısa, sürətli öpüslərə qərğ edir) Qoy olsun! Səni yeyəcəm! Sonra nə olur-olsun! Hesabını sonra çəkərik. (Guya kimlərəsə qışqırır) Bizə mane olmayın, tək buraxın bizi! Hesabı sonra gətirərsiniz! (Qızı harasa çəkmək istəyir).

Qız. (İnildəyir) Yaşıl divana yox! Onun yaşıl divanına yox!

Adolf. Gedək sizə!

Qız. Bizə olmaz, ev sahibəsi evdədir.

Adolf. (Qışqırır) Otelə də olmaz! Gərək hər şey necə lazımdır elə olsun! Sən mənim sevgilimsən, nişanlımsan. Onun sənə əl vurduğunu heç ağıma belə gətirmək istəmirəm! Mən ev tutacam.

Qız. (Sakitləşir və qollarını sarmaşığı kimi onun boynuna dolayır) Mən səni orda həmişə gözləyəcəm, heç vaxt şikayətlənməyəcəm. Mənim sahibim evə gələndə qapı həmişə açıq olacaq üzünə. Mən dinmədən ona kofe hazırlayacam, qabağında oturub ona qulluq edəcəm. Mən ona çiçəklərdən çələng hörəcəm.

Adolf. (Başını itirib) Mən Taitidə ev tutaram!

Qız. Saçlarımı açıb tökəcəm sənin üçün. Mən soyuq rəsmiyyət maskasını çıxaracam, pis tikilmiş paltarlarımı soyunub atacam. Çılpaq vəziyyətdə mən çox gözələm, hələ heç kəsə əl verməmişəm. Sevməyi mənə sən özün öyrədəcəksən...

Adolf. (İstəkdən nərildəyir). Mən qüdrətliyəm! Mən həddindən artıq güclüyəm! Nəyə toxunsam qırıb tökürəm! Mən daha heç kəsdən qorxmuram! Mən daha tək deyiləm! Ah, yaşamaq necə şirindir! Gərək mən bunu əvvəldən biləydim!

Başında silindr, əynində frak, əlində gümüş dəstəkli çəlik, ağızında siqar zəhmli Fessar-Lebonz daxil olur.

Fessar-Lebonz. Lütfən söyləyin, mösyö Adolf , siz işdən kənar vaxtda burda neynirsiniz? (Qız diksinib qışqırır və Adolfun qucağından çıxır. Kişilərin baxışları toqquşur).

Adolf. Burdan keçirdim, cənab Fessar-Lebonz... gördüm işıq yanır...

Fessar-Lebonz. (İstehza ilə). Belə deyin. Doğrudan keçirdiniz? Gecə köynəyində, gecə yarı, Messin prospektində? Başınızı qaldırıb işığı gördünüz və düşündünüz ki, biabırçı halda tərtib etdiyiniz axıncı rapordakı səhvləri düzəltmək lazımdır, eləmi? (Qəfil bağırır). Mən sizi qovuram, mösyö, rədd olun burdan! Mən sizi işdən çıxardıram, mən sizi sındırıram, əzirəm, cəhənnəmə vasil edirəm! Bu dəqiqədən siz artıq SBİUFC-də işləmirsiniz!

Adolf. (Birdən yazıqlaşır). Cənab Fessar-Lebonz, mənim iki uşağım var. Mən həmişə nümunəvi işçi olmuşam. Mən it kimi işləyirəm.

Fessar-Lebonz. Onda... onda uzan qabağında, şöngü it kimi!

Adolf. Siz nə demək istəyirsiniz? Şöngümək nədir?

Fessar-Lebonz. (Gözlərini qıyıb pis gülümsəyir). Şöngümək elə şöngüməkdir. Diz çok qabağında!

Adolf. (Diksindir.) Sizin qabağınızda?

Fessar-Lebonz. Yox, mamzelin qabağında diz çökün, öz hərəkətinizlə onu təhqir etdiyinizə görə üzr istəyin. Özü də bəlağətli sözlərlə üzr istəyin ki, o sizi göstərdiyiniz ədəbsizliyə, kobudluğa görə əfv etsin.

Adolf. (Bir qədər tərəddüdlə) Yaxşı, mən diz çökürəm. (Qızın qarşısında diz çökür.) Mən sizi sevirəm, Jozyan. O kobud və avamdır. Bəli, mən sizi sevirəm və siz bu saat, ləngimədən mənimlə getməlisiniz. Biz hər ikimiz başqa yerdə iş taparıq.

Qız ildırım vurmuş kimi dayanıb.

Fessar-Lebonz. (İstehza ilə gülümsəyir.) Ah! Ah! Ah! Soxulcanın qiyamı! Siz elə bilirsiniz qiyamət günü yetişib? Sosialist! Mamzel de Viltanez, bloknotu götürün. Mən diqtə edirəm.

Adolf. Yox!

Fessar-Lebonz. Yox nədi? Kimdi buranın böyüyü?

Adolf. Xeyr, o bloknotu götürməyəcək! O daha sizin katibəniz deyil!

Fessar-Lebonz. Düzünü de, dostum, sizin neçə yaşınız var?

Adolf. (Hələ də diz üstədir) Otuz yeddi, iyirmi üç iyunda.

Fessar-Lebonz. (Bir növ əylənir.) İyirmi üç iyunda otuz yeddi yaş! Həyatdan baş çıxarmaq vaxtınız çoxdan yetişib... elə qadınlardan da! Sizin iki uşağınız var, deməli, o qədər də bakir deyilsiniz. Diqqətinizə çatdırım ki, bloknotunu çıxarıb titrəyə-titrəyə bizə baxan qız mənim məşuqəmdir. Dəqiq desək, bu vəzifəni işdə yerinə yetirir. Çünki mənim, təbiidir ki, başqa məşuqələrim də var, parlaq qadınlar, müzik-holdan artistkalar, kübar xanımlar... Əlbəttə, mən yaraşlıq deyiləm, amma pul hər şeyə qadirdir. Ora-bura əl atmağa ehtiyac yox, elə bu kabinetdəcə, makinada yazılan iki məktub arasında hər şeyə hazır olan itaətkar füsunkar kölgə, bu kabinetin gözəl predmetlərindən biri...

Adolf. (Dizləri üstə yeriyərək ona yaxınlaşır və məğrur səslə) Siz iyrencsiniz! O sizə nifrət edir!

Fessar-Lebonz. Buna mənim heç şübhəm yoxdur. Amma o, iş yerini itirməkdən qorxur. Odur ki, kiçik bir imtiyazın əvəzinə mən ondan ürəyim istəyən hər şeyi ala bilirəm. İstər masa arxasında məktub diqtə edərkən, istər burda ayaq üstə... yox əgər başqa cür istəsəm, onda elə bu yaşıl üzlü divanda... (Sakitcə Jozyana tərəf çönür) Mademuazel de Viltanez, diqqətlə qulaq asın mənə. Bloknota ehtiyac yoxdur. Mən hətta bu axmağın işdən çıxarılması haqqında məktubu da diqtə etməyəcəm. Sadəcə, əmr edirəm, sizi qucaqlamağa cəsərət etdiyi üçün ona bir şillə vurun, sonra da divanda uzanın. (Gülümsəyərək Adolf tərəfə çönür). Pul hər şeyə qadirdir, əziz dost, indi görəcəksən.

Həyəcanlı gözləmələr. Qız Fessar-Lebonzun ağır baxışları altında bloknotu harasa qoyub lunatik kimi hələ də diz üstə qalmış Adolfa tərəf irəliləyir. Adolf nigaran baxışlarla qızın nə edəcəyini gözləyir. Qız kiçik bir tərəddüddən sonra əyilib Adolfun dodaqlarından öpür.

Fessar-Lebonz. (Dik atılır və bağırır) Necə?! (Öpüşənlər qışqırana fikir vermədən sevişməkdə davam edirlər. Fessar-Lebonz qışqırır). Qurtarın! Mən əmr edirəm, qurtarın! (Rəngi qaçmış halda fısıldayır). Deməli, pul hər şeyi bacarmır? İctimai asayiş təhlükədədir! İşdən qovulmuş işçi mənim kabinetimə soxulmuşdur, özü də gecəyarısı! Şərqdə buna şəbxun deyərlər. Deməli, mənim özünü müdafiə hüququm var. Sən bunumu istəyirdin, axmaq! (Paltosunun cibindən nikelə tutulmuş tapançasını çıxarıb Adolfa tərəf atəş açır, amma hədəfə dəyə bilmir).

Adolf müşketyor kimi cəld hərəkətlə çəliyindən xəncəri sıyırır Fessar-Lebonzun qarnına soxur. Fessar-Lebonz yıxılır.

Adolf. (Soyuqqanlı). O hər şeyi nəzərə alıb, bir şeydən başqa - mənim trostum həm də iti xəncərimin qınıdır. Mənim də özünü müdafiə hüququm var! Gedək, mənim məhəbbətim, mən sizi aparıram. (Qızı özünə tərəf çəkir).

Onlar hər ikisi xalça üzərinə sərələnmiş Fessar-Lebonza baxırlar.

Qız. O pis adam deyildi, amma yarımçıqlıq kompleksi vardı. (Qışqırır). O tərpənir!

Fessar-Lebonz. (Çətinliklə çönüb qansız əlini yuxarı qaldırır.) Jozyan ... bloknot... Mən sizə axırını istəyimi diqtə edəcəm.

Qız bloknotu götürmək istəyir.

Adolf. (Qızın əlindən tutub saxlayır.) Yox! Çox asanlıqla canını qurtarmaq istəyir. (Fessar-Lebonza yaxınlaşır.) Siz onu mademuazel Trompa diqtə edin!

Bir anlıq sükut. Hər üçü bir-birinə baxır, onlar vəziyyətin xeyli tragik olduğunun fərqindədirlər. Bir azdan mademuazel Tromp gəlir və yerində donub qalır. Mademuazel Tromp, zəhmət olmasa bloknotu götürün. Cənab Prezident baş direktor sizə son tapşırığını diqtə edəcək. Təcili! Sonra işə ambulans və polis çağırın. Bir az əvvəl mən onu öldürdüm. (Trostonu götürür, şlyapasını başına qoyur və çox nəcib əda ilə təzim edib Jozyanı aparır).

Üzündə ölüm təbəssümü olan Fessar-Lebonz, əlində bloknot tutmuş mademuazel Trompun üstünə necə gəldiyini dəhşətlə süzür.

İşıq sönür.

Fessar-Lebonzun cəsədini sürüyüb səhnənin arxasına aparırlar. Mademuazel Tromp rəhimsizcəsinə onun ardınca gedir. Yazı masasını da aparırlar.

İşıq yenidən yananda səhnə demək olar ki, boşdur, təkcə səhnənin lap dibində tül pərdənin arxasından yataq otağı görünür. Adolf və Jozyan qolboyun olub xəyali Paris gecəsində gəzirlər.

Jozyan. (Söhbətin davamını edir) Bəs bizim körpəmiz... qız olsa mən onun adını Şarlotta qoymaq istərdim.

Adolf. Yox-yox! Şarlotta olmasın!

Jozyan. Onda Polina! Polina xoşuma gəlir. Bu çox zərif qız adıdır. Qız uşağı gerek zərif, incə olsun.

Adolf. Elədir, mənim məhəbbətim... qız zərif olmalıdır. Ona toxunanda titrəməlidir...

Jozyan. Bəs oğlan necə olmalıdır?

Adolf. Bizim oğlumuz da olacaq?

Jozyan. Əlbəttə, qızdan sonra oğlan. Qız oğlandan böyük olmalıdır, bilirsən niyə, əzizim? Çünki qızlar ağıllı, düşüncəli olurlar. Şarl oğlan üçün ən gözəl addır. Ucaboy, yaraşlıq. Biz onu San-Sir məktəbinə verərik. Bizim mütləq dibi emallı qazanlarımız olmalıdır. Bu mənim əsas arzularımdan biri olub, həmişə!

Adolf. Lap gözəl! Oğlumuzun adı olur Şarl, özü də San-Sirdə oxuyur. Qazanlarımız da emallı.

Jozyan. Mən həmişə tək yaşamışam, ona görə də oğlumu həvəslə tərbiyə edəcəm. Anamın mənə öyrətdiyi xörəklərdən bişirəcəm. Müxtəlif souslar... elə souslar ki, barmaqlarının beşini də yalayacaqsan. Bax, səni xəbərdar edirəm, kökələcəksən.

Adolf. Qorxutma məni.

Jozyan. Nə qədər istəsəm, o qədər də kökəldəcəm səni. Nə etməli, mən səni elə olduğun kimi sevirəm. Başqa qadınların xoşuna gəlməyə ehtiyacın olmayacaq. Səni xəbərdar edirəm, mən yaman qısqancam. (Pauza) Anamın işi çətin olacaq, o özünü bir az tənha hiss edəcək. Gərək o bizimlə yaşasın.

Adolf. Doğrudan? Sən beləmi düşünürsən?

Jozyan. O çox sakit, təvazökar qadındır. Çox da məzəli, gülməlidir. İş-gücü lətifə danışmaqdır. Adam onunla darıxmaz! Heç adama ağzını açmağa imkan vermir, elə hey danışır. Mən əminəm ki, sən onu sevecəksən.

Adolf. (Pərtidir). Əlbəttə.

Jozyan. O çox cavan qalıb, özü də heç pis deyil. Atamın ölümündən sonra ərə getmədi ki, məni yaxşı tərbiyə etsin, indi isə, təbiidir ki, (onun da hamı kimi hissləri var də) özünə bir dost tapıb. İspandır, bir az da, nə gizlədim, səviyyəsi... yüksək deyil. Amma o da çox xeyirxahdır. Yox, onlar bir yerdə yaşamırlar. Mama heç vaxt qoymaz, qonşulara görə. O hərdən nahara gəlir. Dəlləkdir, bərbər... nə oldu sənə, işdi də. Axı sarsaq peşələr olmur.

Adolf. Əlbəttə, sarsaq peşə olmur, sarsaq adam olur. Təəssüf ki, onların sayı çoxdur. Bəlkə onu belə tez-tez dəvət etmək lazım deyil?

Jozyan. Yox-yox, əlbəttə... həftədə iki-üç dəfə. Onlar adamı narahat eləmirlər, nahardan sonra dərhal öz otaqlarına çəkilib qapını bağlayırlar. Özü də bu yaşda! Elə bil bir-birini sevən qoşa göyərçinlərdi. Bax, elə bizim kimi.

Adolf. (Onu sinəsinə sıxır.) Gəl anandan yox, özümüzdən danışaq... Gör Paris necə asudə və gözəldir. Hayıf ki, onu parisililər korlayır. Gecələr Paris bizimdir. Şəhər boşalıb ki, bizim məhəbbətimizin yeri geniş olsun. Dünyanın əsrarəngiz şəhəri. Dünyanın hər yerindən onu görməyə gəlirlər. Həmrəylik meydanı, Kral Körpüsü, Paris Notrdam Kilsəsi...

Onlar qucaqlamış vəziyyətdə dayanıb baxırlar.

Jozyan. (Başını onun çiyinə qoyur və kövrək səslə) Necə gözəldir! Mən səni sevirəm!

Adolf. (Pauzadan sonra) Mən də səni sevirəm.

Jozyan. Biz bir-birimizi sevirik.

Adolf. (Yumşalır) Fikir ver, gör biz sözləri necə hallandırırıq. Mən səni sevirəm, sən məni sevirsən, biz bir-birimizi sevirik... Bizdən gözüünü çəkməyən nəzarətçi özündən sual

edir ki, görəsən onlar ictimai yerdə öpüşəcəklər ya yox? Eyni zamanda da fikirləşir ki, onlar bir-birlərini sevirlər.

Jozyan. Mən səni sevirəm, sən məni sevirsən, biz bir-birimizi sevirik!

Adolf. Mən səni sevdim deyə, sən məni sevməlisən, sonra da bir-birimizi sevməliyik.

İşıq birdən sönür. Bir azdan tül pərdə arxasındakı yataq otağı işıqlanır. Elodi yatır. Adolf səhnənin dərinliyindən ora qayıdır. O nəşə axtarır, dolabları eşələyir, az bir vaxtda qəribə bir səliqəsizlik yaradır, amma axtardığını tapa bilmir. Elodi oyanır, qalxıb yataqda oturur, lampanı yandırır və hər şey reallığa qayıdır.

Elodi. Bu gecə köynəyində nə axtarırsan şkafda?

Adolf. (Heç nə olmamış kimi) Frakımı, silindrimi axtarıram.

Elodi. Neynirsən?

Adolf. Evlənirəm.

Elodi. Sən sayıqlayırsan. (Durur və qəzəblə) Elə bilirsən... aman allah, gör nə günə qoyub buraları? Sən xəstələnmişən? Yıxıl yat, gecə yarıdan keçib.

Adolf. Saat neçədir?

Elodi. İkiyə işləyir.

Adolf. Doğrudan? Mən elə bildim iki-üçdür. (İtaətkarlıqla yatağa uzanır.)

Elodi bir az yır-yığış etdikdən sonra hirsle yerinə uzanır və işığı söndürür.

Elodi. (Deyinir) Elə qadınlar var ki, onlara bütün gecəni yatmağa imkan vermirlər, amma məni yuxudan oyadırlar ki, köhnə-kürüş paltarları eşələyim. (Arxasını Adolfa çevirir.)

Adolf. (Açıq gözlərini tavana zilləyir.) Biz bir-birimizi sevə bilərdik...

Elodi. Nə deyirsən orda?

Adolf. Bir feil var onu hallandırırım.

Elodi. Sabah hallandırarsan, indi yat.

Adolf da kürəyini ona çevirir. Bir azdan növbə ilə onların nəfəs alması eşidilir. İkisi də eyni vaxtda arxası üstə çevrilib qollarını çarpazlayırlar.

Adolf. (Pıçıldayır.) Mən sevirəm.

Elodi. Hallandırırırsan?

Adolf. (Sakit) Yox, sənə sözüm var, Şarlotta. Mən bir qızı sevirəm.

Elodi. (Pauzadan sonra sakit səslə) Mən onu tanıyıram?

Adolf. O Fessar-Lebonzun şəxsi katibəsidir, kantorda.

Elodi. Bildim, o ağ siçanı deyirsən.

Adolf. Mən sənə qadağan edirəm!

Elodi. Qoy olsun sarı-murğuz! Sən onunla yatmışan?

Adolf. Hələ yox, amma...

Elodi. Amma istərdin, eləmi?

Adolf. Bəli.

Elodi. Bəs nədən çəkinirsən, əzizim? Katibə, Qulluqçu... Nə fərqi var? Utanma!

Adolf. Səhvini var, Şarlotta, fərq böyükdür. Mən istəməzdim ki, o mənim məşuqəm olsun. Mən onunla birgə yaşamaq istəyirəm.

Elodi. (Pauzadan sonra sakit) Niyə?

Adolf. Necə yəni niyə?

Elodi. Deyirsən onunla yaşamaq istəyirsən, mən də soruşuram niyə, nə səbəbə? Bəlkə o yaxşı xörək bişirir?

Adolf. Xörəyin bura nə dəxli var? Mən onu sevirəm!

Elodi. Bu səbəbdir?

Adolf. Bəs nədir?

Elodi. Onun nəyi sənə xoşuna gəlir?

Adolf. Bu ədəbsizlikdir, Şarlotta.

Elodi. Bəlkə də! Amma Toto evlənmək istəsəydi, mən hər şeyi yerli-yataqlı öyrənərdim.

Adolf. Mən sənə oğlun deyiləm, Şarlotta, ərinəm.

Elodi. Daha pis! Ər özbaşına deyil ki, istədiyi vaxt dura evlənə. Onun nəyi xoşuna gəlir?

Adolf. (Bir qədər tərəddüddən sonra.) Susmağı! O danışmır.

Elodi. Görünür, deməyə sözü yoxdur.

Adolf. Amma bizim danışmağa sözüümüz çox olub, ona görə gəlib çıxmışıq bu yerə. O heç vaxt qışqırmır.

Elodi. Elə bu?

Adolf. O mənə sevir.

Elodi. Bəs mən sevmirəm? Bəlkə mənim iddialarımı bəhanə gətirib səni sevmədiyimi deyəcəksən? Bəlkə onun gözləri gözəldi, ağzı qaymaqdı?

Adolf. Hə!

Elodi. Ayaqları gözəldir?

Adolf.Hə!

Elodi. Sinəsi qabarıq, beli incə, dalı sazdı?

Adolf. Şarlotta! (Duyğusal tərzdə əlavə edir.) Onun qəlbi təmizdir.

Elodi. Tartüf!

Adolf. (İncik tərzdə) Niyə Tartüf? Mən başqaları kimi dərin hisslərə malik ola bilmərəm?

Elodi. Yox, əzizim, yox! Mən səni beş barmağım kimi tanıyıram, səni mən özüm yapmışam, öz əllərimlə. Sən mənə onun təmiz qəlbindən danışırısan, dediklərinə özün də az qala inanırsan, amma fikrin-zikrin onun dalındadır, yəqin gözünə xoş görünüb. Sən sevməyə qabil deyilsən, nə mənə, nə də bir özgəsini.

Adolf. Çox qəribədir, on iki il bir yastığa baş qoyasan, amma bir-birini tanımayan. Sən hələ də başa düşməmişən ki, mən idealistəm? Bədənlə bağlı keyfiyyətlər mənə maraqlandırır?

Elodi. Amma onunla yatmaq istəyirsən.

Adolf. Bax bunu qadınlar heç vaxt başa düşə bilməzlər... biz kişilər başqa cür tanıya bilmirik, mənim zavallı Şarlottam!

Elodi. Mən sənə zavallı Şarlottan deyiləm.

Adolf. (Səhvini düzəldir) Mənim əziz Şarlottam!

Elodi. Mən sənə əziz Şarlottan da deyiləm.

Adolf. Şarlotta!

Elodi. Sənə onu tanımağın bu qədər vacibdir?

Adolf. Bəli!

Elodi. Axı niyə?

Adolf. Mən özümü tənha hiss edirəm.

Elodi. Bəs mən?

Adolf. Nə sən?

Elodi. Mən burdayam... hardayam? Sən niyə məni tanımaq istəmirsən?

Adolf. (Təəssüflə) Biz çoxdan tanışıq.

Ağır sükut çökür.

Elodi. (Sirli-sirli) Yaxşı, mənim cavabımı sabah alarsan. Yat!

Adolf. (İncikdir.) Nə vaxt istəsəm, onda da yatacam.

Elodi. (Kinayə ilə) Onda yuxun şirin olsun! Onsuz da çox uzağa gedə bilməyəcəksən.

Yenə də sükut çökür. Heç biri tərpənmir, hənirləri belə eşidilmir. Adolf qəfil yerindən qalxır və yenə də şkafda eşələnir.

Elodi. (Qışqırır) Sən yenə nə axtarırsan?

Adolf. Silindrlə frakımı axtarıram. Onları hara soxduğunu deməsən gözümə yuxu getməyəcək. Sən onları gizlətmisən?

Elodi. (Gecə köynəyində, saçı pırtlaşmış halda hirs ilə yerindən qalxır) Ah, bu frak axtarır, silindr istəyir. Ah, bu evlənilir! Neynək, qoy belə olsun! (O da şkafda nəşə axtarır, paltarları ələk-vələk eləyir.)

Onlar hər ikisi böyür-böyürə, itələşə-itələşə nəşə axtarırlar, əllərinə keçən paltarları döşəməyə atırlar.

Adolf. Sən neynirsən?

Elodi. Görmürsən? Mən də axtarıram.

Adolf. Sən nə axtarırsan?

Elodi. Ağ paltarımı axtarıram. Fatamı da. Mən də ərə gedirəm! Bəs gülüm hanı, flerdoranjım!

Elodi. Flerdoranji neynirsən, sən qızsan, bakirəsən?

Elodi. Bəli, qızam, mən elə bir həyat yaşamışam ki, özümü bakirə qız hesab edirəm. Mən Roma papasına məktub yazacam. Rəsmi icazə alacam. Ağ geyinib kilsəyə gedəcəm. (Ağ paltar tapır və tələsik gecə köynəyinin üstündən geyinməyə başlayır. O həyəcanlı, əsəbi vəziyyətindən ləzzət alır.) Mənə çox yaraşır bu paltar!

Adolf. Bu axmaqlıqdır.

Elodi. Neynək, qoy axmaqlıq olsun! Fata hanı? (Şkafi eşələyib qara vual çıxardır) Yox, bu matəm üçündür, yas saxlamaq tezdir, sonraya qalsın. (Böyük qələbə hissilə ağ vualı çıxardır) Budur! Ağ, təmiz, bakir... Nə yaxşı onda bunu doğrayıb sənin sağdış-soldışlarına paylamadım! Hələ onda ürəyimə dammışdı ki, bu hələ mənim gərəyim olacaq! (Vualı birtəhər başına taxır, çiçəkləri saçlarının harasına gəldi ilişdirir, bu vəziyyətində o aqlını itirmiş adama oxşayır.)

Adolf. Bir özünə bax, gör nəyə oxşayırsan?

Elodi. Mən özümü görürəm, sən arxayın ol, ancaq toy eləmək üçün bunlar azdır, tək bunlarla iş bitmir. (Səhnənin o, başına gedib telefonun dəstəyini götürür.) Alo! mademuazel!

Adolf. Sən neynirsən?

Elodi. Gördüyün kimi, zəng edirəm. Mademuazel, lütfən məni Passi ilə calaşdırın, sıfır iki - iyirmi bir.

Adolf. Sən kimə zəng edirsən?

Elodi. Xalama!

Adolf. Əslində, indi sən azad qadınsan, nə istəyirsən elə.

Elodi. Bəli, mən ərsiz qadınam, deməli, həqiqətən azadam.

Adolf. (Əsəbiliklə nəyisə axtarır, qışqırır.) Mənim mirvarim hanı? Deyə bilərsənmi mənim boz faydan olan qalstukumun mirvarisini hara soxmusan?

Elodi. (Telefona). Bu qızların heç tərpənmək fikirləri yoxdur! Sənin mirvarin dolabın üst siyirməsindədir. Qalstukdan isə mən özümə çoxdan şarf düzəltmişəm. Alle, alle! Passi, sıfır iki - iyirmi bir. Alle, Norber? Mən sizi oyatdım? Sizin üçün yenilik var məndə. Mən erə gedirəm. Hə. Kimə? Dayanın mən aparatla o biri otağa keçim. (Telefonu götürüb başqa otağa keçir.)

Adolf. Ta sözüm yoxdu. Geyimə-kecimə bax! Amma... mənim heç vecimə deyil. Hop-pa! (Gecə köynəyinin üstündən frakın bir qolunu, sonra ikinci qolunu geyinir. Silindri başına qoyub kərə yağı rəngində olan əlcəklərini səliqə ilə əllərinə taxır və saata baxır.) Lənət şeytana! Gecə saat ikidir, bələdiyyəyə gecikdim! (Tələsik gedir.)

Səhnə boşdur. Bura döyüş meydançasını xatırladır.

Bir azdan bacısının əlindən tutmuş Toto gəlir. Uşaqlar sükut içində hər şeyi başa düşən adamlar kimi bu mənzərəyə baxırlar. Görkəmləri ilə mərhəmət oyadan uşaqların arxası zala tərəfdir. Bir azdan Toto bacısı ilə birgə yerə səpələnmiş pal-paltarı yığışdırmağa, səliqə yaratmağa başlayırlar. Onlar bu işi görə-görə astadan oxuyurlar:

Bədbəxtlik üz verdi.

Anamız aşiq oldu.

Bədbəxtlik gəldi

Ata tayını tapdı,

Ana yolundan sapdı.

Bizdə ürək deyil,

Dərddir, kədərdir...

Bizə bəla üz verdi.

Anamız aşiq oldu.

Atamız tayını tapdı...

İşıq birdən sönür. Qaranlıqda təntənəli toy marşı səslənir... Səhnə çox parlaq işığa qərq olur. Tül arxasındakı dekorasiya demək olar ki, görünmür. Alətlərin səsi aydın eşidilir, kilsə zənginin səsi də yaxından gəlir.

Adolf gecə köynəyinin üstündən geydiyi frakdadır. Başında silindr var. O kilsədən çıxır. Gəlin paltarı geyinib başına fata taxmış Qız onun qoluna girmişdir. Zənglərin həzin səsi eşidilir. “Yaşasın təzə evlənənlər!” qışqırıqları gəlir. Səhnənin arxasından onların üstünə düyü atırlar. Toto ilə Kristina paj kostyumunda gəlinin donunun şleyfindən tutublar. Adolf tələsmədən irəliləyir və onu hər tərəfdən əhatə edən insanları salamlayır, onların üzünə gülümsəyir və öpüşlər göndərir.

Bəzənib-düzənmiş Adel onların üstünə düyü atır və tez-tez yerini dəyişir. O, əslində bütün qonaqları təkbaşına təmsil edir. Adolf hər dəfə onunla göz-gözə gələndə pərtliklə baxışlarının səmtini dəyişir.

Qız. Necə həyəcanlı dəqiqələrdir, əzizim!

Adolf. (Təsirlənir) Bəli, məhz dəqiqələr.

Qız. Musiqi, zərif qoxulu güllər, şamlar və gözləri yaşarmış dostlar.

Adolf. (Ora-bura baxa-baxa hamını salamlayır, gülümsəyir.) Elədir, bu gün onlar, demək olar ki, bizi sevirlər.

Adel. Yaşasın təzəgəlin!

Qız. Aman, qoca ruhani necə gözəl danışdı, gözləri də yaşardı. Elə bilirsən o sözləri tək bizim üçün deyir? Mən artıq özümü sənin yanında qarımış kimi görürəm.

Adel. (Gəlinlə üz-üzə dayanır) Yaşasın təzəgəlin!

Qız. Necə mehribandır! Səninkilərdəndir?

Adolf. (Pərtdir) Bilmirəm.

Qız. Ah, Anna xala! Çox məzəli şlyapası var. O qırmızı nədi? Lalədi?

Adolf. Yox. Albalıdı. Lenya dayı bütün medallarını taxıb yaxasına. Fikir ver, gözündə yaş parıldayır.

Qız. Sağdıyla soldışın gözləri işıldayır, bu saat gəlinin rəfiqələri ilə rəqs edəcəklər.

Adolf. Hamı yaxşı geyinib... xeyirxah olublar, hamısından da ətir iyi gəlir.

Qız. Hətta dilənçilər də paltarlarını dəyişiblər. Bax, kilsənin surahısı boyu düzləniblər. Toy necə gözəldir.

Adolf. (Təsirlənir.) Elədir, əzizim. Görünür, tez-tez evlənmək lazımdır.

Adel. (Təzə evlənənlər gedəndə əlində qalmış axırıncı düyü sıxmasını onların üstünə atır.) Yaşasın təzəgəlin!

Səhnədən getməmişdən əvvəl Adolf Adelə narazı baxış atır və onlar gur işığın içindən keçirlər. Kilsənin zəng səsləri və orqan musiqisi bir qədər uzaqdan eşidilir. Adolf təzəgəlinlə səhnənin dərinliyindən keçib tül arxasındakı yataq otağına tərəf yönəlir. Orada qara tülə bürünmüş bircə çarpayı var.

Adolf. Axır ki biz təkik, mənim məhəbbətim! (Qucaqlayır. Qız hələ də vualdadır. O ehtiyatla Qızın başından flerdoranji, sancaqları çıxardır.) Toyun ən gözəl məqamı yetişdi. Hər şey necə yaxşı və müdrik düşünüldü. Bu neçə gündə biz nə qədər vaxt itirdik: paltarların tikilməsi, xörəklərin seçilməsi, nişan üzüklərinin alınması, dəvətnamələrin yazılması... Gəlin haqqında düşünməyə heç imkan olmadı, amma hər şeyin bir qurtaran vaxtı da var. Bütün intizarlara son qoymaq məqamı yetişdi. (Sevincək təzədə fatanı Qızın başından götürür. Adolf təəccüblə bir addım geri sıçrayır.) Necə? Bu sənənsən?

Elodi. (Qəzəblə) Bəs sən kimi gözləyirdin? Əlbəttə mənəm, sənənin arvadın, həmişə də arvadın olacam!

Adolf. (Qaçmaq istəyir və sarsaq kimi qışqırır.) Mən imtina edirəm! Kömək edin! Hamını çağırın! Mərəsimi səhv salıblar.

Elodi. Yox, əzizim, heç bir səhv yoxdu. Bu, həqiqətən mənəm. (Adolf ona baxır. Hiss olunur ki, nitqi quruyub. Elodi soyuqqanlıqla davam edir.) Elə bildin mən səni o sarsaq qızla evlənməyə qoyacam? İstəyirsən iki ildən sonra onu da mənim günümə salasan, özün də bədbəxt olasan, mənimlə bədbəxt olduğun kimi? Hələ bir onu de görüm ikiarvadlı olub hara gedəcəkdin? Sən axı bu işin öhdəsindən gələ bilməzsən. Heç bu barədə düşünməsən, yoxsa onu da mən düşünüb həll etməliyəm?

Adolf. (Dodağının altında mızıldanır) Axı, sən özün də ərə gedirdin!

Elodi. Sənin içində natəmiz bir məxluq oynaqlayır. Bilirəm, sən məni kimin qucağına desən atmağa hazırsan, tək canını qurtarasan, azadlığa çıxasan. Amma yuxuda görərsən onu! Mən namuslu qadınam, namuslu da öləcəm, özü də lap sənin acığına!

Adolf. Bununla belə, sən “Bon-Marşe”də Norber de Lya Prebandla rastlaşdığını deyəndə qıpqırmızı oldun... Elə düşünmə ki, mən koram, görmürəm.

Elodi. (Hirsələ) Bəlkə də mən qızarmışam, amma mən namusluyam! Qərarım da qətidir, necə olursa-olsun namuslu qalmalıyam!

Adolf. Yəqin ki, Şatodanda ona vurulduğunu inkar etməyəcəksən? Tennis kortunda hamı sizin evlənəcəyinizdən danışır.

Elodi. (Qışqırır.) Bəli, Şatodanda mən ona vurulmuşdum! Bəli, bu gün onu “Bon-Marşe”də görəndə hələ də onu sevdiyimi başa düşdüm. Atılmış, məsxərəyə qoyulmuş və vurulmuş qadın mənəm, sənin arvadın, mən sənə heç vaxt xəyanət etməyəcəm! Əgər sən vicdanını sakitləşdirmək üçün buna ümid edirsənsə yanılırsan, əzizim, mən sənə xəyanət etməyəcəm, bu istəyini dəfn etsən yaxşıdır. Bəlkə də sən alçaldılacaqsan, üz-gözün cırıq-cırıq ediləcək, xalça kimi tapdanacaqsan, amma heç vaxt buynuz çıxarmayacaqsan, sakit yata bilərsən!

Adolf. (Komik və ümitsiz çığırtı ilə) Bu dəhşətdir! Ah, mən necə bədbəxtəm! (Başında silindr, əynində frak özünü çarpayığa atır və isterik səslə hıçqıraraq ağlayır).

Elodi. (Soyuqanlıqla süzür onu.) Sən istəyirsən xəyanətə qabil olmadığımıza görə mən səndən üzr istəyirəm, səni bu yolla sakitləşdirirəm?

Adolf. (Pauzadan sonra şikayət havasında). Başa düş, Şarlotta... həyatın elə anları olur ki, boğulmamaq üçün pəncərəni açmalı olursan. Belə vaxtda küçəyə çıxıb nəfəs almaq, ayaqlarının qırışığını açmaq istəyirsən.

Elodi. (İkibaşlı) Ayaqlarının qırışığını açmağı mən sənə heç vaxt qadağan etməmişəm. Mən sənin arvadınam, mən elə bundan ötürüyəm.

Adolf. (Nalə çəkər) Axı bu eyni şey deyil!

Elodi. (Hayqırır) Eynidir! Hamıda eynidir! Sən bunu eşitmək istəyirdin, eləmi? Onda mən buna əmin olmağa vaxt qazana bildim, sənin ilk həmləni dəf edəndə. Sən yelkənlər üçün otaqda şəhvətdən erkək maral kimi nərildəyib yalvaranda.

Adolf. Yaxt-klubdakı ehtiras anı idi. Onu adicə bir flirt də adlandırmaq olardı. Bir də... sənin budlarının dərisi elə hamardı, məxmər kimi, özümü saxlaya bilmədim.

Elodi. (Soyuq ahənglə) Xırda bir detal səni çox uzağa apardı. Hamilə olacağımdan qorxub evləndin. İndi mən sənin arvadınam. Olacağa çarə yoxdur. Başqası olmayacaq,

inan mənə. (Soyuqqanlıqla əlavə edir.) Nəzərinə çatdırım ki, mənim budlarımın dərisi elə əvvəlki kimidi. İstəyirsən əl vur, yoxla.

Adolf. Sən özünlə səmimi deyilsən. Sən Norberi istəyirdin. Hələ də gecələr bizim aramızda haqq-hesab olanda sən onu düşünürsən, mən buna əminəm.

Elodi. (Qızarır.) Onun sənə dəxli yoxdur! Mən özümü necə lazımdır elə də aparıram. Heç kəs də mənə nədəsə qınaya bilməz! Mən müəyyən borcu, vəzifəsi olan qadınam, vəssalam! Amma bu o demək deyil ki, məndən mümkün olmayanı tələb edəsən! Mən ki səndən soruşmuram aramızda, bayaq dediyin kimi, baş verən haqq-hesab vaxtı sən nə haqda düşünürsən!

Adolf. (Yerindən sıçrayıb qalxır, gecə köynəyi yellənir küləkdən, bir növ özündə deyil.) Borc! Vəzifə! Ər-arvad borcu! Necə iyrenc sözlər! (Bağırır.) İstəyirsən sənə ən dəruni sözlərimi söyləyim? Kəbin - iyrencidir. Yalnız istək və şəhvət bu gimnastikaya bəraət qazandıra bilər! İstək hər şeyə bəraət qazandırır. İstənilən oyunu çıxarda bilərsən... hər şey sadə, yaxşı, hər şey pak... Ancaq soyuqqanlıqla?! Bax, ehtiras əsasında baş verən qətlə soyuqqanlı ekzekusiyanın fərqi bundadır... (Axtırmaçasına əlavə edir.) Yeri gəlmişkən, elə buna görə mən ölüm cəzasının əleyhinəyəm!

Elodi. Sən heç nə danışdığını bilmirsən.

Adolf. (Qızıqmış halda otaqda var-gəl edir.) Bilirəm! Lap yaxşı bilirəm! Qan, bəlkə də sidik, başa vuran vaxtdan iyirmi il keçəndən sonra da qadın ancaq yeməyini, içməyini, geyim-kecimini verdiyi üçün hələ də kişi ilə qonum-qonşunun, lap elə ictimaiyyətin razılığı ilə bir yastığa baş qoyursa, bu... fahişəlikdir! Bəli, bəli! Mən, gördüyün kimi, çox aydın və dəqiq ifadə edirəm fikrimi. Kişi isə qadını başının altında və ixtiyarında olduğuna, hamının onların münasibətini bildiyinə görə, əziyyət çəkmədən yatağına salırsa, bu da sadəcə olaraq... fərsizlikdir! Ya da pozğunluq!

Elodi. (Pis gülüşlə qəhqəhə çəkir.) Kaş özünü kənardan görəydin: başında silindr, əynində gecə köynəyi, otaq boyu var-gəl edir və mənasız sözlər söyləyir. O sözlərin müəllifi də heç sən deyilsən. Axı sən çox gözəl bilirsən ki, bu dərin fikirlər birinci sənə ağına gəlməyib. Boşboğazsan, mon cher! Elə bil axmaq bir bulvar pyesində oynayırısan!

Adolf. (Təntənə ilə) Bəlkə də! Bəli, sən çox oxuyursan, amma sənənin dünyagörüşün də geniş olsaydı, ma cher, əgər sən hamını oxusaydın onda özlərini dərin məzmunlu avanqardist adlandıran Valeridən, Jid və Klodeldən, sevimli Koktondan əl çəkərdin. Sən, nəhayət, başa düşərdin ki, pis yazılan yersiz, əsası olmayan hadisələr, mənasız görüşlər, sözlər, sözlər, sözlər... əsl hisslərin və fikirlərin əvəzini verə bilməz. Ancaq vodevillər... ancaq onlarda faciə var və həyatın özünə onlar oxşayır! (Qışqırır.) Yalnız Feydo insan taleyindən danışa bilər! Bir də Paskal. Mən mənasız və gülünc göründüyümü çox yaxşı bilirəm, inan mənə. Eyni zamanda mən öz möhtəşəmliyimi də hiss edirəm. Bir əli ürəyinin üstündə, o biri əli qulluqçunun yanbızında, başında silindr, əynində tuman otaqboyu var-gəl edən solğun saxta personaj adam deyil! (İlhamla bəyan edir.) “Əgər

lovğalansa, xar edəcəm onu, xar olmaq istəsə - yüksəldəcəm, həmişə də onun ziddinə gedəcəm...”

Elodi. Sən sarsaq-sarsaq danışmaqdan yorulmadın?

Adolf. (Qanadı havada qırılmış kimi sakitcə və kədərlə oturmaq üçün çarpayıya yaxınlaşır və fəğir səslə danışır.) Narahat olma, qurtardım. Deyəsən lap ağ elədim. Peşmanam. (Nəvazişlə əlavə edir.) Əgər həyat ancaq bundan ibarətdirsə, gərək əvvəlcədən xəbərdar edəydilər, mən bu qədər həyəcanlanmazdım. Mən pis janrda çıxış edirəm, buraxdığım səhvlərə görə də cavabdehlik daşımıram. Hər tamaşada itirirəm. Odur ki, susmağa üstünlük verirəm. Yaxın günlərdə çalışıb başıma bir güllə vuracam.

Elodi ona yaxınlaşır və yaxşılığı ya pisliyi aydın bilinməyən bir jest edir.

Elodi. (Sakit). Axmaqsan! Elə bilirsən bu sənə kömək edəcək? Ölsən də canını qurtara bilməyəcəksən, mən olacam sənin dul qalmış arvadın. Qaraya bürünüb ölüləri anma günündə qəbrin üstündə hönkürəcəm. Və guya səni məndən çox sevdiyini deyənlərin heç birinin buna ixtiyarı çatmayacaq. Çünki təkcə mənəm sənin arvadın.

Adolf. (Ona baxır və birdən gözlənilməz tonda deyir.) Mənə elə gəlir ki, qəlbinin dərinliyində sən çox acıqlı adamsan, mənim zavallı Şarlottam.

Elodi. (Bir qədər sükutdan sonra qışqırır.) Bəli, mən acıqlıyam! Amma bunun taqsırı səndədir, sən məni acıqlı, hikkəli eləmişən. Mən mülayimdim, ağıllıydım, anlayandım, həssasdım, bizim tennisli keçmişimizin bütün dostları bunu təsdiq edə bilər. İndi isə mən qışqırıram, şillə vururam, günahlandırırım, ciblərini axtarıram, səni izləməyi xahiş edirəm, bütün günü telefonda rəfiqələrimə səndən şikayət eləyirəm... Səhər yuxudan duranda hürürəm, axşam hürürəm sən yoğun ayaqlarınla, gecə köynəyində çarpayıya yaxınlaşanda, dişimi ağardırım qorxudan, it kimi tuturam. Hamısının da günahı səndədir. Belə olmağa başlayanda gərək mənə mane olaydın. (Ona nifrətlə baxır.) Ər necə istəyirsə, arvad elə də olur!

Adolf. (Pauzadan sonra yorğun səslə.) Biz heç vaxt sakit danışa bilməyəcəyik, bir-birimizi başa düşməyəcəyik!

Elodi. Heç vaxt! Sənin sözlərin mənə tanışdır. Sən məni əvvəlcə sözünlə aldın. Əgər sən mehribansansa, mülayimsənsə, deməli, yalan danışarsan, ya da nəsə bir kələyin var. Mən sənə qulaq asıram, dinləyirəm, axmaq kimi, sonra birdən başa düşürəm ki, yenə aldandım.

Adolf. Mənim səni aldatmaq fikrim yoxdu. Mən səni aldadanda özümü də aldatmış oluram. Mən bütün həftəni başımı aşağı salıb bacardığım qədər öz vəzifəmi yerinə yetirirəm... mən xoşbəxt olmaq istəyirdim. Qocaldıqca bütün təntənəli sözlərin deyildiyini, gözəl jestlərin edildiyini başa düşürsən və anlayırsan ki, eləmək istədiklərin elə bunlardır. Mən çox istərdim xoşbəxt olum.

Elodi. (İnadla) Onda məni xoşbəxt elə.

Adolf. (Qəmli şəkildə davam edir.) İstərdim uşaqlar da xoşbəxt olsunlar. Onlar çox narahatdırlar. Totonun baxışları məni qorxudur. Bütün gecəni dəhşətli yuxular görür. Axı biz onların valideynləriyik!

Elodi. (Əda ilə) Uşaqlar öz analarını xoşbəxt görmək istərdilər. Sən mənə sevilən qadının layiq olduğunu versəydin, uşaqlar xoşbəxt olardılar.

Adolf. (Bağırır.) Bəs mən?

Elodi. Necə yəni, “bəs mən?”.

Adolf. Bəli! Bəs mən?

Elodi. (İncikdir). Ah! Bəs mən?

Adolf. Nə sən?

Elodi. Bəli. Mən! Mən! Gəncliyimin mənə qalan son illərini mən... Yəni mənim kiçik bir xoşbəxtliyə haqqım çatmır?

Adolf. Çatır. Hamı kimi.

Elodi. Yaxşısı budur, sən mənim qayğıma qal, başqaları ilə işin olmasın. İndi mən istəyirəm ki, ancaq mənim haqqımda düşünsünlər, mənim qayğıma qalsınlar. Nəhayət, mən sevilən, hörmət edilən, həmişə sığallı, səliqəli qadın olmaq istəyirəm, bahalı çamadanların əhatəsində birinci sinif salonda səyahət etmək istəyirəm. Mən piramidaları, Venesiyanı, Qrand-Kanalı, Neapolu görmək və sonra ölmək istəyirəm. Mən üstüaçıq bahalı avtomobildə avenyü dyü Bua ilə getmək, axşamlar prezidentin də iştirak etdiyi Operanın nəhəng pillələri ilə düşmək istəyirəm. İstəyirəm qadınların ən gözəli olum, istəyirəm hamı dönüb arxamca baxsın mənə! Mənə! Mənə! Mənə!

Adolf. (Qışqırır). Sənə! Sənə! Sənə! Bir bunu əzbərləmişən: mən!

Elodi. Bəli, mən! Bir az da mən! Mən kifayət qədər təmizləmişəm sənin uşaqlarını, qulluqçularını danlamışam, qazandığın pulları saymışam! Daha bəsdir! İndi mən ancaq özüm haqda düşünmək istəyirəm. (Dəli kimi qışqırır, guya kimi isə köməyə çağırır). Özüm haqqında! Özüm haqqında! Özüm haqqında! Kömək edin!

Adolf. (Qəddini düzəldib özünü qurudur və guya nəsə bir şey kəşf edib qışqırır). Bəs mən?

Elodi. Nə sən?

Adolf. Bəli, mən! Mən də bir qədər özüm haqqında düşünmək istəyirəm.

Elodi. Özün haqqında? Sənin işin elə bu deyilmi? Eqoist! Mənim haqqımda düşünmək əvəzinə, həmişə özün haqqında düşünmüşən!

Adolf. Mən?

Elodi. Bəli, sən!

Adolf. (Təhqir olunmuş kimi). Özüm haqqında düşünmüşəm... Bu necə olur, sənin haqqında düşünə-düşünə özüm haqqında düşünmüşəm?

Elodi. Sən yalan deyirsən. Sən həmişə özün haqqında düşünmüşsən, məni isə heç yadına salmamısan. Mən isə həmişə sənin haqqında düşünmüşəm! İndi isə yalnız özüm haqqında düşünürəm.

Adolf. Belə deyin! Sən ancaq mənim haqqımda düşünmüşsən, sən?

Elodi. Bəli, sənin haqqında. Ancaq sənin haqqında! Bəs sən?

Adolf. Mən?

Elodi. Sən nə vaxtsa heç mənim haqqımda düşünmüşsən? Odur ki, mən özüm! Başqa kim mənim qayğıma qalacaq, özüm qalmasam?

Adolf. Lənət şeytana! Bir az da mənim haqqımda düşün!

Elodi. Xeyr! Mənim haqqımda! Sən mənim haqqımda düşün!

Adolf. Mənim haqqımda! Mənim haqqımda! Sən ancaq bunu deyə bilərsən: mənim haqqımda! Bəs mən? Mən? Axı mən də varam, yaşayıram, nəfəs alıram!

Elodi. Bəs mən? Bəs mən? Bəlkə mən yaşamıram, bəlkə nəfəs almıram? Mən! Mən! Mən!

Adolf. Bəs mən? Bəs mən? Bəs mən?

Bu səhnə dəlilik tutmasına bənzəyir. Onlar bir-birinin ətrafında fırlanır, hətta artıq danışmırlar, bir növ hürürlər. Nəhayət, onlar əllərini yerə qoyub it kimi üz-üzə dayanıb hürür, bir-birini qapmağa çalışırlar. Biz artıq söz deyil hürüş səsinə eşidirik.

Totonun səsi. (Yuxarıdan) Papa, mama, bəsdirin!

Çiyində şal, başında biqudi, Adel gəlir. O çox əsəbidir.

Qulluqçu. (Bağırır). Siz qurtaracaqsız ya yox? Uşaqlar ağlayır, gərək mən yenə də gedim onları sakitləşdirim. Saat onda qabları yuyub qurtardım, səhər yeddiddə də qəhvə verməliyəm, bəs mən istirahət etməməliyəm? Axı indi qanunlar var! Bir bunlara baxın! Xoşbəxt olmaq üçün hər şeyləri var: hörmət-izzət, vəzifə, uşaqlarının qarnı tox... xəstələnmirlər, sağ-salamatdırlar, evləri, hələ qulluqçuları da var. Özləri də burda üz-üzə dayanıb it kimi bir-birlərini didirlər. Vallah, gərək ayrı evdə işləyəydim. Onda göz yaşlarına, hönkürtlərə az vaxt sərf edərdim. Mən burda ancaq qulluqçuyam, əlbəttə, müsyö ilə yatıram, amma nə etməli, harda işləmişəm belə olub. Heç olmasa o təmizkardı, mehribandı, amma mən öz südsatanıma sədaqətliyəm! Buna sübut da var. Toyacan icazə

verməyə mənə əl vursun. Elə ki evləndik, bir az pulumuz oldu, təxminən iki ildən sonra, mən onun xörəyini bişirəcəm, corablarının yırtıq-deşiyini tikəcəm, portyankalarını da yuyacam. Bax, onda qoy ürəyi nə qədər istəyir oxşasın məni, olsun ərim, vəssalam! Yox, əgər biz də tutaşası olsaq, həddimizi aşmırıq, boş-boş işlərə görə aləmi dağıtmırıq, evimizə bədbəxtlik gətirmərik, qonşuların yuxusuna haram qatmırıq. Di, bəsdirin, gedin balalarınızı sakitləşdirin, sizin dava-dalaşdan qorxub hərəsi öz otağında buzov kimi mələyir. Di qalxın! Yoxsa indi mən başlayaram davaya.

Elodi ilə Adolf yorğun və üzgün halda qalxırlar və heç nə demədən hər kəs öz qapısından çıxıb gedir. Tək qalan Adel hirs ilə çarpayına yaxınlaşır.

Adel. Mənim dərdimə bax də! Təzədən gəl bu taxtı yığışdır, sahmana sal. (Qəzəblə çarpayını səliqəyə salır). Mənim kimi bunlar da on üç yaşından özgə qapılarında işləsəydilər, belə qudurmazdılar. Bilərdilər məhəbbətin yerini də, yurdunu da. Mən heç sentimental deyiləm, elə südsatanım da mənim kimi. Şükür ki, beləyik! (Gedir.)

Pauzadan sonra hərəsi bir tərəfdən Adolf və Elodi görünür. Hərəsi bir uşağın əlindən tutub. Uşaqlar gecə köynəyindədirlər. Onlar bir-biri ilə uzaqdan, işgüzarcasına, soyuqqanlıqla danışırlar.

Elodi. Deməli, danışdıq. Kristina mənimlə qalır, sən də Totonu götürürsən. O elə pis tərbiyə alıb ki, mütləq pansiona verilməlidir. Şaviletdəki mülk mənim cehizim olduğu üçün, təbiidir ki, onu mən götürürəm. Mənzilimiz sənindir. Bəzək-düzək və anamdan qalma daş-qaşlar mənə çatır, sənindir bağısladıqlarını isə sənə qaytarıram.

Adolf. Bəs mebel?

Elodi. Majoreli, əslində, mən götürməliyəm, atamın hədiyyəsidir.

Adolf. Düz on iki il mən qazanmışam, bu evə pul gətirmişəm, hələ sənindir paltarların, qunduz dərisindən şuban...

Elodi. (Düzəldir) Yalançı qunduz dərisindən şuba desən həqiqətə daha yaxın olar. Kristina ilə mənə qulluqçu lazım olacaq, ümid edirəm ki, bunu sən bilirsən, amma ta bu qulluqçu yox! Sənindir bizə verəcəyiniz aliment sənindir maaşının yarısı qədər olmalıdır. Aman tanrım, biz dilənçi kimi yaşayacağıq!

Adolf. Axı mən də insanam, mənim də yaşamaq üçün pulum olmalıdır. Sənindir mülkdən gəlirin olacaq. Əgər sən bütün Majoreli aparsan, bu evdə nə qalacaq?

Elodi. (Sakit) Onda istəyirsən Totonu mebellə dəyiş-düyüş eləyək? Onda təbiidir ki, alimentin həcmi artmalıdır.

İşıq birdən sönür. Haradansa baraban səsləri eşidilir. Qaranlıq pauza vaxtı vəhşi musiqi sədaları eşidilir. Musiqi və digər səslər kəsilir. Zəif işıq yanır: səhnədən bütün dekorasiya yığışdırılmışdır, arxa divar da görünmür, uzaqda qara tül pərdə yelləndikcə nəsə vahiməli görüntülər yaranır. Səhnənin ortasında Totonun metaldan hazırlanmış kiçik çarpayısı

qoyulub. Toto üzüqoylu uzanıb, yuxudadır. Gördüyü yuxunun təsirindən inildəyir və hərdən diksinir.

Toto. (Qışqırır). Papa! Papa! Onlar gəlirlər!

Bu vaxt alaqaranlıqda hindu görünür, ora-bura boylanır, sonra daha bir hindu peyda olur.

Toto. (Həyəcanla qışqırır.) Papa, sən güclüsən! Papa, qorxmursan ki?

Daha bir neçə hindu gəlir və onun üstünə atılırlar. Onlardan biri Totonun sinəsində oturur və qorxulu yuxuda olduğu kimi onu öz ağırlığı ilə boğur. Toto var gücü ilə müqavimət göstərir, təpikləyir, yumruqlayır, çapalayır. Hindular onun müqavimətini qırıb ağzına əski tıxayır və qollarını dəmir çarpayının baş hissəsinə bağlayırlar, onu bir növ çarmıxa çəkirlər.

Toto ağzı bağlı vəziyyətdə səhnədə tək qalır. Uzaqdan tamtamların qələbə səsləri eşidilir. Bir azdan hindular qayıdır və özləri ilə hər ikisi gecə köynəyində olan Elodi ilə Adolfu darta-darta gətirirlər. Elodinin saçları pırtlaşıqdır. Adolf yaralıdır, görünür ki, heydən düşənə qədər vuruşub. Hindular onları vəhşicəsinə dartır və ayaq üstə bir növ işkəncə dirəyinə, çarpayının barmaqlıqlı baş hissəsinə bağlayırlar.

Birdən, sanki komanda ilə səhnəyə sükut çökür. Fessar-Lebonz daxil olur. Onun arxasında çox qorxulu görkəmləri olan iki nəhəng hindu dayanır. Fessar-Lebonz başına Amerika pionerləri kimi enli kənarları olan tünd rəngli fətr şlyapa qoyub, üzü tüklüdür, təpədən dırnağa silahlıdır. O bir müddət nifrətlə Elodi ilə Adolfu süzür. Adolf ona təəccüblə baxır.

Fessar-Lebonz. Bəli, mənəm, Fessar-Lebonz, mal oğrusu. İndi qətiyyətlə demək olar ki, düz on il sərəsər sənin ölümünü istəyən adama daha heç bir ziyan vura bilməyəcəksən, Adolfus! Ranço yanır. Hər şey yerlə-yeksan edilib. Deyəsən, sənin metislərindən biri ata minib aradan çıxıb bildi, canını bu qırğından qurtardı. Hətta o özünü Lennoks fortuna çatdırıb federal qoşuna xəbər versə belə, süvarilər gəlib bura yetişincə sənənlə haqq-hesab çürütməyə macal tapacam. Onlar gəlib burada sizin meyitlərinizi və sənə kimi allahsızın möhtəşəm xəyallarının hələ də tüstüləyən xarabalıqlarını görəcəklər! Sənə üçün hər şey bitdi, Adolfus!

Rəngi ağarmış zavallı Adolf ayaqlarının altına tüpürür. Fessar-Lebonz onlara baxır və kinayə ilə gülür.

Hər kəs layiq olduğunu alır. O gözəl mənimki olmalıydı. (Barmağı ilə şlyapasının qırağına toxunur.) Təəssüf edirəm, madam.

Adolf. (Qışqırır). Mən sizdən iyrenirəm, Fessar-Lebonz! Həmişə də iyrenmişəm! Siz mənim qarşımda diz üstə sürünmüsünüz. Amma mən sürünməyəcəm! Mənim sənə nitqini eşitməyə həvəsim yoxdur, nə bilirsən tez elə!

Fessar-Lebonz. (Təbəssümlə). Niyə tələsək? Lennoks fortuna atla ən qısa yol bir saatdır, vaxtımıza var. Qoyun ləzzət alağ.

Elodi. (Qəfildən qışqırır). Niyə siz mənim ərimə nifrət edirsiniz? Onun sizə nə pisliyi keçib?

Fessar-Lebonz. (İstehza ilə gülümsəyir). Çox təəssüf edirəm, madam, amma siz özünüz istədiniz, odur ki, deməliyəm, özü də indiki məqamda. Məsələ tək mal-qarada deyil, madam... Bir ona baxın, mənim nə deyəcəyimi o yaxşı bilir.

Elodi Adolfa baxır. O utandığından üzünü arvadından çevirir.

(Qəddarlıqla davam edir.) O mənim məşuqəmi əlimdən alıb. Heç kəs, heç vaxt mal oğrusu Fessar-Lebonzun məşuqələrini cəzasız apara bilməyib.

Elodi. (Qışqırır). Siz yalan danışırsınız! Mənim ərim yalnız məni sevir, biz həmişə bir yerdə olmuşuq.

Fessar-Lebonz. Bir ay bundan əvvəl heyvan aparmışdıq, Memfisə. O da getmişdi üç günlüyə, guya onları saymağa. Elədirmi?

Elodi. (Rəngi ağarır). Elədir.

Fessar-Lebonz. (Gülümsəyərək). Alıcılar həqiqətən heyvanları sayırdılar. O isə mehmanxanadan bayıra çıxmadı, orda tamam ayrı şeyi sayırdı... Əlbəttə, onda qız cəzasını aldı. İndi növbə bunundur...

Elodi. Sizin uşağa rəhminiz gəlməyəcək?

Fessar-Lebonz. Yox, gəlməyəcək. Mən özüm də uşaq olmuşam, heç kəsin də mənə ürəyi yanmırdı.

Elodi. Heç nə sizi fikrinizdən daşındıra bilməz?

Fessar-Lebonz. Heç nə! (Sınayıcı baxışlarla Elodini süzür, gözləri parıldayır; pauzadan sonra həyəcanlı boğuş səslə.) Siz gözəlsiniz, madam Adolfus, əxlaqsız qadınlar zəhləmi töküblər. Qəlbimin dərinliyində məni həmişə namuslu qadınlar daha çox cəlb edib. Məhəbbətin qədrini yalnız onlar bilir. Əgər Memfisdə namuslu qadınların fahişəxanası olsaydı, ömrümün qalan hissəsini orda keçirərdim. Təəssüf ki, beləsi yoxdur.

Adolf. (Azad olmaq üçün ümitsizliklə dartınır, çapalayır, bağırır). Siz əcaib məxluqsunuz, Fessar-Lebonz! Əcaib və qorxaqsınız! Mən sizi öldürəcəm. Əlbəttə, bu nifrətin səbəbi mənə məlumdur, mademuazel Trompu sizə sırıdığım üçün qisas alırsınız məndən. Eybi yox, əvəzini qaytararam sizə!

Fessar-Lebonz. (Sakitliklə siqarını çəkir). Nə vaxt qaytaracaqsan, cənab Adolfus? Komediya bitmək üzrədir. (Gülümsəyir və siqara işarə ilə) Sizə təklif etmirəm. Yadınızdadırmı axırıncı görüşümüz, tamam başqa şəraitdə? Onda siz mənə siqar təklif

etmədiniz. (Ağır üzücü pauza. Bir qullab alaraq Elodiyə baxır və yenə də boğuş səslə deyir.) Mən sizi güc hesabına da ram eləyə bilərəm, madam Adolfus. Bu, qaliblərin haqqıdır, ancaq mən xoşlayıram ki, qadın özü təslim olsun. Mən nəzakətli adamam. Aydın oldumu? Xeyirxah şahzadə kimi uşağa dəyməyəcəm, istəyirəm o hər şeyi öz gözləri ilə görsün və hamıya danışsın. Əgər siz razı olsanız, mən adamlarımı eskadronun qabağınca apararam. Onlar heç nə başa düşməyəcəklər, mən onlar üçün bir şey uyduraram, hərəsinə iki pay rom da verərəm.

Adolf. (Ümitsizliklə qışqırır). Yox de, Şarlotta!

Elodi. (Pauzadan sonra Fessar-Lebonza baxır və sakit səslə). Yox!

Fessar-Lebonz. Beş dəqiqə möhlət verirəm.

Fessar-Lebonz çıxır, dalınca da hindular gedir. Adolf, Elodi və onlara baxan Toto səhnədə tək qalırlar. Hər üçü çarpayıya bağlıdırlar.

Hindular tonqal qalayır. Alovun işığı onların üzünə düşüb sirli, fantastik mənzərə yaradır. Uzaqdan tamtamların səsi eşidilir, bir azdan ritmik rəqs başlayır.

Adolf. (Pauzadan sonra mülayim səslə) Mən səndən üzr istəyirəm, mənim əziz arvadım. Onun adı Jozyandı. Zərif, sarı saçlı ofisiyant Qız. Bu əcaib insan onu özünə məşuqə eləmişdi. O zavallıya mənim köməyim lazım idi... Və birdən mehmanxananın bağlı pəncərələri arxasında günəşdən usanmış, təqiblərdən yorulmuş mən uzun illərdən sonra özümü lap gənc hiss elədim...

Elodi. (Mehriban səslə) Mən səni bağışlayıram, mənim xeyirxah kişim. Sən həmişə mehriban və sədaqətli olmusan. Kişi üçün, görünür, ömür boyu bir qadın bədəni ilə kifayətlənmək çətindir... Mən yavaş-yavaş öz gözəlliyimi itirirəm və hərdən düşünürəm ki, bu heç insafdan deyil... sən hələ elə yaraşlıq və güclüsən ki, yatağında məndən yaxşısını görmək istəyin təbiidir.

Adolf. (Əzab və göz yaşları ilə) Yox! Mən səni sonacan sevmişəm, Şarlotta! (Sakitcə əlavə edir). Bu nəşə başqa şeydi, nəvaziş və zərifliklə dolu bir şey, amma mənim həqiqi istəyimin ünvanı həmişə sən olmusan.

Elodi. (Pauzadan sonra mehribanlıqla) Sağ ol, mənim mərhəmətli kişim. Dediklərinin çoxuna inanmasam da, bunları eşitmək mənə xoşdur. Çox sağ ol!

Adolf. (Bir qədər sadələvhüklə) Mən həqiqəti söyləyirəm, Şarlotta. Yad bədəndə əlim xam dayca kimi azır, hətta yolunu itirir, öz-özümə sual da verirəm, cənab Adolf, sən in burda nə itin azıb?

Elodi. (Gözləri yaşla dolur). Mersi, mənim mərhəmətli kişim. Bu dəfə lap gül vurdun. Mən o qədər sarsağam ki, artıq bütün dediklərinə inanmaq istəyirəm... Şəxsən mən sənənlə hər barədə xoşbəxt olmuşam. Xoşbəxt olmuşam, mənim hər şeyim olub. Sənin qazandığın çörəyi yemişəm, Memfisdən alınan pambıq dəsmalları işlətməmişəm, gecələr

bədəninin ağırlığını hiss etmişəm. Mən heç vaxt sənin yerinə bir özgəsini təsəvvür eləyə bilməzdim. Bu ona bənzərdi ki, mənə çölün düzünə çıxıb öküzlə yaxınlıq eləmək təklif olunaydı.

Artıq bir müddətdir ki, tamtamların səsi kəsilib. Uzaqdan dodaq qarmonunda ifa edilən “My darling Clementine” mahnısının sədaları eşidilir.

Elodi. Eşidirsən?

Adolf. Eşidirəm.

Elodi. Deyirsən çalan odur?

Adolf. (Qeyri-ixtiyari təbəssümlə) Yox, çox güman ki, onun adamlarından biridir. Ürəyində bir az kədər ilişib qalmış bir gənc.

Elodi. Yadındadı, sən atamın yanına elçiliyə gələndə bir çoban bu mahnını çalırdı. Bəxtimiz gətirib ki, bu ağır günümüzdə də, kimdisə, məhz həmin musiqini səsləndirir.

Adolf. (Qəribə utancaqlılıqla) Peşman deyilsən?

Elodi. (Mehribanlıqla) Yox. Hər şey yaxşı olacaq, o söz verdi ki, uşağa toxunmayacaq. (Totoya işarə ilə əlavə edir). Mən onun üzünə baxa bilmirəm. Fikir ver, gözünü bizdən çəkmir. Bu onun yaddaşında əbədi qalacaq, bir-birinə məhəbbətlə baxıb mehriban təbəssümlə gülümsəyən dirəyə bağlı kişi və qadın... Sonralar yəqin ki, bu, unudulmaz ailə xatirəsinə çevriləcək.

Dodaq qarmonunun səsi kəsilir.

Onlar çoxmənalı təbəssümlə bir-birlərinə baxırlar.

Hər ikisi birdən-birə gözəlləşir.

Qəribə həyəcan doğuran sükutdan sonra lap uzaqdan süvari şeypurlarının hücum səsləri eşidilir.

Adolf qəddini düzəldir.

Fessar-Lebonz, əlində tapança, həyəcanla səhnəyə gəlir.

Fessar-Lebonz. (Qışqırır). Onlar hücum edirlər. Vurun, atəş açın! Atəş, qırmızıdərililər, atəş... ay əfəllər! Atışa-atışa atlara tərəf qaçın! Mənim balaca bir işim var, qaçın, mütləq sizə çatacam! (Qaçaraq gedir).

Adolf. Elodi. Elodi, bilmirəm niyə mən sənə həmişə Şarlotta demişəm? Sənin əsil adın həmişə mənim xoşuma gəlib. Sən çox mehriban arvad oldun mənə.

Elodi. Sən də yaxşı ər oldun. Çox istərdim səninlə birgə uzun illər yaşayım, qocalana qədər. Mən sənə məhəbbətlə qulluq edərdim.

Səssiz atəşlərlə atışa-atışa hindular Fessar-Lebonzla qayıdırlar. Gülləbaran altında qaçmazdan əvvəl Fessar-Lebonz arxadan Elodi ilə Adolfa yaxınlaşıb peysərindən əvvəl birini, sonra digərini güllələyib gözə görünməyən düşmənlə atışa-atışa səhnənin dibinə çəkilir.

Adolfla Elodinin sifəti sadəcə donur. Çarpayının kürəyinə sarınmış vəziyyətdə onlar çox gözəl və sakit görünürlər. Onların geniş açılmış gözləri harasa, qabağa baxır. Şeypur səsi döyüşü bitirmək işarəsi verir və federal ordunun leytenantı, əlində tapança, qaçaraq gəlir. O həmin dövrə aid göy kostyumdadır. Onu Norber de Lya Preband oynayır. O tələsik Totonun valideynlərinə yaxınlaşır, onları ölmüş görüb uşağa tərəf qaçır və onu sarğıdan azad edir. Toto hıçqırır leytenantın qucağına atılır. Leytenant onu sinəsinə sıxır və çox ciddi görkəmlə başını sığallayır. Şeypurun səsi nostalji bir ovqatla kəsilir.

Leytenant. Toto, sənın atan güclü, mərd adamdı. Sənın anan da şərəfli qadındı. Onlar birbirlərini sevirdilər, bütün qadınlar və kişilər kimi əzab da çəkirdilər, indi isə onlar ölümə qovuşdular. Sən onların əzablarını yaddan çıxaracaqsan - bu həyatın qanunudur, özün də vaxt gələcək, öz növbəndə, kişi olacaqsan. Gedək! Bundan sonra sənınlə mən məşğul olacam. Biz sənınlə birgə hindularla mübarizə aparacağıq, sənə dənizçi düyünləri vurmağı öyrədəcəm.

Totonun əlindən tutub aparır. Onlar səhnənin alaqranlığında tələsmədən gedirlər. Elodi və Adolf çarpayının ayağına bağlı vəziyyətdə qalırlar. Uzaqdan dodaq qarmonunda bu dəfə şübhə etməmək olar ki, federal ordunun əsgəri, ahəstə səslə “ My darling Clementine” mahnısının melodiyasını ifa edir.

P Ə R D Ə

Matey Vişnek

Səncə döyəcəklər?

(səhnəcik)

İştirak edənlər:

BİRİNCİ

İKİNCİ

Bir zindan otağı. Onları bura təzə salıblar.

Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu – www.kitabxana.net – Milli Virtual Kitabxana

BİRİNCİ. Sən hardasan? Məni eşidirsən? Sən məni görürsən?

İKİNCİ. Yox...

BİRİNCİ. Nə yaramazdırlar... Görürsən də necə yaramazdırlar...

İKİNCİ. Hə də.

BİRİNCİ. Səncə döyəcəklər?

İKİNCİ. Əlbəttə.

BİRİNCİ. Səncə, öldürərlər?

İKİNCİ. Yox.

BİRİNCİ. Mənə qalsa, döyməkdənsə öldürsələr yaxşıdır.

İKİNCİ. Onların bizi öldürməyə haqqı yoxdur. Nə qədər olmaya hansısa qanunlar var.

BİRİNCİ. Qanun veclərinədir elə... Özləri yazır qanunları.

İKİNCİ. İstənilən halda bizi öldürə bilməzlər. Axı öldürülmək üçün nə etmişik ki?

BİRİNCİ. Biz nə eləmişik, nə eləməmişik...

Bayırdan qışqırıq səsləri gəlir.

BİRİNCİ. Eşidirsən? Kimisə döyməyə başladılar.

İKİNCİ. Sən də qulaq asma.

BİRİNCİ. Necə qulaq asmayım? Gör necə bağırır!

İKİNCİ. Qulağımı yum. Nəsə başqa şey haqda fikirləş.

BİRİNCİ. Mən başqa heç nə haqda fikirləşə bilmirəm. Axı bu nə deməkdir – məni döysünlər? Onların bizi döyməyə haqları yoxdur. Ümumiyyətlə, mən icazə verməyəcəyəm, icazə verməyəcəyəm məni döysünlər.

İKİNCİ. Sakitləş, bir-iki dürtmək vurub buraxacaqlar. Vəssalam.

BİRİNCİ. Fakt deyil.

İKİNCİ. Faktdır.

BİRİNCİ. Səndə belə olub?

İKİNCİ. Yox, ancaq bilirəm ki, adətən belə olur.

BİRİNCİ. Hardan bilirsən? Yoxsa səni qabaqlar belə tutublar?

İKİNCİ. Yox, ancaq mənə başqaları danışblar necə olur. Bir-iki şapalaq ilişdirirlər, bəlkə bir neçə yumruq da qoyurlar, buraxırlar. Onlar səni burda uzun müddət saxlaya bilməz. Həm də yerləri azdır, hamısı dolub.

BİRİNCİ. Məni heç vaxt heç kim döyməyib. Hətta atam da heç vaxt mənə əl qaldırmayıb.

İKİNCİ. Sakitləş. Burda vacibdir ki, səni döyəndə onları qıcıqlandırmayasan. Əzilib-büzülməyəsən. Ən başlıcası – başını qaldırmayasan. Elə ki səni döyməyə başladılar, başını aşağı sal, torpağa bax...

BİRİNCİ. Yox... mən heç vaxt belə bacarmaram...

İKİNCİ. Bacararsan, bacarmaq lazımdır, əks halda burdan ömürlük şikəst kimi çıxarsan. Bir az kəlləni işlətsən görərsən ki, bizə işgəncə verməyə motivləri yoxdur, gətiriblər yüngülvari dərs versinlər.

BİRİNCİ. Qulaq as, sənənin bu mülahizələrin mənə xoşuma gəlmişdir.

İKİNCİ. Yaxşı olardı sən də mənə kimi fikirləşsən. Bir də səni döyəndə sözlərinə fikir ver. Əgər sual versələr nəzakətlə cavablandır: “hə, yox, hə, yox”... baxır nə soruşurlar... Şərhsiz. Başa düşdün? Dəli kimi anqırma və şərh eləmə.

BİRİNCİ. Hə, mən yüz faiz dəli kimi qışqıracağam.

İKİNCİ. Qətiyyənlə bağırma, bu onları çox acıqlandırır. Azacıq, astadan qışqır, onlar bundan ləzzət alır, ancaq ağ eləmə. Nəbədə onlar sənənin müqavimət göstərdiyini fikirləşsinlər... Zərbələrdən ağrıdığını göstər, ancaq ölçü-biçi ilə. Əsas məsələ ölçü-biçidir.

BİRİNCİ. Kaş onlar birinci səndən başlayardılar.

İKİNCİ. Bilmək olmaz kimdən başlayacaqlar. Ancaq əgər məndən başlasalar sənə də yaxşı olar, mənə əzişdirib yorularlar, sən də asanlıqla canını qurtararsan.

BİRİNCİ. Düzünü desəm, mən istəyirəm onlar bizi döyməyə tez başlasınlar, biz də burdan canımızı tezz qurtaraq.

İKİNCİ. Yox, əşşi, bunu xəyal da eləmə... Bizi dərhal döyməyəcəklər, öncə prosesi süründürəcəklər, axı onlar gözəl bilirlər ki, bizi nə gözlədiyini biz bilirik və indi mandraj içindəyik... onlar bizi burdan döyməyə səhər saat dördə çıxarda bilərlər, ya da hətta sabah nahar vaxtı... Baxır onların kefinə.

BİRİNCİ. Qulaq as, səndən bir şey xahiş eləmək istəyirəm...

İKİNCİ. Nə haqda?

BİRİNCİ. Məni vur!

İKİNCİ. Nə?!

BİRİNCİ. İstəyirəm sən məni vurasan. Özümü hazırlamaq... mən anlamaq istəyirəm buna dözə biləcəyəmmi.

İKİNCİ. Gicləmə.

BİRİNCİ. Yox, mən doğrudan... Vur... elə bil sən... elə bil sən onların yerindəsən...

İKİNCİ. Sənin başın xarab olub?

BİRİNCİ. Yox, sadəcə istəyirəm sən məni vurasan... Gəl yaxşılıq elə, vur, yoxsa boğuluram... Vur, yalvarıram, yoxsa indi qusacağam.

İKİNCİ. Yaxşı, hardan vurmağımı istəyirsən?

BİRİNCİ. Bilmirəm... hardan istəyirsən, ancaq tez elə... vur, mən hazır olmaq istəyirəm... ancaq bərk vur. Dərhal, var gücünlə ilişdir.

İKİNCİ. Yaxşı, gözlərini yum.

BİRİNCİ. Yox, yox, elə bu cür vur... Hara istəyirsən, başla!

İKİNCİ. Başından, yoxsa qarnından?

BİRİNCİ. Hardan istəyirsən, ancaq yazığın gəlməsin.

İKİNCİ. Lənət şeytana, asan deyilmiş.

BİRİNCİ. Vur, bu, sənin mənə ən böyük xeyirxahlığın olar...

Güclü zərbə.

İKİNCİ. Bağışla... Hə, necədir?

BİRİNCİ (qan tüpürərək). Əladır...

İKİNCİ. Ağrıyırsan?

BİRİNCİ. Hə...

İKİNCİ. Mən istəmirdim... vallah, mən indiyə qədər heç kimi döyməmişəm.

BİRİNCİ. Döyməmişən, ancaq bacarırsan.

İKİNCİ. Mən də qorxuram, söhbət bundadır...

BİRİNCİ. Normaldır... bütün hallarda sənə minnətdaram... indi gəl bir dəfə də...

İKİNCİ. Yox, olmaz. İndi sənəin vurmaq növbəndir.

Bir-birlərini vururlar və getdikcə daha çox hirsələnirlər.

SON

Müəllif haqda:

Matey Vişnek (1956) – Rumın dramaturqu, şair və nasiridir. 1987-ci ildə Fransadan siyasi sığınacaq alıb. Fransız və rumın dillərində yazır. Bir çox mükafatların, o cümlədən Avinyon teatr festivalı prizinin (1996, 2008) laureatıdır.

Rus dilindən çevirəni: Zamin H.

Moris Meterlink

Müqəddəs Antoninin möcüzəsi

Tərcümə edən: Etimad Başkeçid

İkipərdəli satirik rəvayət

İştirakçılar:

Müqəddəs Antoni

Qustav

Axill

Abbat

Doktor

İosif

Pristav

İki polis nəfəri

Qortenziya

Virginiya

Qardaş və bacı uşaqları, dayılar, əmioğlular, dayıqızılar və başqaları.

Əhvalat hazırkı dövrdə, kiçik əyalət şəhərində baş verir.

Birinci pərdə

Kiçik əyalət şəhərindəki qədimi, geniş evin dəhlizi. Giriş qapısı sol tərəfdədir. Arxa planda bir neçə pillə və otaqlara aparan böyük şüşə qapı görünür. Sağ tərəfdə də qapı var. Divar uzunluğu üzvlüklü skamyalar, taburetlər qoyulub. Asılıqandan şlyapalar və üst paltarları asılıb. Pərdə açılarkən, yalın ayağına kobud taxta başmaqlar geymiş, vedrələrlə, əski parçalarıyla, süpürgə və şotkalarla əhatə olunmuş yaşlı xadimə Virginiya ətəyini qatlayaraq döşəməni yuyur. O, ara-sıra dayanır, ucadan burnunu çəkir və göy önlüyünün qırağıyla gözünün yaşını silir. Zəng səsi gəlir. Virginiya qapını açır. Kandarda ariq, ucaboy, ayaqyalın, başıaçıq, saçları pıtlaşmış, saqqallı bir qoca görünür; əynində çirkli, pis tikilmiş, sürtülmüş və bəzi yerləri cırılmış keşis donu var.

Virginiya (qapını aralayır). Bu kimdir belə? İyirmi beşinci dəfədir ki, zəng vurur. Yenə dilənçi! Sizə nə lazımdır?

Müqəddəs Antoni. İçəri buraxarsınızmı?

Virginiya. Olmaz. Üst-başınızdən çirk yağır. Yerinizdə qalın. Nə istəyirsiniz?

Müqəddəs Antoni. İçəri girmək istəyirdim.

Virginiya. Nə üçün?

Müqəddəs Antoni. Sizin xanımınız Qortenziyanı diriltmək istəyirəm.

Virginiya. Xanım Qortenziyanı diriltmək? Bu nə deməkdir? Siz kimsiniz?

Müq. Antoni. Mən Müqəddəs Antoniyəm.

Virginiya. Paduanlı Antoni?

Müq. Antoni. Hə.(başının ətrafında halə yaranır).

Virginiya. Ah, Müqəddəs Məryəm! Özüdür ki var! (qapını taybatay açır, diz çökür və süpürgəyə dayanaraq pıçılıyla dua oxuyur. Sonra müqəddəsin donunun ətəyini öpür və mexaniki tərzdə bunu bir neçə dəfə təkrarlayır.) Müqəddəs Antoni, bizimçün Allaha dua elə! Bizimçün Allaha dua elə, müqəddəs Antoni!

Müq. Antoni. İmkan verin içəri keçim, arxamca qapını örtün.

Virginiya (ayağa qalxır; hirsli). Budur əski, ayağınızı silin.

(Müq. Antoni istər-istəməz onun əmrini yerinə yetirir).

Bir az da, yaxşı-yaxşı silin.

Müq.Antoni (sağ tərəfdəki qapını göstərir). Xanım orada uzanıb.

Virginiya (təəccüb dolu sevinclə). Doğrudan ha! Hardan bildiniz? Möcüzəyə bir bax! O, böyük otaqda uzanıb. Yazıq xanım! Onun yetmiş yeddi yaşı vardı. Bu hələ qocalıq yaşı deyil, elə deyilmi? Mömin adam idi, sizə deyim ki, xeyli xeyir işlər görmüşdü. Özü də çox əziyyətlər çəkmişdi. Varı-halı başından aşırıldı! Deirlər, iki milyon pulu qalıb. İki milyon – böyük məbləğdir, deyilmi?

Müq. Antoni. Hə.

Virginiya. Onun iki varisi qalıb: bacısı oğulları Qustav və Axill öz uşaqlarıyla. Bu ev Qustava qaldı. Başqalarını da unutmayıb; kilsəyə, abbata, ponomara, kilsə qulluqçusuna,

kasıblara, vikariyə, on dörd yezuitə və müddətindən asılı olaraq evində xidmət etmiş hər kəsə pul-para verdi. Hamıdan çox mənə çatdı. Mən otuz üç ildir ki, onun xidmətindəyəm, ona görə də üç min üç yüz frank aldım. Xeyli puldur, elədir?

Müq. Antoni. Elədir.

Virginiya. Mənə heç bir borcu qalmadı. Aylıq maaşımı vaxtı-vaxtında verirdi. Qoy onun arxasınca nə danışirlar-danışsınlar, adam öləndə bəzi cənablar elə belə də eləyirlər. Müqəddəs qadın idi. Bu gün dəfn eləyəcəklər. Hamı gül dəstələri göndərib. Bir baxın, öz gözlərinizlə görün! Adamın gözü sevinir. Çarpayının, stolun, stulların üstündə, royalın üstündə – Hər yerdə gül-çiçək dəstələri qoyulub. Hamısı da ağ güllərdir. Bu özü də xırda məsələ deyil. Cənablar gül dəstələrini qoymağa yer tapa bilmirlər.

Qapının zəngi vurulur.

(Qapını açır və əlində iki əklil qayıdır.) Budur, iki əklil yenə. (Onları gözdən keçirərək, əlində sambayır.) Necə də gözəldir! Alın, bir az əlinizdə saxlayın. Döşəməni yuyub-qurtarıb gəlirəm.

(Virginiya əklilləri müq. Antoniyə verir, o hazırlıqla hər əlinə bir əklil alır.)

Bu gün dəfn edəcəklər. Hər şeyi yerbəyer eləmək lazımdır. Mənim isə işim başımdan aşır...

Müq. Antoni. Məni mərhumun yanına aparın.

Virginiya. Mərhumun yanına? Elə indi?

Müq. Antoni. Hə.

Virginiya. Yox, belə olmaz. Gözləmək lazımdır. Onlar hələ stol arxasındadırlar.

Müq. Antoni. Tanrı məni tələsdirir. Vaxtdır.

Virginiya. Siz neyləmək istəyirsiniz ki?

Müq. Antoni. Dedim axı, onu diriltmək istəyirəm.

Virginiya. Diriltmək istəyirsiniz? Doğrudan? Siz onu diriltmək istəyirsiniz?

Müq. Antoni. Hə.

Virginiya. Axı o üç gündür ki, ölüb.

Müq. Antoni. Elə ona görə də onu diriltmək istəyirəm.

Virginiya. Deməli, o yenə də əvvəlki kimi yaşayacaq?

Müq. Antoni. Hə.

Virginiya. Axı onda heç kəs miras almayacaq.

Müq. Antoni. Şübhəsiz.

Virginiya. Bəs Qustav ağa bu işə nə deyəcək?

Müq. Antoni. Bilmirəm.

Virginiya. Bəs mənim üç min üç yüz frankım? O onları geri alacaq?

Müq. Antoni. Əlbəttə.

Virginiya. Belə olmaz.

Müq. Antoni. Məgər sizin başqa pullarınız yoxdur? Qənaət edib pul toplamamısınız?

Virginiya. Bir quruşum da yoxdur. Bacım xəstədir. Qazandığımın hamısını ona sərf edirəm.

Müq. Antoni. Əgər siz üç min frankınızı itirməkdən qorxursunuzsa...

Virginiya. Üç min üç yüz frankı.

Müq. Antoni. Əgər bu pulları itirməkdən qorxursunuzsa, onda onu diriltməyəm.

Virginiya. Elə etmək olmazmı ki, o dirilsin, ancaq pullar məndə qalsın?

Müq. Antoni. Olmaz. İkisindən birini seçin. Mən sizin dualarınızı eşidib yer üzünə enmişəm. Xətriniz istəyəni seçin.

Virginiya. (Azacıq fikirləşdikdən sonra). Qoy elə olsun, onu dirildin.

(Müqəddəsin başı üzərində yenə halə görünür).

Bu nədir belə?

Müq. Antoni. Siz mənə böyük sevinc bəxş etdiniz.

Virginiya. Ona görə də başımızın üstündə bu şey yandı, sizin fənəriniz?

Müq. Antoni. Hə, öz-özünə.

Virginiya. Pərdələrə çox da yaxın durmayın. Yandırılıb-ələyərsiniz.

Müq. Antoni. Qorxmayın. Bu səmavi oddur. Məni mərhumun yanına aparın.

Virginiya. Dedim axı, gözləyin. Ağalara Mane ola bilmərəm. Onlar hələ stol arxasındadırlar.

Müq. Antoni. Kimlər?

Virginiya. Aman Tanrım! Bütün ailə. İki bacıoğlu – Qustavla Axill, öz arvad-uşaqlarıyla birgə, Georq, Alberik, Alfons, Dezire, dayılar, əmiqizilər, dayıqızılar, keşiş, həkim, daha kimlər!.. Dostları, qohumları... Onu heç vaxt görməyiblər, amma indi tökülüşüb gəliblər. Hamısı varlıdır.

Müq. Antoni. Hə!

Virginiya. Siz küçəni gördünüzmü?

Müq. Antoni. Hansı küçəni?

Virginiya. Aman Allah! Bizim küçəni! Evimizin olduğu küçəni.

Müq. Antoni. Gördüm.

Virginiya. Güzəl küçədir! Sol tərəfdəki evlərin hamısı bizim xanımındır. Birinci evdən başqa, o kiçik, çörəkçinin yaşadığı evi deyirəm. Sağ tərəfdəki evlər isə Qustav ağaya məxsusdur. İyirmi iki dənədir. Gör, nə qədər pulu var!

Müq. Antoni. Doğrudan ha.

Virginiya. (Haləyə işarəylə) Bir baxın, bu şey, sizin fənəriniz sönüb ki!

Müq. Antoni. (Əlini haləyə sarı uzadır). Hə, deyəsən sönüb.

Virginiya. Deməli, o çox yanmır.

Müq. Antoni. O baxır mənim beynimdəki fikirlərə.

Virginiya. Onların nəyi yoxdur! Meşələri, fermaları, evləri... Hələ Qustav ağanın kraxmal fabriki də var. «Qustavın kraxmal» - eşitmiş olarsınız. Hə, adlı-sanlı adamlardır, zəngindilər. Dörd rantye. Özləri üçün yaşayırlar, əllərini ağdan-qaraya vurmurlar. Güzəl həyatdır. Fermerlər arasında nə qədər dostları, tanışları var. Hamısı dəfn mərasiminə gəlib. Çoxları uzaqdan gəlirlər. Onlardan biri dəfnə çatmaq üçün iki gecə yol gəlməli olub. Onu sizə göstərərəm. Qəşəng saqqallı kişidir. İndi hamısı səhər yeməyi yeyir. Hələ stol arxasındadırlar. Onları narahat etmək olmaz. Xeyli yemək hazırlanıb. İyirmi dörd nəfərlik. Bu yeməkləri öz gözlərimlə gördüm. Stola əvvəlcə istridyə verəcəklər, sonra iki cür şorba, üç cür qəlyanaltı, şirə gəzdirilmiş omar, Hubert sousunda alabalıq, - bu, bilirsinizmi nədir?

Müq. Antoni. Yox, bilmirəm.

Virginiya. Mən də bilmirəm. Nəşə dadlı şey olmalıdır, bizlik deyil. Matəmə görə şampan şərəbı verilməyəcək. Əvəzində başqa şərəblər var. Hamısını içib qurtarmasalar, sizə bir stəkan gətirərəm. Özünüz qiymət verərsiniz. Burda dayanın, gedim görüm neyləyirlər. (Ayaqlarının ucuna qalxır, pərdəni aralayır və şüşə qapıya tərəf boylanır.) Deyəsən alabalığa girişiblər, Şubert sousundakı alabalığa. İosif ananas götürür. Bu hələ iki saat çəkər. Əyləşin.

(Müq. Antoni dəri üzüklü skamyaya oturmaq istəyir)

Yox, bircə buraya oturmağın, skamyanın üzünü kirləmə bilərsiniz. Bax burda, bu kətilə əyləşin, mənə hələlik döşəməni yuyub qurtarım.

(Müq. Antoni taxta kətilə oturur.)

Virginiya (Su dolu vedrəni götürür). Ey, ey! Ayağınızı qaldırın – tökürəm! Eh, Mane olursunuz mənə! Hələ buranı yumamışam. Bax, orda oturun, bir qıraqda. Kətili götürün, divarın yanına qoyun.

(Müq. Antoni küncdə oturur).

Bax belə, belədə sizi islatmaram. Aclığınız yoxdur?

Müq. Antoni. Yox, təşəkkür edirəm. Mən tələsirəm. Ağalarınıza deyiniz ki, mən burdayam.

Virginiya. Tələsirsiniz? Nədir, işiniz çoxdur?

Müq. Antoni. Hə, hələ bir neçə möcüzə də göstərməliyəm.

Virginiya. Stol arxasında onları narahat etmək olmaz. Kofelərini içib qurtarana kimi gözləməli olacaqsınız. Qustav ağa hirsli adamdır. Heç bilmirəm sizi necə qəbul eləyəcək. Onun dilənçilərdən zəhləsi gədir. Siz isə varlı adama oxşamırsınız.

Müq. Antoni. Müqəddəslər varlı olurlar.

Virginiya. Amma onlara az sədəqə vermirlər.

Müq. Antoni. Verməyinə verirlər, ancaq göyə heç nə gəlib çatmır.

Virginiya. Ola bilməz! Yəni keşişlər hamısını özlərinə götürürlər? Mən bu barədə eşitmişdim, amma inanmağım gəlmirdi. Su da qurtardı. Deyin...

Müq. Antoni. Nə lazımdır?

Virginiya. Sizin yanınızda, sağ tərəfdə mis kran var, görürsünüzmü?

Müq. Antoni. Hə.

Virginiya. O, su kranıdır. Bu isə boş vedrədir. Onu suyla doldura bilərsinizmi?

Müq. Antoni. Əlbəttə.

Virginiya. Təkcənəmə işlərin öhdəsindən gələ bilmirəm. Yardım eləyən də yoxdur. Hamı başını itirib. Bir adam ölən kimi aləm bir-birinə dəyir. Özünüz yaxşı bilirsiniz. Xoşbəxtlikdən belə şeylər hər gün olmur. Allah sizi belə müsibətlərdən qorusun. Qonaqların yanında hər şey par-par parıldamasa ağa hirslənib özündən çıxır. Onu razı salmaq asan məsələ deyil. Hələ mis qabları da yuyub təmizləməliyəm. İndi kranı sağa çevirin. Bax belə. Vedrəni mənə verin. Ayaqlarınız üşümür? Paltonuzu bir az yuxarı qaldırın, yoxsa isladarsınız. Əklilləri isə kətilin üstünə qoyun. Bax belə, əla.

(Müq. Antoni su dolu vedrəni ona verir).

Təşəkkür edirəm. Əsl kavalersiniz. Yenə bir vedrə su verərsinizmi...

(Səslər, kənara itələnən stulların taqqıltısı eşidilir).

Eşidirsinizmi? Bu nədir belə? Gedim baxım. (Şüşə qapıya yaxınlaşır) Bir baxın, ağa yerindən dik atıldı! Ona nolub? Bəlkə sözləri çəp gəlib? Yox, o biriləri yeyirlər. İosif abbatın stəkanına çaxır tökür. Ağbalığı yeyib qurtarıblar. Deyəsən ağa buraya gəlir. Sizin haqqınızda ona deyərəm...

Müq. Antoni. Hə, hə, xahiş edirəm, bir az tələsin!

Virginiya. Vedrəni yerə qoyun. Daha mənə lazım deyil. Süpürgəni götürün. Elə yox! Əşşi, oturun görək.

(Müq. Antoni itaətlə üstündə əklillər olan kətilə oturmaq istəyir)

Ey, ey, neyləyirsiniz? Axı əklillərin üstünə oturdunuz.

Müq. Antoni. Bağışlayın, mən pis görürəm.

Virginiya. Ah, siz necə də yöndəmsiz hərəkətlər eləyirsiniz! Bir bu əklillərə baxın, gör nə gündədirlər! Qustav ağa onları görüb nə deyəcək? Şükür Allaha, siz onları yalnız bir azca əzmisiniz. Yavaş-yavaş dirçəlirlər. Onları dizinizin üstünə qoyun, sakit oturun. Yerinizdən tərpənməyin, yoxsa yenə aləmsi qatıb-qarışdırarsınız. (Onun qabağında diz çökür) Sizdən bir xahiş etmək istəyirdim...

Müq. Antoni. Xahişinizi deyın, çəkinməyin.

Virginiya. Nə qədər ki, burada başqaları yoxdur, mənə xeyir-dua verin. Ağalar gəlib mənə bayıra çıxaracaqlar və mən sizi bir daha görməyəcəyəm. Mənə öz xeyir-duanızı verin! Artıq qoca arvadım – gərəyim olar.

(Müq. Antoni qalxıb ona xeyir-dua verir. Başının ətrafındakı halə yenidən parıldamağa başlayır).

Müq. Antoni. Sənə xeyir-dua verirəm, mənə qızım, çünki sən xeyirxahsan, ruhən sadəsən, qəlbən də sadə adamsan, ehkamlara riayət eləyirsən, özünün mürəkkəb olmayan vəzifəni vicdanla yerinə yetirirsən. Allah amanında, mənə balam, get, mənə burda olduğumu ağalarına çatdır.

(Virginiya gedir. Müq. Antoni yenidən kətilə oturur. Az sonra şüşə qapı açılır. Qustavla Virginiya içəri girirlər.)

Qustav (Ciddi və hirsli görkəmdə). Nə olub? Sizə nə lazımdır? Siz kimsiniz?

Müq. Antoni. (Təvazülə ayağa qalxır). Mən müqəddəs Antoniyəm...

Qustav. Siz dəli olmusunuz!

Müq. Antoni. ...Paduanlı.

Qustav. Nədir, mənimlə zarafat eləmək fikrinə düşmüşünüz? Mənim zarafatlıq halım yoxdur. Bir az şərab içdik, vəssalam. Bura nəyə gəlmisiniz? Sizə nə lazımdır?

Müq. Antoni. Mən sizin ölmüş xalanızı diriltmək istəyirəm.

Qustav. Nə? Xalamı diriltməkmi? (Virginiyaya) O, lül-qəmbərdir. Onu niyə içəri buraxmısan? (Müq. Antoniyə.) Qulaq asın, dostum, özünüzü axmaq yerinə qoymayın, bizim o halımız deyil. Bu gün meyiti evdən çıxarmalıyıq. Sabah gələrsiniz. Hələlik sizə on su verirəm.

(Müq. Antoni yumşaq, amma qətiyyətli müqavimət göstərir). Mə nonu bu gün diriltməliyəm.

Qustav. Yaxşı. Əla. Meyit götürüldükdən sonra. Razısınız? Qapı ordadır.

Müq. Antoni. Mən yalnız onu diriltməkdən sonra gedəcəyəm.

Qustav. (Hirslənir). Yox, siz əndazəni keçirsiniz! Siz dözülməz olursunuz! Qonaqlar məni gözləyirlər, başa düşürsünüz? (Giriş qapısını açmaq istəyir) Marş! Odur qapı. Əlli olun!

Müq. Antoni. Onu diriltməmiş burdan gedən deyiləm.

Qustav. Eləmi? Baxarıq! (Şüşə qapını aralayır) İosif!

İosif (Pilləkanda görünür; əlində buğlanan yemək qabı var). Nə buyurursunuz?

Qustav (Yeməyə nəzər salır) Bu nədir?

İosif. Qarabağır ətidir.

Qustav. Yaxşı. Yeməyi Virginiyaya ver, özün isə bu avaranı çölə çıxar. Bir az tez ol!

İosif. (Qabı Virginiyaya verir). Baş üstə. (Müqəddəsin üstünə yeriyyir). İtil burdan, qoca! Tərpən görüm. İçib sərxoş olmağa nə var, gərək evin yolunu da tapa biləsən. Rədd ol, deyirəm sənə! Tələs! Nə qədər ki, sağ-salamatsan, çıx get, yoxsa xurd-xəşil olarsan. Yumruğumu görürsən? Sən hələ burdasan? Yaxşı, qoca kaftar! Virginiya, qapını aç!

Qustav. Dayan, mən açaram. (Bayıra aparan qapını açır).

İosif. Bax belə. Bəsdir. Əmin olun ki, o buradan karetda getməyəcək. (Qollarını çirmələyib, ovcunu tüpürcəkləyir). İndi görəcəksiniz. (İosif müq. Antoninin çiyinlərindən yapışaraq, onu itələyib bayıra çıxarmaq istəyir. Müq. Antoni yerə mıxlanıbmiş kimi tərpənmir. İosif təəccüblə) Bu nədir belə?

Qustav. Hə, noldu?

İosif. Baş açə bilmirəm. Elə bil yerində bitib. Tərpətmək mümkün deyil.

Qustav. Mən sənə kömək edərəm.

(Qustavla İosif birlikdə Müq. Antoninin çölə çıxarmaq istəyirlər, ancaq o, yerindən tərpənmir.)

(Astdan) Qulaq as, ehtiyatlı ol! Təhlükəli işə oxşayır. O pəhləvandır. Onu yaxşıqla çıxarmaq lazımdır. Dostum, özünüz başa düşün, belə bir gündə... Bu gün biz mənim xalamı dəfn edirik, hörmətli-izzətli bir qadını...

Müq. Antoni. Mən onu diriltmək üçün gəlmişəm.

Qustav. İndi zamanı deyil, başa düşürsünüzmü? Qarabağır soyuyur, qonaqlar gözləyir, biz isə zarafat eləyəsi halda deyilik.

(Əlində salfet tutmuş Axill pilləkanda görünür.)

Axill. O kimdir elə? Qustav, nə olub? Biz qarabağır gözləyirik.

Qustav. Bu dəli buranı tərək etmək istəmir.

Axill. Sərxoşdur deyəsən...

Qustav. Şübhəsiz.

Axill. Rədd eləyin getsin. Ehsan yeməyini bu avaraya görə pozmayacağıq ki!

Qustav. O getmir.

Axill. Necə yəni getmir? Baxarıq, görək necə getmir!

Qustav. İstəyirsən, özün cəhd elə.

Axill. Əlimi bu dilənçiyə bulamaq istəmirəm! İosiflə arabaçı kifayətdir.

Qustav. Biz artıq cəhd elədik. Güc işlətməyin xeyri yoxdur. Cəncələ düşə bilərik, rüsvayçılıq olar.

(Qonaqlar kandarda görünürlər. Əksəriyyətinin ovurdları yeməklə doludur, qoltuqlarının altından və boyunlarından salfetlər sallanır.)

Birinci qonaq. Burda nə baş verir?

İkinci qonaq. Qustav nə olub?

Üçüncü qonaq. Bu dilənçinin burda nə işi var?

Dördüncü qonaq. Bu hardan gəlib çıxıb?

Qustav. Çıxıb getmək istəmir. Bu sərsəm Virginiya məni lap boğaza yığıb. Gündə bir hoqqa çıxarır; dilənçi görən kimi başını itirir. Deməzsənmi, onlara yazığı gəlir. Bu divanəni də o içəri buraxıb. Nəyin bahasını olursa-olsun xalamı görmək və onu diriltmək istəyir.

Birinci qonaq. Polisə xəbər verin! İki polis çağırın!

Qustav. Yox, yox, polissiz ötüşərik! Polislərin evimə doluşmasını istəmirəm. Yalvarıram, bu günün xatirinə dava-qalmaqsız ötüşək!

Axill. Qustav!

Qustav. Nədir?

Axill. Fikir vermişənmi: odur orada, sol tərəfdə plitələr çat verib?

Qustav. Hə, görmüşəm. Boş şeydir! Plitələri mozaikalı döşəməylə əvəzləmək lazım gələcək.

Axill. Hə, belədə daha nəfis olar.

Qustav. Başlıcası, yeni dəbə uyğun olacaq. Bu ağ pərdəli qapı üçün isə üzərində ov, sənaye, tərəqqi, gül-çiçək, təbiət təsvirləri olan rəngli şüşələr sifariş verəcəyəm...

Axill. Sən haqlısan, belədə çox gözəl olar.

Qustav. Kabinet orada olacaq. (Sağ tərəfdəki otağı göstərir.) Onunla üzbəüz otaqda isə xidmətçilər yerləşəcəklər.

Axill. Buraya haçan köçürsən?

Qustav. Dəfndən bir neçə gün sonra. Dəfnin ertəsi günü köçmək yaxşı düşməz.

Axill. Hə, amma hər halda bu sübyekti buradan sürüşdürmək lazımdır.

Qustav. O özünü öz evindəki kimi hiss eləyir.

Axill. (Müq. Antoniyə). Bəlkə sizə kreslo təklif eləyək?

Müq. Antoni. (Sadəlövhcəsinə) Təşəkkür edirəm. Yorulmamışam.

Axill. Bu işi mənə həvalə eləyin. Mən onun öhdəsindən gələrəm. (Müqəddəsə yaxınlaşaraq, dostyana) Dostum, deyin görək, axı siz kimsiniz?

Müq. Antoni. Mən müqəddəs Antoniyəm.

Axill. Hə, hə, siz tamamilə haqlısınız. (Ətrafdakılara) O öz dediyini deyir, amma ziyansız adama oxşayır. (Gözü müqəddəs Antoninin başına toplaşaraq, ona istehza və inamsızlıqla baxan qonaqların arasındakı abbata sataşır) Bu da abbat! O sizi tanıyıb və indi sizə öz hörmətini bildirmək istəyir. Yaxın gəlin, hörmətli ata. Axı müqəddəslər sizin

sahəyə aiddirlər. Mən kənd təsərrüfatı alətləri, kotan və sairə şeylər üzrə mütəxəssisəm. Odur ki, göylərin elçisi, ətə-sümüyə bürünmüş müqəddəs Antoninin özü sizinlə danışmaq istəyir. (Yavaşcadan abbata) Onu yavaş-yavaş qapıya tərəf itələyək, ordan da kandara çıxaraq, vəssalam, şüttamam!

Abbat. (Riyakar mehribanlıqla) Müqəddəs Antoni! İtaətkar qulunuz sizi burada, öz mübarək gəlişinizlə xoşbəxtliyə qovuşdurduğunuz yer üzündə salamlayır. Müqəddəs şəxsiniz nə istəyir?

Müq. Antoni. Dünyasının dəyişmiş Qortenziyanı diriltmək.

Abbat. O doğrudan da dünyasını dəyişib. Biçarə qadın! Ancaq müqəddəslərimizin ən böyüyü üçün möcüzə yaratmaq çətin olmaz. Arxamca gəlin, müqəddəs zat. Bizim istəkli mərhum sizə xüsusi iltifat bəsləyirdi. (Çıxışa doğru yönələrək, müq. Antoniyə qapını göstərir.) Bax bura.

(Müq. Antoni sağ tərəfdəki qapını göstərir). Yox, o oradadır.

Abbat. Bağışlayın, müqəddəs zat, icazə verin sizinlə razılaşmayım. Mərasimə toplaşanlar çox olduğundan onun cəsədi qarşıdakı evə aparılıb. O ev də, bu ev kimi bizim sevimli mərhumumuza məxsusdur.

Müq. Antoni. (Sağ tərəfdəki qapını göstərir). O ordadır.

Abbat. (Daha mülayim səslə) Müqəddəs zat, bunun əksini görmək üçün buyurun, bircə dəqiqəliyə mənimlə bayıra çıxın – siz orada yanan şamları və matəm üzlükləri görəcəksiniz.

Müq. Antoni. (Əvvəlki kimi qətiyyətlə sağdakı qapını göstərir). Mən ora gedirəm.

Birinci qonaq. Onu aldatmaq mümkün deyil.

Qustav. Axı, bun ə vaxtacan davam eləyəcək!

Birinci qonaq. Qapını açın. Hamımız birlikdə onuç ölə atarıq!

Qustav. Yox, yox! Zorakılıq olmasın! O hirslənə bilər. Onunla zarafat eləməyin. Ayı kimi güclüdür. Ona toxunmayın! İosiflə mən zəif məxluqlar deyilik, amma onu yerindən tərpədə bilmədik. Təəccüb qalmalıdır! Elə bil yerə mıxlanıb.

Axill. Meyitin orda olduğunu ona kim deyib?

Qustav. Kim deyəcədi? Əlbəttə Virginiya! Hər şeyi açıb danışır.

Virginiya. Kim, mən? Yox, ağa, mənə məruz tutun. Mən öz işimlə məşğul idim. Yalnız «hə», «yox» deyər cavab verirdim. Düzdürmü, müqəddəs Antoni?

(Müq. Antoni susur)

Sizdən soruşulur, cavab verin.

Müq. Antoni. (Həmin itaətkarlıqla) O mənə heç nə deməyib.

Virginiya. Görürsünüzmü? O müqəddəsdir. O hər şeyi qabaqcadan bilirdi. O hər şeyi bilir, sizi əmin edirəm!

Axill. (Müqəddəsə yaxınlaşaraq, əlini dostyana onun çiyinə vurur). Nə isə, əzizim, yetər! İtil burdan! Cəhənnəm ol!

Qonaqlar. Gedəcək!... – Getməyəcək!...

Axill. Başıma bir fikir gəlib.

Qustav. Nə fikir?

Axill. Həkim hanı?

Birinci qonaq. Hələ də stol arxasındadır. Alabalıq yeyir.

Qustav. Onu buraya çağırın.

(Bir neçə qonaq həkimin ardınca yollanır.)

Sən haqlısan, bu dəlidir. Bu onun sahəsinə aid məsələdir.

Həkim (Ovurdları yeməklə doludur, boynundan salfet sallanır). Nə baş verib? Dəli? Xəstə? Sərxoş? (Müqəddəsi görür). Adi dilənçidir. Burada mən heç nə eləyə bilmərəm. Sizə nə olub, dostum? Nə istəyirsiniz?

Müq. Antoni. Mənə mərhum Qortenziyanı diriltmək lazımdır.

Həkim. Aha, başa düşdüm! Belə görünür ki, siz həkim deyilsiniz. Xahiş edirəm, əlinizi mənə verin. (Onun nəbzini yoxlayır). Bir yeriniz ağrıyıb-eləmir ki?

Müq. Antoni. Yox.

Həkim. (Onun başına və alnına toxunur). Bəs burda? Mən basanda ağrımır?

Müq. Antoni. Yox.

Həkim. Əla. Başgicəllənməsindən əziyyət çəkmirsiniz?

Müq. Antoni. Yox.

Həkim. Ötən illəri xatırlayın. Ürəkkeçməyiniz-filan olmayıb? Bəs cavanlıq səhvlərilə bağlı nə deyə bilərsiniz? Nəyə işarə vurduğumu başa düşürsünüz? Qəbəlikdən əziyyət çəkmirsiniz? Bəs diliniz? Dilinizi göstərin. Əla. İndi isə nəfəs alın. Dərindən, daha dərindən. Çox gözəl. Dostum, axı sizə nə lazımdır?

Müq. Antoni. Mən o otağa keçmək istəyirəm.

Həkim. Nə üçün?

Müq. Antoni. Mərhum Qortenziyanı diriltmək üçün.

Həkim. O orada deyil.

Müq. Antoni. Ordadır. Mə nonu görürəm.

Qustav. Nə inadkar adamdır!

Axill. İynəylə onun dərisinin altına dərman yeritməyə nə deyirsiniz?

Həkim. Nə üçün?

Axill. Yuxuya vermək üçün. Sonra onu bayıra çıxarardıq.

Həkim. Yox, yox, heç vaxt! Bu çox təhlükəlidir.

Axill. Onunçün təhlükəlidir, bizə nə! Bütün dəlilərin, səfillərin, əyyaşların dərini çəkmək bizə qalmayıb.

Həkim. Mənim fikrimi bilmək istəyirsiniz?

Qustav. Əlbəttə ki!

Həkim. Biz tamamilə ziyansız, ancaq ona qarşı gedilərsə, təhlükəli ola biləcək bir dəliyə rast gəlmişik. Xəstələrin bu tipii mənə yaxşı tanışdır. Birincisi, burada hamısı özümüzünkülərdir, ikincisi isə, mahiyyət etibarilə, onun istəyində bizim əziz mərhumun xatirəsini təhqir edəcək heç nə yoxdur. Buna görə də, hesab edirəm ki, qalmağaldan uzaq olmaq üçün biz xəstənin acizənə xahişini nəzərə alıb, onu bir dəqiqəliyə otağa buraxa bilərdik...

Qustav. Dünya dağılsa da olmaz! Harda görünüb ki, hər yoldan ötən həyatda heç vaxt görmədiyi mərhumu diriltmək bəhanəsilə nəcib bir evə soxulsun?

Həkim. Özünüz bilirsiniz. Öz işinizdir. Ya qaçılmaz qalmağal, rüsvayçılıq, ya da heç bir əhəmiyyəti olmayan kiçik bir güzəşt.

Axill. Həkim düz buyurur.

Həkim. Qorxulu bir şey yoxdur. Sizi əmin edirəm. Özü də biz onunla birgə olacağıq.

Qustav. Yaxşı, ancaq tez olun. Başlıcası isə, bu axmaq əhvalat barədə heç kəsə danışmayasınız!

Axill. Xalamızın daş-qaşları kaminin üstündədir.

Qustav. Bilirəm, bilirəm. Onlara özüm göz olacağam. Doğrusunu deyim ki, ondan heç gözüm su içmir. (Müq. Antoniyə) Yaxşı, buyurun otağa. Ancaq tez olun. Biz hələ səhər yeməyini yeyib qurtarmamışıq.

(Hamı sağ tərəfdəki otağa gedir. Müqəddəs Antoni onların arxasınca yollanır və birdən onun başının ətrafında parlaq halə yaranır).

Pərdə düşür.

İkinci əhvalat.

Böyük otaq. Arxa planda geniş çarpayıda, bər-bəzəkli talvarın altında mərhum Qortenziyanın cəsədi uzadılıb. İki yanan şam, şümşad budaqları və s. Sol tərəfdə qapı var. Sağda bağa açılan şüşə qapı. Birinci əhvalatın bütün iştirakçıları sol qapıdan içəri girirlər, onların ardınca müqəddəs Antoni gəlir.

Qustav (Ona çarpayını göstərir). Bizim əziz mərhu burada yatır. Gördüyünüz kimi o doğrudan da ölüb. Hə, razı qaldınız mı? İndi isə bizi rahat buraxın. Onsuz da sizin vizitiniz çox uzandı. Bu cənabı bağın içiylə ötürün getsin.

Müq. Antoni. İcazə verin. (Otağın ortasına gəlib, üzünü mərhuma tutur. Ucadan, sakit səslə.) Qalx!

Qustav. Yox, bu lap ağ oldu! Biz icazə verə bilmərik ki, bu naməlum adam qəlbimizdəki ən dəruni hissləri təhqir eləsin. Sizdən sonuncu dəfə xahiş edirəm...

Müq. Antoni. Bəsdir, sakit olun. (Çarpayıya yaxınlaşır; daha hökmlü səslə) Qalx!

Qustav. (Səbri tükənir). Yetər! Özünü yazığınız gəlsin! Xahiş edirəm! Bax, qapı ordadır.

Müq. Antoni. Dayanın. Ölüm öz işini görüb. (Daha da güclü və hökmlü səslə). Həyata dön və qalx!

(Hamının təəccübünə rəğmən ölü zəif hərəkətlər eləməyə başlayır, göz qapaqları aralanır, xaç şəklində çarpazlaşdırılmış qollarını yana açır, qalxıb yerinin içində oturur, ləçəyini qaydaya salır və fərəhsiz, narazı baxışlarla otağa göz gəzdirir). Sonra heç nə olmayıbmiş

kimi dırnağıyla gecə köynəyinin üzərindəki stearini təmizləyir. Ağır sükut çökür. Birdən Virjiniya səssiz-səmirsiz dayanmış dəstədən ayrılaraq çarpayının yanına qaçır və dirilmiş qadını qucaqlayır.)

Virjiniya. Xanım! Dirildi!...Baxın, stearini təmizləyir!...Gözlüyünü axtarır...Budur, burdadır, budur!.. Müqəddəs

Antoni! Müqəddəs Antoni! Möcüzə!.. Möcüzə!.. Diz çökün!.. Diz çökün!..

Qustav. Bəsdir!

Axill. Şübhə yoxdur, o dirilib.

Qonaq. İstənilən halda bu mümkün deyil. O ona neylədi?

Qustav. Buna əhəmiyyət vermək lazım deyil. Bir dəqiqə sonra o yenidən tir-tap uzanacaq.

Axill. Əmin olun ki, yox. Fikir verin, görün o bizə necə baxır.

Qustav. Yenə də inanmıram. Biz hansı dünyada yaşayırıq. Məgər artıq təbiət qanunları işləmir? Nə deyirsiniz, doktor?

Həkim. Nə deyim?.. (Qətiyyətsiz) Nə deyim?... Mən nə deməliyəm ki? Bu mənim işim deyil... Mənim sahəm deyil. Bu ağlasığmazdır, eyni zamanda çox sadə məsələdir. Əgər o diridirsə, deməli ölməyibmiş. Burada təəccüb qalmalı bir iş yoxdur, möcüzə-filan barədə də hay-küy salmaq lazım deyil.

Qustav. Axı özünüz dediniz ki...

Həkim. «Dediniz», «dediniz»... Nəzərinizə çatdırım ki, mən heç nəyi qəti olaraq təsdiqləməmişəm, heç ölüm faktını da qeydə almamışam. Hətta məndə bəzi şübhələr də yaranmışdı, ancaq sizdə yalançı ümidlər yaratmamaq üçün bu şübhələri sizinlə bölüşmədim... Bir də ki, bütün bunlar heç nəyi sübuta yetirmir və mənə onun çox yaşayacağına ümid eləməyə dəyməz...

Axill. Amma axı kim bu həqiqəti dana bilər...

Virginiya. Hə, hə, artıq buna inanmamaq mümkün deyil. Burada heç bir şübhə ola bilməz. Deyirdim axı, o müqəddəsdir, böyük müqəddəsdir. Görün, o necə canlıdır. Təzə-təzədir, qızılgül kimi.

Qustav (Çarpayıya yaxınlaşıb diriləni öpür). Xala, əziz xala, bu sənsənmi?

Axill (O da çarpayıya yaxınlaşır). Məni necə, tanıdınmı, xalacan? Mən – Axilləm, sənın bacıoğlun Axill.

Qoca arvad. Bəs məni, xalacan? Mən sənın qardaşın qızı Leontinayam.

Gənc qız. Bəs məni, xalacan? Mən sənın balaca Valentinanam, sən bütün gümüşlərini mənə bağışlamısan.

Qustav. Bir baxın, gülümsünür.

Axill. Yox, elə bil nədənsə narazıdır.

Qustav. Hamımızı tanıyıb.

Axill. (Xalanın ağzını açıb nəsə demək istədiyini görərək). Sakit!.. O danışmaq istəyir.

Virginiya. İlahi!.. O, Tanrını görüb... O bizə cənnət zövqü-səfası barədə danışacaq...
Diz çökün!.. Diz çökün!..

Axill. Qulaq asın, qulaq asın!

Qortenziya (Hirsli-hirsli və ikrahla Muq. Antoniyə baxır; acıqlı, kəskin səslə). Bu nə tipdir belə? Bu dilənçini mənim otağıma kim buraxıb? Gör xalçaları nə günə qoyub...
İtil, rədd ol! Virginiya, sənə nə deyilməmişdi? Dilənçiləri...

Müq. Antoni. (Əlini amiranə bir tərzdə irəli uzadır). Sus!

(Qortenziyanın sözü ağzında qalır və heç bir söz söyləməyə iqtidarı olmur, beləcə ağzıaçıq oturur).

Qustav (Müq. Antoniyə). Onun günahından keçin! O sizə nə qədər borclu olduğunu bilmir. Biz isə bilirik! Burada əlavə sözə ehtiyac yoxdur. Sizin elədiyinizi hər kəs eləyə bilməz. Bəlkə də bu təsadüfdür əə ya buna bənzər bir şey... Bilmirəm, bilmirəm... Hər halda, sizin əlinizi sıxa bildiyimə görə xoşbəxtəm və bundan qürur duyuram...

Müq. Antoni. Mən getməliyəm. İşim-gücüm var.

Qustav. Yox, yox, lənət şeytana! Belə olmaz. Sizi boş əllə yola sala bilmərik. Bilmirəm xalam sizə nə verəcək, - bu onun işidir, ancaq mən xalam oğluyla danışib, hətta bu sırf təsadüf və ya hər hansı başqa bir şey olmuş olsa belə, çək-çevirə salmadan sizə istədiyiniz şeyi verərik. Düzdürmü, Axill?

Axill. Əlbəttə. Siz məyus olmazsınız, əksinə...

Qustav. Biz elə də zəngin adamlar deyilik, uşaqlarımız var, mirasla bağlı ümidlərimiz puç oldu, ancaq xidmətinizə görə sizin borcunuzdan çıxmalıyıq – ailə şərəfi bunu diqtə edir. Qoy sonra deməsinlər ki, naməlum, yad adam – fərqi yoxdur, varlı və ya kasıb – bunlara kömək elədi və əvəzində heç nə vermədilər. Təbii, bu bizim imkanlarımız daxilində olmalıdır, imkanlarımız isə, dediyim kimi, məhduddur. Ancaq imkan daxilində siz razı salınacaqsınız. O., bilirəm, elə şeylər var ki, onların əvəzini ödəmək mümkün deyil! Bu barədə danışmaq artıqdır... Bilirəm, bilirəm, sözümü kəsməyin... Amma hər

halda nəşə vermək lazımdır... Bir məbləğ deyın... Sizcə biz sizə nə qədər borcluyuq? Yəqin bizdən qızıl küməsi istəməzsınız... Onsuz da yoxumuzdur... Ancaq istənilən ağılabatan tələbiniz yerinə yetiriləcək.

Axill. Kuzenim haqlıdır. Hələ ki, sövdələşməmişik, buraya imza atmağınızı təklif edirəm. Bu, boynunuza heç bir məsuliyyət qoymur, amma sizin ən vacib ehtiyaclarınızın təmin olunmasına imkan yaradır.

Müq. Antoni. Mən artıq getməliyəm. İşlərim var.

Qustav. «İşlər», «işlər»... Sizin nə işiniz ola bilər axı?! Yox, belə olmaz... Bu ədəbsizlik kimi çıxır! İnsanlar bizim əziz ölümümüzü həyata qaytardığınızı və buradan əliboş getdiyinizi bilsələr, bizə nə deyirlər? Əgər pul istəmirsinizsə – mən sizin vasvasılığınızı başa düşürəm və qiymətləndirirəm – onda, bəlkə, bizim xətrimizə nəşə bir hədiyyə götürəsiniz?.. Elə bir şey deyil, narahat olmayın!.. Bu, portsiqar, qalstuk sancağı və ya penkadan düzəldilmiş tənəkə çubuğu da ola bilər... Biz onun üstündə oyma yazıyla sizin adınızı, adresinizi, doğum gününüzü də qeyd edərdik...

Müq. Antoni. Təşəkkür edirəm... Ancaq götürə bilmərəm...

Qustav. Qəti imtina edirsiniz?

Müq. Antoni. Qəti.

Axill (portsiqarını çıxarır). Heç olmasa, lütfkarlıq göstərin – gəlin, bir siqar çəkək! Ümid edirəm ki, bundan imtina etməzsınız...

Müq. Antoni. Təşəkkür edirəm. Mən çəkmirəm.

Qustav. İşə düşdük də!.. Bir sözlə, sizə nə lazımdır? Sizin hər hansı bir arzu-istəyiniz varmı? Utanıb-çəkinmədən deyın... Siz bizə səadət bəxş etdiniz, burada hamı sizin qulluğunuzda durmağa hazırdır... Hamı sizin qulluğunuzdadır... Başqa nə deyə

bilərəm?.. Amma ağlabatan bir şey olsun... Ancaq elə-belə çıxıb getmək – bizi təhqir etmək demək olardı.

Axill. Dayan! Ağılıma bir fikir gəldi, özü də, deyəsən, pis fikir deyil... madam ki, o heç nə götürmək istəmir, - mən də sənə kimi bu tədbirliliyi başa düşür və təqdir edirəm, çünki həyatı bazar qiymətləri ilə dəyərləndirmək olmaz, - beləliklə, bu təmənnəsizlik onu bizim səviyyəmizə qaldırır; elə isə, niyə də onu şərəfləndirməyək və onu onun ucbatından yarımçıq qalmış səhər yeməyinə dəvət etməyək?.. Bu təkliflə hamı razıdır?

Razılıq sədaları eşidilir.

Qustav. Hə, yaxşısı budur. Beləcə, hər şeyi yoluna qoyarıq. Əla fikirləşmişən. (Müq. Antoniyə) Narazılığınız yoxdur ki? Biz sıxlaşıb, sizə yer eləyərik. Eşidirsiniz? Fəxri yer! Əlbəttə, təəssüf ki, qarabağır artıq soyuyub, amma acsınızsa, elə belə də yeyərsiniz. Gedək, gedək! Əlavə söz-söhbətə ehtiyac yoxdur! Gördüyünüz kimi biz səmimi və qürurlu adamlarıq.

Müq. Antoni. Yox, məni məzur tutun... Bağışlayın... Çox təəssüf edirəm, amma mümkün deyil... Məni gözləyirlər.

Qustav. Siz bizimlə səhər yeməyi də yeməyəcəksiniz? Sizi kim gözləyir axı?

Müq. Antoni. Bir mərhum da var...

Qustav. Mərhum! Daha bir mərhum! Sizin mərhum qaçmır. Düşünürəm ki, bizimlə daha maraqlı vaxt keçirəcəksiniz. Hər halda ölüləri bizdən üstün tutmursunuz...

Axill. Dayanın, işin məğzini anladım. Bəlkə, siz mətbəxdə yemək istəyirsiniz? Ora daha rahatdır, elə deyilmi?

Qustav. Kofeni də bizimlə içər.

Axill. Ha-ha!.. İmtina etmir... Belə ona daha xoşdur... Başa düşürəm... Virginiya, sən artıq xanıma lazım deyilsən. Bu cənabı öz sağlığına apar və ona əməllicə qonaqlıq ver. Qoy bütün yeməklərdən dadsın... Ha-ha! Əminəm ki, Virginiya ilə birgə darıxmayacaqsınız. (Müqəddəsə yaxınlaşaraq, himayətkarcasına onun qarnını əlləşdirir.) Hə, düz başa düşmüşəm, qoca pozgun? Qoca kələkbaz, ha-ha, qoca cüvəllağı, ay səni!..

Virginiya (həyəcanla). Ağa...

Qustav. Nə olub?

Virginiya. Səbəbini bilmirəm, amma xanım daha danışa bilmir...

Qustav. Necə yəni danışa bilmir?..

Virginiya. Özünüz baxın, ağa. O, ağzını açır, dodaqlarını tərpedir, əllərini yellədir, amma səs çıxara bilmir.

Qustav. Xalacan, sənə nə oldu? Nəsə demək istəyirsən?

Qortenziya başını tərpedir.

Amma deyə bilmirsən, eləmi? Cəhd elə, səy göstər! Sən yorulmusan. Bir azdan keçib gedər.

Qortenziya əl hərəkətlərilə danışa bilmədiyinə işarə edir.

Nə olu sənə? Nəsə istəyirsən? (Müq. Antoniyə.). bun ə deməkdir?

Müq. Antoni. O daha danışa bilməyəcək.

Qustav. Danışa bilməyəcək? Axı o bayaq danışdı. Özünüz eşitdiniz. Hətta sizi söydü də.

Müq. Antoni. Bu mənim xətam idi. Artıq onun dili həmişəlik tutuldu.

Qustav. Siz onun nitqini qaytara bilməzsiniz?

Müq. Antoni. Yox.

Qustav. Bəs onun səsi nə vaxt qayıdacaq?

Müq. Antoni. Heç vaxt.

Qustav. Necə yəni? O ömrü boyu lal qalacaq?

Müq. Antoni. Hə.

Qustav. Niyə axı?

Müq. Antoni. O bəzi sirlərdən agah olub, onları heç kəsə deyə bilməməsi üçün.

Qustav. Sirlər? Hansı sirlər?

Müq. Antoni. Ölülər dünyasının sirləri.

Qustav. Ölülər dünyasının? Bu nə deməkdir? Siz bizi nə hesab edirsiniz? Yox, lənət şeytana, bu lap ağ oldu. O danışdı – hamımız bunu eşitdik, biz şahidik. Siz onun səsini aldınız, mən sizin nə niyyət güddüyünüzü anlamağa başlayıram. Dərhal onun səsini qaytarın, yoxsa...

Axill. Əgər onu bu vəziyyətdə saxlayacaqdınızsa, həyata qaytarmağın nə mənası vardı?

Qustav. Əgər siz onu sizin israrlı və mənasız müdaxilənizdən əvvəl olduğu kimi qaytara bilməyəcəkdinizsə, daha niyə dirildirdiniz?

Axill. Bu, alçaqlıqdır.

Qustav. Bu bizim etibarımızdan sui-istifadə etməkdir.

Axill. Bəli, bəli. Etibarımızdan sui-istifadə etməkdir. Bu adamda hiddət doğurur!

Qustav. Belə çıxır ki, siz bizi şantaj edirsiniz?

Axill. Axmaq tapmısınız?

Qustav. Sizi bura kim çağırır? Nə qədər ağır olsa da, deməliyəm ki, onu ölü görmək bu vəziyyətdə görməkdən yaxşıdır. Kim sizə icazə verib ki, guya möcüzə yaratmaq üçün dinc adamların evinə soxulub, onlara dəod-bəla gətirəsiniz? Biz bunu belə qomayacağıq.

Həkim. Yaxşı, sakit olun! Şübhəsiz, bu adam yaxşı hərəkət etməyib, onun ağı çatmır (Müqəddəsə yaxınlaşır.) Dostum, gözlərinizi göstərin görüm. Elədir ki var, belə də bilirdim. Siz ölünü diriltiyinə görə ona təntənəli surətdə razılıq edərkən, mən müdaxilə etmək istəmədim. Əslində bu mənim işim deyil, ancaq mən işin nə yerdə olduğunu əvvəlcədən bilirdim, indi isə özünüz də görürsünüz ki, mən haqlıymışam: xanım ölməyibmiş. Burada qeyri-adi və sirli heç nə yoxdur. Sadəcə olaraq bu adam qeyri-adi enerjiyə malikdir və ondan sui-istifadə edir. Görünür hansısa niyyəti var. İstənilən halda bu yolverilməzdir. O, sadəcə olaraq, vaxtında gəlib-çıxdı, əgər o gəlməsəydi, yəqin ki,

bizim hər birimiz belə bir «möcüzə» yarada bilərdik. Mən «möcüzə» deyirəm, çünki hər halda burada möcüzəvi element yox deyil.

Qustav. İndi biz neyləyək?

Həkim. Madam ki o, cəmiyyət üçün təhlükəlidir, onu təcrid etmək, gözdən uzaqlaşdırmaq lazımdır.

Qustav. Düz deyirsiniz! Ümumiyyətlə, bu məsələni qurtarmaq lazımdır, boğaza yığıldıq artıq! İosif!

İosif. Buyurun.

Qustav. Qaç polis şöbəindən iki polis çağır. Qoy özlərlə qandal da götürsünlər. Söhbət, gördüyümüz kimi, cəmiyyət üçün təhlükəli, hər cürə pislilik etməyə qadir olan subyektdən gedir.

İosif. Gedirəm ağa (qaçaraq gedir).

Müq. Antoni. İcazə verin, mən gedim.

Qustav. Özünü axmaq yerinə qoymayın, qoca. Bir az səbr edin, buradan gedəcəksiniz. Sizi gözəl, nəcib adamlar müşayət edəcək. Bir az gözləyin.

Axill. Hə, dostum, orada darıxmayacaqsınız. Öz fokuslarınızı və istedadınızı sizin üçün daha xoş və daha uyğun yerdə – polis şöbəində nümayiş etdirmək imkanınız olacaq. Siz tütünə təmizlənmə haqqında eşitmişiniz?

Müq. Antoni. Tənbəki ilə? Təşəkkür edirəm, mən tütün çəkmirəm.

Axill. Orda sizi öyrədərlər. Sizə bir məsləhətim də var. Fəxri qarovul sizi aparmağa gələndə, onlarla Misir fironları haqqında danışın. Onlar belə şeylərlə çox maraqlanırlar, siz onaları məmnun edəcəksiniz. Hə, budur onlar.

İosif, serjant və polis nəfəri gəlirlər.

Serjant (Müq. Antonini göstərir). Bunu həbs etmək lazımdır?

Qustav. Onu, onu.

Serjant (əlini Müq. Antoninin çiyninə qoyur). Pasportunuzu verin!

Müq. Antoni. Pasport nədir?

Serjant. Paportun yoxdur? Elə də bilirdim. Adınız, vəzifəniz!

Müq. Antoni. Müqəddəs Antoni.

Serjant. Necə yəni «müqəddəs»? Mənə it ayaması söyləməyin. Soyadınız nədir?

Müq. Antoni. Mənim soyadım yoxdur.

Serjant. Heç nəyi gizlətməyin. Xalatı hardan oğurlamısınız?

Müq. Antoni. Mən heç nə oğurlamamışam. Bu özümünküdür.

Serjant. Belə çıxır ki, mən yalan danışırım? Elədir? Çəkinməyin, təkrar edin.

Müq. Antoni. Bilmirəm... mənəcə... Deyəsən, siz səhv edirsiniz.

Serjant. Sizin dikbaşılığınızı yadda saxlayırıq. Haralısınız?

Müq. Antoni. Paduyalı.

Serjant. Paduya? Bu haradır? Hansı departamentdə yerləşir?

Qustav. Bu, italiyadadır.

Serjant. Bilirəm, istəyirəm ki, onun özü desin. Deməli, siz italyansınız? Aha... elə də bilirdim. Buraya haradan gəlmisiniz?

Müq. Antoni. Cənnətdən.

Serjant. Hansı cənnətdən? Bu nə cəfəng söhbətdir? Daimi yaşayış yeriniz haradır?

Müq. Antoni. Mömin insanların ruhunun getdiyi yer.

Serjant. Belə, belə, aydındır. Hiylə işlədirsən. Məni axmaq yerinə qoyursan. Əvvəlcə dikbaşlıq edirsən, sonra da hiylə işlədirsən. Aydın məsələdir. Gəlin, söhbəti uzatmayaq. Hə, bu neyləyib? Nəsə oğurlayıb?

Qustav. Onun nəsə oğurlayıb-oğurlamadığı barədə heç nə deyə bilmərəm. Bunu yoxlamağa vaxtım olmayıb, mən isə əsassız ittihamların düşməniyəm. Ədalət hər şeydən üstündür. Ancaq onun gördüyü iş oğurluqdan da betərdir.

Serjant. Elə də bilirdim.

Qustav. Bizim başımıza gələn bədbəxtlikdən hamınız xəbərdarsınız. Biz əziz mərhumumuzun yas məclisində oturarkən, bu subyekt hansısa bəhanəylə bizim evə soxulub. Onun niyyətini anlamaq çətin deyil. O bizim sadələvh xadimənin etibarından istifadə edərək, mərhumun olduğu otağa girməyə müvəffəq olub. Yəqin ki, evdəki nizamsızlıqdan və yasdən istifadə edərək, bulanıq suda balıq, özü də böyük bir balıq tutmaq istəyib. Ola bilsin, kimdənsə öyrənib ki, mərhumun bütün daş-qaşı kaminin üstündədir. Onun bəxti gətirməyib – xalamız, sən demə, ölməyibmiş. O, bu şübhəli şəxsi görəndən dik atılaraq, onu otaqdan qovmağa başlayıb. Uğursuzluğa düçar olan bu adam hirsindən – bilmirəm necə, hansı yolla, bunu həkim daha yaxşı bilər – xanımın nitqini əlindən aldı və bütün xahiş-minnətlərə baxmayaraq, geri qaytarmır. Yəqin ki, şantaj etmək istəyir. Qalan şeylər barədə həkimdən soruşun.

Həkim. Mən lazımı izahatı cənab pristavın iştirakı ilə verəcəyəm. Lazım gəlsə, yazılı hesabat da təqdim edə bilərəm.

Axill. Burada heç bir səhv ola bilməz. O ya cinayətkardır, ya da dəli. Bəlkə də, həm dəli, həm də cinayətkardır. İstənilən halda, o cəmiyyət üçün təhlükəli subyektdir, onu həbsxanaya atmaq lazımdır.

Serjant. Aydındır, biz onu zərərsizləşdirərik. Rayuto!

Polis nəfəri. Eşidirəm.

Serjant. Qandalı bura ver.

Qustav. Cənablar, sizi narahat etdik. Xahiş edirəm, yola çıxmadan əvvəl adama bir stəkan şərab içəsiniz!

Serjant. Olar. Rabyuto, imtina etmək yaxşı olmazdı. Onsuz da məhbusumuz çox darıxdırıcı adamdır.

Qustav. İosif! butulkanı və stəkanları gətir!

İosif gedir.

Xalamızın sağalmasının şərəfinə!

Serjant. Belə havada bir sətəkan şərab içmək pis olmazdı.

Qustav. Hələ də yağış yağır?

Serjant. Əsil leysandır. Mən yolu keçənə kimi plaşım tamamilə islandı.

Polis nəfəri. Gah yağış yağır, gah qar – havanı başa düşmək olmur.

İosif əlində sini gəlir və hamıya şərab paylayır.

Serjant. Sizin sağlığınıza, dürüst insanlar!

Qustav (qədəhini toqquşdurur). Sizin sağlığınıza, cənab serjant!

Hamı polislərlə qədəh toqquşdurur.

Bir qədəh daha!

Serjant. İmtina etmərəm. (dilini nırçıldadır) əla şərabdır!

Müq. Antoni. Mən içmək istəmirəm. Mənə bir stəkan su verin.

Serjant (ikrahla). «Bir stəkan su»! siz küçədə baş verənləri görmürsünüz? Orada ürəyiniz istəyən qədər su var. Bayıra çıxanda görəcəksiniz. Su özü ağızınıza dolacaq... Yaxşı, bəsdir vaxt itirdik! Rabyuto, qandalı ver! Sizsə, qolunuzu uzadın.

Müq. Antoni. Buna ehtiyac yoxdur.

Serjant. Necə? Müqavimət göstərirsiniz? Bir bu çatmırdı! Hamınız bir bezin qırağısınız.

Qapının zəngi səslənir.

Qustav. Zəng vurulur!

İosif qapını açmağı gedir.

Saat neçədir? Bəlkə ölünü aparmağa gəliblər?

Axill. Yox. Hələ saat üçdür.

Pristav daxil olur.

Pristav. Hörmətli cənablar, əziz xanımlar, sizi salamlayıram! Mən hər şeydən xəbərdaram. (Müq. Antoni tərəfə baxır) Belə də bilirdim. Bu ki Müqəddəs Antonidir, mübarək Padualı Antoni.

Qustav. Siz onu tanıyırsınız?

Pristav. Onu necə tanımaya bilərəm? O artıq üçüncü dəfədir ki, xəstəxanadan qaçır. Başa düşürsünüz, o... (barmağını gicgahına toxundurur). Hər dəfə xəstəxanadan qaçanda eyni

hoqqalardan çıxır: xəstələri sağaldır, qozbellərin belini düzəldir, - həkimlərin çörəyinə bais olur. Bir sözlə, çoxlu qanunazidd hərəkətlər eləyir. (Müqəddəsə yaxınlaşıb, onu başdan0ayağa sızır). Hə, bu odur... Ya da, hər halda... O elə bil bir az dəyişilib... O olmasa da, onun qardaşdır... Bu məsələdə nəşə mənə şübhəli görünür... Gəlin, bu məsələni araşdıraq... şöbədə... İndi isə, marş! Vaxtımız yoxdur... Getdik, uşaqlar! Şöbəyə, şöbəyə, şöbəyə!

Qustav. Onu bağın içərişiyə aparın. Diqqət çəkmək lazım deyil.

Bağın qapısı taybatay açılır. İçəriyə qar, yağış və külək dolur.

Axill. Nə pis havadır! Qar, yağış...

Polislər müq. Antonini qapıya sarı çəkirlər.

Virginiya (müq. Antoniyə tərəf qaçır). Ağa, bir baxın! Bu yazıq ayaqyalındır!

Qustav. Neyləyək? Ona kareta alası deyilik ki....

Virginiya. Mən öz başmaqlarımı ona verərəm. Alın, müqəddəs Antoni, - mənim başqa başmaqlarım da var.

Müq. Antoni (başmaqları geyinir). Təşəkkür edirəm. (onun başının üstündə halə əmələ gəlir.)

Virginiya. Başınıza nəşə qoyun, soyuqlaya bilərsiniz.

Müq. Antoni. Mənim heç nəyim yoxdur.

Virginiya. Mənim örpəyimi götürün. İndi çətir də gətirərəm. (qaçaraq gedir).

Axill. Qoca sərsəm!

Qustav. İçəriyə soyuq dolur... Gedin şöbəyə, hər şey aydındır.

Virginiya (əlindəki böyük çətiri müq. Antoniyə uzadır). Mənim çətirimi götürün.

Müq. Antoni (əllərini göstərir). Onlar əllərimi qandallayıblar.

Virginiya. Mən tutaram. (kandarda çətiri açaraq müqəddəsin başı üzərində tutur).

Antonini iki polis aparır. Pristav onların arxasınca gedir. Çətirin altından Antoninin başı üzərindəki halə görünür. Bağda onlar çovğuna düşərək, gözdən itirlər.

Qustav (qapını bağlayır). Nəhayət ki!

Axill. Uf! İşə düşmüşdük ha! Fırıldaqçıya bir bax!

Qustav (çarpayıyı yaxınlaşır). Özünüzü necə hiss edirsiniz, xalacan?

Axill. Ona nə oldu? O, huşunu itirdi, o yıxılır...

Qustav. (çarpayının üzərinə əyilir). Xalacan!.. Xalacan!.. Sizə nə oldu?

Həkim. O bu dəfə öldü. Sizə demişdim!..

Qustav. Ola bilməz!

Axill. Həkim, onu xilas etmək mümkün deyil?

Həkim. Təəssüf ki, yox.

Sükut. Hamı çarpayının ətrafına toplaşıb.

Qustav. (hamıdan tez özünə gəlir). qəriyə gün keçirdik!

Axill. Bayırda çovğundur...

Qustav. Sözün düzü, yazıq qocayla çox pis davrandıq. Əslində o bizə heç nə eləməmişdi.

Pərdə.

Harold Pinter

Monoloq

(pyes)

İngilis dilindən tərcümə edəni: Xəyalə Məmmədova

Boş, yarıqaranlıq otaq. Tənha kişi stulda oturub. O tez-tez bir stuldan o birinə keçir.

Kişi. Deyəsən, bir azdan oyun otağına gedəcəyəm. Pinq-ponq oynamağı çox sevirəm. Bəs sən? Oyunları xoşlayırsan? Döyüş oyunlarını necə? Mən bütün çağırışlara, bütün zərbələrə hazırım. Yeri gəlmişkən, sənin zirehli əlcəklərin haradadır?

Sükut.

Qara libasda çox cəsur görünürsən. Yeganə xoşuma gəlməyən şey sənin simandır. Bənizin çox solğundur. Qara dəbilqən, qara saçların və qara libasınla müqayisədə elə görünür elə bil kimsə səni bərk qorxudub. Nədənsə bərk həyəcanlanmışsan. Əlbəttə, heç vaxt motosikletçi olmaq istəməmişən. Bu, sənin təbiətinə ziddir. Heç vaxt anlamamışam ki, nəyə can atırsan. Buna görə heç vaxt mənimlə bərabər, mənimlə eyni səviyyədə ola bilməzsən. Sən bəlkə də zənci olmalıydın, sifətin qara olmalı idi. Bəlkə onda nə isə edə bilərdin.

Sükut.

Məndə tez-tez elə təəssurat oyanır ki, siz ikiniz bacı qardaşsınız. Yəni sizin aranızda nəşə bağlılıq var. Xarakterinizdəki çox oxşarlıq, danışığınızda ki ehkamlar. Amma əlbəttə o zəncidir və həyatı daha çox sevir.

Sükut.

Biz ikimiz də həmçinin. Hava şəraitinə baxmayaraq oyun oynamağa, parkda bir az gəzib söhbət etməyə və yaxud lançdan öncə bir az məşq etməyə hazır olmuşuq. Heç zaman ağır öhdəliklərimiz olmayıb.

Sükut.

Mən bu cür şeyləri xoşlayıram. Yəni bu cür söhbətləri, dəyişiklikləri, xatirələri.

Sükut.

Hərdən elə fikirləşirəm ki, o zənci qızı unutmusan. Hərdən də düşünürəm ki, mənə də tamamilə yaddan çıxarmısan.

Sükut.

2

Məni unutmamısan. Sənin ən yaxın və ən etibarlı yoldaşın kim olub? Düzdür, sən mənə Uebster və Tornerə təqdim etdin. Ancaq kim səni Tristan Tzaraya, Bretona, Qiasomettiyə və digər yerlərə apardı? Hələ Luis Ferdinand Seini demirəm. Kim sənə hazır konservlər gətirirdi? Mən sənin ən yaxın dostunam və bunu həmişə sübut edəcəyəm. Sənə görə mən yenə də hər şeyə hazırım.

Sükut.

İndi deyəcəksən ki, sən onun ruhunu, mən isə, bədənini sevmişəm. Bilirəm ki, sən daha gözəl, daha diqqətçil olmusan. Bunu bilirəm. Amma sənə bir şey deyəcəyəm ki, bunu bilmirsən. O, mənim ruhumu sevirdi. Onun sevdiyi mənim ruhum idi.

Sükut.

Sən heç vaxt deyə bilməzsən, nəyə hazırsan. Sən heç pinq-ponq oynamağa belə hazır deyilsən. Sən heç özün də bilmirsən ki, nəyi bacarırsan. Bəs hanı sənin şirin yalanların? Nəyə görə heç nə bacarmırsan? Düzünü deyəcəyəm. Həmişə elə hərəkət edirsən ki, elə bil ölüsən. O sevimli zənci qadın heç vaxt olmayıb. Yağışın yerə düşüb qurduğu kimi, bizim intellektual, idman həyatımızın olmadığı kimi, o da olmayıb.

Sükut.

Qadın yorğun idi. Otrmuşdu. Çox yorğun idi. Səyahət. Havanın necə olacağını heç vaxt qabaqcadan demək olmur. O, yun paltar geyinmişdi. Çünki səhər hava sərin idi. Ancaq günorta hava çox dəyişdi. O qışqırdı və sən elə atıldın ki, elə bil... adını untdum. Qutudakı meymun kimi. Onun əlindən tutdun, çay hazırladın. Çox bərk qışqırıq idi. Ola bilsin havanın dəyişməsi sənə çox təsir etmişdi.

Sükut.

Mən onun bədənini sevirdim. Onsuz da bu elə böyük əhəmiyyət daşımır. Məndə olan ağrılar... Kimin vecinədir ki?

Sükut.

Yaxşı... o... ola bilsin...

Sükut.

Biz biri-birimizin əlindən tutub yaşıl otların arası ilə, körpünün üstü ilə gəzirdik. Çayın qırağındakı bir kafedə açıq havada oturmuşduq.

Sükut.

3

Kimsə bizi görmüşdü? Kimsənin bizə baxdığını gördün?

Sükut.

O dedi ki, onun bədəninə toxunasan. Sən də elə etdin. Əlbəttə etdin. Əgər belə etməsəydin axmaq olardın. Bu normal haldır.

Sükut.

Əlbəttə belə də olmalıydı.

Sükut.

Mən onu gətirmişdim ki, səni görsün. Sən təbii olaraq Notting Hill Qeytdə yaşamaq istəmədin. Onların hamısı orada idi. Mən heç vaxt Parkın o biri tərəfində olmaq istəməzdim.

Sükut.

Yanında valsəsləndirici əyləşirsən, fikrə gedirsən, Bethovenə qulaq asırsan. Kakao içirsən, ətrafında pişiklər. Həqiqətən də qeyd ediləsi haldır. Sənin bölmən təhlükəli zonada idi. Əlbəttə ki, bunu əlimin içi kimi yaxşı bilirdim. Zənci sevgilim tələyə düşdü. Həmin işıqda, sənin azacıq tutqun, sərt baxışların altında onun dili dolaşdı. Ancaq bu reallıqdır. Susmaq qızıldır.

Sükut.

Mən isə həmişə sadə məhəbbət səhnələrini xoşlamışam. Paddington Stansiyasında sevgi dolu vidalaşmaları. Onun zərif yanağı mənə daha yaxın idi. Onun geydiyi isti libası hələ də mənim yadımdadır. Onun əlləri. Stansiyada qatarın səsi insanı daha da yaxınlaşdırır. O, mənə diqqətlə baxırdı və mən də onun əllərindən tutdum.

Sükut.

Mən sənəin əvəzinə hər şeyi duyurdum. Baxmayaraq ki, sən heç nə hiss etmirdin.

Sükut.

Öz-özümə düşünürdüm. İndi mən daha gümraham, nəinki iyirmi yaşında olanda. İyirmi yaşım olanda, günün iyirmi dörd saatını yatırdım. Ancaq indi daha gümraham. Günün hər saniyəsini daha gümrah, daha xoşbəxt yaşamaq istəyirəm. İndi hamıdan öndəyəm. Şüarım pragmatik olmaqdır. Deyəcəksən ki, bütün gecə başqa heç nədən danışmamışam. Ancaq öz axmaqlığını başa düşə bilmirsən. Sən, bu ehkamları, istehzanı

4

anlaya bilmirsən? Axmaq olsan belə, seçdiyim sözlər elə sadədir ki, oradaki ehkamları anlayacaqsan!

Sükut.

İndi şahidi olduğun azadlıqdır. Artıq müqədəs mərasimlərdə iştirak etmirəm. Artıq matəm qurtardı.

Sükut.

Sifətin qara olmalı idi, bu sənin səhvindir. Bundan narahat olmalısan. Bu haqda kitabda yazmalısan. Sənin indi iki zənci övladın olmalı idi.

Sükut.

Onları çox sevərdim.

Sükut.

Onların dayısı olardım.

Sükut.

Onların dayısıyam.

Sükut.

Sənin uşaqlarının dayısıyam.

Sükut.

Onları gəzməyə aparacağam, onlara gülməli əhvalatlar danışacağam.

Sükut.

Sənin uşaqlarını çox sevirəm.

Kişi bir anlıq dayanır və fikrə gedir, sonra stuldan qalxır və asta hərəkətlərlə otaqda gəzişir.

SON.

Harold Pinter

Axşam məktəbi

Tərcümə edəni: Ü.Nəsibbəyli

İştirak edirlər:

ANİ

VOLTER

MİLLİ

SALLİ

SOLTO

TALİ

(Ani və Millinin evi. Qonaq otağı)

Ani: Plaşını götür.

Volter: İndicə onu asaram. Qoy, çamadanı yuxarı aparım.

Ani: Tələsmə, əvvəl bir çay iç

Volter: Əla pirojnadı.

Ani: Xoşuna gəlir? Mənsə artıq bu həzlərdən məhrumam. (pauza) Ürəyimi bulandırır. Birini də götür.

Volter: Çox dadlıdır. Buralar necə də təmizdir!

Ani: Qabağınca əməlli-başlı təmizləmişəm. (Pauza) Orda səni necə qarşıladılar, Villi?

Volter: Normal.

Ani: Bu dəfə səni belə tez gözləməirdim.

Volter: Hə, bu dəfə çox ləngimədim.

Ani: Son vaxtlar Milli özünü heç yaxşı hiss eləmir.

Volter: Niyə? Nə olub ona?

Ani: İndicə aşağı düşər. Bilir ki, gəlmişən.

Volter: Ona şokolad gətirmişəm.

Ani: Zəhləm gedir şokoladdan.

Volter: Bilirəm. Milli üçündür.

Ani: Yadındadı?

Volter: Bəs necə?

Ani: Yuxarıdadır. İstirahət edir. Mən də bütün günü aşağı-yuxarı vurnuxuram. Dünən pərdəni asanda yıxılıb möhkəm əzilmişəm. Milli isə deyir ki, mən onu düz asmadığıma görə yıxılmışam.

Volter: Pərdəni?

Ani: Hə. Deyir ki, pərdə düz asılmayıb. Deyir, bəzəklərindən görünür ki, mən pərdəni baş-ayaq asmışam. İndi yuxarıda uzanıb. Axı, mən ondan böyüyəm.

(Çay süzür)

Volter: (Köks ötürür) Bilirsən, orda işim-gücüm arzularla yaşamaq idi. Aylarla arzulamışam ki, qayıdıb çarpayıda uzanacağam, küləyin pərdələri oynatmağına tamaşa edəcəyəm. Yaxşı istirahət eləmişəm, elə deyil?

Ani: Aşağı düşür, eşidirsən? Sən yaxşı qaralmısan.

Volter: Əvvəlcə, bir az tənbellik edəcəyəm.

Ani: Əlbəttə, sənə istirahət lazımdır. (Pauza)

Volter: Mister Solto necədir?

Ani: Buralarda onun kimi bacarıqlı ev sahibi yoxdur. Həmişəki kimi rayonumuzun ən yaxşı sahibkarıdır.

Volter: Heç sizin kimi kirayənişin tapmaq da asan deyil.

Ani: Elə xeyirxahdır ki! Lap elə bil doğma adamımızdır, amma ayrı yaşayır. Hərçənd, çoxdandır, bizə gəlmir.

Volter: Ondan bir az borc almaq istəyirəm.

Ani: Bu da bizim Milli.

Volter: Bir –iki yüzlük onun üçün nədir ki! Düz demirəm?

Ani: (Pıçıltı ilə) Onun yanında pərdədən danışma, yaxşı?

Volter: Nə?

Ani: Pərdə haqqında bir kəlmə də. Onun necə asıldığı barədə. Başa düşdün?

(Milli gəlir. Volter onu öpür).

Volter: Milli xala!

Milli: Sənə pirojna verdi?

Volter: Hə, çox dadlıdır!

Milli: Mən tapşırımdım gedib alsın.

Volter: Doqquz aydır pirojna yemirəm.

Milli: Küçənin qurtaracağındakı dükandan alınıb. Yadındadır?

Volter: Əlbəttə. Xala, bax, sənin üçün şokolad almışam.

Milli: Gör ha! Şokolad sevdiyimi unutmayıb.

Ani: Mənim şokolad yemədiyimi də xatırlayır.

Milli: O! Özü də findıqlı?!

Volter: Mən onu findıqlı olduğu üçün seçmişəm.

Ani: Otur, Milli. Ayaq üstə dayanma!

Milli: O qədər oturmuşam, uzanmışam ki, hərdən ayaq üstə dayanmaq da lazımdır.

Volter: Özünü pis hiss edirsən?

Milli: Belə də!

Ani: Elə mən də.

Milli: O xəstədir.

Volter: Budur, mən qayıtdım.

Milli: Orda səninlə necə rəftar edirdilər?

Volter: Çox yaxşı. Lap əla.

Milli: Bəs nə vaxt qayıdırsan?

Volter: Qayıtmaq fikrim yoxdur.

Milli: Heç utanmırsan, Villi! Gör həyatının ən yaxşı illərini nəyə sərf edirsən! Bir fikirləş; ömrünün yarısı qazamatda keçib. Bu işlərin axırı yaxşı olmayacaq.

Volter: Sən də söz dedin də. Ömrümün yarısı. Cəmisi iki dəfə.

Ani: Bəs Borstel?

Volter: O sayılmır.

Milli: Yaxşı, əgər hərdən bəxtin gətirirsə, bununla barışmaq olar. Axı, sən ayağını çölə atan kimi səni qamarlayırlar!

Volter: Daha qurtardıq, xalacan.

Milli: Qulaq as, sənə neçə dəfə demişəm: əgər belə işlərdə səriştən çatmırsa, gərək özünə başqa məşğuliyyət tapasan. Deyək ki, yeni bir iş qurmalısan... Başlangıç üçün sərmayəni Soltodan da almaq olar. Məncə, o, sənə borc verər.

Ani: Mürəbbəli piroq istəyirsən?

Volter: Əlbəttə.

Milli: (Yeyir) Bunları hardan almısan?

Ani: Tindən.

Milli: Neçə dəfə demək olar? Bazarlıq üçün küçənin sonundakı dükanə getmək lazımdır.

Ani: Bu dəfə yox idi.

Milli: Niyə? Qurtarmışdı?

Ani: Deyəsən, bu səhər heç şirniyyat bişirməyiblər.

Milli: Necədir, dadlıdır?

Volter: Möcüzədir. (Bir piroq da götürür, yeyir. Pauza)

Milli: Amma, mən daha piroqlardan imtina etmişəm. Düzdür, Ani?

Ani: Piroq yeyəndə mədəsi qıçqırır.

Milli: Bax belə. Keçən pasxadan bəri piroq yemirəm.

Ani: Mərc gələrəm ki, qazamatda səni piroqla bəsləməyiblər, Villi?

Volter: Yox, canım. Orda piroqun nə işi var? (Pauza)

Milli: Ona demisən?

Ani: Nə deməliydim ki?

Milli: Deməli, hələ deməmişən?

Volter: Nəyi?

Milli: Yaxşı, Ani!

Ani: Yox, hələ deməmişəm.

Milli: Niyə?

Ani: Demək istəmirdim.

Volter: Söhbət nədən gedir?

Milli: Axı, deməyə hazırlaşırıdın.

Ani: Cəsarətim çatmadı.

Volter: Deyin görüm, nədən danışırsınız? (Pauza)

Ani: Villi, bir peçenye də ye.

Volter: Sağ ol, bəsimdir.

Ani: Xahiş edirəm, bircəciyini də ye.

Volter: Sağ ol, doymuşam.

Milli: Hə də. Bir peçenye də ye.

Volter: Yeyə bilmərəm. Xirdəyəcən doymuşam.

Ani: Gedim çay dəmləyim.

Milli: Yaxşısı budur, mən gedim.

Ani: Sənə çox hərəkət eləmək olmaz. Çayniki bəri ver. Sən özünü pis hiss edirsən.

Milli: Tərslik eləmə, çayniki ver. Eşidirsən, Ani?

Ani: Suyu mən qaynatmışam, niyə çayı da mən dəmləməyim?

Milli: Yəni mən mətbəxə keçib öz sevimli bacıoğluma çay dəmləyə bilmərəm?

Volter: Qulaq asın, mənə nə demək istəyirsiniz? Nə olub? Doqquz ay burda olmamışam, nəhayət, evə qayıdıram, istirahət etmək, sakitlik içində dincəlib özümə gəlmək istəyirəm. Deyin görüm nə olub axı?

Milli: Xülasə, biz sənənin otağını kirayə vermişik.

Volter: Neyləmişiniz?

Ani: Otağını kirayə vermişik. (Pauza) Qulaq as, Villi. Sifətini belə turşutma. Bizə pul lazım idi.

(Pauza)

Volter: Niyə belə iş tutmusunuz?

Ani: Biz sənsiz darıxırdıq.

Milli: Belə isə günümüz şən keçirdi.

Ani: Əlbəttə, xeyli şən.

Milli: Pul da alırdıq.

Ani: Özün fikirləş, sən uzun müddət həbsdə olursan, nə vaxt qayıdacağınisa heç vaxt bilmirik.

Milli: Təqaüd hesabına yaşayırıq.

Ani: Başqa heç nəyə gümanımız yoxdur.

- Milli: O isə, yaxşı pul verir. Həftədə 35 funt yarım.
- Ani: Pulumuzu vaxtında ödəyir.
- Milli: Hələ görsən, otağı necə təmizləyir! Bütün günü toz alır.
- Ani: Mənə də evi təmizləməyə kömək edir.
- Milli: Şənbə və bazar günləri.
- Ani: Hələ vanna otağını demirəm. Adamın xoşu gəlir.
- Milli: Hələ görsən, sənin otağını necə bəzəyib.
- Ani: Hə. Otağın yaman dəyişib.
- Milli: İndi elə gözəldir ki!
- Ani: Hətta seçdiyi lampa da nəşə qeyri-adidi, düz demirəm Milli?
- Milli: Hə. Bütün günü kitab oxuyur.
- Ani: Həftədə üç dəfə axşam məktəbinə gedir.
- Milli: Cavanca qızdı.
- Ani: Özü də çox təmizkardı.
- Milli: Sakit...
- Ani: Ciddi qızdı. (Pauza)
- Volter: Adı nədi?
- Ani: Salli.
- Volter: Salli... bəs sonra?
- Milli: Salli Gips.
- Volter: Çoxdan burdadır?
- Milli: O burda... o nə vaxt gəlib?
- Ani: Düz...
- Milli: Düz dörd ay əvvəl.
- Volter: Nə ilə məşğuldur? Çörək pulunu necə qazanır?
- Milli: Məktəbdə dərs deyir.
- Volter: Belə de. Məktəb müəlliməsi.

Milli: Elədir.

Volter: Müəllimə! Mənim otağında? (Pauza)

Ani: O, sənin xoşuna gələcək, Villi, görərsən.

Volter: Mənim otağında yatır. Günümə bax!

Milli: Divanın nəyi xoşuna gəlmir? Bu otaqda divanda yata bilərsən.

Volter: O isə, mənim çarpayıda yatır.

Ani: O, hələ gözəl bir örtük də alıb.

Volter: Örtük? Elə mən də indi gedib ondan da gözəlini alaram. Örtüyün mətləbə nə dəxli var?

Milli: Xalanın üstünə qışqırma, Villi. Onsuz da o eşitmir.

Volter: İnana bilmirəm! Qazamatdan evə qayıdıram... Doqquz ay həbsdən sonra!

Ani: Pula ehtiyacımız var idi.

Volter: Qoyub getdiklərim sizə bəs eləmədi?

Milli: Qətiyyən!

Volter: Daha bu mənim günahım deyil, əlimdən gələni eləmişəm.

Milli: Axırı nə oldu?

Volter: Məni nədə günahlandırırısan?

Ani: Xalan sənə tənə eləmir, Villi.

Milli: Yaşa, imkan ver başqaları da yaşasın. Mənim şüarım budur.

Ani: Mənim də.

Milli: Həmişə belə olub. Kimdən istəyirsən soruş.

Volter: İş bunda deyil. Bura mənim evimdir, başa düşürsən? Uzun illər bu otaqda yaşamışam.

Ani: Hərdən yaşamısan, hərdən yox.

Volter: İndi də sən istəyirsən ki, mən divanda yatım! Onda Qreysi xala güclə yatırdı. Elə ona görə də köçüb Amerikaya getdi.

Milli: Beş il Als dayı ilə divanda yatıb. Öz aramızdır, bir dəfə də dilindən şikayət eşitmədik.

Volter: Sən də söz danışdın! Als dayı ilə. Yeri gəlmişkən, bu Salli yatan çarpayı...

Ani: Hə, nə olub ki?

Volter: Heç nə. Sadəcə, o mənimdir. Mən onu öz pulumla almışam.

Ani: Düz deyir, Milli.

Milli: Doğrudan? Mənə isə elə gəlir ki, onu özüm almışam.

Ani: Doğrudur. Yaxşı yadımdadı.

Volter: Sən gedib onu seçmişən. Bəs pulunu kim verib.

Ani: Düz deyir, Milli. Çarpayının pulunu o ödəyib.

Volter: Bəs mənim zəhrimara qalmış əşyalarım hardadı? Çamadanım hardadı?

Ani: O icazə verdi ki, sənın əşyaların şkafda qalsın. Düzdür, Milli?

Volter: Məsələ, təkcə əşyalarda deyil. (Pauza) Görün nə deyirəm: gerek o, burdan rədd olub getsin.

Milli: O, heç yana getməyəcək.

Volter: Belə niyə?

Ani: Getmək istəməyəcək.

Milli: Məncə, istəməyəcək. (Pauza)

Volter: (yorğun) Niyə divanda o yatmır?

Ani: Belə gözəl qız divanda yatsın?! Qonaq otağında?!

Volter: Belə məlum olur ki, o hələ gözəldi də?

Milli: Sən bir görsəydin onun güzgüsünün qabağına nə qədər krem düzülüb.

Volter: (qaşqabaqlı) Mənim güzgümün.

Milli: Xoşum gəlir özünə fikir verən qızlardan.

Ani: Hər axşam bəzənir.

Milli: Səhər-axşam vannadan çıxmır. Məktəbə getdiyi günlər evdən çıxmazdan əvvəl, başqa vaxt isə yatmazdan qabaq vanna qəbul edir.

Volter: Daha yatağa girəndən sonra yuyunmayacaq ki! Kimdi bu qız?

Milli: Xarici dilləri öyrədir.

Ani: Qoxusu isə bütün evə yayılır.

Volter: Qoxuyur?

Ani: Əla ətirləri var.

Milli: Elə gözəl, incə ətri var ki.

Volter: Bir sözlə, yaxşı iydirdir.

Ani: Evdən gözəl ətir gəlməyin nəyi pisdi?

Milli: Biz ətirin əleyhinə deyilik.

Ani: Özü də yaman modabazdır.

Milli: Son dəbə uyğun geyinir.

Ani: Mənim cavan vaxtı geyindiyim kimi.

Milli: Ya da mənim.

Ani: Əlbəttə. Amma sən heç vaxt mənə çatmamısan.

Milli: Düz deyil. Mən həmişə dəblə geyinmişəm. (Pauza)

Volter: O bilir, mən harada idim?

Ani: Əlbəttə.

Volter: Ona demisiniz ki, məni qazamata basıblar?

Ani: Hər şeyi olduğu kimi danışmışıq.

Volter: Niyə tutulduğumu da?

Milli: Yox, bunu deməmişik.

Ani: Bu məsələni müzakirə etməmişik. Ümumiyyətlə o, buna o qədər də əhəmiyyət vermədi. Düzdür, Milli? Baxmayaraq ki, sənın başına gələnələr onu maraqlandırdı.

Volter: (qısa fasilələrlə) Maraqlandırdı? Belə de.

Ani: Hə, maraqlandırdı.

Volter: (Qəfildən ayağa qalxır) Çamadanımı hara qoyum?

Ani: Dəhlizə qoymaq olar.

Volter: Demək istəyirsən, hər dəfə mənə çamadan lazım olanda dəhlizə qaçmalıyam? (Pauza) Mən belə şəraitə çox davam gətirə bilmərəm. Mən tək yaşamağa öyrəşmişəm. O

isə, gecə-gündüz istədiyi vaxt sallana-sallana o başa bu başa – gəzəcəkdir. Axı, bura qonaq otağıdır. Bir də ki, mən tanımadığım adamla bir stol arxasında oturmaq istəmirəm.

Ani: O yalnız otağı kirayələyib. Bir də səhər yeməyinin pulunu verir, mən də yeməyi otağa aparıram.

Volter: Nə səhər yeməyi?

Ani: Qaynanmış yumurta və bir iri vetçina tikəsi. Ümumiyyətlə, iştahı yaxşıdır.

Volter: Hamısı da həftədə 35 funt yarımaya? Başqaları xidmət üçün üç funt, üstəlik də on şilling alır. O, sizə kələk gəlib. İsti-soyuq su, hər cür şəraiti olan ev, rahat yataqda səhər yeməyi... O, sizi barmağına dolayıb!

Ani: Heç də yox!

Volter: Mən öz otağıma qalxmalıyam. Bəzi əşyalarımı götürməliyəm.

(Çıxır)

Volter ikinci mərtəbədə otağının qarşısında dayanıb. Sallı vanna otağından çıxır.

Sallı: Mister Strit?

Volter: Bəli.

Sallı: Çox şadam. Sizin haqqınızda çox eşitmişəm.

Volter: Belə... (Pauza) Mən...

Sallı: Güzəl xalalarınız var.

Volter: M... m... m... (Pauza)

Sallı: Evə qayıtdığınız üçün sevinirsiniz?

Volter: Otağımdan bəzi şeyləri götürməliyəm.

Sallı: Hə, əlbəttə. Ümid edirəm, tezliklə görüşəcəyik. Sağ olun!

(Otağına keçir).

Volter: (Arxasınca gedib dayanır) Olar?..

Sallı: Nə?

Volter: İçəri keçə bilərəm?

Sallı: İçəri? Ancaq... Əlbəttə, əgər istəyirsinizsə.

(Otağına daxil olurlar. Volter arxasınca qapını örtür. Sallini daban-dabana izləyir.)

Salli: Bağışlayın, otaq səliqəsizdir. Bütün gün məktəbdə oluram. Yır-yığışa vaxt qalmır. (Pauza) Deyəsən, siz də mənim dərs dediyim məktəbdə oxumusunuz. Elə deyil?

Volter: Tindəki? Hə, orda oxumuşam.

Salli: İnanmırsınız, sizin haqqınızda nələr eşitmişəm? Xalalarınız sizə məftundurlar.

Volter: Elə sizə də. (Pauza)

Salli: Bura mənim çox xoşuma gəlir. Xalalarınızla da yaxşı yola gedirik.

Volter: Bilirsiniz, mən burdan bəzi şeyləri götürməliyəm.

Salli: Burdan? Mənə elə gəlirdi ki, siz öz otağımdan dediniz.

Volter: Hə də. Bu, axı, mənim otağımdır.

(Pauza)

Salli: Bu?

Volter: Siz mənim otağıma tutmusunuz.

Salli: Doğrudan? Nə pis oldu? Heç ağılıma da gəlməzdi. Bu barədə heç nə bilmirdim. Mənə heç nə deməyiblər. Heyif! Otağa yerləşmək istəyirsiniz.

Volter: Etiraz etməzdim.

Salli: Ay Allah, nə pis iş oldu. Bura mənim çox xoşuma gəlir. Bəs mən harda yatacağam?

Volter: Aşağıda divan var.

Salli: Yox, mən o köhnə-külüşə etibar etmirəm. Bəs siz? Əlbəttə yaxşı divandır. Amma çarpayı əladır.

Volter: Bilirəm əladı. Mənim çarpayımdı.

Salli: Demək istəyirsiniz, sizin çarpayınızda yatıram?

Volter: Elədir ki, var!

Salli: O! (Pauza)

Volter: Burdan bir şey götürməliyəm.

Salli: Buyurun.

Volter: Amma... Bu... bu çox.. Qıyası, mən tək qalmalıyam.

Salli: İstəyirsiniz, mən çıxım?

Volter: Hə. Etirazınız yoxdursa.

Salli: Tamam otaqdan çıxım?

Volter: Bir dəqiqəliyə.

Salli: Axı, siz nə axtarırsınız?

Volter: Bu... çox... məxfi məsələdi.

Salli: Tapança. (Pauza) İstəyirsiniz üzümü çevirim?

Volter: İkiyə dəqiqə. Çox çəkməz.

Salli: Yaxşı iki dəqiqə. (Çıxır, arxasınca qapını örtür və pilləkənin yanında dayanır, aşağı düşür).

Volter: (Burnunun altında) Buna bax, büzmələr, qırçınlar. Özü də mənim otağında.

Salli: (Pilləkəndən) Vəssalam?

Volter: Bir dəqiqə də. (Şkafi açır, rəfləri axtarır, mızıldanır) Hardadı bu zəhrimar çamadan? Bu nədir? (Cırılan kağızın səsi eşidilir) Oho!

Salli: Hər şey qaydasındadır?

Volter: Hə, sağ olun.

Salli: Tapdınız?

Volter: Hə. (Qarıya tərəf gedir). Nə dərsi keçirsiniz, rəqs?

Salli: Rəqs? Yox. Qəribə sualdır.

Volter: Adi sualdır. Qadınların çoxu rəqs dərsi keçir.

Salli: Mən rəqs eləmirəm. (Pauza)

Volter: Bağışlayın. Deyəsən, axşamkı planlarınızı pozdum.

Salli: Yox, eybi yoxdur.

Volter: Gecəniz xeyrə qalsın.

Salli: Xeyrə qarşı.

(Qonaq otağı)

Ani: Bir tikə də limonlu pirojnadan yeyin, mister Solto. Görürəm, xoşunuza gəlir.

Solto: Məmnuniyyətlə. Təsəvvür edirsiniz, mənə soymaq istəyirdilər. Düz üç yüz əlli funt... Gəlir vergisi. Vicdan haqqı şişirtmirəm. Deyirəm, dəli olmusunuz nədir?

İstəyirsiniz, mən ölüm? Onda elə mənə bir tabut sifariş verin, özüm də gedim qəbrimi qazım. Siz bir fikir verin, üç yüz əlli funt! Deyirəm, axı harada yazılıb? Mən nə qədər pul qazanıram? Yox, siz mənə kağızı göstərin. Hesabdar çıxıblar mənim üçün! Kim hesablayıb bunu? Özünüz kimi tülkünün biri. Deyirəm ki, mən təqaüdcüyəm. Həftədə üç funt gəlirim olur. Bax belə.

Volter: Məlum məsələdi, bir dəstə yaramaz. Hamısı bir bezin qırağıdı.

Ani: Qocalara qayğı göstərən yoxdur.

Milli: Görürəm, siz enerjili adamsınız, mister Solto.

Solto: Necə adamam?

Milli: Enerjili.

Solto: Enerjili! Siz hələ mənim cavanlığımı – Avstraliyada işlədiyim vaxtları görəydiniz. Sizcə, o vaxt onlar üçün şimal zonasını kim kəşf edib. Əlbəttə, Solto!

Milli: Maraqlıdır ki, evli deyilsiniz, mister Solto.

Solto: Mən həmişə yalquzaq olmuşam. Birinci dəfə qadınlar məni yoldan çıxarmağa çalışanda öz-özümə dedim: dayan, Solto. Artıq bir addım da atma. Özünə gəl. Sərhədi keçmə. Sənin başını tovlamaq istəyirlər. Evlənmək – heç vaxt!

Volter: Bu fikir ağılınıza harda gəldi? Avstraliyada, yoxsa Yunanıstanda?

Solto: Avstraliyada.

Volter: Bəs Yunanıstana necə gedib çıxmışdınız?

Solto: Dənizlə. Bəs necə? Yol pulunu ödəyə bilmək üçün matros kimi işə düzəlmişdim. Bilirsiniz, necə gözəl səyahət idi! Yeniyetmə vaxtlarım idi. Yadımdadı, ilk dəfə necə adam öldürdüm. Bax, bu əllərimlə. Madaqasqarlı bir hindu idi. Zorba bir şey idi. Uzunluğu altı funt olardı.

Ani: Madaqasqardan?

Solto: Hə, dəqiq yadımdadı. Hindu idi.

Milli: Hindli?

Solto: Hindu. Madaqasqardan. (Pauza)

Volter: Deməli, əvvəllər də başınıza belə hadisələr gəlib.

Solto: Gələcəkdə də yan keçməyəcək.

Milli: Bir tikə də İsveç kökəsindən dadın, mister Solto.

Ani: Mister Solto, mərc gəlirəm ki, özünü də yaxşı bir arvad tapa bilərsiniz.

Solto: İstəsəydim, əlbəttə, asanlıqla tapardım. Ancaq mən – yalquzağam. Villi kimi.

Volter: Siz hələ də utillə məşğulsunuz, mister Solto?

Solto: Sakit. Bax, vergi müfəttişini də bu maraqlandırdı. Ona deyirəm, bu işi çoxdan tərgitmişəm. O isə deyir: bu vergi bəyannamələrini doldurun. Onları hər ay sizə göndəririk. Deyirəm, mənim gəlirim- filan yoxdur. Nəyimə gərəkdi onlar ! O isə deyir, siz bu məhəllədə vergi bəyannamələrini doldurmeyən yeganə adamsınız. Siz, - deyir – qazamata düşmək istəyirsiniz? Qazamata, - deyirəm. Siz bu sözləri mənim kimi namuslu bir adama deyirsiniz? Məni – qoca təqaüdçünü qazamatla hədələyirsiniz? Sizin üçün don Bredmanı ifşa edən kim oldu? Biabırçılıqdır-deyirəm. Bütün Avropa üçün böyük biabırçılıqdır. Deyir, canım, burda çətin bir şey yoxdur! Deyirəm cavan oğlan, isəyirsinizsə kağızları doldurum, gərək əvəzində pul ödəyəsəniz. Yoxsa onları özünüz doldurun, məndən əl çəkin. Üç yüz əlli funt! Ay aldız ha!

Ani: Nə deyirsiniz deyən, mister Solto, amma sizə mütləq yaxşı bir qadın lazımdır. Bax, o, sizin vergi bəyannamələrinizi doldurardı.

Solto: Mən də elə bundan qorxuram.

Milli: Bir ekler də yeyin, mister Solto.

Ani: Onun iştahı da hələ yaxşıdır.

Solto: İştahımı xüsusi olaraq bu gün üçün itiləmişəm.

Volter: Burda axırıncı dəfə nə vaxt olmuşunuz, mister Solto?

Milli: Səni apardıqları gün.

Solto: Yadımdadı, hələ nərgiz gülləri də gətirmişdim.

Ani: Doqquz ay keçib, amma hər şeyi xatırlayır. Yaddaşa bax!

Solto: Yeri gəlmişkən, onlar necədi?

Ani: Kimlər?

Solto: Nərgizlər.

Ani: Çoxdan solub gediblər.

Solto: Nə? (Ağzı dolu deyir)

Volter: Deməli, bizim kirayənişindən hələ xəbəriniz yoxdur?

Solto: Kirayənişin? Nə kirayənişin?

Volter: Hə.İndi onların kirayənişinləri də var.

Milli: Məktəb müəlliməsi.

Solto: Məktəb müəlliməsi? Bəs, harda yatır? Divanda?

Volter: Ona mənim otağımı veriblər.

Milli: Ani, kömək elə süfrəni yığışdırmaq.

Solto: O vaxt Avstriyada məni yoldan çıxaran qadın da ərini evdən qovub, otağını mənə vermişdi. Xeyli keçəndən sonra onunla rastlaşdım. Hayd-parkda nitq söyləyirdi. İnsafən, pis natiq deyilmiş.

Milli: (Stoldan qab-qacağı yığışdırır) Villiyə bir az borc verə bilərsiniz?

Solto: Mən. Niyə də yox.

Milli: Siz onun dadına yetişmiş olardınız.

Solto: Yaxşı olar ki, o, Keçmiş Məhkumlara Yardım Cəmiyyətinə müraciət etsin. Orda ona kömək edərlər. Axı, sən iki dəfə həbsdə olmusan, Villi. Münasib göstəricilərin var.

Volter: Bir-iki yüzlik borc vermək sizə çətin olmaz ki, mister Solto?

Solto: Bir-iki yüzlik bura, üç yüz əlli ora. Məni bankir hesab edirsiniz, nədi!

Milli: Pulları özünüzlə o dünyaya apara bilməzsünüz, mister Solto.

Volter: O, qəbiristanlığın ən varlı sakini olmaq fikrindədir.

Ani: O dünyada pul sizə o qədər də lazım olmayacaq, mister Solto.

Solto: Kim o tərəfə gedir? Siz nə danışırsınız?

Milli: Gedək, Anabel.

Ani: Hələ peçenye də var, mister Solto.

Solto: Bilirsiniz nə var, Ani. Özünüz yeyin.

Milli: Anabel!

(Ani və Milli qabları götürüb mətbəxə gedirlər).

Solto: İnan mənə, Villi, sənə kömək etmək istərdim. Ancaq indi vəziyyətim yaxşı deyil. Son vaxtlar heç bəxtim gətirmir. Bu günlərdə at yarışlarında da uduzmuşam. Pulumu «Dördüncü»yə oynadım, o isə, təsəvvür elə, axırıncı maneədən keçə bilmədi. Elə bil qəflətən radikuliti tutdu. İki gün boğazımdan çörək də keçmədi.

Volter: Mənə sizin köməyiniz lazımdı. Mən yeni həyata başlamaq istəyirəm.

Solto: Nə oldu belə, birdən-birə? Yorulmusan, nədi?

Volter: Yox. Tez-tez ilişirəm. Belə çox davam edə bilməz.

Solto: Hələ də əmanət kitabçaları ilə məşğulsan?

Volter: Hə.

Solto: Sənə demişəm axı. Bu, axmaq işdir. Saxta sənədlər düzəltmək üçün xüsusi istedad lazımdır. Bu işə ürəyini qoymalısan, başa düşürsən?

Volter: Mənimsə əlimdən gəlmir.

Solto: Aydın məsələdir. Hətta mən belə bu işi səndən yaxşı bacararam. Amma fikir vermişənsə, heç vaxt sənəd saxtalaşdırmaqla məşğul olmamışam.

Volter: İstedadım yoxdur.

Solto: Fırıldaqçı öz peşəsini sevməlidir. Sənsə işinə laqeyd yanaşırsan. Sənin bədbəxtliyin də bundadır, Villi.

Volter: Mənə bir-iki yüz funt borc versəydiniz, namuslu həyata başlayardım.

Solto: Nə danışırsan, Villi? Mən, axı, qoca təqaüdçüyəm.

Volter: Heç olmasa, otağımı qaytara bilsəydim! Hər şeyi yaxşıca götür-qoy edib yeni həyata başlayardım.

Solto: Qulaq as, axı nə məsələdi? Hansı məktəb müəlliməsi? Bir izah elə görüm.

Volter: İstəyirsiniz sizə bir şey göstərim?

Solto: Hə.

Volter: (laqeydcəsinə) Məndə bir fotosəkil var.

Solto: (Şəklə baxır) Bu kimdir?

Volter: Bu qızı axtarıram.

Solto: O kimdir?

Volter: Mən də elə bunu bilmək istəyirəm.

Solto: Qulaq as, biz sənənin peşəndən, otağından, məktəb müəlliməsindən danışıırıq. Bu qızın mətləbə nə dəxli var?

Volter: Bura hansısa klubdur, elə deyil?

Solto: Əlbəttə.

Volter: Deməli, bu qız gecə klubunda işləyir?

Solto: Elədir.

Volter: Onu tapa bilərsiniz?

Solto: Mən? (Pauza)

Volter: Onun yanındakı kişiləri tanıyırsınız?

Solto: M... m... Bax, bunu, deyəsən, tanıyıram.

Volter: Bu qızı tapın mənim üçün. Bu çox vacibdir. Sizə minnətdar olaram. Siz mənə kömək edə biləcəkdir yeganə adamsınız. Siz, axı, belə klubları tanıyırsınız.

Solto: Sən onu tanıyırsan?

Volter: (Pauzadan sonra) Yox.

Solto: Bəs bu şəkli hardan almısan?

Volter: Bu... vacib deyil.

Solto: Bəlkə şəklini görüb vurulmusan?

Volter: Hə elədir.

Solto: Hə, gözəl qızıdır. Çox gözəldir. Yaxşı, Villi, çalışaram onu tapım.

Volter: Sağ olun.

(Çıxış qapısı açılıb-örtülür. Pilləkəndə ayaq səsləri eşidilir.)

Solto: Bu kimdir?

Volter: Kirayənişinimiz. Məktəb müəlliməsi.

(İkinci mərtəbə. Ani və Millinin otağı. Bacılar çarpayuya uzanıblar).

Milli: İstəmirəm. Qaynardır. Mənə soyuğunu ver.

Ani: Qaynar deyil.

Milli: Mənə elə gəlir ki, sən onu çox qızdırmısan.

Ani: Mən ora-bura vurnuxana qədər soyuyub.

Milli: Qazanda saxlamaq lazım idi. Qazanda gətirsəydin, soyumazdı.

Ani: Axı, indicə dedin ki, soyuq istəyirəm.

Milli: Soyuq istəyirəm.

Ani: Mən də deyirəm ki, soyuyub.

Milli: Bilirəm. Birdən mən isti istəsəydim necə? (Süd içir) Bir az da soyuq olsa, lap yaxşı olardı.

Ani: Bir tikə balıq verim? Ya da ki bulka?

Milli: Mən balıq istəyirəm. Bəs sən?

Ani: Aşağı düşüb bulka gətirərəm.

Milli: Bunu götür.

Ani: Lazım deyil. Aşağıda özüm üçün hazırlamışam. Bunu sən ye. Balıqdan sonra.

Milli: Bəs sən niyə balıq yemirsən?

Ani: Bilirsən, indi mən nə yeyərdim? Sardinaya yox deməzdim.

Milli: Mənsə siyənəyə. Bir iri siyənək tikəsini nə vaxt desən, yemək olar.

Ani: Bir- iki sirkəli sardina. Və bir fincan isti şokolad.

Milli: İsti şokolad?

Ani: Kalaktonda isti şokolad içməyimiz yadında deyil?

Milli: İsti şokolad siyənək balığı ilə?

Ani: Axı, mən siyənək balığı yemirəm. Mən sardina yeyirəm.

(Pilləkəndə addım səsləri eşidilir).

Ani: Eşidirsən? (Qapını azca aralayıb qulaq asır. Villi otağının qapısını döyür. Boğuş səslər eşidilir).

Salli: Bəli.

Volter: Mənəm.

Salli: Bir dəqiqə. Buyurun (Astadan açılan qapının səsi eşidilir)

Volter: Salam. İşlər necədir?

Salli: Əla. (Qapı örtülür)

Ani: Volter ordadı.

Milli: Volter ordadı nə deməkdir?

Ani: İçəri keçdi.

Milli: Hara?

Ani: Sallinin otağına.

Milli: Öz otağına.

Ani: Yaxşı, öz otağına.

Milli: Artıq otaqdadır?

Ani: Hə.

Milli: Qız da ordadır?

Ani: Hə.

Milli: Deməli, Salliyə bir yerdədi?

Ani: Hə.

Milli: Get qulaq as. (Ani çıxır)

(Sallinin otağı)

Volter: Dadına baxın. Sizin üçün gətirmişəm.

Salli: Bu nədir?

Volter: Brendi.

Salli: Nə münasibətlə?

Volter: Sadəcə... düşündüm ki... Bir-birimizi daha yaxından tanımalıyıq. Bir damın altında yaşayırıq.

Salli: Ancaq...

Volter: Siz içirsiniz?

Salli: Əslində yox.

Volter: Aradabir bir-iki qədəh də içmirsiniz?

Salli: Nadir hallarda.

Volter: Onda mənimlə də azca için.

Salli: Yaxşı, amma lap az. Nədə içəcəyik?

Volter: Narahat olmayın, özümlə gətirmişəm.

Salli: Əvvəlcədən hazırlıq görmüsünüz?

Volter: (Şüşəni açıb süzür) Sizin sağlığınıza.

Salli: Sağlığınıza.

Volter: İstəyirəm... Dünən sizinlə kobud danışdım. Bağışlayın.

Salli: Nə danışsınız? Boş şeydir.

Volter: Məsələ burasındadır ki, mən hələ öyrəşməliyəm. Mənim otağında yaşamağınıza.

Salli: Deyirəm, bəlkə otağı birtəhər bölüşdürək?

Volter: Bölüşdürək?

Salli: Demək istəyirəm, siz də bu otaqdan istifadə edə bilərsiniz. Deyək ki, mən evdə olmayanda.

Volter: Başa düşürəm necə?

Salli: Çox sadə. Axı, mən bütün gün məktəbdəyəm.

Volter: Bəs gecə?

Salli: Bəzən elə gecə də. Həftədə üç dəfə məktəbə gedirəm.

Volter: Nə məktəb?

Salli: Mən axşam məktəbinə gedirəm. Xarici dilləri öyrənmək üçün. Sonra isə adətən rəfiqəmlə harasa gedirik. O, tarix müəlliməsidir. Musiqiyə qulaq asırıq.

Volter: Hansı musiqiyə?

Salli: Motsarta, Bramsa, yaxud bu qəbildən başqa musiqiyə.

Volter: A...a... o qəbildən... (Pauza) Bir az da içərsiniz?

Salli: Mən...

Volter: (Süzür) Bircə qədəh.

Salli: Sağ olun. Sağlam olun. (Pauza)

Volter: Öz aramızdır, sizə qədər burda bir qadın da olmayıb.

Salli: Belə de.

Volter: Düzdür, uşaqlar, tez-tez gəlirdilər. Burda silahlı basqınlar üçün plan qururduq.

Salli: Doğrudan?

Volter: Xalalarım sizə deməyiblər məni niyə tutmuşdular?

Salli: Yox.

Volter: Məhz elə bu silahlı basqına görə. Axı, mən soyğunçuyam. Heç mənim kimilərinə rast gəlmisiniz?

Salli: Deyəsən, yox.

Volter: Əslində, pis həyat deyil. Çoxlu boş vaxt və əgər belə demək mümkünsə, ödənişli məzuniyyət. Yox, düz sözümdür. Bundan da pis məşğuliyyətlər var. Məndən qorxmursunuz ki?

Salli: Qətiyyə. Məncə, siz çox füsunkar soyğunçusunuz.

Volter: Bax , bunu düz deyirsiniz. Buna görə də dustaqxanada hamıyla yola gedirdim. Məndə anadangəlmə məlahət var. Bilirsiniz, mən orda nə ilə məşğul idim? Təsəvvür edə bilməzsiz. Həbsxananın kitabxanasına rəhbərlik edirdim. Həbsxana tarixinin ən yaxşı kitabxanaçısı idim. Azadlığa çıxdığım gün həbsxananın rəisi şəxsən məni yola salmağa gəlmişdi. Düz darvazayacan ötürdü. Dedi ki, mən əl atandan kitabxana tanınmaz dərəcədə dəyişib.

Salli: Güzəl tərifdir!

Volter: (Süzür) Bir də dedi ki, soyğunçuluqdan əl çəksəm, Britaniya muzeyində işə düzəlmək üçün mənə tövsiyə məktubu verə bilər. Nadir əlyazmalar şöbəsində. Yəni öz fikrini bildirərdi, başa düşürsünüz?

Salli: Nə olar, məncə, çox münasib bir işdir.

Volter: Sağlığınıza! Deyirsiniz münasibdi hə? Hə, əlbəttə, maraqlıdır. Bilirsiniz, axı, mən nadir əlyazmalarla işləmişəm. Bir vaxtlar onları axtarıb tapan bir oğlan tanıyırdım.

Salli: Nə axtarıb tapırdı?

Volter: Nadir əlyazmaları. Qəbirlərdən. Mən də ona kömək edirdim. Hərdən yaxşı gəlir gətirirdi. Asan iş deyil. Əlyazmaları birbaşa ölüldəndən qoparmalı olurduq. Böyük bir maqqaş götürürsən, çanaq sümüklərini aralayıb əlyazmanı götürürsən. Meyiddə əl izi qoymaq olmaz, başa düşürsünüz? Belə bir kilsə qətnaməsi var. Bilirsiniz, həyatımın ən böyük sarsıntısını nə vaxt keçirmişəm? Üstümə skelet aşanda. Az qala qulağımı dişləyəcəkdi. Çox qərribə hisslər keçirirdim. Mənə elə gəlirdi ki, mən özüm də skeletəm, o isə, gecə məni öpməyə gələn, itkin düşmüş əmimdir. Siz heç qəbrə girmisiniz? Tövsiyə edərdim. Ciddi deyirəm. Həyəcan keçirmək istəyirsinizsə.

Salli: Onsuz da hamımız bir gün qəbrə girəcəyik.

Volter: Bilmirəm, bilmirəm. Birdən dənizdə boğulsanız necə? Məgər ola bilməz?

(Ani və Millinin otağı. Ani barmaqlarının ucunda otağa daxil olur, qapını örtür, çarpayıya uzanır)

Milli: Hə,Nə oldu?

Ani: Söhbət edirlər.

Milli: Nədən?

Ani: Məndən soruşma.

Milli: Get, yaxşı-yaxşı qulaq as.

Ani: Niyə özün getmirsən?

Milli: Mən yerimə girmişəm.

Ani: Mən də.

Milli: Axı, mən səndən qabaq uzanmışam.

(Ani deyində-deyində ayağa qalxır, qapıya yaxınlaşır, açır və çıxır)

Volter: Şimaldansınız?

Salli: Əla! Mənsə düşünürdüm ki...

Volter: Ləhcələri asanlıqla ayırd edirəm.

Salli: Mənə isə elə gəlirdi ki, ləhcədən canımı qurtarmışam.

Volter: Gözlərinizdə də nə isə var... bunu yalnız lankəşirli qızların gözlərində görmək olar.

Salli: Doğrudan? Onların gözlərində nə var ki?

Volter: (Yaxınlaşır) Məncə, mənim yanımda nədənsə sıxılırsınız. Nədən?

Salli: Heç də yox.

Volter: Bəs, nə olub? Elə bil, nədənsə çəkinirsiniz?

Salli: Əksinə.

Volter: Bir az ürəkli olun. Dünən daha yaxşı görünürdünüz.

Salli: Mənə isə elə gəlir ki, dünən siz başqa cür idiniz. Bu gün isə özünü oxşamırsız.

Volter: Məndən qorxmaq lazım deyil. Soyğunçu olsam da, məni intelligent quldur hesab edirlər.

Salli: Qorxmuram. (Pauza)

Volter: Xalalarımın çox xoşuna gəlirsiniz. Mənə elə gəlir ki, onlar hətta bizi evləndirmək fikrinə düşüblər.

Salli: Nəə?..

Volter: Elədir ki, var. Məncə, onlar mənə münasib arvad tapdıqları üçün sevinirlər.

Salli: Maraqlıdır.

Volter: Sizi elə buna görə bura gətiriblər. Ancaq onlar bir şeyi unudurlar.

Salli: Nəyi?

Volter: Mən üç dəfə evli olmuşam.

Salli: Bu gün qəribə ovqatdasınız.

Volter: Gözlərinizin ucbatından. Mənə elə baxırsınız ki...

Salli: Elə sizin də gözəl baxışlarınız var.

Volter: Əsl şimallılara xas gözləriniz var. Alovlu baxışlarınız var.

Salli: Çox sağ olun.

Volter: (Süzür) Şüşənin axırına çıxmaq? İrəli.

Salli: Gözlərimizin sağlığına.

Volter: Mən də düşünürdüm ki, siz həqiqətən, içən deyilsiniz. Amma, siz möhkəm içirsiniz. Yəqin məktəbdə məşq edirsiniz. Tənəffüslərdə. Voleyboldan əvvəl. Bəlkə də axşam məktəbində, hə? Mərc gələrəm ki, orda vaxtınız pis keçmir. Danışın də, orda nə ilə məşğul olursuz?

(Ani və Millinin otağı. Ani qayıdır. Əsnəyə- əsnəyə yerinə girir).

Ani: Hələ də danışırlar.

Milli: (Yuxulu-yuxulu) Nə barədə?

Ani: Ayırd edə bilmirəm.

Milli: Gərək mən gedəydim. Sən əməlli-başlı karsan.

(Hər ikisi çaprayıda çevrilib yerlərini rahatlamağa çalışırlar. Taxtalar cırıldayır).

Ani: Bu bulka yenə də mənim mədəmi qıvcırdır. (sakitcə) Gecən xeyrə qalsın.

(Milli cavab vermir: xorultusu eşidilir)

(Sallinin otağı)

Salli: Bilirsiniz, axı, mən tək yaşayıram. Demək olar, heç kimlə ünsiyyət qurmuram.

Volter: Məndən başqa. Mənimlə ünsiyyət qurursunuz.

Salli: Hər cür əyləncədən uzağam.

Volter: Deməli, mən sizi mütləq əylənməyə aparmalıyam. Sizə bir-iki yer göstərəm.

Salli: Oy, yox, mənlik deyil.

Volter: Bəs siz nə xoşlayırsınız? (Pauza)

Salli: Burda uzanmağı... təkcə...

Volter: Mənim çarpayımda.

Salli: Hə.

Volter: Bəs, siz burda nə edirsiniz?

Salli: Düşünürəm.

Volter: Təsadüfən dünən gecə, məni xatırlamadınız ki?

Salli: Sizi?

Volter: Otağı bölüşdürmək barədə təklifinizi götür-qoy edəcəyəm. (Pauza) Mərc gəlirəm ki, indicə mənim haqqımda düşündünüz. (Pauza)

Salli: Nəyə görə?

Volter: Mən isə sizi düşünürəm. (Pauza) Özüm də başa düşürəm ki, bu otaqdan ötrü niyə belə hay-küy salmışdım. Otaqdır da, elə bir gözəlliyi də yoxdu. İçində yaşayan siz olmasaydınız, otaq haqqında danışmağa belə dəyməzdi. (Pauza) Niyə də burda qalmayasınız? Öz aramızdır, mən evli deyiləm. Elə-belə dedim. Mənim heç kimim yoxdur. Düzü... düzü, hələ də özümə yaxşı bir həyat yoldaşı axtarıram.

Salli: Deyəsən, mən burdan köçməli olacağam.

Volter: Hara gedəcəksiniz? (Pauza)

Salli: Bir yer taparam.

Volter: Bəlkə sahilə? Mən də sizinlə gedərdim. Birlikdə balıq tutardıq... Körpüdən. Hə, getmək olar. Ancaq burda da qalmaq olar. Bax, elə burdaca – bu yerdə.

Salli: Doğrudan?

Volter: Oturun.

Salli: Nə?

Volter: Oturun. (Pauza) Ayağınızı ayağınızın üstünə aşırın.

Salli: M-m-m-m?

Volter: Hə, qoyun ayağınızı ayağınızın üstünə. (Pauza) İndi götürün (Pauza). Bir də ayağınızı ayağınızın üstünə qoyun. (Pauza) İndi isə götürün. (Səssizlik)

(Gecə klubu. Boğuq musiqi səsi.)

Tali: Bilirsən, nə var: bu ... bir dəqiqə gözlə, təxminən on il əvvəl. Mən axırıncı dəfə Riçmondada olanda.

Solto: Hə, Donki Klubda.

Tali: Hə, hə Donkidə. Əlbəttə, orada. Mən ordan üç il əvvəl çıxmışam.

Solto: Bəs neçə müddətdir buradasan? Axı, üç ildən çoxdur ki, buralara ayaq basmıram.

Tali: Belə çıxır ki, yollarımız ayrılıb. Mən üç il əvvəl bura qayıtmışam. Düz üç il əvvəl. (Ofisiantı çağırır) Çarli! (Çırtıq çalır)

Solto: Etiraf edirəm ki, sən gələnə qədər bura bərbad bir yer idi.

Ofisiant: (Stola yaxınlaşır). Təzələyim, mister Tali?

Tali: Hə. Özü də necə bərbad? Elə buna görə də mənə bura dəvət etdilər: dəyərli bir iş görmək istədilər. Xahiş etdilər ki, burda səliqə-səhman yaradıam. Bilmək istəyirsən nədən başladım? Üç il əvvəl ilk işim bu oldu ki, 10-15 əclafı burdan qovdum.

Solto: Bəs, əvəz çıxmaq istəmədilər?

Tali: Onlar mənə heç yanımdan da ötə bilməzlər. Yadımdadır, Blakxitdə nə oyun çıxartdım?

Solto: Hə, lap çoxdan.

Tali: Çoxdan dedin qoydun. Müharibə hələ başlamamışdı. Yadındadı, Blakxitdə neylədin?

Solto: Blakxit. Hə, Blakxiti yadımıza salsaq, söhbət uzanacaq.

Tali: Sağ ol, Çarli. Sənin sağlığına. (Pauza) Gördüyün kimi bura artıq bərbad vəziyyətdə deyil. Əvvəla, orkestrimiz var. Hə, ola bilər, orkestr bir az böyük səslənir: piano və kontrabas – amma musiqiçilərimiz əladır. Sonra müştərilərimiz. Çox dəyərli müştərilərimiz var. Çoxlu musiqiçilər gəlir... e...e... elə musiqiçilərin özləri də yaxşı müştərilərdir. Bir də ki, iş adamları, əlbəttə. Yüksək təbəqənin nümayəndələri. Elə bu yaxınlarda bir-ikisi ilə söhbət eləmişəm. Hempton – Koptdan gəlirlər... daha haralardan gəlmirlər... Tvikenhemdən, Datçetdən. Belə.

Solto: Hətta Datçetdən də?

Tali: Əlbəttə. Onlara nə var ki. Oturlar maşına... Uzun yoldur məgər? Axı, burda yaxşı istirahət edirlər. Bilirsən də, bizə gecə saat ikiyə qədər işləməyə icazə verirlər. Bir də ki, quşcuğazlarımızın üçü daim burda olur. Bəs, sən nə əcəb buralara gəlmisən?

Solto: Belə də, əslində elə bir səbəb yoxdur, Siril. Dediyn kimi, bir quşcuğazı axtarıram.

Tali: Bizim tərəfdəki quşcuğazlardan?

Solto: Sözü göydə alırsan, dostum. Həmişəki kimi.

Fali: Deməli, nailiyyətlərimiz qulağına çatıb. Arxayın ol. Burda bizim elə gözəl bulkalarımız var ki! Əla növ! Çoxu məktəbi qurtaran kimi bura qaçır.

(Oradaca. Qadınlar üçün soyunma otağı).

Barbara: Bəs o, nə dedi?

Salli: Bir bazar günü yanıma gəl, - deyir. Əsl ailəvi yemək təşkil edək. Arvadımla tanış olarsan. Təsəvvür edirsən? Hə, - deyirəm, - mütləq. Bəs sən ona nə deyəcəksən.

Deyəcəksən ki, bacınam? Narahat olma, - cavab verir, - o, müasir fikirli qadındır. O hətta sevinəcək. Səni gördüyünə çox şad olacaq.

Mevis: Mən belə sözləri çox eşitmişəm.

Salli: Elə mən də ona belə dedim. Dedim ki, belə sözləri çox eşitmişəm. İndisə, itil burdan, bildin? Nə qədər ki, polis çağırمامış, dur, itil.

Barbara: Hansı: O burnu uzun olan?

Salli: Aha.

Müdir: (qapıdan boylanır) Tərpənin, qızlar. Başlayırıq.

Barbara: Nə cürətlə bura baxırsınız? Axı, burda tək cə qadınlardı.

Müdir: Yaxşı, sakit ol. Tərpənin. Konkilərinizi geyinin. (Salliyə müraciətlə) Siril səni soruşdu. Dedi ki, onun stoluna yaxınlaşasan. Özü də tez.

Salli: Bir gün buna bir qapaz ilişdirəcəyəm.

Barbara: Hə, bəs sonra?

Salli: Sonra da deyir ki, gəl, çay kənarına gedək. Səni yastıdıbli qayıqda gəzdirərəm.

Mevis: Nədə?

Barbara: Yastıdıbli qayıqda.

Mevis: O nə qayıqdır elə?

Salli: Mənsə ona: yastıdıbli qayıqda? Səninlə? Sən dəli olmusan? Yox-dedim - Heç vaxt.

Barbara: Əvvəllər deyirdin ki, ondan xoşun gəlir.

Salli: Əvvəllər mənə elə gəlirdi. Axı, o, Avstraliyadan gəlib. Onun Avstraliyadan qalma çoxlu axmaq xasiyyəti var. Onun vərdişləri mənim lap ürəyimi qaldırır.

Müdir: Tez olun, qızlar! Bir sözü neçə dəfə deməliyəm? Özünüzü unutmayın. Bura sizin üçün Brayton çimərliyi deyil. (Salliyə müraciətlə) Siril səni masasına çağırır.

Salli: Bir gün mən bunun qulağını kəsəcəyəm. (Çıxır)

(Zal)

Solto: O dəqiqə öz-özümə dedim, lənət şeytana, bu qız çox gözəldir.

Tali: Elədir.

Solto: Düşündüm ki, bəlkə də onu tapa bildim.

Tali: Düz fikirləşmişən. Bu da özü. Bura gəl, əzizim. Tanış ol: köhnə dostum – Ambrouz Solto.

Salli: Çox şadam.

Tali: Əyləş, Ambrouz. İstəyirəm bu qızla yaxından tanış olasan. Axı, o, burda işləyən qızların ən ağıllısıdır. Təsəvvür edirsən, üç dil bilir.

Solto: Hansı dilləri bilirsiniz?

Salli: Başlanğıc olaraq onu deyim ki, ingilis dilini bilirəm.

Solto: Bu qız həm də hazırcavab imiş ki!

Tali: Hazırcavab? Yox, ondan da artıqdır. O, mənim sevimlimdir.

Solto: Bəlkə deyəsiniz, adınız nədir?

Salli: Katina

Solto: Katina. Təsadüfə bax! Mənim ilk məhəbbətimin də adı Katina idi.

Tali: Ola bilməz.

Salli: Doğru deyirsiniz, mister Solto?

Solto: Hə. Afinada. Onda mən hələ uşaq idim.

(Ani və Millinin evi. Qonaq otağı)

Volter: Elektrik qatarı ilə Soutendə qədər getdim. Vəssalam.

Ani: Soutendə qədər? Nə münasibətlə?

Volter: Dənizə baxmaq, sahilə gəzmək istəyirdim. Məncə, yaxşı yerdir. Bir az orada gəzdim və qayıtdım. Bir az dəniz havası uddum. Vəssalam. (Pauza)

Ani: Bizdən nə isə gizlədirsən?

Volter: Heç nə?

Ani: Bəsdi, Villi. Düzünü de. Onun haqqında nə fikirdəsən? O, çox qəşəngdi, elə deyil?

Volter: Kim? Yuxarıda yaşayan qız? Doğrudan çox qəşəngdi.

Ani: Xoşuna gəlir?

Volter: Kim?

Ani: Məgər yox?

Volter: Kim? Yuxarıda yaşayan qızı deyirsən? Hə?

Ani: Nə nala - mıxa vurursan? Birdəfəlik sözünü de.

Volter: Nala - mıxa vurmada... birbaşa düzünü desəm... bəli o, çox gözəldir.

Ani: İlk görüşdən o, sənəin xoşuna gəlib. Düz demirəm?

Volter: Yox bir, ilk baxışdan... düz demirsən... yalnız ikinci dəfə baxdıqdan sonra hər şey dəyişir. Əlbəttə, əgər başa düşsən, mən nə demək istəyirəm.

Ani: Otağını da çox gözəl bəzəyib. Düzdü?

Volter: Hə, qiyamətdir!

Ani: Hər yeri necə sahmana salıb, gördün? Əsl qadın səliqəsi ilə.

Volter: Hə, bunu lap düz dedin.

Ani: Bir azdan qayıdacaq. Axşam məktəbindən. Məncə, yarımca saatdan sonra.

(Gecə klubu. Zal)

Solto: Necədi? Xoşuna gəldi?

Salli: Ritmi çox gözəl tutursunuz, mister Solto. Böyük həzz aldım.

Solto: Ritmi çox yaxşı duyuram. Bu, məndə anadangəmədir. Ayaqlarım öz-özünə rəqs edir. Öz-özünə. Düz sözümdü. Yadımdadı, onunla dəniz kənarında rəqs edərdik.

Tali: Hə, necəsiniz? Görürəm, yaxşı yola gedirsiniz.

Solto: Əla yola gedirik.

Salli: Çox gözəl.

Solto: Səhnədə bizi gördün?

Tali: Orda neynirdiniz?

Salli: Rəqs edirdik.

Solto: Eh, sən onu Blakxitdə görəydin! Yaxşı, Siril, get. Biz hələ bir az da əlləmlik edəcəyik.

Tali: Kef sizindi. (uzaqlaşır)

(Solto və Salli masaya qayıdırlar).

Solto: Sənə bir söz demək istəyirəm, Salli.

Salli: Hə.

Solto: Mənim kiçik bir çimərliyim var. Çayın cənub sahilində kiçik torpaq sahəsi. Orda kiçik bir evim də var. Ümumiyyətlə, o qədər də kiçik deyil. Düzünü desəm, böyük bir evdir. Divarları hind xalçaları ilə örtülüb. Pəncərələri dənizə açılır. Dənizin dalğaları düz artırmaya qədər gəlir. Divanda uzanıb dalğaların yaxınlaşmağına tamaşa etmək olar. Necədi?

Salli: Nə deyə bilərəm... cəlbedici.

Solto: Onda bazar günü ora gedirik.

Salli: Axı mən...

Solto: Bəhanə eşitmək istəmirəm. Çimərlikdə tonqal da qalayırıq. İri bir donuz qızardırıq, söz verirəm!

Salli: Bəs, donuzu hardan alacaqsan?

Solto: Fransadan gətirdəcəyəm. lap təzə donuz əti. Qoy sənə bir sirr açım. Mən bura təsadüfən gəlməmişəm.

Salli: Necə yeni?

Solto: Səni axtarıb tapmışam. Təsadüfən sənə bir şəklini görmüşdüm. Bax bunu. Fotoqrafı tapdım, klubun yerini ondan öyrəndim. Və budur qarşıdayam.

Salli: Bəs şəkli hardan götürmüşən?

Solto: Bunu demək istəməzdim. Bilirsən, əvvəl səni bir dostumun xahişi ilə axtarmağa başladım.

Salli: Hansı dostunun?

Solto: Narahat olma, səni harda tapdığımı ona demərəm. İcazə vermərəm ki, onun kimisi sənin kimi gözəl bir qıza sahib olsun.

Salli: Onun adı nədir?

Solto: Adı – Villi. Villi Strit. Tez-tez qazamata düşür. Saxta sənədlər, xüsusilə də əmanət kitabçaları üstündə. Adi kələkbaz. Onu tanıyırsan?

Salli: Yox.

Solto: Gülməlidir. Bilmirəm, o, nə... yaxşı. Unut getsin. Amma ona haqq qazandırmaq olar. Şəkli mənə göstərməsəydi, indi mən harda olardım hə? Bəs sən? Sən harda olardın?

Salli: Doğrudan da. Mən indi harda olardım?

(Ani və Millinin evi. Qonaq otağı. Qapının zəngi çalınır. Volter ikinci mərtəbəyə apararı qapıdan çıxır, qonaq otağından keçir. Zala açılan qapının arxasında gizlənir).

Solto: (Səhnə arxasından) Salam, Villi. Bir dəqiqəliyə gəlmişəm. Taksi məni gözləyir.

(Qonaq otağı)

Volter: Hə, işlər necədir? Qızı tapdınız?

Solto: Hansı qızı?

Volter: Qızı də. Yadınızdadır, sizə şəklini göstərmişdim? Unutmusunuz?

Solto: Həə. O qız! O tapmağa çalışdığım qızı deyirsən?

Volter: Hə onu. Qıza görə gəlmisiniz?

Solto: Düzdür, Villi. Ona görə gəlmişəm.

Volter: Elə belə də bilirdim.

Solto: Düz tapmısan.

Volter: Bəs, o hardadır?

Solto: Səninlə elə bu barədə danışmaq istəyirəm. Mən onu tapa bilmədim.

Volter: Tapa bilmədiniz?

Solto: Sanki göyə çəkilib. Gəldim, bunu sənə deyim.

Volter: Sanki göyə çəkilib?

Solto: Hə.

Volter: Mənsə düşünürdüm ki, siz onu tapmışınız.

Solto: Heç izi-tozu da yoxdur. Hamıdan soruşdum. Madriqaldan, Pedrodan. Gördüm deyən olmadı. Dayan, amma, deyəsən, Pedro dedi ki, onu nə vaxtsa Madriddə «Şən evlər»də görüb. O, bir vaxtlar Madriddə olub. Xəbərin yoxdu?

Volter: Hardan xəbərim olsun? Mən onu tanımıram.

Solto: Elə bilirdim, onunla tanışsan.

Volter: Heç klubu da tapa bilmədiniz?

Solto: Hansı klubu:

Volter: Şəkildəkini.

Solto: Yox, tapa bilmədim. Əvəzində fotoqrafı tapdım, yanına getdim.

Volter: Nə dedi?

Solto: Evdə yox idi. Kanadaya gedib. Konfransa.

Volter: Hansı konfransa?

Solto: Dış həkimlərinin konfransına. Dış həkimi olmaq fikrinə düşüb.

Volter: Bəs fotoqraflıqdan niyə imtina edib?

Solto: Daha şəkil çəkməkdən xoşu gəlmir. Belə hadisələr tez-tez olur. Mənə bir fincan kofe süzüb, bütün həyatını danışdı.

Volter: Kim?

Solto: Qardaşı. Qabar cərrahı. Təsəvvür edirsən, oğlan elə böyük cəncələ düşüb ki, içkiyə qurşanıb. Özünü idarə edə bilmir.

Volter: Bura baxın, Mister Solto, yerinizdə olsam, daha özümü yormazdım.

Solto: Fikrimi bilmək istəsən, mənəcə, o şəkil saxtadır. Həqiqətdə nə belə bir klub, nə də belə bir qız var.

Volter: Mən də belə düşünürəm. (Pauza)

Solto: Doğrudan?

Volter: Eynilə bu cür düşünürəm. (Pauza)

Solto: Nə bilmək olar, bəlkə də haqlısan.

Volter: Şəkil də.. əlbəttə ki, saxtadır. Siz onu heç vaxt tapa bilməzsiz.

Solto: Necə yəni saxta? Elə bilirdim, onunla tanışsan.

Volter: Mən belə söz deməmişəm.

Solto: Bəs mən nə deyirəm? Axtarmalı bir adam yoxdur. Sən onu görməmişən, mən görməmişəm. Onda bəs biz kimi axtarıyıq?

Volter: Əslində heç belə bir adam yoxdur. (Pauza)

Solto: Hər halda! Axı bu şəkildir. Orda real adamlar əks olunub.

Volter: Mən onların heç birini tanımıram. (Pauza)

Solto: Məsləhətimə qulaq as, Villi. Bu şəkli yadımdan çıxart. Unut getsin.

Volter: Mən də sizə bunu məsləhət görürəm, mister Solto.

(Qapı açılır. Pilləkəndə ayaq səsləri)

Solto: Bu kimdi?

Volter: Məktəb müəlliməsi.

Solto: Bax, sənə onun kimisi lazımdır. Ali təhsillidir. Düzdür, evə tez qayıtsa yaxşı olardı. Hardan gəlir? Axşam məktəbindən?

(Volter ikinci mərtəbəyə açılan qapıdan içəri keçir. Pilləkənlə qalxır. Sallinin qapısını döyür)

Volter: Otaqdasınız? (Qapını özünə tərəf çəkir). Ordasınız? Sizinlə danışmaq istəyirəm. Bir dəqiqəliyə qapını açın. İcazə verin içəri keçim. Xahiş edirəm. Sizə nə olub? Lənət şeytana! Qapını açın. Sizinlə danışmalıyam.

(Sükut).

(Qonaq otağı. Ani və Milli içəri keçirlər)

Ani: Çıxıb gedib.

Milli: Necə yəni gedib?

Ani: Bu da məktub.

Milli: Hara gedib?

Ani: Məktub yazıb.

Milli: Oxu.

Ani: (oxuyur) Əziz ev sahiblərim. Təəssüf ki, gözlənilməz səbəblərə görə evi tərk etməli oldum. Nə vaxt qayıdacağımı bilmirəm. Ona görə qərara aldım ki, əşyalarımın hamısını aparım. Sizi oyatmağa qıymadım. Sağ olun. Görüşənədək. Villiyə hər şeyi özüm izah edəyəm.

(Ani Villinin yatdığı divana yaxınlaşır. Milli pilləkənə açılan qapıya tərəf gedir.)

Ani: Oyan, Villi. (Pauza) O gedib.

Volter: Kim?

Ani: Məktub da yazıb. Bax.

(Volter məktubu oxuyur)

Volter: Hə... neynək... görünür getməli olub.

(Pauza)

Ani: Sən onunla dalaşmısan, Villi?

Volter: Yox.

Ani: Dünən axşam məktəbindən qayıdanda onu görmədin?

Volter: Yox.

Milli: (Gəlir) Budur. Bu şəkli onun otağından tapdım.

Ani: Bir bax, necə də sevimlidir! Əlində voleybol topu var.

Milli: Məktəbli qızların əhatəsində.

Ani: Heç bilmirdim, o, idman dərsi keçir. Bu barədə bizə heç nə deməyib.

(Pauza)

Milli: Görünür, o, həmişəlik gedib.

Volter: Hə, oxşayır.

Son

Moris METERLİNK

KORLAR

Tərcümə edəni: Ülkər Nəsibbəyli

İştirak edirlər:

Keşiş.

Birinci anadangəlmə kor

İkinci anadangəlmə kor

Üçüncü anadangəlmə kor

Ən qoca kor.

Beşinci kor.

Altıncı kor.

Dua eləyən üç kor qarı

Cavan kor qadın.

Ən qoca kor qadın.

Ağlını itirmiş kor qadın.

Uca, ulduzlu göyün altında, olduqca qədim vəhşi şimal meşəsi.

Enli, qara plaşa bürünmüş qoca keşiş, gecənin zülmətinin qaranlığında səhnənin ortasında oturub. Başını hüdüür, oyuqlu palıd ağacına söykəmiş qoca, ölü kimi hərəkətsizdir. Bənizi qorxulu dərəcədə solğun, göyərmiş dodaqları yarımaraşdır, qalın, çal saçlarının düz və seyrək telləri üzünə düşüb, nuru sönmüş lal gözləri daha əbədiliyin gözlə görünən tərəfinə baxmır. Sanki bitib- tükənməz məşəqqət və göz yaşları qocanın gözlərini qanla doldurub. Ağır səssizliyin hökm sürdüyü bu qaranlıq meşədə, qocanın simasından daha işıqlı və daha hərəkətsiz heç nə yoxdur. O, sümiyü çıxmış, arıq əllərini dizlərinin üstünə qoyub.

Sağ tərəfdə, daşların, kötöklərin və quru otların üstündə altı kor qoca oturub. Sol tərəfdə, üzləri qocalara tərəf oturmuş qadınları kişilərdən, çılpaq kökləri görünən ağac və qaya parçaları ayırır. Qadınlardan üçü dayanmadan, boğuş səslə dua oxuyub ağı deyir. Dördüncü qadın, hədsiz qocadır. Oturuşu yüngül əqli pozğunluqdan xəbər verən beşinci qadının dizlərinin üstündə saxladığı uşaq yuxuya gedib. Altıncı qadın, son dərəcə cavandı. Qocalar kimi, qadınların da əynində tünd rəngli, enli, bir-birlərinə oxşar paltarlar var. Demək olar, bütün korlar dirsəklərini dizlərinə söykəyib, üzlərini ovucları ilə örtüb nə isə gözləyirlər. Görünür, onlar lazımsız hərəkətləri çoxdan yadırgayıblar və daha adada eşidilən anlaşılmaz, qorxulu səslərə fikir vermir, başlarını səs gələn tərəfə çevirmirlər. Hüdüür qəbiristanlıq ağacları – qaraçöhrə, salxım söyüd və sərvi ağacı öz etibarlı kölgələrini onların üzərinə salıblar. Gecənin qaranlığında, keşişdən bir qədər kənardə açmış nərgiz gülləri nəzərə çarpır. Sıx yarpaqların arasından sivrilib zülməti bir anlıq da olsa, yarmağa çalışan ay işığına baxmayaraq, səhnə son dərəcə qaranlıqdı.

Birinci anadangəlmə kor: Hələ qayıtmayıb?

İkinci anadangəlmə kor: Məni oyatdın!

Birinci anadangəlmə kor: Mən də yatırdım.

Üçüncü anadangəlmə kor: Mən də.

Birinci anadangəlmə kor: Hələ qayıtmayıb?

İkinci anadangəlmə kor: Addım səslərini eşitmirəm.

Üçüncü anadangəlmə kor: Əlillər evinə qayıtmaq vaxtıdır.

Birinci anadangəlmə kor: Harda olduğumuzu öyrənməliyik.

İkinci anadangəlmə kor: O gedəndən bəri hava soyuyub.

Birinci anadangəlmə kor: Harda olduğumuzu öyrənməliyik.

Ən qoca kor: Kim bilir, hardayıq?

Ən qoca kor qadın: Çox yol gəlmişik. Olsun ki, sığınacaqdan uzaqdayıq.

Birinci anadangəlmə kor: Aha! Qadınlar yaxınlıqdadı?

Ən qoca kor qadın: Qarşınızda oturmuşuq.

Birinci anadangəlmə kor: Gözləyin, indi yanınıza gəlirəm.(Ayağa qalxıb əl havasına yeriməyə başlayır). Hardasınız?.. Hay verin ki, harda olduğunuzu eşidim!

Ən qoca kor qadın: Burdayıq. Daşların üstündə oturmuşuq.

Birinci anadangəlmə kor: (Addım atan kimi ayağı ağacın gövdəsinə və qaya parçalarına ilişir). Nə isə bizi bir-birimizdən ayırır...

İkinci anadangəlmə kor: Yaxşısı budu, yerimizdən tərənməyək!

Üçüncü anadangəlmə kor: Harda oturmusuz?.. Yanımıza gəlmək istəmirsiniz?

Ən qoca kor qadın: Qalxmağa cürət eləmirik!

Üçüncü anadangəlmə kor: Niyə bizi ayırır?

Birinci anadangəlmə kor: Dua edən qadınların səsini eşidirəm.

İkinci anadangəlmə kor: Hə, üç qarı dua oxuyur.

Birinci anadangəlmə kor: Dua vaxtı deyil!

İkinci anadangəlmə kor: Sonra yataq otağında ibadət edərsiniz.

Qarılar dua oxumağa davam edirlər.

Üçüncü anadangəlmə kor: Bilmək istəyirəm, yanımda oturan kimdi?

İkinci anadangəlmə kor: Deyəsən, yanındakı mənəm.

Əsası ilə ətrafı yoxlamağa başlayır.

Üçüncü anadangəlmə kor: Bir- birimizə toxuna bilmirik!

Birinci anadangəlmə kor: Deyəsən, bil bir-birimizdən uzaqdayıq.

(Yan-yörəsini yoxlamağa davam edir və əsasını beşinci kora toxundurur. Beşinci kor boğuc səsle inildəyir). Kar yanımızdadı.

İkinci anadangəlmə kor: Hamının səsini eşitmirəm. Bir az bundan qabaq altı nəfər idik.

Birinci anadangəlmə kor: Başa düşməyə başlayıram. Qadınlardan soruşaq. Neyləməli olduğumuzu aydınlaşdırmalıyıq. Dua edən qarılıarın səsini eşidirəm. Məgər bir yerdədilər?

Ən qoca kor qadın: Mənim yanımda daşın üstündə oturublar.

Birinci anadangəlmə kor: Mən quru otların üstündə oturmuşam!

Üçüncü anadangəlmə kor: Bəs gözəl kor qadın hardadı?

Ən qoca kor qadın: Dua edənlərin yanındadı.

İkinci anadangəlmə kor: Bəs dəli ilə uşaq hardadı?

Cavan kor qadın: Uşaq yatır, oyatmayın.

Birinci anadangəlmə kor: Nə qədər uzaqdaymışsan! Elə bilirdim qarşımızda oturmusan.

Üçüncü anadangəlmə kor: Demək olar, lazım olan hər şeyi öyrəndik; indi o gələnə qədər söhbət edək.

Ən qoca kor qadın: O dedi ki, sakitcə oturub gözləyək.

Üçüncü anadangəlmə kor: Kilsədə deyilk axı.

Ən qoca kor qadın: Sən bilmirsən, biz hardayıq?

Üçüncü anadangəlmə kor: Hamınız susanda qorxuram.

İkinci anadangəlmə kor: Bilmirsiniz, keşiş hara gedib?

Üçüncü anadangəlmə kor: Məncə, o hələ gec gələcək.

Birinci anadangəlmə kor: Keşiş tamam qocalıb. Deyəsən, o da kordu. Qorxusundan boynuna almır ki, aramızdan heç kim onun yerini tuta bilməsin. Amma mənə elə gəlir, o, demək olar ki, heç nə görmür. Başqa bələdçimiz olsaydı, yaxşı olardı. O bizə qulaq asmır, bizsə çoxuq. Bax, əlillər evindəki üç rahibə kimi. Hamısının gözü görür, hamısı da bizdən böyükdü!.. Əminəm ki, o azıb, indi yolu axtarır. Hara gedib görəsən?... Bizi atmağa ixtiyarı yoxdu...

Ən qoca kor: Uzağa gedib. Deyəsən, qadınlara xəbərdarlıq edib.

Birinci anadangəlmə kor: O ancaq qadınlarla danışır!... Bəs biz?... Gec-tez şikayət eləmək lazım gələcək.

Ən qoca kor: Kimə şikayət eləyəcəksən?

Birinci anadangəlmə kor: Hələ ki bilmirəm. Baxarıq... Axı o hara gedib?... Mən bu sualla qadınlara müraciət edirəm.

Ən qoca kor qadın: Deyəsən, yeriməkdən yorulub, bir dəqiqəlik yanımızda oturdu. Artıq bir neçə gündü ki, özünü yaxşı hiss eləmir. Həkimin ölümündən sonra hər şeydən qorxmağa başlayıb. Hamıdan qaçır. Demək olar, həmişə susur. Bilmirəm, ona nə olub. Bu gün mütləq sığınacaqdan çıxmaq istəyirdi. Deyirdi ki, qış girməmişdən əvvəl sonuncu dəfə gün işığında adaya baxmaq istəyir. Deyəsən, qış uzun və sərt keçəcək, artıq şimaldan sahilə buz parçaları yaxınlaşır. O çox narahat idi, deyirdi ki, çay elə bil güclü yağışların təsirindən daşıb, bütün bəndləri yuyub aparıb. Bir də deyirdi ki, dəniz onu qorxudur, nə isə yaman təlatümlüdür, sahildəki qayalar alçalıb. O özü baxmaq istəyirdi, bizə isə heç nə danışmırdı... İndi yəqin dəli üçün çörək və su tapmağa gedib. Dedi ki uzağa gedir... Gözləyək.

Cavan kor qadın: Getməmişdən əvvəl bir xeyli əllərimi tutdu. Elə bil əlləri qorxudan titrəyirdi. Sonra məni öpdü...

Birinci anadangəlmə kor: Oho!

Cavan kor qadın: Nə baş verdiyini soruşdumsa da, heç nə demədi. Dedi ki, görünür, qocaların səltənəti süquta uğrayır...

Birinci anadangəlmə kor: O nə deməkdi?

Cavan kor qadın: Başa düşmədim. Dedi ki, böyük mayaka tərəf gedir.

Birinci anadangəlmə kor: Məgər burda mayak var?

Cavan kor qadın: Hə, adanın şimal tərəfində. Məncə, uzaqda deyil. Deyirdi ki, mayakın işığı burdan, budaqların arasından görünür. Axır ki, bu gün xüsusilə kədərli idi. Məncə, son günlər tez-tez ağlayırdı da. Səbəbini bilməsəm də, özümdən asılı olmadan, mən də ağlayırdım. Getdiyini də eşitmədim. Daha ondan heç nə soruşmadım. Hiss elədim ki, kədərli təbəssümlə gülümsəyir. Hiss elədim ki, gözlərini yumub və danışmağa çətinlik çəkir...

Birinci anadangəlmə kor: Bizə isə heç nə deməyib!

Cavan kor qadın: O danışanda, siz qulaq asmırsınız!

Ən qoca kor qadın: O danışanda siz pıçıldaşırsınız!

İkinci anadangəlmə kor: Gedəndə bizə ancaq bunu dedi: “Gecəniz xeyrə qalsın!”

Üçüncü anadangəlmə kor: Olsun ki, gecə düşüb.

Birinci anadangəlmə kor: Gedəndə bir neçə dəfə təkrar elədi: “Gecəniz xeyrə qalsın!” – elə bil yuxuya gedirdi. Hiss elədim ki, mənə baxa- baxa təkrar elədi: “Gecəniz xeyrə qalsın! Gecəniz xeyrə qalsın!..” Danışan adam gözlərini bir nöqtəyə zilləyəndə səsi dəyişir.

Beşinci kor: Gözü görməyənlərə rəhminiz gəlsin!

Birinci anadangəlmə kor: Bu mənasız sözləri kim dedi?

İkinci anadangəlmə kor: Deyəsən, kardı.

Birinci anadangəlmə kor: Sus!.. Miskin yalvarışların vaxtı deyil.

Üçüncü anadangəlmə kor: Çörək və su tapmaq üçün o hara gedə bilər?

Ən qoca kor qadın: Dənizə tərəf gedib.

Üçüncü anadangəlmə kor: O yaşda adamlar dənizə getmir!

İkinci anadangəlmə kor: Məgər dəniz yaxınlıqdadı?

Ən qoca kor qadın: Bir dəqiqə susun. İndicə səsini eşidəcəksiniz.

Yaxınlıqdakı sahildən, qayalara çırpılan dalğaların sakit uğultusu eşidilir.

İkinci anadangəlmə kor: Mən ancaq dua edən qadınların səsini eşidirəm.

Ən qoca kor qadın: Diqqətlə qulaq asın, onların pıçıltılarının arasından dənizin səsini eşidəcəksiniz.

İkinci anadangəlmə kor: Hə, eşidirəm, yaxınlıqda nə isə uğuldayır.

Ən qoca kor qadın: Elə bil bayaqdan yatırmış, indi oyanıb.

Birinci anadangəlmə kor: Əbəs yerə bizi bura gətirdi. Bu səs heç xoşuma gəlmir.

Ən qoca kor qadın: Bilirsiniz ki, ada o qədər də böyük deyil: əlillər evindən azca uzaqlaşan kimi dənizin uğultusu eşidilir.

İkinci anadangəlmə kor: Bu səsi heç vaxt eşitməmişdim.

Üçüncü anadangəlmə kor: Mənə elə gəlir ki, bu gün dəniz lap yaxındadı. Dalğaların səsini yaxından eşitməkdən xoşum gəlmir.

İkinci anadangəlmə kor: Mənim də. Biz gəzintiyə çıxmağı xahiş eləməmişdik.

Üçüncü anadangəlmə kor: Burda heç vaxt olmamışıq. Əbəs yerə bizi bu qədər uzağa gətirib.

Ən qoca kor qadın: Səhər elə yaxşı idi! İstəyirdi ki, bütün qışı yataqxanada keçirməzdən əvvəl, günəşin son şüalarından həzz ala.

Birinci anadangəlmə kor: Mən yataqxanadan çıxmamağa üstünlük verirəm!

Ən qoca kor qadın: Bir də o istəyirdi ki, biz, yaşadığımız adanı tanıyaq. O hələ adanı tam gəzməyib. Burda heç kimin dırmanmadığı dağlar, insanların könülsüz endiyi vadilər, heç kimin daxil olmadığı mağaralar var. Bir də dedi ki, günəşi daim yataqxananın damının altında gözləmək olmaz. O bizi dənizin sahilinə gətirmək istəyirdi. Əvvəl ora özü tək getdi.

Ən qoca kor qadın: O düz deyir: necə yaşayacağımız haqqında düşünməliyik.

Birinci anadangəlmə kor: Yataqxananın divarları ardında maraqlı heç nə yoxdu.

İkinci anadangəlmə kor: Gün işığında oturmuşuq?

Altıncı kor: Məncə, yox. Deyəsən, artıq gecədi.

İkinci anadangəlmə kor: Saat neçədi?

Bütün korlar: Bilmirəm... Bunu heç kim bilmir.

İkinci anadangəlmə kor: Hava hələ işıqlıdı? (Altıncı kora) Hardasan?.. Sən bir az görürsən, de, de!

Altıncı kor: Məncə, tamam qaranlıqdı. Gün çıxanda, gözümə mavi bir xətt görünür. Həmin xətti axırıncı dəfə çoxdan görmüşəm. Amma indi heç nə seçə bilmirəm.

Birinci anadangəlmə kor: Mən acanda, bilirəm ki, artıq gecdi. İndi də acam.

Üçüncü anadangəlmə kor: Yuxarı bax! Bəlkə nəşə gördün?!..

Yerə baxmağa davam edən üç anadangəlmə kordan başqa, hamı başını qaldırır.

Altıncı kor: Bilmirəm. Başımızın üstündəki səmadımı?!..

Birinci anadangəlmə kor: Elə bil səslər mağaranın içindən gəlir.

Ən qoca kor qadın: Məncə səslər ona görə belə eşidilir ki, indi axşamdı.

Cavan kor qadın: Mənə elə gəlir, ayın işığını ovuclarımda hiss eləyirəm.

Ən qoca kor qadın: Olsun ki, ulduzlar çıxıb. Ulduzları hiss eləyirəm.

Cavan kor qadın: Mən də.

Birinci anadangəlmə kor: Mən heç bir səs eşitmirəm.

İkinci anadangəlmə kor: Mən yalnız öz nəfəsimizin səsini eşidirəm.

Ən qoca kor: Deyəsən, qadınlar haqlıdılar.

Birinci anadangəlmə kor: Mən heç vaxt ulduzları hiss eləməmişəm.

Qalan anadangəlmə korlar: Biz də.

Bir dəstə gecəquşu qəfildən ağacların budaqlarına qonur.

İkinci anadangəlmə kor: Qulaq asın! Qulaq asın!... Başımızın üstündəki bu nədir?
Eşidirsiz?

Ən qoca kor: Yerlə göyün arasından nə isə sürətlə ötüb keçdi.

Altıncı kor: Başımızın üstündə nə isə tərpənir, bizimsə əlimiz çatmır.

Birinci anadangəlmə kor: Başa düşmürəm. Bu nə sədi. Yataqxanaya qayıtmaq istəyirəm.

İkinci anadangəlmə kor: Harda olduğumuzu başa düşməliyik!

Altıncı kor: Mən qalxmağa çalışdım, amma böyrümdə çaqqal gavalısı var, əlimi uzatmağa qorxuram.

Üçüncü anadangəlmə kor: Biz harda olduğumuzu bilməliyik!

Ən qoca kor: Biz bunu bilə bilmərik!

Altıncı kor: Olsun ki, evdən uzaqdayıq. Bütün səslər mənim üçün anlaşılmazlaşdı.

Üçüncü anadangəlmə kor: Çoxdannan solmuş yarpaqların iyini duyuram!

Altıncı kor: Bu adanı əvvəllər görmüşdüz? Harda olduğumuzu deyə bilərsiz?

Ən qoca kor: Bura gələndə hamımız kor idik.

Birinci anadangəlmə kor: Heç vaxt görməmişik.

İkinci anadangəlmə kor: Əbəs yerə narahat oluruq! O indilərdə gələcək. Bir az da gözləyək. Ancaq daha onunla heç yana getməyək.

Ən qoca kor: Tək gözə bilmirik axı?!..

Birinci anadangəlmə kor: Evdən çıxمامağımız məsləhətdi. Mən, ümumiyyətlə, evdə qalmağa üstünlük verirəm.

İkinci anadangəlmə kor: Biz gəzintiyə çıxmaq istəmirdik. Bunu ondan xahiş eləyən olmamışdı.

Ən qoca kor qadın: Bu gün adada bayramdı. Biz həmişə bayram olanda gəzintiyə çıxırıq.

Üçüncü anadangəlmə kor: O, çiynimə toxunub: “Oyan, oyan! Getmək vaxtıdı! Gün-Günortadı!” deyəndə mən hələ yatırdım. Məgər gün çıxmışdı? Mən hiss eləmədim. Axı mən günəşi heç vaxt görməmişəm.

Ən qoca kor: Mən günəşi lap cavan olanda görmüşəm.

Ən qoca kor qadın: Mən də lap çoxdan, uşaq olanda görmüşəm, amma demək olar, yadımda deyil.

Üçüncü anadangəlmə kor: Axı niyə o bizi günəşə çıxardır? Hansımız günəşi görürük ki? Mən heç vaxt bilə bilmirəm, gündüz vaxtı gəzirəm, ya gecə yarısı?

Altıncı kor: Mən günorta gəzməyə üstünlük verirəm. Onda gözümə nə isə parlaq bir şey görünür və gözlərim açılmaq istəyir.

Üçüncü anadangəlmə kor: Amma mənim daha yemək otağında, sobanın yanında oturmaqdan xoşum gəlir. Bu gün soba elə qaynar idi ki?!..

İkinci anadangəlmə kor: O bizimlə həyətdə də gəzə bilərdi. Orda divarların əhatəsində təhlükəsizlikdə olursan. Çölə çıxmaq mümkün deyil, qorxmalı bir şey yoxdu. Qapı bağlıdı... Mən onu həmişə qıfillayırdım... Niyə sol dirsəyimə toxundun?

Birinci anadangəlmə kor: Mən sənə dəyməmişəm. Mən sənə toxuna bilmərəm.

İkinci anadangəlmə kor: Kimsə dirsəyimə toxundu!

Birinci anadangəlmə kor: Mən sənə dəyməmişəm. Mən sənə toxuna bilmərəm.

İkinci anadangəlmə kor: Kimsə dirsəyimə toxundu!

Birinci anadangəlmə kor: Heç birimiz sənə toxunmamışıq.

İkinci anadangəlmə kor: Burdan getmək istəyirəm.

Ən qoca kor qadın: İlahi!.. İlahi!.. Bizə əyan elə, biz indi hardayıq!

Birinci anadangəlmə kor: Ömrümüzün axırınacan onu gözləyə bilmərik ki?!..

Hardasa uzaqda saat on ikini vurur.

Ən qoca kor qadın: Yataqxanadan gör bir nə qədər uzaqdayıq?!

Ən qoca kor: Gecə yarıldı!

İkinci anadangəlmə kor: Bəlkə günortadı?.. Kim bilir, desin!

Altıncı kor: Bilmirəm. Deyəsən kölgəlikdəyik.

Birinci anadangəlmə kor: Heç nə başa düşmürəm – yaman çox yatmışıq.

İkinci anadangəlmə kor: Acmışam!

Hamısı: Acmışıq və susamışığı!

İkinci anadangəlmə kor: Görəsən, çoxdan burdayıq?..

Ən qoca kor qadın: Mənə elə gəlir, yüz ildi burdayam!

Altıncı kor: Harda olduğumuzu başa düşməyə başlayıram...

Üçüncü anadangəlmə kor: Saatın səsinə tərəf getmək lazımdı.

Gecəquşları qaranlıqda bədxahcasına qanad çalırlar.

Birinci anadangəlmə kor: Eşidirsiniz?.. Eşidirsiniz?..

İkinci anadangəlmə kor: Biz burda tək deyilik...

Üçüncü anadangəlmə kor: Çoxdan şübhələnirəm: bizə qulaq asırlar... O hələ qayıtmayıb?

Birinci anadangəlmə kor: Bilmirəm bu nə deməkdi, səs yuxarıdan gəlir.

İkinci anadangəlmə kor: Başqa heç kim heç nə eşitməyib?... Siz elə həmişə susursuz!

Ən qoca kor: Biz qulaq asırıq.

Cavan kor qadın: Deyəsən, quşlar qanad çalırlar.

Ən qoca kor qadın: İlahi! İlahi! Bizə əyan elə hardayıq!

Altıncı kor: Harda olduğumuzu başa düşməyə başlayıram... Yataqxana böyük çayın o tayındadı; biz köhnə körpüdən keçdik. O bizi adanın şimal tərəfinə gətirib. Çaydan uzaqda deyilik, bəlkə də diqqət kəsilsək, suyun səsinə eşidə bilərik... Keşib qayıtmasa, ora getmək lazımdı... Orda gecə-gündüz gəmilər üzür, dənizçilər bizi görəcəklər... Bəlkə də biz mayakın ətrafındakı meşədəyik, ancaq bilmirəm, burdan necə çıxmaq olar... Kim ardınca gəlmək istəyir?

Birinci anadangəlmə kor: Burda qalaq!.. Gözləyək, gözləyək!.. Böyük çayın harda olduğunu bilmirik, yataqxananın ətrafında isə bataqlıq var. Gözləyək, gözləyək!.. O qayıdacaq, qayıtmalıdı.

Altıncı kor: Kimin yadındadı, bura necə gəldik? Yolda o bizə izah edirdi.

Birinci anadangəlmə kor: Mən qulaqardına vurdum.

Altıncı kor: Kim qulaq asırdı?

Üçüncü anadangəlmə kor: Bundan sonra ona qulaq asmağa başlayacağıq.

Altıncı kor: Aranızda buralarda yaşamış adam yoxdu?

Ən qoca kor: Bilirsən ki, hamımız uzaqdan gəlmişik.

Ən qoca kor qadın: Biz dənizin o tayından gəlmişik.

Birinci anadangəlmə kor: Üzə-üzə, az qala ölmüşdüm.

İkinci anadangəlmə kor: Mən də... Biz bir yerdə gəlmişik.

Üçüncü anadangəlmə kor: Üçümüz də eyni yerdənlik.

Birinci anadangəlmə kor: Deyirlər, açıq havalarda burdan kilsə görünür... Şimal tərəfdədi... Zəng qülləsi yoxdu.

Üçüncü anadangəlmə kor: Təsadüfən sahilə çıxma bildik.

Ən qoca kor qadın: Mənsə başqa yerdənəm...

İkinci anadangəlmə kor: Hardan?

Ən qoca kor qadın: Daha bu haqda düşünməyə cürət eləmirəm... Demək olar, daha o yerləri xatırlamıram... Ordan lap çoxdan çıxmışam... Ora burdan soyuqdu...

Cavan kor qadın: Mən uzaqdanam...

İkinci anadangəlmə kor: Hardan?

Cavan kor qadın: Deyə bilmərəm. Necə izah edim?... Burdan çox uzaqdı – dənizləri aşmaq lazımdı. Mənim yurdum böyükdü. Mən ancaq işarələrlə göstərə bilərdim, ancaq axı biz görmürük... Çox sərgərdan gəzmişəm... Günəşi, suyu, alovu, dağları, insanları, qeyri-adi gülləri görmüşəm... Adada belələri yoxdu – bura çox qaranlıq və soyuqdu... Gözüm tutulandan, onların ətrini seçə bilmirəm... Mən valideynlərimi və bacılarımı da görmüşəm... Çox cavan idim, harda olduğumu başa düşmürdüm... Dənizin sahilində oynayırdım... ancaq dəqiq yadımdadı ki, görürdüm!.. Bir dəfə hündür bir dağdan qara baxdım... Mən, gələcəkdə bədbəxtliklə üzləşəcək insanları tanımağa başlamışdım...

Birinci anadangəlmə kor: Nə demək istəyirsən?

Cavan kor qadın: Bəzən indi də onları səslərindən tanıyıram... Onların haqqında düşünmədikcə, xatirələrim daha da aydınlaşır...

Birinci anadangəlmə kor: Mənimsə xatirələrim yoxdu...

Böyük köçəri quşlardan ibarət dəstə qışqıra- qışqıra ağacların üstündən uçur.

Ən qoca kor: Yuxarıdan yenə nə isə sürətlə ötüb keçdi!

İkinci anadangəlmə kor: Niyə bura gəlmisən?

Ən qoca kor: Kimdən soruşursan?

İkinci anadangəlmə kor: Cavan bacımızdan.

Cavan kor qadın: Mənə dedilər ki, o məni sağalda bilər. O demişdi ki, tədricən gözlərim açılacaq. Onda adadan gedəcəyəm.

Birinci anadangəlmə kor: Biz hamımız adadan getmək istəyirik!

İkinci anadangəlmə kor: Həmişəlik burda qalacağıq!

Üçüncü anadangəlmə kor: O çox qocadı. Bizi sağaltmağa vaxtı çatmayacaq!

Cavan kor qadın: Göz qapaqlarım bağlı olsa da, hiss eləyirəm ki, gözlərim diridi...

Birinci anadangəlmə kor: Mənim göz qapaqlarım aralıdı.

İkinci anadangəlmə kor: Mən gözüaçıq yatıram.

Üçüncü anadangəlmə kor: Gəlin gözlərimiz haqqında danışmayaq!

İkinci anadangəlmə kor: Çoxdan burdasan?

Ən qoca kor: Bir dəfə axşam dua oxuyan zaman, tanış olmayan qadın səsi eşitdim və səşindən başa düşdüm ki, hələ çox cavandı... Səni görmək, eşitmək... istəyirdim.

Birinci anadangəlmə kor: Mənsə heç nə sezməmişdim.

İkinci anadangəlmə kor: O bizimlə heç nə haqda danışmır!

Altıncı kor: Deyirlər, sən çox gözəlsən.

Cavan kor qadın: Özümü heç vaxt görməmişəm.

Ən qoca kor qadın: Heç birimiz bir-birimizi görməmişik. Bir- birimizə sual verib cavab alırıq; bir yerdə yaşayırıq, həmişə bir yerdəyik, amma kim olduğumuzu bilmirik!.. Əbəs yerə əllərimizlə bir- birimizə toxunuruq – gözlər əllərdən çox bilir...

Altıncı kor: Bəzən gün çıxanda, elə bil kölgələrinizi görürəm.

Ən qoca kor: Yaşadığımız evləri heç vaxt görməmişik; əbəs yerə divarlara, pəncərələrə toxunuruq, onsuz da harda yaşadığımızı bilmirik!..

Ən qoca kor qadın: Deyirlər, ora, keşişin yaşadığı qüllədən başqa, günəş işığı görməyən, qaranlıq, narahat, qədim bir qəsrdi.

Birinci anadangəlmə kor: Gözləri görməyənlərə işıq lazım deyil.

Altıncı kor: Mən yataqxananın yaxınlığında qoyunları otaranda onlar qüllədəki işığı özləri görüb geri qayıdırdılar... Onlar bir dəfə də azmayıblar.

Ən qoca kor: Artıq neçə ildi, bir yerdə yaşayırıq və bir- birimizi heç görməmişik! Belə çıxır ki, hər birimiz tək-tənha yaşayırıq!.. Sevmək üçün görmək lazımdı.

Ən qoca kor qadın: Bəzən yuxuda gözlərimin açıldığını görürəm...

Ən qoca kor: Mən ancaq yatanda görürəm...

Birinci anadangəlmə kor: Mən ancaq gecə yarısı yuxu görürəm.

Meşədə külək əsir; yerə çoxlu yarpaq səpələnir.

Beşinci kor: Əllərimə kim toxundu?

Birinci anadangəlmə kor: Üstümüzə nəşə tökülür!

Ən qoca kor qadın: Yuxarıdan nəşə tökülür, amma bilmirəm nə...

Beşinci kor: Əllərimə kim toxundu?.. Mən yatırdım. Mane olmayın!

Ən qoca kor: Heç kim əllərinə toxunmayıb.

Beşinci kor: Əlimi kim tutub? Bərkdən danışın, yaxşı eşitmirəm...

Ən qoca kor: Biz də bilmirik.

Beşinci kor: Arxamızca gəliblər?

Birinci anadangəlmə kor: Onunla danışmaq əbədi- heç nə eşitmir.

Üçüncü anadangəlmə kor: Düzü, karlar çox bədbəxttilər.

Ən qoca kor: Oturmaqdan yorulmuşam!

Altıncı kor: Burda darıxıram!

İkinci anadangəlmə kor: Elə bil bir-birimizdən uzaqdayıq... Gəlin yaxın oturaq
– hava soyuyur...

Üçüncü andangəlmə kor: Ayağa qalxmağa qorxuram! Yaxşısı budu, yerimizdə
qalaq.

Ən qoca kor: Bilmirik aramızda nə var.

Altıncı kor: Olsun ki, əllərim qan içindədi... Mən qalxmaq
istədim...

Üçüncü anadangəlmə kor: Mənə sarı əyildiyini hiss edirəm.

Ağlımı itirmiş kor hərəkətsiz keşislə üzbəüz oturub, var qüvvəsi ilə inildəyir, gözlərini
ovxalayır.

Birinci anadangəlmə kor: Başqa bir səs də eşidirəm...

Ən qoca kor: Deyəsən, yazıq bacımızdı, gözlərini
ovxalayır.

İkinci anadangəlmə kor: O həmişə gözlərini ovxalayır, hər gecə səsini
eşidirəm.

Üçüncü anadangəlmə kor: O dəlidi, heç nə danışmır.

Ən qoca kor qadın: O, uşağı dünyaya gətirəndən bəri heç nə danışmır...
Elə bil hər şeydən qorxur...

Ən qoca kor: Bəs siz, qorxmursuz?

Birinci anadangəlmə kor: Kim?

Ən qoca kor: Siz hamınız!

Ən qoca kor qadın: Hə, hə, biz də qorxuruq!

Cavan kor qadın: Biz çoxdan qorxuruq!

Birinci anadangəlmə kor: Niyə soruşursan?

Ən qoca kor: Heç özüm də bilmirəm, niyə soruşdum. Mənə elə gəldi ki, aramızda kimsə ağlayır!..

Birinci anadangəlmə kor: Qorxma. Yəqin dəlidi...

Ən qoca kor: Burda başqa nə isə var... Əminəm ki, burda daha nə isə var...

Məni qorxudan, təkcə onun ağlamağı deyil.

Ən qoca kor qadın: O həmişə uşağı əmizdirəndə ağlayır.

Birinci anadangəlmə kor: Deməli ağlayan təkçə odur.

Ən qoca kor qadın: Deyirlər, o hərdən görür...

Birinci anadangəlmə kor: Başqa kiminsə ağladığını eşitmirəm...

Ən qoca kor: Ağlaya bilmək üçün görmək lazımdı...

Cavan kor qadın: Gül ətri gəlir...

Birinci anadangəlmə kor: Mən, ancaq torpağın ətrini duyuram!

Cavan kor qadın: Hardasa yaxınlıqda gül bitir!

İkinci anadangəlmə kor: Mən, ancaq torpağın ətrini duyuram!

Ən qoca kor qadın: Çiçək ətri gəlir...

Üçüncü anadangəlmə kor: Mən, ancaq torpağın ətrini duyuram!

Ən qoca kor: Deyəsən, onlar haqlıdılar.

Altıncı kor: Çiçəklər ha tərəfdədi? Gedim onları dərim.

Cavan kor qadın: Sağ tərəfdə... Qalx!

Altıncı kor yavaş – yavaş ayağa qalxır, əl ilə ətrafı yoxlaya-yoxlaya, çiçəkləri tapdayıb əzə - əzə, kollara və ağaclara ilişə-ilişə nərgizlərə tərəf gedir.

Cavan kor qadın: Yaşıl saplaqları əzdiyini eşidirəm. Dayan! Dayan!

Birinci anadangəlmə kor: Güllərin qayğısına qalma. Ondansa fikirləş ki, yataqxanaya necə qayıdaq!

Altıncı kor: Geri qayıtmağa qorxuram.

Cavan kor qadın: Qayıtma!.. Gözlə... (Ayağa qalxır). Yer necə də soyuqdu! Şaxta olacaq... (Əmin addımlarla qeyri-adi dərəcədə solğun nərgiz güllərinə tərəf getsə də, güllərin yanında torpağa düşmüş ağacın və qaya parçalarının qarşısında dayanır). Burdadılar!.. Dərə bilmirəm. Güllər burdadı, sən hardasan?

Altıncı kor: Olsun ki, onları dərirəm. (Əl havasına gülləri dərib cavan kor qadına verir.)

Gecəquşları uçuşurlar.

Cavan kor qadın: Deyəsən, bu gülləri nə vaxtsa görmüşəm... ancaq adlarını unutmuşam... Necə də zəifdilər, saplaqları necə kövrəkdi! Onları çətinliklə tanıyıram... Olsun ki ölü güllərdir... (Nərgizləri saçına sancır)

Ən qoca kor: Saçlarının xışiltısını eşidirəm.

Cavan kor qadın: Güllərdir...

Ən qoca kor: Səni heç vaxt görməyəcəyik...

Cavan kor qadın: Mən özüm özümü görməyəcəyəm... Üşüyürəm.

Meşədə külək qalxır. Bu məqamda yaxınlıqdakı qayalara çırpılan dalğaların uğultusu eşidilir.

Birinci anadangəlmə kor: Nə isə uğuldayır!..

İkinci anadangəlmə kor: Olsun ki, tufan yaxınlaşır.

Ən qoca kor: Yox, mənə elə gəlir dənizdi.

Üçüncü anadangəlmə kor: Dəniz?... Əgər bu, dənizdisə, deməli, o, iki addımlığımızdadı!.. Lap yaxında! Yox, bu nəşə başqa şeydi!

Cavan kor qadın: Dalğaların səsini düz ayaqlarımın yanında hiss edirəm...

Birinci anadangəlmə kor: Düzdü, quru yarpaqlar xışıldayır.

Ən qoca kor: Məncə, qadınlar haqlıdırlar.

Üçüncü anadangəlmə kor: Dəniz bizə yaxınlaşır!

Birinci anadangəlmə kor: Külək ha tərəfdən əsir?

İkinci anadangəlmə kor: Dənizdən.

Ən qoca kor: Külək həmişə dəniz tərəfdən əsir. Biz hər tərəfdən dənizin əhatəsindəyik. Külək başqa heç yandan əsə bilməz...

Birinci anadangəlmə kor: Gəlin dəniz haqqında düşünməyək!

İkinci anadangəlmə kor: Bizi udmağa hazırlaşan bir şey haqqında necə düşünməyək?!

Birinci anadangəlmə kor: Sən heç bilmirsən, bu dənizdimi?...

İkinci anadangəlmə kor: Dənizin səsini o qədər yaxından eşidirəm, elə bil qollarımı suyuna batırmışam! Daha burda qalmaq olmaz! Bəlkə də dalğalardı bizə sarı gəlir!

Ən qoca kor: Bəs hara gedək?..

İkinci anadangəlmə kor: Fərqi yoxdu! Fərqi yoxdu! Daha dalğaların səsinə dözə bilmirəm! Gedək! Gedək!

Üçüncü anadangəlmə kor: Elə bil daha nə isə eşidirəm... Qulaq asın!

Uzaqdan, kiminsə quru yarpaqların üstü ilə sürətlə addımladığı eşidilir.

Birinci anadangəlmə kor: Kimsə gəlir!

İkinci anadangəlmə kor: Odu! Odu! O qayıdır!

Üçüncü anadangəlmə kor: O, uşaq kimi, xırda addımlarla yeriyir...

İkinci anadangəlmə kor: Gəlin, onu məzəmmət eləməyək!

Ən qoca kor qadın: Məncə, bu insan addımları deyil.

Korların yanından böyük bir it keçir. Səssizlik.

Birinci anadandəlmə kor: Kimdi?.. Sən kimsən?.. Bizə rəhmin gəlsin, biz o qədər gözləmişik ki!.. (İt dayanır və pəncələrini onun dizlərinə qoyur).

Ay! Ay! Dizlərimin üstünə nə qoydun? Bu nədi?.. Heyvandı?!..

Deyəsən, itdi!.. O! O! İtdi! Yataqxananın itidi! Bura gəl! Bura gəl! Yanımıza gəlib! Bura gəl! Bura gəl!

Qalan korlar: Bura gəl! Bura gəl!

Birinci anadangəlmə kor: Dalımızca gəlib! İzlərimizə düşüb gəlib.

Əllərimi yalayır, elə bil çoxdan görüşməmişik! Sevindiyindən zingildəyir! Sevindiyindən öləcək! Eşidirsiz? Eşidirsiz?

İt kuru keşişə sarı çəkib dayanır.

Qalan korlar: Hardasan? Hardasan? Hara gedirsən? Ehtiyatlı ol!

Birinci anadangəlmə kor: Dayanın! Dayanın! Hələ dalımca gəlməyin.. Mən indi qayıdacam. İt dayandı... Bu nədi burda?.. Ay! Ay! Nə isə çox soyuq bir şeyə toxundum!

İkinci anadangəlmə kor: Nə deyirsən? Səsin demək olar, eşidilmir.

Birinci anadangəlmə kor: Nəyəsə toxundum!.. Deyəsən, kiminsə üzünə toxundum!

Üçüncü anadangəlmə kor: Nə deyirsən? Səni başa düşmürük. Sənə nə olub?.. Hardasan?.. Bizdən uzaqdasan?

Birinci anadangəlmə kor: O! O! O!.. Hələ də başa düşə bilmirəm, bu nədi...
Aramızdan kimsə ölüb!

Qalan korlar: Ölən var? Hardasan? Hardasan?

Birinci anadangəlmə kor: Deyirəm, ölən var! Aman Allah! Meyitin üzünə toxundum!.. Meyitin yanında oturmusunuz! Olsun ki, aramızdan kimsə qəfildən keçinib! Hamınız danışın ki, kimin öldüyünü başa düşüm. Hardasız?.. Cavab verin! Hamınız cavab verin!

Dəliddən və kardan savayı bütün korlar bir-birlərinin ardınca cavab verirlər; dua oxuyan qarılar susurlar.

Səslərinizi seçə bilmirəm!.. Hamınız eyni cür danışırırsınız!.. Hamının səsi titrəyir!

Üçüncü anadangəlmə kor: İki nəfər cavab vermədi... Onlar hardadılar?

Çubuğu ilə beşinci kora toxunur.

Beşinci kor: O! O! Mən yatırdım. Mənə mane olmayın!

Altıncı kor: Ölən o deyil... Olmaya ölən dəlidi?

Ən qoca kor qadın: Yanımda oturub. Sağdı, nəfəsinin səsini eşidirəm.

Birinci anadangəlmə kor: Mənə elə gəlir... mənə elə gəlir, keşişdi!... O ayaqüstədi! Bura gəlin! Bura gəlin!

İkinci anadangəlmə kor: Ayaqüstədi?..

Üçüncü anadangəlmə kor: Demək ölməyib!

Ən qoca kor: Hardadı?..

Altıncı kor: Gedək!..

Beşinci kor və dəlidən başqa, hamı ayağa qalxıb əl havasına ölüyə tərəf gedir.

İkinci anadangəlmə kor: Burdadı?.. Odu?

Üçüncü anadangəlmə kor: Hə! Hə! Mən onu tanıyıram!

Birinci anadangəlmə kor: Aman Allah! Aman Allah! Biz necə olacağıq?

Ən qoca kor qadın: Ata! Ata!... Bu sizsiz? Ata, nə olub?.. Sizə nə olub?..
Cavab verin!.. Yanınıza gəlmişik... O! O!

Ən qoca kor: Su! Bəlkə hələ sağdı?!...

İkinci anadangəlmə kor: Onu sağaltmağa çalışsaq... Bəlkə hələ də bizi yataqxanaya
çatdıra bilər...

Üçüncü anadangəlmə kor: Yox, faydasızdı: ürəyinin döyüntüsünü eşitmirəm... O
donub...

Birinci anadangəlmə kor: Bizə heç nə deməmiş ölüb.

Üçüncü anadangəlmə kor: Xəbərdarlıq eləməliydi.

İkinci anadangəlmə kor: Sən demə, çox qoca imiş!.. ilk dəfədi üzünə
toxunuram...

Üçüncü anadangəlmə kor: (Əli ilə meyiti yoxlayır). Boyca bizdən
hündürdü!..

İkinci anadangəlmə kor: Gözləri açıqdı...

Birinci anadangəlmə kor: Kim bilir, nədən ölüb...

İkinci anadangəlmə kor: Ayaqüstə deyil, daşın üstündə oturub...

Ən qoca kor qadın: Aman Allah?!.. Aman Allah! Heç ağılıma da gəlməyib!... Ağılıma gəlməyib!... O çoxdan xəstə idi... Kim bilir, bu gün necə əzab çəkirmiş!.. Amma şikayət eləmirdi... Şikayət eləmirdi, ancaq əllərimizi sıxırdı... Axı həmişə anlamaq olmur... Daha doğrusu, həmişə yox, heç vaxt... Gəlin onun üçün dua eləyək! Diz üstə çökək...

Qadınlar ağlaya-ağlaya dizləri üstə çökürlər.

Birinci anadangəlmə kor: Mən diz üstə çökməyə qorxuram...

İkinci anadangəlmə kor: Axı bilmirsən, nəyin üstündə dayanırsan...

Üçüncü anadangəlmə kor: Məgər o xəstə idi?.. Bizə heç nə deməyib...

İkinci anadangəlmə kor: Gedəndə pıçiltı ilə nə isə dediyini eşitdim... Məncə, deyirdi ki, bizim cavab bacımızın yanına gedir. Ona nə deyib?

Birinci anadangəlmə kor: O cavab vermək istəmir.

İkinci anadangəlmə kor: Cavab vermək istəmirsən?.. Hardasan?.. Hay ver!

Ən qoca kor qadın: Keşişi siz zinhara gətirdiniz, siz öldürdünüz...
Yerimək istəmədik. Yoldakı daşların üstünə oturub yeməyə başladız. Günlərlə
deyinirdiz... Onun necə ah çəkdiyini eşidirdim... O ruhdan düşmüşdü...

Birinci anadangəlmə kor: Məgər o xəstə idi? Sizin xəbəriniz var?

Ən qoca kor: Biz heç nə bilmirdik... Biz onu heç vaxt görməmişik...
Məgər biz bilirdik ki, zavallı, ölü gözlərimizin qarşısında nə baş verir?.. O heç vaxt
şikayət eləmədi... Daha gecdi... Mən ölümü üç dəfə görmüşəm... Ancaq beləsini yox!..
İndi növbə bizədi.

Birinci anadangəlmə kor: Mən onu təngə gətirmirdim... Mən heç nə
danışmırdım...

İkinci anadangəlmə kor: Mən də. Biz dinməz-söyləməz onun ardınca gedirdik...

Üçüncü anadangəlmə kor: O, dəli üçün su gətirməyə gedəndə ölüb...

Birinci anadangəlmə kor: Bəs indi neyləyək? Hara gedək?

Üçüncü anadangəlmə kor: İt hardadı?

Birinci anadangəlmə kor: Burda. Meyitin yanından çəkilmir.

Üçüncü anadangəlmə kor: Onu kənara çəkin! Aparın onu! Aparın onu!

Birinci anadangəlmə kor: Meyitdən uzaqlaşmaq istəmir!

İkinci anadangəlmə kor: Mən meyitin yanında dayanmaq istəmirəm!.. Mən qaranlıqda ölmək istəmirəm!

Üçüncü anadangəlmə kor: Bircə bir-birimizdən aralanmayaq! Hamımız ələ-ələ tutub bu qaya parçasının üstündə oturaq... Qalanlar hardadı?.. Bura gəlin! Bura gəlin!

Ən qoca kor: Hardasan?

Üçüncü anadangəlmə kor: Burda, burdayam! Hamımız bir yerdəyik?.. Mənə yaxınlaşın!.. Əllərin hanı?.. Hava soyuyur...

Cavan kor qadın: Əllərin necə də soyuqdu?!..

Üçüncü anadangəlmə kor: Neynirsən?

Cavan kor qadın: Əllərimi gözlərimin üstünə qoydum. Mənə elə gəldi ki, indicə gözlərim açılacaq...

Birinci anadangəlmə kor: Kimsə ağlayır...

Ən qoca kor qadın: Dəli ağlayır.

Birinci anadangəlmə kor: Onun xəbəri yoxdu?

Ən qoca kor: Ürəyimə damıb ki, hamımız burda öləcəyik...

Ən qoca kor qadın: Bəlkə kimsə dalımızca gəldi...

Ən qoca kor: Daha kim gələsidi ki?..

Ən qoca kor qadın: Bilmirəm.

Birinci anadangəlmə kor: Rahibələr gələ bilərlər...

Ən qoca kor qadın: Onlar gecə evdən çölə çıxmırlar.

Cavan kor qadın: Onlar heç vaxt evdən çıxmırlar.

İkinci anadangəlmə kor: Mayakdan bizi görə bilərlər...

Ən qoca kor qadın: Onlar qüllədən aşağı enmirlər.

Üçüncü anadangəlmə kor: Hər halda bizi görə bilərlər...

Ən qoca kor qadın: Onlar yalnız dənizə baxırlar.

Üçüncü anadangəlmə kor: Necə də soyuqdu?!..

Ən qoca kor: Quru yarpaqların xışıltısına qulaq asın... Deyəsən şaxta düşür.

Cavan kor qadın: Torpaq necə də bərkdi!

Üçüncü anadangəlmə kor: Sol tərəfdən nə isə anlaşılmaz səslər gəlir...

Ən qoca kor: Qayalara çırpılan dalğaların səsi.

Üçüncü anadangəlmə kor: Mənə elə gəldi ki, qadınlar inildəyir.

Ən qoca kor qadın: Buz parçalarının sındığını eşidirəm...

Birinci anadangəlmə kor: Titrəyən kimdi? Ona görə hamımız bu daşın üstündə əsirik!

İkinci anadangəlmə kor: Barmaqlarım donub.

Ən qoca kor qadın: Ayırı bir anlaşılmaz səs də eşidirəm...

Birinci anadangəlmə kor: Titrəyən kimdi? Onun titrəməsindən daş da əsir.

Ən qoca kor: Məncə qadınlardan biridi.

Ən qoca kor qadın: Deyəsən, hamıdan çox dəli titrəyir.

Üçüncü anadangəlmə kor: Uşağın heç səsi gəlmir.

Ən qoca kor qadın: Deyəsən, hələ də süd əmir.

Ən qoca kor: Yalnız o harda olduğumuzu deyə bilərdi!

Birinci anadangəlmə kor: Külək şimal tərəfdən əsir.

Altıncı kor: Elə bil ulduzlar yoxa çıxıb. Tezliklə, qar yağacaq.

Üçüncü anadangəlmə kor: Əgər aramızdan kimsə yatsa, onu oyatmaq lazımdı.

Ən qoca kor: Məni yuxu basır!

Qasırğa quru yarpaqları göyə sovurur.

Cavan kor qadın: Quru yarpaqların səsini eşidirsiz?.. Deyəsən, kimsə bura gəlir...

İkinci anadangəlmə kor: Küləkdi. Eşidirsiz?..

Üçüncü anadangəlmə kor: Bura heç kim gəlməyəcək!

Ən qoca kor qadın: Soyuqlar başlayır...

Cavan kor qadın: Uzaqdan addım səsləri eşidirəm...

Birinci anadangəlmə kor: Mən, ancaq quru yarpaqların səsini eşidirəm...

Cavan kor qadın: Uzaqdan, lap uzaqdan addım səsi eşidirəm!

İkinci anadangəlmə kor: Mən, yalnız şimal küləyinin səsini eşidirəm!

Cavan kor qadın: Mənsə deyirəm ki, kimsə yaxınlaşır.

Ən qoca kor qadın: Kiminsə yüngül addımlarını eşidirəm...

Ən qoca kor: Deyəsən, qadınlar haqlıdırlar!

Topa- topa qar yağır.

Birinci anadangəlmə kor: Ay! Ay! Bu nədi əlimə tökülür? Nə soyuqdu?!

Altıncı kor: Qar yağır!..

Birinci anadangəlmə kor: Bir- birimizə qısılaq!

Cavan kor qadın: Addım səslərini eşidirsiniz?..

Ən qoca kor qadın: Allah xatirinə! Bircə dəqiqə susun!

Cavan kor qadın: Addım səsləri yaxınlaşır! Yaxınlaşır! Eşidirsiniz?

Qaranlıqda ağlayan uşağın səsi eşidilir.

Ən qoca kor: Uşaq ağlayır?

Ən qoca kor: O görür! O görür! Ağlayırsa, deməli nəşə görüb!
(Uşaqı götürüb addım səslərinə tərəf gedir)

Digər qadınlar qorxa- qorxa cavan korun ardınca gedib onu əhatəyə alırlar.

Cavan kor qadın: Qabağına çıxacağam!

Ən qoca kor: Ehtiyatlı ol!

Cavan kor qadın: Necə də bərkdən ağlayır!.. Sənə nə olub?.. Ağlama!..
Qorxma!.. Qorxulu heç nə yoxdu, biz burda, yanındaylıq... Nə görürsən?.. Heç nədən
qorxma!.. Ağlama! Nə görürsən?.. Bizə de görək, nə görürsən?..

Ən qoca kor qadın: Addım səsləri yaxınlaşır. Eşidirsiz? Eşidirsiz?

Ən qoca kor: Quru otlara toxunan donun səsinə eşidirəm.

Altıncı kor: Gələn qadındı?

Ən qoca kor: Məgər bu addım səsi?

Birinci anadangəlmə kor: Bəlkə dəniz quru yarpaqlara toxunub?

Cavan kor qadın: Yox! Yox! Addım səsi! Addım! Addım!

Ən qoca kor qadın: İndicə başa düşərik. Quru otlara qulaq asaql!

Cavan kor qadın: Budur, budur, addımlar, demək olar, lap yanımızdadı! Eşidirsiz? Eşidirsiz?.. (Uşağa) Sən nə görürsən? Nə görürsən?

Ən qoca kor qadın: O hansı tərəfə baxır?

Ən cavan kor qadın: Səs gələn tərəfə!.. Hamınız baxın! Baxın! Üzünü çevirirəm, yenə o tərəfə baxır... O görür! Görür! Görür!.. Yəqin nə isə qeyri-adi bir şey görür!..

Ən qoca kor qadın: (irəli addımlayır). Onu bacardıqca yuxarı qaldır ki, görə bilsin.

Cavan kor qadın: Çəkilin! Çəkilin! (Uşağı yuxarı qaldırır) Addım səsləri yanımızda kəsildi!..

Ən qoca kor qadın: Onlar artıq burdadılar! Aramızdadılar!..

Cavan kor qadın: Kimdi?

Səssizlik.

Ən qoca kor qadın: Bizə rəhmin gəlsin!

Səssizlik. Sonra uşaq var qüvvəsilə qışqırır.

Son.

Yura Zoyfer

Vineta və ya sulara qərq olmuş şəhər

Pyes

Alman dilindən tərcümə edəni: Vilayət Hacıyev

İŞTİRAK EDİRLƏR:

CONNİ, qoca matros

SAHİBƏ, limandakı meyxananın sahibi

KATRİN, fahişə

ŞƏHƏR KEŞİKÇİSİ

QADIN

ŞƏN SENATOR

DEYİNGƏN SENATOR

ŞƏHƏR MİRZƏSİ

VİNƏTANIN SAKİNLƏRİ

DİLƏNÇİ OĞLAN

DİLƏNÇİ QIZ

ŞƏN SENATORUN ARVADI

LİLİE, şən senatorun qızı

ƏSGƏR

MƏHBUS

HƏBSXANA GÖZƏTÇİSİNİN SƏSİ

BİRİNCİ ŞƏKİL

Səhnədə bir liman meyxanası görünür. Musiqi və səs-küy.

CONNİ (sərxoşdur): Anni! Anni! Səninlə deyiləm, Anni?!

SAHİBƏ (gəlir): Bəsdir, mumla, Conni!

CONNİ: Mumlayım?! Bu da təzə çıxdı? Bu meyxanada da səsimi içimə salım?!

SAHİBƏ: Tuluğunu doldurubsan, bəsindir.

CONNİ: Bəsimdir? Mən özüm bilərəm bəsimdir, ya yox, qandın? Mən... Mən dörd okean üzüb gəlmişəm... Özüm də qocalmışam, əzizim...

SAHİBƏ: Katrin! Gəl bu Conniyə de ki mumlasın!

CONNİ (əşəbiləşir): Neyləyim? Bu da təzə çıxdı? Burada birinci dəfədir mənə deyirlər ki, mumla! Həmişə də pulunu verən bir adama... Bura meyxana yox, zibilxanadır, bildin?!

KATRİN (gəlir, mülayim səslə): Yaşa Conni! Lap düz deyirsən! İndisə mumla, Conni, bəsindir.

CONNİ: Sən hələ uşaqsan, Katrinxen, ancaq mən baban yerindəyəm, səni dizlərimin üstündə yatırdaram. Mən Havay adalarında dönmə uşaqlar əkəndə, sənin adı bəlli olmayan fırlıdaqçı atan hələ dünyaya gəlmiş olmazdı. Hə, indi bir dənə litirlik gətir! Yoxsa pulunu vermirəm? Verirəm axı! Elə deyil?

SAHİBƏ: Verdiyin də bir zibil deyil!

CONNİ (birdən-birə yazıqlaşır): Bəlkə də verdiyim zibildir... Ancaq yaşlı bir adamın çörək pulu istədiyini üzünə vurmaq yaxşı deyil. Tfu! Yaxşı deyil...

SAHİBƏ: Conni, indisə gəl...

CONNİ: Mumla, eləmi? Bilirəm, bilirəm... Bu zibilxanada bütün günü elə bunu eşidirəm.

SAHİBƏ: Katrin, bura gəl!

CONNİ: Mən nə dedim ki, Anni? Dedim ki, yarımca litr gətir. Sən birgə keçirdiyimiz cavanlığı yadına sal! Qızıl gül ətirli günlərimizi xatırla, Anni!

SAHİBƏ: Səninlə qızılgül ətirli günlərim olmayıb! Səninlə heç vaxt olmayıb! Ola da bilməzdi!

CONNİ: Mən demirəm ki, bir yerdə olmuşuq. Yox, hərənin öz günləri olub. Ancaq onda sinəndə gəzdirdiyin daş yox, ürək idi, Anni! Yoxsa düz demirəm? Bu qoca vaxtımda yalan danışırım?

SAHİBƏ: Ay qız gəl də! İkinci otaqda qalan cənab Detye sənənlə mirt vurmaq istəyir.

CONNİ: Getməyin, uşaqlar! Qocanı tək qoymayın! Sizə başıma gələn bir əhvalatı danışacam (hirsələnir). Sizinlə deyiləm? Qulaq asın! Hamımızın pulunu Conni verəcək! Conni indi öz həyatında olmuş bir əhvalatı danışacaq (səs-küy davam edir. Bu aralıqda).

SƏS EŞİDİLİR: Conninin verdiyi zibildir (hamı gülür).

SAHİBƏ: Özün bil, qonaqları narahat eləsən, bayıra atılacaqsan! Katrin, sən onu sakitləşdir, sonra da get cənab Detye ilə bir az mirt vur...

CONNİ (kədər içində): Görürsən, qızım, mənəni sakitləşdir, cənab Detyeni isə əksinə... Onunla mirt vur... Axı niyə, mənim əzizlərim? Ona görə ki, mən qocayam...

KATRİN: Sən qoca deyilsən, Conni.

CONNİ: Lazım deyil, Katrin, onsuz da mən daha heç kəsə lazım deyiləm. Heç cavanlar da mənim başıma gələnlərə qulaq asmaq istəmir.

KATRİN: Çünki onları bizə yüz dəfə danışmışan, Conni.

CONNİ: Boş-boş çərənləmə, qız! Mən daha heç kəsin xoşuna gəlmirəm. Başıma gələnlərə də heç kəs qulaq asmaq istəmir! Heç kəs! Heç kəs!

KATRİN: Yox, yox, Conni, mən qulaq asıram.

CONNİ: Sən? Sən yaxşı uşaqsan, Katrinxen. Ancaq onların hamısını bilirsən, elə deyilmi? Yoxsa bilmirsən?

KATRİN (yalandan): Hardan bilirəm? Sənin başına o qədər iş gəlb ki...

CONNİ: Doğru sözüdür? Bəs cənab Detye?

KATRİN: Qoy ikinci otaqda özü ilə mirt vursun.

CONNİ: Bəs cavan oğlanlar?

KATRİN: Onlar da rədd olsunlar.

CONNİ: Ha... ha... Mən Kəlküttədə ağ ayı ovlayanda, onlar hələ bəlkədə olardılar. Necə ovladığımı sənə danışım?

KATRİN: Danış, Conni.

CONNİ: Yox, bəlkə sənə dəniz ilanının başına necə torba taxdığımı danışım?

KATRİN: Danış, Conni!

CONNİ: Yoxsa «Uçan Hollandiyalı»nı necə içirtdiyimi danışım? Gedib stolun altına girdi.

KATRİN: Danış, Conni!

CONNİ: Yox, yaxşısı budur sənə Vinetada – sulara qərq olmuş bir şəhərdə necə yaşadığımı danışım! Orda uzun bir həyat yaşamışam. Orda çox şey görmüşəm. Bu, tarixdir və ondan nəsə öyrənmək olar, qızım. Biz gərək həmişə təpərli olaq. Bu təpər ürəyimizdə olmalıdır (Katrın əsnəyir). Əsnəyirsən, qızım?

KATRİN: Mən?

CONNİ: Yoxsa bu əhvalatı da bilirsən?

KATRİN: Yox, Conni, bilmirəm. Tez ol, danış...

CONNİ: Hə, onda mən lap cavan idim. İyirmi beş yaşım olardı... ya da iyirmi altı... Elədir? O vaxtlar sənə kimi qızlar bütün gecəni mənimlə mirt vururdular. Özü də heç nəsiz... Pulsuz-parasız... Hər gecə... (Katrın ona araq süzür). Sağ ol, Katrinxen, sənə sağlığına! Onda mən hələ matros deyildim, adicə dalğıcı idim. Vinetada olanda... yəni dənizin dibində heç nə ilə məşğul olmaq istəmərdim... Bu hadisə belə olmuşdu... Min səkkiz yüz... bilmirəm neçənci ildə bizim balaca, qoz qabığına oxşayan üç yüz tonluq gəmimiz Şimal dənizinin sahillərindən birində lövbər saldı. Bir il əvvəl burda bir yük gəmisi batmışdı, biz gərək onu tapıb çıxaraydıq. Çox gözəl, çıxaraq da... Bəs gəmidə ən etibarlı dalğıcı kim idi?

KATRİN: Əlbəttə, Conni!

CONNİ: Düz deyirsən, Conni idi! Deməli, Conni hamıdan birinci yeddə yüz metr dərinliyə baş vurub oradakı vəziyyəti yaxşı-yaxşı öyrənməli idi. Qoy olsun! Hə, başlayıram hazırlaşmağa: dalğıcı paltarını geyinirəm, altı qurğuşunlu ayaqabıları ayağıma taxıram... Tullanacağım yerə gəlib dəbilqəni başıma keçirmək istəyirəm ki, birdən... Hə, nə olsa yaxşıdır?

KATRİN: Gəmidə əl buyruqçusu işləyən oğlan qaça-qaça gəlir...

CONNİ: Özü də necə gəlir?! Lap nəfəsi kəsilir, elə bil kimsə dalınca düşüb. «Conni, Conni, tullanma! - deyir. - Geri qayıtmayacaqsan!» Heçə nə başa düşürəm: niyə qayıtmıram? Deyir: «Zəng səsləri eşitdim... Zəng səsləri...» Bütün gəmi gülüşür. Hərəyə bir şunquruq qoşmağı xoşlayan miçman deyir: «Yəqin aşpaz qulağının dibinə birini ilişdirib, qulağı hələ də cingildəyir. Ha... ha...» Oğlan deyir: «Yox, aşpaz qulağının dibinə ilişdirəndə, musiqili səslər eşidirəm. Ancaq indi kilsə zənglərinin səsidir. Dənizin dibindən gəlir!» (Bu arada qız yavaşca əkilir, ancaq qoca Conni bunu hiss eləmir). «Hə, deyəsən, nənəndən eşitdiyən nağılların havası hələ başından çıxmayıb!» - deyirəm. – «Qulağın səsə düşüb, oğul bala. Yaxşısı budur, dəbilqəni bəri ver!» Oğlan ağlamağa

başlayır. «Ulama!» - deyirəm, dəbilqəni yaxşı-yaxşı bağlayıram, kəndir pilləkanı suya atıram... və onunla bir az düşüb suya baş vururam... Hə, necədir? Necə? Hə, başlayıram aşağı düşməyə... Təxminən üç yüz, dörd yüz metr enirəm və birdən nə hiss eləsəm yaxşıdır? Elə bil kimsə başımdan sıxır. Elə sıxır ki, dözmək olmur. Lap indiki kimi başım bərk ağrımağa başlayır. Fərq ondadır ki, indi içməkdən ağrıyır, dünən çox içmişdim... Ay uşaq, orda sakit olun! Bunlara bax, qulaq asmaq istəmirlər. Elə deyil, qızım? Hə, başım bərk ağrıyır, sonra da qulaqlarım uğuldamağa başlayır. Sonra... sonra bilirsən nə eşidirəm? Zəng səsləri! Doğru sözumdür, zəng səsləri eşidirəm! Danq... Danq! (səs-küy azalır, uzaqlardan zəng səsləri eşidilməyə başlayır). Hə, o dəqiqə başa düşdüm, nə olub. Hava verən cihaz işləmir. Başa düşürsən bu nə deməkdir? Hə, kəndiri silkələyirəm, işarə verirəm ki, əzizlərim, mənə yuxarı çəkin. Hə, çəkin! Ancaq neyləsələr yaxşıdır? Elə bil göyertədəkilər kar, kor olmuşdular, heç nə olmayıbmiş kimi kəndiri açırdılar, mən də enir, enirdim! Ah, lənətə gəlmiş bu baş ağrısı... Elə hey enir, enirdim... (zəng səsləri ucalmağa başlayır). Gözlərim qaralmağa başlayır... (qaranlıqlaşır) İndi heç nə görmür, heç nə eşitmirəm... Yalnız bu zəng səsləri... Lənətə gəlmiş zəng səsləri... Eşidirsən, qızım, necə ucadan səslənir? Nəfəs almaq istəyirəm, ancaq havam çatmır. Qulaqlarım güyüldəyir, tutulur... Zəng səsləri gəlir... Mənə elə gəlir ki, ölürəm... Aha, öldüm! Öldüm! Daha qurtardı... qurtardı... və birdən gözlərimi açıram...

İKİNCİ ŞƏKİL

Alaqaranlıqdır. Orta əsrlərin kilsə meydanı. Ön planda Conni uzanıb qalıb. Dalğıc paltarındadır, ancaq başında dəbilqə yoxdur. Zəng səsləri kəsi-lir. Şəhər gözətçisi orta əsrlərin cəngavər paltarında meydanın ortasında dayanıb.

CONNİ (təəccüblə yan-yörəsinə baxır): Mən hardayam? Bura necə gəlib çıxmışam? (Gözətçi cavab vermir) Deyəsən bəxtim gətirib, eləmi? Kimsə mənə xilas edib! Düz demirəm? Onu da deyim ki, kimisə yarımcan halda dalğaların əlindən alırsan, sonra da küçənin ortasında atıb gedirsən... Belə də iş olar? Düz demirəm? (Cavab gəlmir) Ey, yoxsa mənim xilaskarım elə siz özünüzsünüz? Elədir? (Dikəlir) Lənət şeytana! Yerimdən tərənə bilmirəm, elə bil kimsə üstümdən aşağı basır... Ah, hava elə ağırdır ki! Nə yaman zəifləmişəm... Ey, danışın da... Mən çoxdan burda uzanıb qalmışam? Necə? Hə... Bağışlayın, saat necədir? Necə? Hə, deyirsiniz burda bircə saat var... Günəş saati... Cənab... özünüz də görürsünüz ki, günəş hələ çıxmayıb (səmaya tərəf baxır) Səma bu gün nə qərribə görünür! Qaraya çalan mavi rəngdə... Elə bil ordan dəniz asılıb... Düz demirəm? Dillənin də... Necə? (günəş saatının qərribə tərzdə yırğalanan əqrəblərinin kölgəsini göstərir). Sizin saatınız ona görə də belə oyunlar çıxarır... İstiqaməti səhv salıb.

Sizin şəhərdə elə bil vaxtın özü də dayanıb. Ha... ha... Nə dediniz? Hə, heç nə demədiniz... Hm... Mən də elə sizin kimi fikirləşirəm... Ancaq vaxt mənə çox lazımdır. Əgər çoxdan burdayamsa, deməli gəmidəki dostlarım narahat olmağa başlayıblar. Nə dediniz? Başa düşürsünüz? (susan adama baxa-baxa nə edəcəyini bilmir). Hə, sizin susmağınızın iki səbəbi ola bilər: ya lal-karsınız, ya da heykəlsiniz. Birinci halda sizə lap yazığım gəlir, ikinci halda, icazə verin deyim ki, çox pis yerdə ucaldıblar sizi! Çünki gediş-gəlişin gurlaşdığı bir vaxtda düz ortada dayanıb maneçilik törədirsiniz.

KEŞİKÇİ: Belə lazımdır! Küçə hərəkətini tənzimləyirəm!

CONNİ: Urra! Nə yaxşı ki, allah onun dilini də əlindən almayıb. Atam balası, tez olun, təzədən yuxuya getməzdən əvvəl mənə başa salın görüm hardayam? Saat neçədir? Hansı yolla getsəm limana daha tez çataram? (cavab gəlmir) Nə oldu yenə? Çox danışmış yorulduunuz? Oxuduğunuz müharibə sizi lap əldən saldı ki! Görünür bir az irəli getmək lazımdır, bir ev o tərəfə...

KEŞİKÇİ: Gedin, gedin, dayanmayın!

CONNİ: Axı hara gedim? Allah saxlamış bu şəhərin limanı hansı tərəfdədir? İrəli gedim, yoxsa...

KEŞİKÇİ: Qanun necə tələb edirsə, elə də gedin.

CONNİ: Cənab, razılaşın ki, boğulmuş bir dənizçinin sizinlə çənə vurmağı çox yorucudur.

KEŞİKÇİ: Mən küçə hərəkətini tənzimləyirəm.

CONNİ: Bunu eşitdim! Ancaq necə tənzimləyirsiniz? Hansı hərəkəti tənzimləyirsiniz?

KEŞİKÇİ: Tənzimlənmiş hərəkəti. Qanun necə tələb edirsə...

CONNİ: İnanıram! Ancaq mənə narahat edən odur ki, burda heç bir hərəkət görmürəm (cavab gəlmir) Bura baxın, sizinləyəm! Burda hərəkətdən əsər-əlamət var?

KEŞİKÇİ: Qanun necə tələb edirsə, elədir... Yəni yoxdur!

CONNİ: Bəs onda nəyi tənzimləyirsiniz?

KEŞİKÇİ: Küçə hərəkətini!

CONNİ: Aha, belə de... (qorxmış halda) Ey, bura baxın! Bəlkə bu yolla sizdən söz qopara bildim: saat neçədir? Nə vaxtdan burudasınız? (bic-bic) Bu gün səhərdən?

KEŞİKÇİ: Bəli!

CONNİ: Aha, elə isə indi günortadır, yoxsa axşam?

KEŞİKÇİ: Qanun necə tələb edirsə, elədir.

CONNİ: Necədir?

KEŞİKÇİ: Axşamdan...

CONNİ: Burda dayanıbsınız?

KEŞİKÇİ: Elədir, günortadan... Qanun necə tələb edirsə...

CONNİ (başını tutur): Bircə xahişim var: deyin ki, birisi gündən burda dayanıbsınız, onda başa düşərəm.

KEŞİKÇİ: Elədir. Qanun tələb etdiyi kimi, birisi gündən.

CONNİ: Təşəkkür edirəm, deməli, sirdə ağıl deyilən şey yoxdur. Necə deyərlər, salamat qalın, mən getdim!

KEŞİKÇİ: Gedin, gedin, dayanmayın! (Conni diksinir. Halı pisləşir. Keşikçidən aralı bir dövrə vurub gedir. Zəng səsləri eşidilir).

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Liman. Bir qadın əlində yük dayanıb. Conni gəlir. Zəng səsləri kəsilir.

CONNİ: Hə, bu da mənim dənizçi duyumum (qadına tərəf). Bağışlayın, xanım, burdan gəmi keçir?

QADIN: Bəli, cənab, burdan gəmi keçir.

CONNİ: Çox çağ olun. Bəlkə biləsiniz, mən harda yelkənli qayıq kirəloyə bilərəm? Necə deyərlər, bu şəhərdə batıb qalmışam, gəyim hardasa yaxınlarda olmalıdır. Bilmirsiniz ki, gəmiçilik idarəsi açıq olar, ya yox? Deyəsən, səhər tezdəndir, küçələrdə ins-cins gözə dəymir. Yalnız gülünc görkəmli bir polisdən başqa... O da elə ölü kimiydi... Hi... Hi... hi... (qadının soyuq, hərəkətsiz baxışları onu diksindirir) Bağışlayın, zarafat etmək istədim. Özüm adicə bir dənizçiyəm... Bəlkə xanım bilə: saat neçədir? Buranın camaatı nə yaman qaradınməzdir... (pərt halda boğazını arıtlayır) Hə, mənə elə gəlir, xanım özü də gəmi ilə səfərə çıxmağa hazırlaşır...

QADIN: Elədir, cənab, gəmini gözləyirəm. Ərimin yanına getmək istəyirəm. O da, balaca qızım da məni gözləyir. Qızımın sarışın saçları var, adı da Anneloredir.

CONNİ: Çox gözəl, qəşəng adı var. Bəs cənab ərinizlə xanım qızınız indi hardadırlar?

QADIN: Bilmirəm...

CONNİ: Hm... Necə deyim... Yəni indi hardadırlar? Yəni haradan haraya gedirsiniz?

QADIN (heç nə başa düşməyərək onun üzünə baxır): Yadımdan çıxıb.

CONNİ: Necə deyərlər, yazıqlar olsun... (nə edəcəyini bilmir) Bəs xanımın səfəri harayadır?

QADIN: Elədir, cənab, gəmini gözləyirəm. Ərimin yanına getmək istəyirəm. O da, balaca qızım da mənə gözləyir. Qızımın sarışın saçları var, adı da Anneloredir.

CONNİ: Ah, necə də gözəl səslənir! Qəşəng addır! Xanım, bəs gəmi nə vaxt yola düşür?

QADIN: Dünən.

CONNİ: Necə? Dünən?

QADIN: Elədir ki var, cənab!

CONNİ (ümitsiz halda): Belə çıxır ki, təkcə o polis deyil, elə mən özüm də ağılım itirmişəm. Xanım, xahiş edirm, mənə kömək edin! Xahiş edirəm, deyin, bu cümlə səhvdir, yoxsa düz: əgər bir gəmi dünən gedirsə, deməli, nə bu gün, nə də sabah gedəcək. Deməli, bu gəmi heç vaxt getməyəcək!

QADIN: Mən gəmini gözləyirəm, cənab! Ərim üçün, balaca qızım üçün yaman darıxmışam. Onları öpə bilsəydim, çox xoşbəxt olardım. Onlarsız yaşaya bilmirəm.

CONNİ: Gəmi də dünən gedir?

QADIN (çox sakit halda): Dünən! Qızımın sarışın saçları var, adı da Anneloredir...

CONNİ (nə edəcəyini bilməyərək): Qəşəng addır... İcazə verin... Başım hərlənir (qadının yanında skamyaya çökür)

Şən senatorla deyینگən senator gəlirlər.

ŞƏN SENATOR: Deməli, cənab senator, sizə on vaqon taxıl verirəm, özü də iyirmi iyirmidən. Bu mənim son qiymətimdir. Siz götürməzsiz, başqası götürər... Biz ki bir-birimizin dabbaqda gönünə bələdik. Hi... hi... Ha... ha...

DEYİNGƏN SENATOR: Cənab senator, siz deyəsən bu alverə ciddi yanaşmırsınız. Özünüz də bilirsiniz ki, mən əvvəlki senatorun kölgəsiyəm. İyirmiyə də götürsəm, bahadır...

ŞƏN SENATOR: Bəs gəmiyə yükləmə xərci necə olacaq, cənab senator?

DEYİNGƏN SENATOR: Dedim ki, iyirmi...

ŞƏN SENATOR: Siz məni ölü yuyub diri basdırırsınız... Ha... ha... ha... Lap müsibətsizsiniz? Ha... ha...

CONNİ: Əgər bunlar da normal adam çıxmasalar, onda vay mənim halıma... Sabahınız xeyir, cənablar.

ŞƏN SENATOR: Axşamınız xeyir.

CONNİ (sevinclə): Elə mən «axşamınız xeyir» demək istəyirdim.

DEYİNGƏN SENATOR: Günaydın!

CONNİ: Bağışlayın, indi saat neçədir ki?

ŞƏN SENATOR: Doqquzun yarısıdır, cənab. Düz demirəm cənab senator?

DEYİNGƏN SENATOR: Elədir, dördə on beş dəqiqə qalır.

CONNİ: Necə? Yox, yox, təşəkkür edirəm... Bayaq bağladığınız müqaviləyə görə də sizi ürəkdən təbrik edirəm... Dənizçi kimi belə şeylərdən bir az başım çıxır. Bəs cənablar hansı taxılı alıb-satırlar?

DEYİNGƏN SENATOR: Bu lap yerinə düşdü, əntiqə oldu! İyirmi iyirmiyə... Çox pis zəmanədir.

CONNİ: Yəni deyirəm ki, bu taxıl harda bitir? Burda? Kanadada? Yoxsa Argentinada?

DEYİNGƏN SENATOR: Bilmirəm.

CONNİ: Necə yəni bilmirəm?

ŞƏN SENATOR: Dostum, təsəvvür edin ki, biz bunu doğrudan da unutmuşuq. Ha... ha... ha...

CONNİ: Axı bu cənab taxılı indicə aldı. Hətta yükləmə xərcini də verdi. Sonra da...

DEYİNGƏN SENATOR: Nə sonra-sonra salmışınız? Mən də satıram, alırsınız? Əntiqə taxıldır, söz ola bilməz. İyirmi iyirmidən

CONNİ: Ax, taxılın özü yoxdursa...

ŞƏN SENATOR: Hə, yoxdursa, deməli yoxdur. Ha... ha... ha...

CONNİ: Cənablar yalnız taxıl alverilə yaşayırlar?

DEYİNGƏN SENATOR (hirsələnir): Nə? Yaşamaq? Biz yaşamırıq, cənab! Yadınızda qalsın! Bir də belə sözlər danışmayın. Bu, həyat deyil. Mən özüm də keçmiş senatorun kölgəsiyəm.

CONNİ: Elə isə bu alver cənabların nəyinə lazımdır? Bu qədər pulu niyə qazanırsınız?

DEYİNGƏN SENATOR: Bilmirəm...

ŞƏN SENATOR: Unutmuşuq! Bunu çoxdan unutmuşuq, dostum. Ha... ha... ha...

CONNİ: Unutmusunuz? Bura lap unutqanlar şəhəri oldu ki! Belə de... Bu nə paltardır geyinmizisin? Axı indi belə paltar geymirlər. Xahiş edirəm deyin! Haqqında danışdığımız o çoxlu gəmilərdən hansı indi gəlib keçəcək? Hara gedir, getsin... Onsuz da soruşan deyiləm, məlum məsələdir ki, hara gedəcəyini unutmusunuz. Yox, yox vaxtını da soruşmuram. Sadəcə olaraq deyin ki, hansı gəmidir... Hansı?

DEYİNGƏN SENATOR: Heç biri...

CONNİ: Heç biri?

DEYİNGƏN SENATOR: Çox pis zamanədir, gediş-gəliş kəsilib. Liman da ölü limandır.

CONNİ: Bəs bayaq çoxlu gəmilərdən danışdırdınız... Onlar necə oldu?

ŞƏN SENATOR: Demək olar ki, ölü gəmilərdir, dostum. Hamısı ölüb. Ha... ha... ha...

CONNİ: Çıxıb getmək lazımdır! Bu şəhərdən uzaqlaşmaq gərəkdir! (Gedir)

ŞƏN SENATOR (qadına tərəf): Sabahınız xeyir, müşavir xanım.

QADIN: Axşamınız xeyir, cənab senator.

ŞƏN SENATOR: Müşavir xanım yəqin ki gəmi gözləyir?!

QADIN: Bəli, gəmini gözləyirəm. Ərimin, qızımın yanına getmək istəyirəm. Qızımın sarışın saçları var, adı da Anneloredir.

ŞƏN SENATOR: Çatan kimi cənab müşavirə məndən salam deyin. Əvəzimdən Annelorenin də üzündən öpərsiniz. Ha... ha... ha...

DEYİNGƏN SENATOR: Bəs gəmi nə vaxt gedir?

QADIN: Dünən, cənab senator.

DEYİNGƏN SENATOR: Doğrudan? Düzdür mən çox bədbin adamam, ancaq bizim gəmiçilik işimiz barədə yalnız bunu deyə bilərəm: eşq olsun!

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Şəhər qapısı. Qapının hər qülləsində balaca bir pəncərə var. Pəncərələrdən birinin arxasında şəhər mirzəsi oturub. Conni qaça-qaça gəlir, bağlı qapını döyməyə başlayır.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Sənədləriniz?!

CONNİ: Hansı sənəd?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Hamısı.

CONNİ: Sənədim yoxdur. Mən bu şəhərdən çıxıb getmək istəyirəm. Sənədlərim nəyinizə lazımdır?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bilmirəm! Mənə tapşırıblar ki, onları sizdən tələb edirəm.

CONNİ: Axı dedim ki, heç bir sənədim yoxdur. Mən elə bir səfərə çıxmışdım ki, orda sənəd lazım olmurdu.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Onda birisi gün gəlin.

CONNİ: Lənət şeytana, birisi gün də sənədim olmayacaq!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Elə isə sragagün saat beşlə iki arasında gəlin.

CONNİ: Lənət şeytana, onda da gələ bilməyəcəm.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Axı siz nə istəyirsiniz?

CONNİ: Çıxıb getmək istəyirəm, vəssalam.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Haraya? (Təkidlə) Yaxşı-yaxşı fikirləşin! Hamısı sənədləşdirilir.

CONNİ: Öz gənimə getmək istəyirəm.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Gəminiz haradadır?

CONNİ: Bilmirəm.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bəs bura necə gəlib çıxmısınız?

CONNİ (fikirli halda): Bilmirəm...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Nəyə gəlmisiniz?

CONNİ (duruxur): Bilmirəm...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Burda nə iş görürsünüz?

CONNİ (nə deyəcəyimi bilmir): Bilmirəm...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Harada olduğunuzu bilirsiniz?

CONNİ: Xeyr.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Niyə qayıtmaq istəyirsiniz?

CONNİ (əsəbiləşir): Öz işimə qayıtmalıyam!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Niyə?

CONNİ: Yaşamaq üçün.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Niyə yaşamaq istəyirsiniz?

CONNİ (duruxur): Bilmirəm...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bilmirsiniz?

CONNİ (iflic olmuş adamlar kimi): Yadımdan çıxıb!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ (təkidlə): Fikirləşin!

CONNİ: Mən... mən... bilmirəm... Deyəsən... mübarizə aparmışam... mən... sevmişəm... nifrət etmişəm...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Kimin üçün, kimə qarşı mübarizə aparmısınız? Kimi, nəyi sevmisiniz? Kimə, nəyə nifrət etmisiniz?

CONNİ: Ya... ya... yadımdan çıxıb...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bəs nə üçün yaşamaq istəyirsiniz?

CONNİ: Nə üçün? Bilmirəm... unutmuşam...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Yaxşı, ilkin sorğu-sual üçün bəs eləyir. Bayaqqı suallara bu anketdə cavab yazın, şəhadətnamənizi alın.

CONNİ: Nəyi alım?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Vineta şəhərinin sakini olmağınız haqqında şəhadətnaməni!

BEŞİNCİ ŞƏKİL

Kilsə meydanı. Conni, dilənçi oğlan, dilənçi qız.

CONNİ: Siz harada yaşayırsınız?

DİLƏNÇİ OĞLAN: Heç yerdə...

CONNİ: Bəs harda yatırırsınız?

DİLƏNÇİ OĞLAN: Bilmirəm.

CONNİ: Bax buna kasıblıq deyərəm! Ancaq bir-birinizi sevirsiniz, elə deyilmi?

DİLƏNÇİ OĞLAN: Unutmuşam...

CONNİ: Ah, bu lənətə gəlmiş şəhərin sakinləri nə yaman unutqandırlar! Bəs harda işləyirsiniz?

DİLƏNÇİ OĞLAN: Heç yerdə.

CONNİ: Elə mən özüm də iş tapa bilmədim...

DİLƏNÇİ QIZ (Conniyə): Sən heç bura adamına oxşamırsan?!

CONNİ: Buralıyam. Ancaq... nə vaxtdan? Fərqi yoxdur, bu yaxınlardan.

DİLƏNÇİ OĞLAN: Ona görə də bilmirsən ki, Vinetada heç kəs işləmir. Valılara işləmək lazım deyil, kasıblar da işləyə bilmir. Sözün qıçası: ölkədə adət belədir.

CONNİ: Belə de... Lənət şeytana, bəs onda nə yeyirsiniz?

DİLƏNÇİ QADIN: Vinetada heç kəs heç nə yemir. Varlıların iştahası yoxdur, kasıbların da çörəyi.

CONNİ: Belə də şey olar? Yaxşı gəlin ümid edək ki...

DİLƏNÇİ OĞLAN: Elədir, dünən bu gündən yaxşıdır.

CONNİ (onu silkələyir): Sabah de, cavan oğlan, sabah... sabah!

DİLƏNÇİ OĞLAN (itaətkarlıqla): Bəli, sabah... Birisi gün...

CONNİ: Yox! Lənət şeytana... deyəsən mən hələ yaxşı Vinetalı deyiləm! Sizi başa düşə bilmirəm... Başa düşə bilmirəm ki, adam ümitsiz necə... Yox, başqa cür deyim! Siz burda neyləyirsiniz?

DİLƏNÇİ QIZ (tələsik): Ah, kilsədə ibadətin qurtarmasını gözləyirik. Adamlar ordan çıxanda ürəkləri yumşaq olur, bizə nəşə verirlər.

DİLƏNÇİ OĞLAN: Düz deyir, nəşə verirlər.

CONNİ: Oh, yenə də bu ümid qığılcımı! Bəs ibadət nə vaxt qurtarır? (dilənçilər mat-mat bir-birinə baxırlar) Axı mən lap aydın dedim: nə vaxt?

DİLƏNÇİ QIZ (tələsik): Bilmirəm...

DİLƏNÇİ OĞLAN: Yadımdan çıxıb...

CONNİ (qəzəblə): Yaxşı fikirləşin! Görüm sizi lənətə gələsiniz! Fikirləşin də...

DİLƏNÇİ QIZ: Mənə elə gəlir ki, heç vaxt! Adamların ürəyi o qədər daşa dönüb ki, ibadət heç vaxt... heç vaxt qurtarmayacaq.

CONNİ: Siz də dayanıb gözləyirsiniz...

DİLƏNÇİ QIZ (bayaqki kimi tələsik): Hə, gözləyirik ki, ibadət qurtarsın. Ordan çıxan adamların ürəkləri yuşmaq olur, bizə də nəsə verirlər.

DİLƏNÇİ OĞLAN: Düz deyir, nəsə verirlər.

CONNİ: Əntiqədir, uşaqlar, lap əntiqədir! Bununla yaşaya bilərsiniz?

DİLƏNÇİ OĞLAN (mat-mat onun üzünə baxır): Yaşamaq? Sən yaşamaq istəyirsən?

CONNİ (acı-acı): Elədir, ay zavallı səfehlər, mən yaşamaq istəyirəm. Ancaq bilmirəm nə üçün, kimin üçün... Çünki buraya düşəndən sonra hamısını unutmuşam. Ancaq, lənət şeytana, buna baxmayaraq istəyirəm. Özüm üçün iş qaracam, bəlkə də fırıldaqçılıq eləyəcəm... Ancaq varlanacam... Mənsəbə çatacam! Sonra da yaşayacam! Baxmayacam ki, burda zaman dayanıb. Bu lənətə gəlmiş əlaqaranlıq başımın üstündən heç vaxt çəkməsə də... Gecə ilə gündüz bilinməsə də... Bilmirəm buranı kim belə sehləyib... Ancaq mən yaşayacam... işləyəcəm... vəssalam! Hamıya da günaydın, sabahın xeyir, gecən xeyrə qalsın deyəcəm... (gedir)

DİLƏNÇİ QIZ: Buna bax, yaşamaq istəyir...

DİLƏNÇİ OĞLAN: İşləmək istəyir...

HƏR İKİSİ: Özü də Vinetada! (başlarını bulayırlar).

Zəng səsləri eşidilir.

ALTINCI ŞƏKİL

Şən senatorun evi. Senator, arvadı və qızı Lilie.

SENATORUN ARVADI (qızına): Deməli, onu bütün varlığımla, bütün qəlbinlə sevirsən, elədirmi qızım?

LİLİE: Elədir, mənim əziz anam!

ŞƏN SENATOR (bayaq alver etdiyi dostu ilə olduğu kimi mehriban danışır, müstəbidlik edir): Sənin bu cür ərə getməyindən bilirəm ki, məhəbbətin nə olduğunu hələ anlamırsan.

LİLİE: Yox, cənab ata, anlamıram! (hiss olunur ki, həqiqəti deyir)

QADIN: Özün çox götür-qoy edəndən sonra bu qərara gəlibsən ki, ailə həyatının bütün çətinliklərinə dözəcəksən, elə deyilmi zavallı balam?

LİLİE: Elədir, mənim əziz anam!

ŞƏN SENATOR: Ancaq mən inanmıram ki, sən bu çətinliklərdən xəbərin var...

LİLİE: Elədir, cənab ata! (hiss olunur ki, həqiqəti deyir)

ŞƏN SENATOR: Yaxşı, qoy olsun! İndi isə sən gələcək ailə həyatının çətinlikləri barədə... Cəhiz sən adına olacaq! Düzdür, sən nişanlın uzun illər alver işində mənə çox kömək edib, ancaq özünə də gün ağlayıb...

QADIN: Əlbəttə, sən onu bir ər kimi uca tutmalısən, sədaqətli olmalısən, hər nə desə, yerinə yetirməlisən, zavallı balam!

ŞƏN SENATOR: Hər şey ola bilər...

QADIN: Hər şey ola bilər... Sən də təkrar elə!

LİLİE: Hər şey ola bilər, mənim əziz anam!

ŞƏN SENATOR (kəskin tərzdə): Nə ola bilər ki?

LİLİE: Bilmirəm, cənab ata!

ŞƏN SENATOR: Yaxşı, səndən başqa cavab da gözləmədim (hədələyici bir səslə) Sən Liliesən, başa düşdün? Vay o gündən ki...

QADIN (ərinin qəflətən sözünə ara verdiyindən istifadə edərək qızına pıçıldayır): Təkrar elə!

LİLİE: Mən Lilieyəm – çiçəyim, vay o gündən ki...

ŞƏN SENATOR (fıxırır): Ha... ha... ha... (qonaqların addım səslərini eşitdiyi üçün səsinin tonunu dəyişir) Oho, əziz qonaqlar gəldi!

QADIN: Əziz... əziz...

LİLİE: Əziz... əziz... (Üçü də gedir.)

Conni ilə şəhər mirzəsi gəlir. İndi Conninin otuz beş yaşı var; özü də Vinetalılar sayacağı geyinib.

CONNİ: O, Lilidir – ətirçiçəyidir! Necə bilirsən, məni doğrudanmı bütün varlığı, bütün qəlbi ilə sevir!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Sən heç Vinetada kiminsə kimi sevdiyini görübsən?

CONNİ: Sevmirsə, deməli, nifrət edəcək!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Ya da nifrət etdiyini?

CONNİ: Bu qız müstəsnadır.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Boş-boş danışma! Ola bilməz! Görünür o vaxt adicə bir marağ xatirinə səni bu şəhərin vətəndaşı eləməklə böyük bir səhvə yol vermişəm.

CONNİ: Elədir ki, var, əzizim! Çünki indi varlanmışam və yaşamağa başlayacam.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bilmək olmaz... Ölülər şəhə... Vay, vay, mən nə dedim...

CONNİ: Necə? Necə?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Heç nə... Dilim dolaşdı... Demək istəyirdim ki, təkbaşına yaşamaq olmaz. Buna iradənin gücü çatmaz.

CONNİ: Görəcəksən necə yaşayırlar! Mən bu bataqlığa qər q olmuş şəhərdə...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bataqlıq? Necə? Sən Vinetanın tarixini bilirsən ki?

CONNİ: Yox! Sizdə bu barədə heç bir kitab yoxdur.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Elədir, hamısını senatorların göstərişi ilə beş yüz il bundan əvvəl məhv etmişəm.

CONNİ: Neçə il bundan əvvəl? Bu səfeh zarafatları burax, kişi!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Sən doğrudan da bilmirsənmiş! Ancaq yuxarıda yaşayanların çoxu bunu bilir.

CONNİ: İkinci mərtəbədə yaşayanlar?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Yox, parterdəkilər. Yer in üstündəkilər. Ancaq mən çalışıb özümü qoruyacam ki...

CONNİ: Danış, danış, əzizim, yoxsa səni öldürərəm!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Birincisi, sən bunu bacarmayacaqsan, çünki mən onsuz da ölmüşəm. İkincisi, elə də olsa, belə də olsa məni öldürmək istəyəcəksən... Çünki xəbər tutacaqsan ki, bu gecə beş yüz on səkkiz yaşlı qızla bir yastığa baş qoyursan... Eh, yaxşısı budur ki, susum...

CONNİ: Mənə yazığın gəlsin, Mirzə!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Yazığım gəlsin? Gülünc olma! De görüm məktəbdə oxuyan zaman sənə qədim orta əsrlərdə sulara qər q olmuş bir şəhər barədə nəğil danışılar, ya yox?

CONNİ: Sulara qər q olmuş... şəhər... İlahi, deyəsən yadıma gəlir...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bu bir daha sübut edir ki, sən əsl Vinetalı deyilsən.

CONNİ: Hə... tufan olub... Elədir... beş yüz il bundan əvvəl bir şəhər suyun altında qalıb...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Ola bilər. Tufan nəyə yadıma gəlmir... Ancaq onu bilirəm ki, böyük bir qəza idi... Elə bir dəhşətli qəza ki, ona daşqın da demək olar... Yoxsa yerin üstündəkilər bunu başa düşməz. Bundan sonra nə olduğunu, nələrin baş verdiyini isə yaxşı bilirəm...

CONNİ: Vinetanın sulara qərq olduğu yerdə dənizin dibindən hərdən zəng səsləri eşidilir... Çünki Vineta hələ yaşayır.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Yox, «hələ yaşayır» demək olmaz. Vineta artıq ölüb! Ancaq Vinetanın özü bunu bilmir! Çox gülməlidir, elə deyilmi? Biz yaşamırıq və ona görə də ölə bilmirik. Biz qocalırıq, biz nifrət etmirik, biz sevmirik, heç nədən də qorxmuruq. Daha heç nə uğrunda mübarizə aparmırıq, heç nəyə ümid etmirik. Axı zamanın dayandığı, dünənlə sabahın eyni olduğu bir yerdə nəyə ümid etmək olar? Ancaq bu «yalan» barədə senatorlardan və bir də ikimizdən başqa heç kəs heç nə bilmir. Onlara demək də olmaz!

CONNİ: Hə, ölüb... özü də bilmir... Elə buna görə də...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Hə, buna görə... İndi hər şeyi başa düşdün?

CONNİ (özündə deyil): Hə, başa düşdüm... Ancaq bircə şeyi başa düşə bilmədim... Sən... sən... əzizim, niyə sən bunu camaatdan gizlədirsən? Niyə bildiklərini danışmırsan? Səninləyəm!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Mənimlə? Niyə demirəm? Birincisi, belə xoşuma gəlir. İkincisi də, susmağım yaxşıdır. Üçüncüsü də... qorxuram...

CONNİ: Qorxursan? Kimdən? Nədən?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Sonra nələr ola biləcəyindən! Təsəvvürə gəlməyən şeylərdən... Özün fikirləş, bura son ayaqdır... Son qığılcımdır... Ümitsizliyin özüdür. Bunları da sındırsam, gör nələr ola bilər... Təsəvvür edə bilmirəm ki, onda nələr olacaq... Ona görə də qorxuram...

CONNİ: Sözü qıyası, sən çox fikirləşirsən, sən çox şeyləri bilirsən, ancaq az iş görürsən.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Elədir, dostum! Ziyalı öləndən sonra da ziyalı kimi qalır!

Səs-küy eşidilir, şən senator, arvadı və qızı Lilie gəlirlər.

ŞƏN SENATOR: Aha, bu da bizim qaçqın! Hə, cənablar toyqabağı bir az şənlənək?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ (yavaşdan Conniyə tərəf): Xahiş edirəm, yalvarıram nə indi, nə də sonralar qayınatana işarə eləmə ki, o da, ailəsi də çoxdan ölüb. O buna dözə bilməz, sən özün də burda yaşaya bilməzsən.

QADIN (qızına pıçıldayır): Utana-utana get onu qucaqla!

LİLİE: Yaxşı, əziz anam! (onun dediyi kimi edir) Conni!

QADIN: Zavallı qızcığazım!

ŞƏN SENATOR: Mənim gənc dostum! Oğlum! Qızım – zərif çiçəyim!

CONNİ (dodağının altından): Beş yüz on səkkiz yaşlı...

ŞƏN SENATOR: Ah, bu zərif çiçək...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bu zərif çiçəyin sağlığına! Yaşasın zərif çiçək!

HAMI: Yaşasın!

ŞƏN SENATOR: Bizim şərikli firmamızın uğurunun, çiçəklənməsinin sağlığına! Yaşasın!

HAMI: Yaşasın!

QADIN: Yaşasın bizim təzə balamız! Həm də şərikimiz!

CONNİ (şəhər mirzəsinə tərəf): Yaşayacaq!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Dostum, adam heç vaxt tək yaşaya bilməz.

ŞƏN SENATOR: Cənablar nə barədə danışdırlar?

CONNİ (çaş-baş halda): Heç nə... Heç nə, ata! Onu deyirdim ki, sənin bütün işlərinde köməkçi olacam, sənə sədaqətli olacam... Və... və... (hiss edir ki, hər necə olsa da nitqini sona çatdırmalıdır) amansız tale nə vaxtsa səni bizdən ayırmaq istəsə...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ (yavaşdan): Axmaq!

ŞƏN SENATOR (rəngi avazıyır və birdən öküz kimi böyürməyə başlayır): Sus, yaramaz uşaq! Senator Hauren ölməyəcək! Eşidirsən? Heç vaxt ölməyəcək! Bütün şəhər qırılsa da, o ölməyəcək! Bütün dünya dağılsa da, senator Hauren ölməyəcək! Çünki ölmək istəmir! İstəmir! İstəmir! (son sözlər qaranlıqdan gəlir)

YEDDİNCİ ŞƏKİL

Conninin evi və ya sualtı bitkilərdən ibarət olan bağı. Conninin əlli yaşı var, arvadı isə olduğu kimi qalıb.

QADIN: Təzə xəbəri bilirsən, əzizim? O qəşəng, zərif müşavir xanım uzun ayrılıqdan sonra ərinin, qızının yanına getmək istəyir. Uşağın adı Anneloredır. Qəşəng addır, elə deyilmi? Dünən saat on tamamda yola düşəcək gəmini gözləyir. Şəhər mirzəsinin sabah kilsə meydanından qovduğu dilənçi ər-arvad srağagün yenə ordaydılar. Yaman sırtıq adamlardır, elə deyilmi?

CONNİ: Gör nə böyük qəza olub ki... Daşqını deyirəm... hətta kasıblar da adam olduqlarını unuda biliblər...

ARVADI: Elədir... elədir... Lap təzə bir xəbər! O qəşəng, zərif müşavir xanım uzun ayrılıqdan sonra ərinin...

CONNİ: Əzizim, de görüm indi sən neçə yaşın var?

ARVADI: İyirmi beş, əzizim!

CONNİ: Deməli, üç il bundan əvvəl...

ARVADI: İyirmi səkkiz yaşım vardı.

CONNİ: Elə də şey olar? Yaxşı, yaxşı, qoy olsun! Demək istəyirdim ki, yer üzünün vaxtı ilə düz on il çalışdım ki, sən ilə birlikdə yaşayam... sən bunu heç hiss eləməmişən?

ARVADI: Əzizim, axı... sən məni alanda... mən çiçək idim... və....

CONNİ: Yox, yox, məni düzgün başa düş! Deyirəm... çalışırdım ki, sən ilə yaşayanda canlı olum...

ARVADI: Nə danışırısan, əzizim? Canlı olmaq ayıbdır!

CONNİ: Belə de... Yaxşı, məni sevirsən?

ARVADI: Əlbəttə, əzizim!

CONNİ: Bilirsən, məhəbbət nədir?

ARVADI: Əlbəttə bilmirəm, əzizim!

CONNİ: Özün bilirsən ki, sabah cəbhəyə gedirəm. Mənim müharibəyə getməyim sənə heç kədərləndirmir?

ARVADI: Əlbəttə yox, əzizim! Əksinə...

CONNİ: Özüm də bilirəm ki, qəhrəmanam! Ancaq...

ARVADI: Vınetalı ölməzdir!

CONNİ: O mənə aid deyil. Bəs bilmirsən, sevən qadın ərinin müharibəyə getdiyini biləndə hansı hissləri keçirir?

ARVADI (çaşqın halda): Əzizim, deyəsən... nə vaxtlarsa... keçmişdə... bilirdim... Ancaq indi... unutmuşam...

CONNİ: Hə, unudubsan...

SƏKKİZİNCİ ŞƏKİL

Səngər. Conni və bir əsgər.

ƏSGƏR: Bizi heç vaxt unutmayacaqlar, dostum, çünki biz qəhrəmanıq.

CONNİ: Əlbəttə, əlbəttə! Məni başqa şey maraqlandırır... Bilirsən indi biz hara gedirik?

ƏSGƏR: Yox, dostum, bilmirəm. Ancaq indi şeypur çalınıb hücum əmri veriləcək...

CONNİ: Şübhəsiz ki, elədir. Sən gəl bircə sualıma cavab ver: bizim düşmənimiz kimdir?

ƏSGƏR: Ordakılar.

CONNİ: Axı ordakılar kimlərdir?

ƏSGƏR: Kimlərdir? Onlar... Ah, nə pis oldu... doğrudan da unutmuşam...

CONNİ: Hə, unudubsan...

Şeypur səslənir.

DOQQUZUNCU ŞƏKİL

Şəhər qapısı. Şəhər mirzəsi yenə həmin pəncərənin önündə oturub. Conni bir az da qocalıb.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Aha, əziz qardaşım, çoxdandır görüşürük... Görəsən nə münasibətlə uzun illərdən sonra yenidən belə bir şərəfə nail oldum?! Deməli sən o zəfər dolu müharibədə də ölmədin...

CONNİ: Xoşbəxtlikdən elədir.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Hə, necə oldu, yaşaya bildin?

CONNİ: Allah xatirinə... Yox!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bir sözlə, əsl Vinetalısan!

CONNİ: Bu istehzanı özünə saxla! De görüm indi nə işlə məşğul olursan?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Boş vaxtlarımda fəlsəfə ilə məşğul olmağa başlamışam. Elm adamları məni böyük mütəfəkkir hesab edir.

CONNİ: Belə de! Bura bax, cənab professor, sənın əgər sadə bir həqiqət, yəni həyat barədə düşünməyə ixtiyarın çatmırsa, onda nə barədə düşünə bilərsən? Özü də vəzifən əsas məsələni unutmaqdır...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Çox məntiqli sualdır. Mən elə unutmaq barədə düşünürəm. Özüm də fəlsəfi bir məktəb yaratmışam. Özümü «Unutqanlar dəstəsi» adlandırmışıq. Buyurub mənim proqram xarakterli əsərimə də baxa bilərsən: «Unutqanlıq inkişaf etmiş sivil xalqların düşüncə tərzi kimi».

CONNİ (oxuyur): İnteqral qeyri-materialist, həqiqi mövcudluq haqqındaki metapsixopatik təlimlə silahlanmış metametafizik fenomenologiya bizi öyrədir ki... Bəh-bəh, fəlsəfəyə bax! Cümlənin axırına çatana qədər əvvəli yaddan çıxır...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Əhsən! Mənim metodumun mahiyyəti də elə bundan ibarətdir. Deməli, başa düşdün...

CONNİ: Ay yaramaz!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bəs sən özün kimsən?

CONNİ: Mən? Mən bu gündən yaşamağa başlamışam! Gəldim ki, bunu sənə xəbər verim! Elə indicə senatda gözəl bir nitq irad elədim. Bütün Vineta bundan danışır.

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Dilənçilərin evsiz-eşiksizliyinə son qoyulması barədəki xahişini deyirsən?

CONNİ: Nə xahiş?! Tələbdir bu! Əməldir bu! İndi elə ilk dilənçilər qəsəbəsinin özül daşını qoymaqdan gəlirəm! Orda dedim: Hava! Işıq! Həyat! Camaat vəcdə gələrək ura çəkdi! Bu gündən...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Yəni demək istəyirsən ki, dünəndən...

CONNİ: Nə dedin?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Ya da srağagündən! Mənim əziz qardaşım, heç bilirsən senator olduğun gündən indiyəcən neçə belə təməd daşı qoyubsan?

CONNİ (özünü tamam itirir): Nə qədər? Bu gün birinci dəfə idi...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Bəli, Vinetanın zaman ölçüsü ilə elədir. Ancaq şəhər kənarına çıxsan görərsən ki, neçə hektarlarla yer senator Conninin özül daşları ilə doldudur. Hamısı bir yerdə 1095 daş eləyir. Başqa zaman ölçüsü ilə, üç ildir ki, hər gün təzə bir özül daşı qoyursan. Hamısını da yeni eranın şərəfinə!

CONNİ: İlahi! Mən doğrudan da bunu...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: U... U... U...

CONNİ: Unutmuşam!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Eh, mənim zavallı dostum! Axı o toy günündə dedim ki, ölürlərin arasında sən heç vaxt diri qala bilməzsən. Düz deməmişəm?

CONNİ: Buna etirazım yoxdur, ancaq...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Ancaq çalışdın ki, ölürlərə həyat verəsən! Nə oldu, möcüzə baş verdi?

CONNİ: Bəsdir, mirzə!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Nəticəsi nə oldu? Arvadın dirildi? Əsgər dostun dirildi? Evsiz-eşiksiz dilənçilər dirildi?

CONNİ: Sənin çox güclü məntiqin var, mirzə. Yalnız ölümün özü sənin qədər məntiqli ola bilər. Ancaq yenə də deyirəm: bütün bunlara baxmayaraq, mən...

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Buna vaxtın çatmayacaq!

CONNİ: Necə yəni?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Düz deyirəm. Mənim qeydiyyat kitabıma düşənlə-rin arasında da sən müstəsnasan...

CONNİ: ? ? ?

ŞƏHƏR MİRZƏSİ (əlini onun üzünə çəkir): Bir özünə bax:qocalırsan...

ONUNCU ŞƏKİL

Məhbəs. Məhbus. Conni... Artıq qocalmışdır.

CONNİ: Mənimlə açıq danış. Mən senator Conam. Sənə kömək etmək istəyirəm. Kömək lazım deyil?

MƏHBUS: Xeyr, cənab senator.

CONNİ: Burda səninlə yaxşı rəftar edirlər?

MƏHBUS: Bəli, cənab senator.

CONNİ: Heç nədən şikayətin yoxdur?

MƏHBUS: Xeyr, cənab senator.

CONNİ: Qabağında dimdik dayanma, otur! (Məhbus yerinədn tərpənmir. Conni əsəbiləşir) Dedim ki, otur!

MƏHBUS (çiyinlərini çəkərək): Oldu, cənab senator (oturur).

CONNİ: Nə cinayət törətmisən?

MƏHBUS: Bilmirəm, cənab senator.

CONNİ: Cəzan nə vaxt bitir?

MƏHBUS: Dünən, cənab senator.

CONNİ (xəyali bir keşikçiyə tərəf): Gözətçi! Bu kişi nə iş görüb ki? O nə vaxt azadlığa çıxacaq?

KEŞİKÇİNİN SƏSİ (əks-səda kimi səslənir): Bilmirəm... Dünən...

CONNİ (məhbusa): Adın nədir?

MƏHBUS: Unutmuşam...

KEŞİKÇİNİN SƏSİ (əks-səda ilə): Unutmuşam...

CONNİ: İndi bura nə üçün gəldiyimi deyim. Bu şəhər də gələndən bəri əbəs yerə həyat işartısı axtarmağa başladım. Heç yanda, heç kimdə tapa bilmədim... Nə kasıbında, nə də varlısında... Daha vaxtım da çox qalmayıb. Birdən yadıma düşdü ki, mənim o cavan olduğum ölkədə heç kəs məhbuslar qədər həyatı sevməyib. Ona görə də sən mənim son ümidimsən. Mən səni azadlığa buraxıram (Məhbus susur). Eşidirsən? Sən azadsan!

MƏHBUS: Eşidirəm, cənab senator.

CONNİ: Təkrar elə: mən azadam!

MƏHBUS: Mən azadam!

KEŞİKÇİNİN SƏSİ: Azad...

CONNİ: Yaxşı, de görüm azadlıqda neyləyəcəksən?

MƏHBUS: Bilmirəm.

CONNİ: Bir az fikirləş. Gözləyənin yoxdur? Gedib onu öpəsən...

MƏHBUS: Xeyr!

CONNİ: Bəlkə hardasa bir düşmənin gözləyir səni? Elə bir adam var ki, sən indi gedib onunla haqq-hesabı çürüdəsən?

MƏHBUS: Xeyr, cənab senator.

CONNİ: İndisə mənə qulaq as! Başqa cür olan bir dünya da var. Orda gah gecə olur, gah gündüz, yaz gəlir, qış olur, yenə yaz gəlir... Gah tufan qopur, gah da günəş çıxır. Taxıl əkirlər, sonra da biçirlər... Özü də həmişə... İnsanlar doğulur, buğda kimi boy atır. Təbiətən narahat olduqları üçün sevirilər, nifrət edirlər, sonra qocalırlar, ölürlər. Nifrət etmək, sevmək, qocalmaq, ölmək üçün yeni-yeni insanlar yaranır. Bunun heç vaxt sonu olmur. Fikirləşirsən ki, bütün bunların nə mənası var?! Ən böyük məna da elə bunun özüdür: HƏYAT! Başa düşürsən?

MƏHBUS: Xeyr, cənab senator.

CONNİ: Bilirəm, bunu başa düşmək sənin üçün çətindir, ancaq hər halda, az da olsa, bunun həsrətini çəkirsən, elə deyilmi? Axı nə vaxtsa sən bu həyatı yaşayıbsan.

MƏHBUS: Bilmirəm... Bilmirəm...

Səs-küy eşidilir.

KEŞİKÇİNİN SƏSİ: Cənablar yoxlamağa gəlirlər.

Şən senator, arvadı, Lilie və şəhər mirzəsi gəlirlər.

LİLİE (anasına tərəf): Bilirsinizmi, əziz anam, o qəşəng, zərif müşavir xanım uzun ayrılıqdan sonra...

ŞƏN SENATORUN ARVADI: Bir bura bax! Nə gözəl kameradır!

ŞƏN SENATOR: Ha-ha-ha! Kimi görürəm?! Bizim əziz qaçqınımızı!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Gənc senator Con türmə islahatları haqqında dünən edəcəyi məruzə üçün material toplayır.

ŞƏN SENATOR: O yenə də həmişəki kimi vicdanlıdır. Ha-ha-ha!

CONNİ (yorğun halda): Qulaq asın mənə...

LİLİE: Gör nə qəşəng məhbusdur!

CONNİ (bayaqki kimi): Qulaq asın, ey Vineta sakinləri...

ŞƏN SENATOR: Sakit! Axmaq gənc senator Con nitqinə hazırdır. Ha-ha-ha!

CONNİ: Bilmirəm siz niyə belə həvəslə dərinliklərə çökürsünüz, heçliyə yuvarlanırsınız... Elə dərinliyə çökürsünüz ki, zavallı məhbusun da son həyat şərti sönür...

ŞƏN SENATOR: Aha!

LİLİE: Con, bu nə deməkdir? Sənə bu gün nə olub?

CONNİ: Mən birçə şeyi bilirəm: bu mənim son şansımdır ki, özümü sizin aranızda yeganə canlı hesab edirəm. Lap son nəfəsim də olsa... Bu mənim son tənəzzülüm, əbədi məhvim də olsa...

ŞƏN SENATOR: Aha!

ŞƏN SENATOR ARVADI: Con, dəli olubsan, nədir?

CONNİ: Camaata həqiqəti demək üçün son şansımdır. Halbuki bu həqiqətin gizli qalmasına mən özüm də kömək etmişəm. Bəli, elədir! İndi mən bu həqiqəti hamıya deyəcəm və...

ŞƏN SENATOR: Cavan oğlan!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ (kəskin tərzdə): Sus!

CONNİ (pəncərənin dəmir barmaqlıqlarına tərəf cumur): Bu anları mən yaşayacam!
(Barmaqlıqları sındırır) Hamınız eşidin!

ŞƏHƏR MİRZƏSİ: Sus!

CONNİ: Ey mənim qeydiyyat kitabımda olanlar, eşidin! Vineta, sizin dünyanız... (şəhər mirzəsi ona tərəf atılır, ağzını yummaq istəyir)... Ölüb!

Bu sözdən sonra kənardakılar olduqları vəziyyətdə qalırlar. Conni ilə şəhər mirzəsi səssiz-səmirsiz tutaşırlar. Döyüş vaxtı Conninin arvadına toxunurlar. Qız sanki bu zərbədən özünə gəlir, onun dilindən rəbitəsiz sözlər qopur. Həmin anda başqa ölümlərin də dilindən ölü sözlər qopur. Conni ilə şəhər mirzəsinin döyüşünü mənasız, qarışıq bir səskü müşayət edir.

CONNİNİN ARVADI: Bilirsən o qəşəng, zərif müşavir xanım uzun ayrılıqdan sonra...
Düz deyirəm, əzizim...

ŞƏN SENATORUN ARVADI (onunla birlikdə): Sən çiçəksən, qızım, bunu yadında saxla... bilmək olmaz...

ŞƏN SENATOR: Götürürsünüz? Ha-ha-ha... Çox gözəl, çox gözəl! İyirmi iyirmiyə! Ha-ha-ha...

MƏHBUS: Bəli, cənab senator! Bəli, cənab senator!

CONNİ: Burax məni, mirzə! Sən əcəlsən! Mən isə yaşamaq istəyirəm! Yaşamaq!
Yaşamaq! Burax, mənə hava lazımdır! Hava! Hava! Hava! Hava!

Bu qarmaqarışıqlıqda kəskin zəng səsləri eşidilir.

ON BİRİNCİ ŞƏKİL

Birinci şəkildə olan meyxana. Conni təkdir.

CONNİ: Hə, Katrinxen, birdən gözlərimi açıram və görürəm ki, göyertədə uzanmışam, bütün heyət də başıma yığılıb. «Urra, sağdır». Düz yarım saat əlləşirblər ki, məni özümə gətirsinlər. Məlum oldu ki, düz yarım saat ölümlə həyatın arasında çabalamışam. Hə, yarım saat... bəlkə də ədəbiyyətin özü qədər! Necə istəyirsən, elə də başa düş! Bilirsən, qızım, onda başa düşdüm ki, Vineta da, zəng səsləri də qarabasmadır. Ancaq çox fikirləşdim ki, bu tarixdən nəyi öyrənmək olar? Axırda bu qərara gəldim ki, dünyada Vineta adlı şəhər həqiqətdə olmayıb. Ancaq nə vaxtsa tufan qopsa, böyük bir müharibə

başlasa, vəhşilik hər yanı başına götürsə, bütün dünya Vinetaya çevrilməyəcəkmi? (Katrın hiss olunmadan gəlib) Ancaq bütün bunlar mənim fantaziyamdır, elə deyilmi, qızım? Əgər fantaziya olmasaydı, çox pis olardı... Düz demirəm, qızım? Onda gərək biz var gücümüzlə çalışaq ki, bu tufan qopmasın. Özü də tələsmək lazımdır, çünki onun nə vaxt qopacağını heç kəs bilmir. Bəlkə də lap yaxındadır, bu iyrenc meyxananın qapısı ağzındadır... Bu qorxulu deyilmi, qızım?

KATRİN: Elədir, Conni! Sən haqlısan, Conni! O da çox alçaq adam imiş.

CONNİ: Kimi deyirsən?

KATRİN: İkinci otaqda yaşayan cənab Detyeni! Lap bitinin ətini yeyəndir... Lənətə gəlsin onu...

PƏRDƏ

Rabindranat Taqor

Poçt

Üçpərdəli pyes

İngilis dilindən tərcümə edəni: Vilayət Quliyev

TƏRCÜMƏÇİDƏN

Böyük hind yazıçısı, Asiya qitəsinin ilk Nobel mükafatı laureatı Rabindranat Taqor (1861-1941) benqal milli mədəniyyəti tarixinə ensiklopedist şəxsiyyət kimi daxil olmuşdur. O, nasir, şair, dramaturq, rəssam, bəstəkar, filosof və ictimai xadim idi. Hindistanın və Benqaliyanın (Banqladеш) milli himnlərini qələmə almış, dövrünün böyük filantropu kimi tanınmışdı.

Taqor teatra böyük maraq göstərirdi və çoxsaylı dram əsərlərinin müəllifidir. Yüz il bundan əvvəl qələmə alınan üç pərdəli “Poçt” pyesi (benqal dilindəki orijinalı “Dakqhar”) onun dram yaradıcılığında xüsusi yer tutur. Ölüm ərafəsində olan yeniyetmənin həyata və insanlara münasibətini incə ştrixlərlə canlandıran əsər öz humanist qayəsi və bəşəri fikirlərinin dərinliyi ilə seçilir.

Dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə olunan və səhnələşdirilən “Poçt” pyesinin ən qəribə, gözlənilməz tamaşalarından biri 1942-ci ildə Varşava gettosunda göstərilib. Yetim və sahibsiz uşaqların himayəsi ilə məşğul olan yəhudi əsilli polyak həkim, yazıçı Yanuş Korçak (1878-1942) əsarət həyatında da ayrılmadığı yetirmələrinin iştirakı ilə Taqorun əsərini dünya ilə, ətraf aləmlə əlaqənin bir simvolu kimi gettoda tamaşaya qoyub.

Pyesdə racadan məktub gözləyən balaca Amalın taleyi müəmmalı qalır. Balaca Varşava artistləri isə talelərinə yazılan dəhşətli hökmlə çox tez tanış olmuşdular. Tamaşadan bir

neçə ay sonra onların hamısı (rolların ifaçıları və tamaşaçılar, bütünlükdə 192 uşaq) qaz sobasında yandırılmaq üçün Treblinka həbs düşərgəsinə göndərilmişdi. Yanuş Korçak da yetirmələrindən ayrılmaq istəməmişdi. Faşistlər hökmün ona aid olmadığını dönə-dönə bildirsələr də, fədakar yazıçı-həkim son dəqiqələrini də balacalarla birlikdə olmağı, bu talesizlərin və dəhşətli sonluğunu onlarla bölüşməyi üstün tutmuşdur.

Hər dəfə Varşavada Yanuş Korçakın yetim uşaqların əhatəsindəki son dərəcə baxımlı və təsirli abidəsinin yanından keçərkən Taqorun bu pyesi haqqında da düşünürdüm.

Əsərin yazılmasının 100, Varşava gettosundakı tarixi tamaşasının 70 illiyinin tamam olduğu bir vaxtda onu Azərbaycan oxucularına təqdim etmək zənnimcə, yerinə düşər...

Vilayət QULIYEV

İŞTİRAK EDİRLƏR

MADHAB DOTTO

AMAL -onun oğulluğu

HƏKİM

QOCA (eyni zamanda SEHRBAZ)

ŞORSATAN

KEŞİKÇİ

KƏNDXUDA

QIZ (ŞUDXA)

BİRİNCİ UŞAQ

İKİNCİ UŞAQ

QASİD

SARAY HƏKİMİ

BİRİNCİ PƏRDƏ

MADHAB DOTTO - Hər qarşıdan gələn gün daha da dözülməz olur. Aman allah, həyatım necə də ağır keçir! Nə qədər ki, bu uşaq yox idi, qayğının, dərd-sərin nə olduğunu bilmirdim. O, evimə ayaq basan gündən hər şey dəyişdi. Hər şey gözəlləşdi. Əgər birdən o bizi tərk etsə, ürəyim də, evim də bir anda boşalacaq. Hər şey donub buza dönəcək. Cənab həkim, siz necə bilirsiniz, o....

HƏKİM - Əgər taleyinə yazılıbsa, uzun ömür sürəcək. Lakin bizim ən qədim tibb traktatımız olan “Ayurverda”...

MADHAB DOTTO - Axı “Ayurverda”nın mətləbə nə dəxli var?

HƏKİM - “Ayurverda”da deyilir: “Orqanizmin üç əsas substansiyası arasındakı tənəsübün pozulması nəticəsində baş verən xəstəliklər...”

MADHAB DOTTO - Bəsdir! Bəsdir! Daha bu barədə eşitmək istəmirəm. Alimənə sözlərinizi özünüzə saxlayın. Onlar yalnız qoca arvadları vahiməyə salmaq üçün işə yarayar. Yaxşısı budur, deyin görüm nə etmək lazımdır?

HƏKİM - (Burunotu iyləyir) Gərək onu qoruyasınız.

MADHAB DOTTO - Bunu mən də bilirəm. Amma necə?

HƏKİM - Uşağı qorumağın yolunu sizə dəfələrlə izah etmişəm. Onu küçəyə buraxmaq olmaz!

MADHAB DOTTO - Axı o, balacadır. Bütün günü evdə oturmaq istəmir. Bu yaşda uşaqlar hamısı küçədə oynamaq istəyirlər.

HƏKİM - Amma günəş və külək onun orqanizminə çox pis təsir göstərir. Qulaq asın, görün, “Ayurverda” nə deyir: “Bayılma, qızdırma və qara ciyər iltihabı zamanı...”

MADHAB DOTTO - Sizə dedim axı, “Ayurverda”nı bir tərəfə qoyun. Deməli, uşağı daim evdə, dörd divar arasında saxlamaq lazımdır? Bəs başqa çıxış yolu yoxdur?

HƏKİM - Yox! Çünki “Ayurverda”da deyilir: “Günəşin və küləkli havanın təsiri altında...”

MADHAB DOTTO - Cənab həkim! Axı dərddən başımı itirdiyim belə bir vaxtda “Ayurverda”nın hikmətləri nəyimə gərəkdir? Siz yaxşısı budur mənə məsləhət verin, yol göstərin- nə edim, uşağa necə kömək eləyim? Əslində məsləhətinizə də elə bir ehtiyac yoxdur. Çünki dediklərinizi eləmək çox çətindir. Yazıq uşaq o qədər əziyyət çəkir ki! Üstəlik də, yazdığınız dərmanları içmək ondan ötrə əsl cəhənnəm əzabıdır. Uşağa baxanda ürəyim ağrıyır.

HƏKİM - Böyük əzablara dözən sonda böyük fayda görür. Müdriklərin ən məşhurlarından olan Çayvana demişdir: “Məsləhət dərman kimidir. Nə qədər acıdırsa, bir o qədər də faydalıdır”. İcazənizlə, mən getməliyəm, cənab Dotto! (gedir)

(Qoca otağa daxil olur)

MADHAB DOTTO - Oh, qoca da gəlib çıxdı. İşlər pisdır.

QOCA - Niyə? Olmaya məndən qorxursan?

MADHAB DOTTO - Əlbəttə qorxuram. Çünki işin-peşən uşaqları başdan çıxarmaqdır.

QOCA - Allaha şükür, sənın uşaq yaşın çoxdan keçib. Öz övladın da yoxdur. Daha niyə qorxursan ki?

MADHAB DOTTO - Mənim oğlum var!

QOCA - Oğlun? Bu da təzə xəbərdir?

MADHAB DOTTO - Arvadım onu çoxdan övladlığa götürmək istəyirdi.

QOCA - Eşitmişdim. Axı deyəsən sən razı olmurdu.

MADHAB DOTTO - Eh, həyat belədir də! Bütün ömrün boyu çalışırsan, çabalayırsan, əlinə bir az pul toplayırsan, sonra heç özün də bilmirsən nə baş verir. Özgənin uşağını övladlığa götürürsən. İllər uzununu min bir əziyyətlə, dişinlə, dırnağınla yığdığın var-dövlət havaya sovrulur. Əvvəllər arvadım bu barədə danışanda heç qulaq asmaq istəmirdim. Amma sonradan özüm də hiss etmədən uşağa o qədər bağlandım ki...

QOCA - İndi heç puluna da heyifin gəlmiş, eləmi? Fikirləşirsən ki, pul sadəcə xərcləmək üçündür...

MADHAB DOTTO - Əvvəllər bütün fikrim, zikrim pul yığmaq idi. Həyatımı başqa cür təsəvvürə gətirə bilmirdim. Pulu heç kimə, heç özümə də qıymırdım. İndi fikirləşəndə ki, min bir əziyyətlə yığdığım pullar sonda bu uşağa qalacaq, sevindiyimdən özümə yer tapa bilmirəm!

QOCA - Bəs uşaq kimlərdəndir?

MADHAB DOTTO - Arvadımın bacısı oğludur. Balaca olanda anası rəhmətə getmişdi. Bu yaxınlarda da atası öldü.

QOCA - Yazıq oğlan! Mən onu görmək istəyirəm.

MADHAB DOTTO - Yox, yox, lazım deyil. Həkim deyir ki, onun bədənində yel, səfra və tər bir-biri ilə toqquşur. Sağalmağına ümid çox azdır. Tək bircə əlac var - onu

mümkün qədər günəşdən, küləkdən qorumaq, daim evdə saxlamaq lazımdır. Sən də qoca vaxtı özünə əcəb əyləncə tapıbsan. İşin-gücün uşaqlarla oynamaq, onları başına yığıb küçələri dolaşmaqdır. Düzünü bilmək istəsən, camaatın uşaqlarını sakitcə evlərində oturmağa qoymadığın üçün səndən qorxuram.

QOCA - Boş sözlər danışsın. Yəni fikirləşsən ki, mən uşaqlar üçün qızmar günəşdən, soyuq küləkdən də qorxuluyam? Yaxşı, hələlik qoy sən deyən olsun. Amma gərək elə bir oyun fikirləşib tapım ki, uşaq evdən çıxmada da bir az əylənə bilsin, ürəyi açılsın. Yaxşı, hələlik gedim, boş vaxtım olanda gəlib oğlunla tanış olacağam. (gedir)

(Amal Qupto içəri girir)

AMAL - Dayı!

MADHAB DOTTO - Nədir, Omal?

AMAL - Mənə həyəətə də çıxmaq olmaz?

MADHAB DOTTO - Olmaz, mənim balam.

AMAL - Xalam kirkirədə noxud çəkir. Sincab da tüklü quyruğunu qaldırıb onun yanında oturub. Özü üçün noxud gəmirir. Olar gedim onlara baxım?

MADHAB DOTTO - Olmaz, mənim balam!

AMAL - Ah, kaş Allah məni heç olmasa sincab yaradaydı. Dayı, axı niyə mənə küçəyə çıxmaq olmaz?

MADHAB DOTTO - Həkim qadağan eləyib. Deyir olmaz, sənə ziyandır.

AMAL - Axı o haradan bilir?

MADHAB DOTTO - Həkimlər çox şey bilir, Omal. Onlar çoxlu qədim kitablar oxuyurlar.

AMAL - Bəyəm kitablarda hər şeydən yazılır?

MADHAB DOTTO - Əlbəttə.

AMAL - (Ah çəkərək) Mən heç oxuya da bilmirəm.

MADHAB DOTTO - Hə, lap az qalmışdı yadımdan çıxsın. Bax elə alimlər də sənə oxşayırlar. Onlar da heç vaxt evdən bayıra çıxmırlar.

AMAL - Niyə? Yəni heç çıxmırlar?

MADHAB DOTTO - Heç! Heç! Çünki vaxtları yoxdur. Hər gün səhərdən axşamacan oturub qalın-qalın kitablar oxuyurlar. Başqa məşğuiyyətin nə olduğunu bilmirlər. Bax, Omal-babu, böyüyəndə sən də alim olacaqsan. Oturub onlar kimi qalın-qalın kitablar oxuyacaqsan. Hamı səndən danışacaq. Hamı səninlə fəxr eləyəcək!

AMAL - Yox, yox, dayı, çox xahiş edirəm, qoyma məni alim olum.

MADHAB DOTTO - Niyə, Omal? Əgər alim olsaydın, bilirsən necə sevinərdim! Özümü necə xoşbəxt sayardım!

AMAL - Mən coxluca gəzib-dolaşmaq, dünyada nə varsa hamısını görmək istəyirəm. Odur ki, böyüyəndə səyyah olacağam.

MADHAB DOTTO - Siz bir bunun sözlərinə qulaq asın. Səyyah olacaq. Səyahətə çıxacaq! Axı dünyada görməli nə var ki?

AMAL - Pəncərəmdən baxanda dağlar görünür. O dağları aşmaq, o biri tərəfdə nələr olduğunu bilmək istəyirəm.

MADHAB DOTTO - Axı dağa dırmaşmaq sənə nəyinə gərəkdir? Başqa iş tapmırsan? Allah dağları ona görə belə hündür yaradıb ki, onları aşan olmasın. Yoxsa yer üzündəki belə hündür arakəsmələr kimin nəyinə lazım idi?

AMAL - Dayı, sən fikirləşirsən ki, dağlar dünyanın arakəsmələridir? Amma mənə elə gəlir ki, torpaq danışa bilmədiyindən dağları əlləri kimi göyə qaldırıb inildəyir, inildəyir. Dağa yaxın yerdə yaşayan adam günorta vaxtı pəncərənin qabağında otursa, bu iniltini eşidə bilər. Amma yəqin ki, alimlər dağların iniltisini heç zaman eşitmirlər.

MADHAB DOTTO - Onlar belə boş işlərə heç vaxt da itirməzlər. Axı alimlər sənə kimi yelbeyin deyillər.

AMAL - Dünən mən özüm kimi bir yelbeyin gördüm.

MADHAB DOTTO - Belə de! Harda?

AMAL - Bizim evin yanından keçirdi. Çiyində bambuk ağacından çomağı vardı. Çomağının ucundan torba asılmışdı. Sol əlində kiçik mis qazança tutmuşdu. Ayağına köhnə dəri başmaq geymişdi. Mən ondan soruşdum: “Hara gedirsən?” “Heç özüm də bilmirəm, - deyə cavab verdi. - Ayağım hara, başım da ora”. “Bəs hara getdiyini bilmirsənsə, niyə yola çıxmısan?”-deyə təkrar soruşdum. “İş axtarıram”- dedi. Dayı, bəyəm işi də axtarmaq lazımdır?

MADHAB DOTTO - Əlbəttə. İndi çoxları iş axtarır.

AMAL - Nə yaxşı! Mən də özümə iş axtaracağam.

MADHAB DOTTO - Bəlkə birdən tapmadın?

AMAL - Fərqi yoxdur. Yenə axtararam. Həmin köhnə başmaqlı adam ötüb keçəndən sonra dalınca baxmağa başladım. Gedib çayın kənarında, banan ağacının kölgəsində dayandı. Çomağı ilə torbasını yerə qoydu. Əl-üzünü, ayaqlarını yudu. Bağlamasını açıb oradan qovurğa çıxardı. İştahla yeməyə başladı. Sonra hər şeyi yığışdırdı. Torbasını təzədən bambuk ağacından olan çomağının ucuna keçirdi. Şalvarını dizə qədər çırmaladı. Çomağını çiyinə qoyub çayın o biri sahilinə keçdi. Sonra nə qədər baxdımsa, onu görə bilmədim. Xalama dedim ki, nə vaxtsa mən də o çayın qırağında oturub həmin o iş axtaran adam kimi qovurğa yeyəcəyəm.

MADHAB DOTTO - Bəs xalan nə dedi?

AMAL - Dedi ki, tez sağal, özüm səni çayın qırağına aparıb qovurğa yedirəcəyəm. Dayı, bəs mən nə vaxt sağalacağam?

MADHAB DOTTO - Lap tezliklə.

AMAL - Tezliklə? Onda mən sağalan kimi çıxıb gedəcəyəm.

MADHAB DOTTO - Hara?

AMAL - Uzağa. Lap uzaqlara. İş axtarmağa gedəcəyəm. Günorta vaxtı, hamı yatanda evdən çıxacağam. Bulanıq sulu çaylardan keçəcəyəm...

MADHAB DOTTO - Nə olar. Heç bir sözüüm yoxdur. Necə istəsən elə də edərsən. Amma əvvəlcə gərək tamam-kamal sağalasan.

AMAL - Məni alim olmağa məcbur eləmə, dayı.

MADHAB DOTTO - Bəs böyüyəndə nə sənətin sahibi olmaq istəyirsən?

AMAL - Hələ bilmirəm. Fikirləşərəm, sonra deyərəm.

MADHAB DOTTO - Yaxşı. Ancaq yoldan keçən adamlarla az çənə vur.

AMAL - Yoldan ötən adamlarla danışmaqdan xoşum gəlir.

MADHAB DOTTO - Onlar səni oğurlayıb apara bilərlər.

AMAL - Ah, bu nə yaxşı olardı! Amma məni heç kəs oğurlamaz. Axı həkim mənə küçəyə çıxmağı qadağan eləyib...

MADHAB DOTTO - Yaxşı, mən gedirəm. İşim çoxdur. Bax haa, küçəyə çıxma.

AMAL - Çıxmaram. Elə pəncərənin qabağında oturub yola baxacam.

İKİNCİ PƏRDƏ

ŞORSATAN - Şor! Şor! Yaxşı şor var. Ay şor alan!

AMAL - Əmi, ay əmi!

ŞORSATAN - Nə var, nə qışqırırsan? Şor almaq istəyirsən?

AMAL - Yox. Necə alım? Axı pulum yoxdur.

ŞORSATAN - Qəribə uşaqdır ey! Bəs onda niyə boş yerə vaxtımı alırsan? Qoymursan işimin-gücümün dalınca gedəm?

AMAL - Əgər imkanım olsa, mən də səninlə gedərdim.

ŞORSATAN - Mənimlə?

AMAL - Səsini eşitdim, ürəyimdən keçdi ki, kaş elə bu dəqiqə sənə qoşulub küçələri gəzib-dolaşa biləydim.

ŞORSATAN - Bəs niyə gəzmirsən? Niyə dörd divar arasında oturub qalmısan?

AMAL - Həkim deyir ki, mənə evdən çıxmaq olmaz.

ŞORSATAN - Belə de. Xəstəliyən nədir?

AMAL - Bilmirəm. Axı alim deyiləm. Əmi, sən haradan gəlmisən?

ŞORSATAN - Kənddən.

AMAL - Kəndiniz hansı tərəfdədir? Buradan çox uzaqdır?

ŞORSATAN - Yox, Şamali çayının qırağında, Beşdağın ətəyindədir.

AMAL - Beşdağ... Şamali çayı... Mənə elə gəlir ki, haçansa, o kəndi görmüşəm. Amma haçan? Yadıma sala bilmirəm.

ŞORSATAN - Bəlkə nə vaxtsa bizim kənddə olmusan?

AMAL - Yox, yox. Olmamışam. Amma nədənsə mənə elə gəlir ki, kəndinizin olduğu yerlərə çox yaxşı bələdəm. Evlər qırmızımtıl, bir az da çəhrayıyaya çalan yolun kənarında, böyük banan ağaclarının kölgəsində tikilib, elə deyilmi?

ŞORSATAN - Düzdür, əzizim.

AMAL - Kəndin yaxınlığındakı təpələrdə isə inəklər otlayır.

ŞORSATAN - Tamamilə doğrudur. Axı bunları hardan bilirsən? Həqiqətən də səhər açılan kimi biz inəkləri otlamaq üçün həmin o yaşıl təpələrə ötürürük.

AMAL - Qızlar əyinlərində qırmızı sari, başlarında isə kuzə su gətirmək üçün çaya gedirlər.

ŞORSATAN - Doğrudur. Qızlarımız bir az böyüyən kimi hamısı su dalınca çaya gedirlər. Bu, bütün qızların əsas məşğuliyyətidir. Amma hamısının əynində qırmızı sari olmur. Başqa rəngli sarilər də geyinirlər. Yaxşı, axı sən bunları hardan bilirsən? Yox, əzizim, yəqin nə vaxtsa biz tərəflərdə olmusan.

AMAL - Yox, doğrudan da heç vaxt olmamışam. Həkim evdən çıxmağa icazə verəndə mənə kəndinizə apararsan?

ŞORSATAN - Əlbəttə! Mütləq apararam.

AMAL - Mənə tərəzini necə tutmağı, müştərilərə şoru necə satmağı da öyrədərsən?

ŞORSATAN - Şor satmaq nəyinə lazımdır. Yaxşısı budur ki, çoxlu kitab oxu, alim ol!

AMAL - Yox, yox! Alim olmaq istəmirəm. Mən qırmızımtıl, cəhrayıya çalan yolun kənarında, qoca banan ağaclarının kölgəsinə sığınmış kənddə yaşayacağam, orada şor satacağam. Mənə öyrət görüm necə qışqırmaq lazımdır: Şor! Şor! Yaxşı şor var! Ay şor alan! Belə necədir?

ŞORSATAN - Qərribə oğlansan ey. Bəyəm bunu da öyrənmək lazımdır?

AMAL - Əlbəttə! Mən hər şeyi bilmək istəyirəm. Göydə uçan quşların səsini eşidəndə mənə elə gəlir ki... Doğrusu, quşların səsini eşidəndə nə düşündüyümü heç özüm də bilmirəm...

ŞORSATAN - Əzizim, qonağım ol, bir ovuc şor götür.

AMAL - Axı pulum yoxdur.

ŞORSATAN - Pul lazım deyil. Sadəcə, satdığım şorun dadına bax. Əgər belə etsən mənə şox sevindirmiş olarsan.

AMAL - Səni söhbətə tutdum. Gör burada məndən ötrü nə qədər vaxt itirdin...

ŞORSATAN - Yox, yox. Əksinə. Mən indiyə qədər gözü bağlı yaşayırammış. Burada səninlə bir neçə dəqiqə danışandan sonra başa düşdüm ki, şor satmaq özü də bir xoşbəxtlik imiş... Sağ ol! (gedir)

AMAL - (uca səslə) Şor! Şor! Əla şor var! Şamali çayının sahilindən, Beşdağın ətəyindəki kənddən gətirmişəm. Şor! Şor! Ay yaxşı şor alan! Aha, budur, keşikçi də gəlir. Keşikçi, ay keşikçi!

(Keşikçi dayanır)

KEŞİKÇİ - Niyə bağırırsan? Deyəsən, məndən qorxmursan.

AMAL - Niyə qorxmalıyam ki?

KEŞİKÇİ - Necə yəni niyə? Birdən səni həbs eləyib apardım?

AMAL - Məni həbs eləyib hara aparacaqsan? Dağlara?

KEŞİKÇİ - Yox. Birbaşa racanın yanına.

AMAL - Ah, bu necə də yaxşı olardı! Amma yox. Həkim mənə evdən çıxmağa icazə vermir. Odur ki, məni heç kəs həbs eləyə bilməz. Görək həmişə evdə oturum.

KEŞİKÇİ - Həkim qadağan eləyib? Belə de. Ona görə də rəngin-ruhun qaçıb. Gözlərinin altında göy dairələr var. Əllərin isə o qədər arıqlayıb ki, damarların görünür.

AMAL - Keşikçi, vaxtı bildirən zəngi nə vaxt çalacaqsan?

KEŞİKÇİ - Hələ tezdir.

AMAL - Heç bir şey başa düşmürəm. Biri deyir “tezdir”, o biri deyir “gecdir”. Qulaq as, keşikçi, sən zəng çalanda vaxt tez gəlib çatır?

KEŞİKÇİ - Əksinə. Vaxt çatanda zəngi çalmaq lazımdır.

AMAL - Sənin zəng çalmağın çox xoşuma gəlir. Lap çox. Günorta dayım gəlib nahar eləyir, sonra işlərinin dalınca gedir. Xalam başını “Ramayana”nın üstünə qoyub yatır. İtimiz isə kölgəlikdə uzanıb mürgü döyür. Bu sakitliyin içində birdən səs eşidilir: don-don-don. Saatlar niyə zəng çalır?

KEŞİKÇİ - Onlar deyirlər ki, vaxt bir yerdə dayanmır. O, həmişə tələsir.

AMAL - Vaxt niyə tələsir? Hara gedir? Hansı ölkəyə?

KEŞİKÇİ - Onu heç kəs bilmir.

AMAL - Yəqin ki, indiyə qədər heç kim vaxtın getdiyi ölkədə olmayıb. Heç kəsin heç zaman gedib çıxmadığı bir ölkəni gəzib-dolaşmağı, bilsəniz nə qədər istərdim.

KEŞİKÇİ - Əvvəl-axır hamımız ora gedəcəyik, əzizim.

AMAL - Mən də? Axı həkim mənə evdən çıxmağa icazə vermir.

KEŞİKÇİ - Darıxma. Elə vaxt gələcək ki, həkim özü sənin əlindən tutub ora aparacaq.

AMAL - Hələ o həkimi tanımırısan. Onu fikrindən daşındırmaq çətindir. O, adamı heç vaxt küçəyə buraxmaz.

KEŞİKÇİ - Eybi yox. O olmasın, başqası olsun. Ondan daha yaxşı həkim gəlib səni aparar.

AMAL - Axı o dediyin yaxşı həkim nə zaman gələcək? Evdə oturmaq məni lap bezdirdi.

KEŞİKÇİ - Belə sözlər danışmaq yaxşı deyil.

AMAL - Sən bilmirsən. Bütün günü dörd divar arasında gözləməkdən yoruluram. Ancaq saat zəngi don-don-don deyə səslənəndə özüm də hiss etmədən yerimdən atılıram. Ayaqlarım məni qarıya tərəf çəkir. Qulaq as, keşikçi...

KEŞİKÇİ - Nə deyirsən, əzizim?

AMAL - Küçənin o başındakı böyük binanı görürsən? Üstündə də bayraq yellənir. Adamlar bir ucdan ora girib-çıxırlar. O, nə binadır elə?

KEŞİKÇİ - Poçtun yeni binasıdır.

AMAL - Poçt? Bəs poçt kimindir?

KEŞİKÇİ - Necə yəni kimindir? Məlum məsələdir ki, racanın. (kənara) Nə gülməli oğlandır...

AMAL - Bəs racanın poçtuna onun özündən məktub gəlir?

KEŞİKÇİ - Əlbəttə. Yəqin ki, tezliklə sənə də məktub gələcək.

AMAL - Mənə? Axı mən çox balacayam.

KEŞİKÇİ - Nə olsun? Raca balacalara da məktub yazır. Onlara da özləri kimi bapbalaca məktublar göndərir.

AMAL - Ah, əgər mən də racadan məktub alsaydım, necə gözəl olardı! Haradan bilirsən, bəlkə raca heç mənə məktub yazmayacaq?

KEŞİKÇİ - Necə yəni haradan bilirəm? Əgər belə fikri olmasaydı, üzərində bayraq yellənən o boyda poçtu gətirib düz sənənin pəncərənin qabağında tikməzdi ki? (kənara) Necə yaxşı oğlandır!

AMAL - Bəlkə raca doğrudan da mənə məktub yaza bilər, amma onu kim gətirib verəcək?

KEŞİKÇİ - Racanın çoxlu poçtalyonları var. Məgər sən onları görməmişən? Həmin poçtalyonlar çox yeyin-yeyin yeriyirlər. Sinələrində də qızılı rəngli dəyirmi nişanları var.

AMAL - Onlar yeyin-yeyin yeriyib hara gedirlər ki?

KEŞİKÇİ - Ən müxtəlif yerlərə. Məktubları ünvan sahiblərinə çatdırırlar. (kənara) Bu oğlan məni gülməkdən öldürəcək.

AMAL - Böyüyəndə mən də mütləq poçtalyon olacağam.

KEŞİKÇİ - Ha-ha-ha! Arzuya bax ey! Poçtalyon! Yağışda, yağmurda, istidə, soyuqda, tozlu-palçıqlı yollarla evdən-evə qaç, varlılara, kasıblara məktub daşı!? Daha sənə sözüm yoxdur. Fikirləşib özünə bundan yaxşı bir iş tapa bilmədin? (gülür).

AMAL - Niyə gülürsən? Burada gülməli nə var ki? Poçtalyon dünyada ən yaxşı peşədir. Amma, incimə, sənin peşən də heç ondan pis deyil. Göydən od yağır, hər tərəfdə sakitlikdir. Birdən çaldığın zəngin səsi eşidilir: don-don-don. Bəzən gecə yarısı səsə oyanıram. Baxıram ki, şamlar çoxdan söndürülüb. Hər tərəf qaranlıqdır. Hamı yatıb. Birdən uzaqdan səs gəlir: don-don-don.

KEŞİKÇİ - Oho! Kəndxuda gəlir. Burada dayanıb səninlə danışdığımı görər, sonra payımı verər.

AMAL - Kəndxuda hardadır ki?

KEŞİKÇİ - Palma yarpaqlarından düzəldilən o yaşıl çətiri görürsənmi? Bax onun altındadır. Bizə tərəf gəlir.

AMAL - Onu kim kəndxuda qoyub? Raca?

KEŞİKÇİ - Yox, öz-özünü kəndxuda təyin eləyib. Tabe olmaq istəməyənləri də sıxışdırır. Bir bəhanə tapıb onlara sataşır, ələ salır. Odur ki, hamı bu adamdan çəkinir. Əslində onu vəzifədə saxlayan elə ətrafdakıların qorxu hissidir. Yaxşı, daha mən gedim. İşim çoxdur. Sabah bir az tez gəlib sənə şəhərdəki yeniliklərdən danışaram. (gedir).

AMAL - Hər gün racadan məktub almaq nə yaxşı olardı! Pəncərənin qabağında oturub onları bir-bir oxuyardım. Oy, lap yadımdan çıxmışdı. Axı mən hələ yazıb-oxumaq bacarmıram. Kim mənə kömək eləyəcək? Xalam ancaq öz “Ramayana”sını oxuya bilir. Çətin ki, racanın göndərdiyi məktubdan baş açsın. Eybi yox, məktubları yığıb saxlayaram. Böyüyəndə özün oxuyaram. Birdən poçtalyonlar mənə tanımasalar, bəs onda necə olsun? Qoy kəndxudadan soruşum. Cənab kəndxuda! Cənab kəndxuda!

(Kəndxuda içəri girir)

KƏNDXUDA - Məni belə çağırmağa cürət eləyən kimdir? Hələ bu meymun haradan ortaya çıxdı?

AMAL - Cənab kəndxuda, hamı sizə hörmət edir.

KƏNDXUDA (məmnun halda) - Ağızları nədir hörmət eləməsinlər? Belə də olmalıdır. Onlar mənə tabedirlər. Mənə hörmət eləmək hamının borcudur.

AMAL - Racanın poçtalyonları da sizə tabedir?

KƏNDXUDA - Hünərləri nədir tabe olmasınlar? Qoy bircə dəfə sözümdən çıxsınlar. Sonra görərlər dərslərini necə verirəm.

AMAL - Poçtalyonlara deyin ki, mənim adım Omaldır. Özüm də həmişə bu pəncərənin qabağında otururam.

KƏNDXUDA - Hə, nə olsun ki?

AMAL - Əgər birdən mənə racadan məktub gəlsə...

KƏNDXUDA - Ha-ha-ha! Bu dəqiqə gülməkdən qarnım cırılacaq. Deyirsən, raca sənə məktub yazacaq? Ha-ha-ha! Əlbəttə, bəs necə! Mütləq yazmalıdır! Axı, sən onun ən yaxın dostusan. Eşitmişəm, raca səndən ötrü bərk darıxıb. Fikir çəkməkdən əriyib çöpə dönüb.

AMAL - Cənab kəndxuda, siz niyə belə danışırsınız? Bəlkə nəyə görə mənə hirsələnmişiniz?

KƏNDXUDA - Nə danışırsan? Mənim heç buna cürətim çatır? Axı sən racanın yaxın dostusan. Onunla yazırsan. (Kənara) Bu Madhab Dotto deyəsən lap göylə gedir. Əlinə beş-on rupi pul düşüb. Özünə yer tapa bilmir. İndi onun evində ancaq racalar və krallar haqqında danışırlar. Eybi yox, qoy bir az da mən onunla zarafat eləyim. (Omala müraciətlə) Ey oğlan, çalışsana ki, tezliklə sən də racadan məktub alasan.

AMAL - Yox, yox, siz narahat olmayın.

KƏNDXUDA - Niyə ki? Haqqında racaya danışsana. O da öz qasidini yanına göndərər. (Kənara) Yox, bu Madhab Dotto lap həyasızlaşmış. Söz-söhbət racanın qulağına çatsa, yəqin bərk əsəbiləşəcək. (Gedir)

AMAL - Bu zıncırovun səsi haradan gəlir? Bacıcan, bir dəqiqə ayaq saxlayarsanmı?

(Qız içəri girir)

QIZ - Tələsirəm. Vaxtım yoxdur.

AMAL - Heç olmasa bir dəqiqəliyə də dayanmaq istəmirsən? Bilirsən, əslində mən də evdə oturmaq istəmirəm. Amma oturmalıyam.

QIZ - Rəngin nə yaman avazıyıb? Elə bil Dan ulduzusan! Nə olub sənə belə?

AMAL - Bilmirəm. Həkim küçəyə çıxmağa icazə vermir.

QIZ - Hə, elədirsə, evdən bayıra çıxma. Həkimlərin sözünə qulaq asmaq lazımdır. Özünü yaxşı apar. Yoxsa deyərlər dəcəlin birisən. Bilirsən, niyə evdə oturmağın gəlmir? Çünki gözün elə daim küçədədir. Yaxşısı budur qapını bağlayım.

AMAL - Lazım deyil. Bağlama. İndiyə qədər səni heç buralarda görməmişəm. Kimlərdənsən?

QIZ - Adım Şudxadır.

AMAL - Şudxa?

QIZ - Ola bilməz ki, mənə görməyəsən. Gül satan arvadın qızıyam.

AMAL - Bəs özün nə iş görürsən?

QIZ - Çiçək dərirəm. Əvvəlcə səbətləri çiçəklə doldururam. Sonra da oturub onlardan dəmət hörürəm. Elə indi də çiçək dərməyə gedirəm.

AMAL - Çiçək dərməyə? Yəqin ona görə belə tez-tez yeriyorsən, ayaqlarındakı xal-xallar isə biri-birinə toxunub xoş səslə cingildəyirlər. Əgər evdən çıxıb bilsəydim, sənənlə gedərdim, ən yuxarıdakı gülləri dərməyə kömək eləyərdim.

QIZ - Kənardan qulaq asan elə fikirləşər ki, çiçəklər haqqında məndən daha çox bilirsən.

AMAL - Bəs necə? Çiçəklər haqqında həqiqətən də çox şey eşitmişəm. Üstəlik, yeddi qardaş Çampa haqqındakı nağılı da bilirəm. Əgər mənə də onlar kimi aparıb keçilməz meşədə azdırsaydılar, mütləq özümə bir yol tapıb xilas olardım. Mən üzərində quşların yelləndiyi ən nazik budaqlardakı çiçəkləri də dərə bilərəm. Bəs sən necə, mənə Parul bacım olmaq istərdin?

QIZ - Mən necə sənə Parul bacım ola bilərəm, ay səfehciyəz? Axı dedim: gülsatan Şoşinin qızı Şudxayam. Hər gün səhərdən axşama kimi çiçək toplayıb dəmət hörməliyəm. Ah, kaş mən də sənə kimi bütün günü evdə otura biləydim.

AMAL - Nə iş görərdin ki?

QIZ - Çox gözəl kuklam var, onu gəlin köçürərdim. Mənə adlı başqa bir kuklam var, onunla da... Oy, yaxşısı budur daha mən qaçım. Yoxsa bütün gülləri yolub apararlar...

AMAL - Nə olar, bir az da dayan! Mənənlə bir az da danış. Axı mən burda tək oturub darıxıram...

QIZ - Sakitcə otur, özün də dəcəllik eləmə. Mən də gedim, çiçəklərimi dərim. Qayıdan baş yenə sənənlə söhbət eləyərdim.

AMAL - Dərdiyin çiçəklərdən mənə də verərsən?

QIZ - Havayı heç nə yoxdur. Gərək haqqını ödəyəsən.

AMAL - Pulunu böyüyəndə verərəm. Çayın o biri sahilinə keçib gedəcəyəm. Orada özümə iş tapacağam. Qazancım olacaq. Pulunu da onda qaytararam.

QIZ - Yaxşı.

AMAL - Deməli, gələcəksən!

QIZ - Hə.

AMAL - Doğrudan?

QIZ - Doğrudan.

AMAL - Məni unutma. Adım Omaldır. Yadında qalar?

QIZ - Əlbəttə. Unutmaram. Heç vaxt. Özün görəcəksən. (Gedir)

(Uşaqlar küçədən keçirlər)

AMAL - Dayanın! Hara gedirsiniz?

UŞAQLAR - Oynamağa.

AMAL - Nə oynayacaqsınız?

UŞAQLAR - Əkinçi oyunu.

AMAL - O nə oyundur elə?

BİRİNCİ UŞAQ - (ağacı göstərir) Bax, bu mənim kotanımdır.

İKİNCİ VƏ ÜÇÜNCÜ UŞAQ - Biz isə öküzlərik.

AMAL - Bütün günü oynayacaqsınız?

UŞAQLAR - Hə, bütün günü.

AMAL - Axşam çağı da çayın qırağı ilə evə qayıdacaqsınız?

UŞAQLAR - Hə!

AMAL - Yaxşısı budur bu yolla geri qayıdın. Bizim evin yanından.

UŞAQLAR - Gəl sən də bizimlə oynamağa gedək.

AMAL - Həkim mənə tapşırıb ki, evdən bayıra çıxmayım.

UŞAQLAR - Sən onun sözünə qulaq asma. Yaxşı, daha biz getməliyik!

AMAL - Nə olar, getməyin. Burda oynayın. Mən də baxım.

UŞAQLAR - Burada nə oynaya bilərik ki?

AMAL - İstəyirsiniz, mənim oyuncaqlarımı götürün. Təkbaşına oynamağı xoşlamıram. Daha heç bu oyuncaqlar da mənə lazım deyil. Budur, görürsüz, hamısını atmışam küncə.

UŞAQLAR - Oy-oy-oy! Nə gözəl oyuncaqlardır! Ey, Çato, bura gəl! Hələ bir bu balaca əsgərə bax! Gör nə gözəldir. Deyirsən, bunları bizə vermək istəyirsən. Bəs hayıfın gəlmir?

AMAL - Qətiyyə. Götürün, hamısını sizə bağışlayıram.

UŞAQLAR - Axı sonra geri qaytarmayacağıq.

AMAL - Heç lazım da deyil.

UŞAQLAR - Bəs evdə sənə hirsələnməzlər?

AMAL - Yox. Amma bir xahişim olacaq. Hər səhər oynamağa bizim evin yanına gəlin. Əgər bu oyuncaqlar sınsa, əvəzinə təzələrini bağışlaram.

UŞAQLAR - Yaxşı, danışdıq. Hər gün səhər bura gələcəyik. Ey, uşaqlar, indi əsgərlərimiz də var. Gəlin dava-dava oynayaq. Amma bəs tufəngi haradan alağ? Aha, gəlin bu qamışları kəsək, onlardan özümüzdə tufəng düzəldək. Bura bax, sən deyəsən orada oturub yuxulayırsan.

AMAL - Hə, nədənsə yuxum gəlir. Səbəbini özüm də bilmirəm, axır vaxtlar durduğum yerdə məni yuxu tutur. Çoxdandır, evdən çıxmıram. Səhərdən axşama qədər pəncərənin qabağında oturub küçəyə baxıram. Bütün günü hərəkətsiz dayanmaqdan ayaqlarım da, belim də ağrımağa başlayıb.

UŞAQLAR - Axı hələ çox tezdir. İndidən yatmaq olar? Eşidirsən, saat hələ indi birinci zəngini vurur.

AMAL - Eşidirəm. Amma özümlə bacara bilmirəm. Yuxum gəlir. Gözlərim öz-özünə yumulur.

UŞAQLAR - Onda biz gedək. Sabah səhər bizi burda gözləyərsən.

AMAL - Bir dəqiqə dayanın. Sizdən bir şey soruşmaq istəyirdim. Bütün günü küçədə olursunuz. Yəqin racanın poçtalyonlarını tanıyırsınız.

UŞAQLAR - Əlbəttə.

AMAL - Bəs adlarını necə, bilirsiniz?

UŞAQLAR - Badal, Şorat. Başqaları da var.

AMAL - Əgər birdən kimdənsə məktub gəlsə, onlar məni tapa bilərlər?

UŞAQLAR - Məktubun üstündə adın olsa, poçtalyonlar səni bir göz qırpımında axtarıb tapacaqlar.

AMAL - Onlardan birini özünüzlə gətirin, yerimi göstərin.

UŞAQLAR - Yaxşı.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

AMAL - Dayı, bütün günü yerimdə uzanmalıyam? Deyirsən, həkim indi də belə tapşırıb?

MADHAB DOTTO - Elədir ki, var. Həkim deyir ki, hər gün səhərdən axşama kimi pəncərənin qabağında oturmusan. Ona görə də halın pisləşib.

AMAL - Yox. Yox, qətiyyən belə deyil. Xəstəliyimin nə olduğunu bilmirəm. Ancaq onu bilirəm ki, pəncərənin qabağında oturanda özümü çox yaxşı hiss edirəm.

MADHAB DOTTO - Sən pəncərənin qabağında dayana-dayana artıq şəhərlin yarısı ilə tanış olmağa imkan tapmısan. Daha kim qalıb ki, görüşünə gəlməsin? Axı bu sağlamlığın üçün ziyandır. Bax, rəngin kətan kimi ağarıb, özün isə lap arıqlayıb çöpə dönmüsən.

AMAL - Dayı, çox narahatam. Qorxuram ki, sehrbaz məni görmədən çıxıb gedər.

MADHAB DOTTO - Bu hansı sehrbazdır belə?

AMAL - Mənim yanıma gəlmişdi. Səyahət etdiyi ölkələr haqqında elə maraqlı şeylər danışdı ki...

MADHAB DOTTO - Mən heç bir sehrbaz-filan tanımıram.

AMAL - Söz verib, indilərdə bura gəlməlidir. Xahiş edirəm, əgər gəlsə deyın onu yanıma buraxsınlar.

(Elə bu zaman sehrbaz paltarı geymiş qoca içəri girir)

AMAL - Urra! Sehrbaz burdadır. Sehrbaz, yaxın gəl, otur!

MADHAB DOTTO - Bu ki... Sən həmin o....

QOCA - (ona göz vurur). Mən sehrbazam. Əsl sehrbaz.!

MADHAB DOTTO - Daha kim qaldı ki, onun cildinə girməyəsən? Sənin bu əcayib dəyişmələrini saymaqla qurtarmaq olmaz.

AMAL - Yaxşı, sehrbaz, danış görək bu dəfəki səfərinde haralarda olmusan?

QOCA - Durna adasına getmişdim. Elə ordan da gəlmişəm.

AMAL - Durna adasından?

QOCA - Hə, nədi ki? Burda təəccüblü nə var ki? Axı mən sizin kimi adi adam deyiləm. Sehrbazam. Ehtiyac olsa, istəsəm, bir göz qırpımında dünyanın istənilən yerinə gedə bilərəm.

AMAL - (əl çalır). Ah, sənin həyatın necə də maraqlı keçir! Sağalan kimi mənə özünə köməkçi götürəcəyinə söz vermişən. Yadından çıxmayıb ki?

QOCA - Qətiyyən! Heç elə şey olar? Sənə sehrbazlıq öyrədəcəyəm. Ondan sonra dünyada heç bir şey qabağını kəsə bilməyəcək. Bir anın içində sehr oxuyub dənizləri, dağları, çayları aşıb keçəcəksən.

MADHAB DOTTO - Sən bir cəfəngiyyata bax!

QOCA - Əzizim Omal! Dünyada hər şey mənim hökmümə tabedir. Dağlar, dənizlər, çöllər - hamısı, hamısı! Amma bir məsələ var ki, həkimlə dayın əlbir olanda mənim sehrlərim öz qüvvəsini itirir.

AMAL - Dayı, çox xahiş edirəm, həkimə heç nə demə. Onun istədiyi kimi yerimdə sakit, tərپənmədən uzanacağam. Sağalan kimi isə sehr oxuyub yola düzələcəyəm. Onda nə uca qayalar, nə dağlar, nə dənizlər yolumu kəsə biləcək.

MADHAB DOTTO - “Gedəcəyəm! Gedəcəyəm!” Əzizim, sən bu sözün qulpundan yapışıb, niyə əl çəkmirsən? Heç fikirləşməmişən ki, sənin bu danışqlarını eşidəndə mənim ürəyim necə sıxılır?

AMAL - Sehrbaz, mümkünsə mənə Durna adası haqqında danış.

QOCA - Ooo, bu ada çox təəccüblü yerdir. Orada ancaq quşlar yaşayırlar. Hələ bir insan övladının ayağı ora dəyməyib. Quşlar isə aydın məsələdir ki, danışmırlar. Heç yerə qonmağı da xoşlamırlar. Daim səmada uçub cəh-cəh vurur, dayanmadan nəğmə oxuyurlar.

AMAL - Ah, necə də maraqlıdır. Quşlar yəqin ki, dənizin lap kənarında məskən salıblar.

QOCA - Bəli.

AMAL - Orada göy rəngə çalan dağlar var?

QOCA - Bəs necə? Quşlar elə o göy rəngə çalan dağlarda yaşayırlar. Axşamlar günəşin son şüaları dağların zirvələrini qızılı rəngə boyayanda yaşılımtıl rəngə çalan quşlar dəstə ilə yuvalarına qayıdirlar. Al qırmızı rəngli səma, göy rəngə çalan dağlar və yaşılımtıl quşlar - bu rənglər hamısı biri-birinə qarışanda təsəvvürəgəlməz bir gözəllik yaranır.

AMAL - Dağlarda şəlalələr də var?

QOCA - Heç şəlaləsiz də dağ olar? Daşlara çırpılan su parıldayır, havada almaz zərrəcikləri kimi bərq vurur. Hələ şəlalələrin rəqsini necə, təsəvvürünə gətirə bilərsənmi? Gur su axını var gücü ilə hay-küy qopararaq dayanmaq bilmədən qaçır, qaçır... Sonra isə birdən sanki son dəfə dərinədən nəfəs alaraq özünü hündür qayaların üstündən dənizə tullayır. Həmin anda heç bir həkim onların hərəkətini dayandıra bilməz. Amma çox təəssüf eləyirəm ki, quşlar mənə öz cəmiyyətlərinə layiq bilmədilər. Sözü bir yerə qoyub adadan qovdular. Buna yamanca təəssüfləndim. Əgər quşlar razı olsaydılar, onların yuvalarının yaxınlığında özümə balaca bir daxma tikərdim. Bütün günü dənizin və təbiətin gözəlliyinə baxıb həzz alardım.

AMAL - Əgər mən quş olsaydım...

QOCA - Bu barədə heç fikirləşmə. O zaman işlərin elə də yaxşı getməzdi. Təsədüfən eşitdim ki, böyüyəndə şorsatan olmaq istəyirsənmiş. Bu peşə ilə quşlar ölkəsində baş saxlamaq mümkün deyil.

MADHAB DOTTO - Sizin səfeh söhbətlərinizdən lap başım ağrıdı...

AMAL - Dayı, şorsatan bura gəlmişdi?

MADHAB DOTTO - Gəlmişdi. Amma onun Durna adası haqqındakı boş nağıllara qulaq asmağa vaxtı yoxdur. Çünki əlləşib-vuruşub ailəsinə bir tikə çörək pulu qazanmalıdır. Sənə sor gətirmişdi. Onu verib tez də qayıtdı. Sabah bacısı qızını gəlin köçürürlər. O, Kaloni kəndinə tələsirdi. Çünki sazandaları toya çağırmalıdır.

AMAL - Gəlin köçürür? Bəs demişdi ki, bacısı qızını mənə verəcək...

QOCA - Doğrudan? Gör necə pis oldu haa!

AMAL - O deyirdi ki, həmin qız bizim evimizə gəlin gələcək. Həm də dediyinə görə çox qəşəng qızıdır. Qara gözləri, al yanaqları var. Burnuna isə dəyirmi mirvari sırğa taxır. Qırmızı haşiyəli sari ona bilsəniz necə yaraşır! Biz bir yerdə yaşamağa başlayanda səhərlər o durub qara inəyimizi sağacaq, gil bardaqda mənə təzə ot ətri verən ılıq süd gətirəcəkdi. Axşamlar isə evin işlərini yerbəyer edəndən, inəyi tövləyə salandan sonra yanımda oturub mənə yeddi qardaş Çappa haqqındakı nağılı danışacaqdı.

QOCA - Gör necə gözəl qız imiş. Bax, mən sehrbazam. Hər şey əlimdədir. Amma yenə də sənə paxıllığım tutur. Eybi yox, heç fikir eləmə. Qoy indi onu ərə versinlər. Vaxt catar, sən evlənmək istəyəndə kənddə başqa gözəl qızlar da tapılar.

MADHAB DOTTO - Ay sizə nə deyim! Sizin boş söhbətlərinizə qulaq asanda adamın hövsələsi lap daralır. (gedir)

AMAL - Sehrbaz, nə qədər ki, yanımızda heç kəs yoxdur, mənə de görüm racadan məktub varmı?

QOCA - Bildiyimə görə, raca məktubu yazıb göndərib. Amma yəqin ki, hələ yoldadır.

AMAL - Yoldadır? Sən hansı yol haqqında danışsən, sehrbaz. Buradan lap uzaqlarda görünən, ara-sıra külək əsəndə toz burulğanları göyə qalxan o yolu deyirsən? Qalın meşənin kənarı ilə uzanıb gedən yolu?...

QOCA - Hə, hə! O yoldur. Qardaş, görürəm, sən hər şeydən xəbətin var.

AMAL - Əlbəttə! Mən hər şeyi bilirəm.

QOCA - Axı, bunları haradan bilirsən?

AMAL - Doğrusu, heç özüm də bilmirəm. Amma bu yol elə bil ki, gözlərimin qabağındadır. Mənə elə gəlir ki, o yolu çoxdan, lap çoxdan, özü də dəfələrlə görmüşəm. Amma vaxtı dəqiq xatırlaya bilmirəm. İstəsən, yol haqqında sənə daha ətraflı danışaram. Bax, racanın poçtalyonu tələsik addımlarla dağdan üzü aşağı enir. Sol əlində fanar var. Məktublarla dolu çantasını isə çiyinə keçirib. Artıq neçə gün neçə gecədir ki, sonu görünməyən həmin yolla addımlayır. Coşqun dağ nəhrləri düzənliklərdən sakit axan çaylarla əvəz olunur. Poçtalyon isə dayanmadan gedir. Çayın sahili boyunca darı əkilmiş tarlalar uzanır. Sonra onun qarşısına şəkər qamışı plantasiyaları, otlar, hündür torpaq bəndlər çıxır. Poçtalyon isə bir dəqiqəliyinə dayanmağı da ağına gətirmir. Yoxuşları çıxır, sonra dərələrə enir. Ətrafda cırcıramalar aramsız nəğmə oxuyurlar. İsti yay günlərində nə qədər uzaqlara baxsan da, dörd bir tərəfdə heç nə gözə dəymir. Ancaq ara-sıra cüllütlər uçuşurlar. İnan mənə, sehrbaz, bunların hamısını lap gözümdən qabağındakı şəkildə olan kimi görürəm. Poçtalyon yolun sonuna yaxınlaşdıqca, mənim də ürəyim sevinclə, həyəcanla çırpınır...

QOCA - Sehrbaz da olsam, artıq qocalmışam. Gözlərim nurunu itirib. Amma sən hər şeyi elə gözəl təsvir eləyirsən ki, sanki dediklərinin hamısını mən də görürəm.

AMAL - Sehrbaz, təzə poçtun sahibi racanı tanıyırsan?

QOCA - Əlbəttə. Mən hər gün sədəqə istəmək üçün onun yanına gedirəm.

AMAL - Sağalanda mən də sənənlə getmək istəyirəm. Olar?

QOCA - Olar. Amma sən heç nə istəməli olmayacaqsan. Çünki raca özü sənənlə ürəyindən keçənlərin hamısını o saat biləcək?

AMAL - Onun qapısının ağzında dayanıb uca səslə qışqıracağam: “Hökmdarımıza eşq olsun!” Sonra isə tamburun sədaları altında rəqs edəcəyəm. Səncə, belə yaxşı olar, hə?

QOCA - Əlbəttə, yaxşı olar. Fikirləşirəm ki, saraya birlikdə getsək, mənim də payıma bir şey düşər.

AMAL - Racaya deyəcəyəmki, “Məni özünə poçtalyon götür! Çiynimə çanta keçirib, əlimə fanar alıb sənəin məktublarını daşımaq istəyirəm. Qulaq as, sehrbaz. Burada bir adam var. Söz verib ki, sağalandan sonra mənə sədəqə istəməyi öyrədəcək. Onunla birlikdə gəzib sədəqə toplayacağıq.

QOCA - Kimi deyirsən?

AMAL - Dilənçi Çxidanı.

QOCA - Hansı dilənçi Çxidan?

AMAL -Həm kor, həm də şikəst olan o yaşlı kişi yoxdur? Onu deyirəm. Hər gün cavan bir oğlan əlil arabasında Çxidanı pəncərəmizin qabağında keçirib aparır. Bir dəfə onu pəncərədən görüb dedim: “Sağalan kimi səni arabada özüm gəzdirəcəyəm”.

QOCA - Çox yaxşı olardı.

AMAL - O da yaxşılığımın əvəzində mənə sədəqə istəməyi öyrətməyə söz verdi. Tez-tez dayımdan xahiş eləyirəm ki, ona bir şey versin. Dayım isə deyir ki, o, nə kordur, nə də şikəst, özünü bicliyə vurur. Yaxşı, deyək ki, o, adamların başını aldadır. Yeriyə bilmədiyini bəhanə edib daim əlil arabasında gəzir. Bəs gözləri? Axı o doğrudan da heç nə görmür. Düz demirəm?

QOCA - Düz deyirsən, oğlum. Əgər heç nə görə bilmirsə, deməli kordur. Bəs sənəin yanına niyə gəlir?

AMAL - Söhbətə. Yazıq doğrudan da heç nə görmür. Səndən eşitdiklərimi ona nağıl edləyirəm. Dünən ona bircə addıma hündür dağlardan aşmağın mümkün olduğu Çəkisizlik ölkəsi haqqında danışdım. Bu ölkə, xüsusən də belə asan hərəkət eləmək Çxidona yaman ləzzət elədi. Sehrbaz, sən o ölkəyə necə getməyin yolunu bilirsən?

QOCA - O yol bizim hər birimizin içindən keçir. Amma onu tapmaq olduqca çətindir.

AMAL - Əlbəttə, kor adam bu cür çətin işin öhdəsindən gələ bilməz. Mən də Çxidona elə-belə dedim. Sözlərimi eşidəndə çox kədərləndi. Ancaq onu sakitləşdirdim. Dedim ki, “nahaq yerə kefini pozursan. Sənəin gözlərin görməsə də, rahatca çöldə gəzib-dolana bilirsən. Amma elə adamlar var ki, bütün günü evdə, dörd divar arasında qalmalı olurlar”.

QOCA - Evdə oturmaq səni çox darıxdırır?

AMAL - Əvvəllər çox darıxırdım. Ancaq bizim racanın təzə poçtunu görəndən sonra vaxt çox tez ötüb keçir. Pəncərənin qabağında oturub poçta baxmaqsa, mənə ayrı ləzzət eləyir. Bilirsən, tezliklə racanın özündən məktub gözləyirəm. Elə sevinirəm ki! Ancaq təsəvvürümə də gətirə bilmirəm ki, həmin məktubda raca mənə nə yazı bilər?

QOCA - Nə yazmasının elə bir əhəmiyyəti yoxdur. Əsas odur ki, zərfin üstündə sənin adın olacaq.

(Madhab Dotto içəri girir)

MADHAB DOTTO - Siz nə iş görmüsünüz? Nə oyun çıxarmısınız?

QOCA - Nə olub ki?

MADHAB DOTTO - Necə nə olub? Hər yana söz yaymısınız ki, guya raca təzə poçtu sizə məktub göndərmək üçün tikdirib.

QOCA - Burda nə var ki?

MADHAB DOTTO - Kəndxuda Poncanon bu barədə racaya məlumat verib.

QOCA - Raca özü hər şeyi bilir. Ondan heç nə gizlətmək mümkün deyil.

MADHAB DOTTO - Axı niyə durduğunuz yerdə belə ehtiyatsızlıq eləyibsiniz? Götürüb racanın adını çəkibsiniz? Aqlınıza gələni danışırıbsınız? İndi sizin əvəzinizə mən cavab verməliyəm.

AMAL - Sehrbaz, necə bilirsən, raca bizə çox hirslənəcək?

QOCA - Nə danışırısan? Raca heç vaxt belə iş görməz. Uşaqlara və sehrbazlara hirslənmək onun hökmdarlıq ləyaqətinə kölgə sala bilər.

AMAL - Bu səhər güzgüyə baxanda gözlərimin altında qara kölgələr gördüm. Səhər açılandan özümü yuxulu kimi hiss edirəm. Bəlkə birdən heç racadan məktub gəlmədi? Əgər bu dəqiqə otağın divarları uçsa, əgər...

QOCA - (onun üzünü yelləyir) Məktub gələcək. Sən bu gün mütləq racadan məktub alacaqsan.

(Həkim içəri girir)

HƏKİM - Hə, özünü necə hiss eləyirsən?

AMAL - Çox yaxşı, cənab həkim. Deyəsən daha heç yerim ağrımır.

HƏKİM - (Madhab Dottonu bir tərəfə çəkərək) Onun üzünün ifadəsi, yalandan gülümsəməsi heç xoğuma gəlmir. Bizi inandıрмаğa çalışır ki, guya özünü çox yaxşı hiss edir, əslində isə bu, olduqca pis əlamətdir. Çaxrodxor Dotto yazır ki...

MADHAB DOTTO - Cənab həkim, sizə yalvarıram, Çaxrodxor Dottonun yazdıqlarını bir kənara qoyun. Yaxşısı budur acı da olsa, mənə həqiqəti deyin: uşağın vəziyyəti necədir?

HƏKİM - Həqiqəti deyəcəyəm. Qorxuram daha oğlunuzu xilas etmək mümkün olmasın. Axı dönə-dönə tapşırırdım ki, uşağı yelçəkəndən qoruyun. Amma sözümə qulaq asmamısınız. Görünür, onu yenə hava vurub.

MADHAB DOTTO - Cənab həkim, onu bağlı otaqda saxlamışam.

HƏKİM - Deyirsiniz, bağlı yerdə saxlamısınız. Amma bax budur, otaq yenə də yel çəkir. Özü də deyəsən, külək küçə qapısı tərəfdən gəlir. Vıyıldını eşitmirsiniz? Bu çox təhlükəlidir. Küçə qapısını bərk-bərk qıfıllayın. Bir neçə gün arxa qapıdan istifadə edin. Pəncərələri də bağlayın. Qoy oradan düşən işıq xəstəyə mane olmasın.

MADHAB DOTTO - Omal gözlərini yumub. Deyəsən yatır. Onun sifətinə baxanda mənə elə gəlir ki... Cənab həkim, bilirsiniz ki, o, doğma övladım deyil. Sadəcə bu son vaxtlarda oğulluğa götürmüşəm. Heç özüm də hiss etmədim ki, onu necə çox istəməyə başladım. Amma gör nə oldu...

HƏKİM - Bu nədir? Deyəsən, kəndxuda bura gəlir. Onun gəlişi heç vaxt xeyirliyə olmur. Əzizim, daha mən gedirəm. Siz isə küçə qapısını elə indidən bərk-bərk qıfıllayın. Dərmanları evdən göndərəcəyəm. Kim bilir, bəlkə də gec deyil. Ümid edirəm ki, hələ də dərmanların köməyi dəyə bilər...

(Madhab Dotto və həkim gedirlər. Kəndxuda içəri girir)

KƏNDXUDA - Ey, oğlan!

QOCA - (Tələsik onun qabağına qaçır) Sakit! Tss!

AMAL - Narahat olma, sehrbaz. Yəqin fikirləşirdin ki, yatmışam? Yox, hər şeyi eşidirəm. Lap uzaqda danışılan sözlər də qulağıma çatır. Hərdən mənə elə gəlir ki, atamla anam çarpayının baş tərəfində oturub yavaşdan söhbət edirlər.

(Madhab Dotto otağa qayıdır)

KƏNDXUDA - Madhab Dotta! Təbrik edirəm. Sən indi çox böyük adamlarla oturub-durursan.

MADHAB DOTTO - Nə danışırırsınız, cənab kəndxuda? Xahiş edirəm, məni məsxərəyə qoymayın. Biz sadə adamlarıq.

KƏNDXUDA - Deyirsən sadə adamlarsınız. Amma oğulluğun racadan məktub gözləyir.

MADHAB DOTTO - Xahiş edirəm, belə şeylərə fikir verməyin, cənab kəndxuda. O, hələ balacadır. Səfəhin biridir. Onun sözlərinə baş qoşmağa dəyməz...

KƏNDXUDA - Yox, yox. Burada qərribə nə var ki? Raca harada sənin evin kimi ləyaqətli ev tapa bilər? Təsadüfi deyil ki, o, təzə poçtu da başqa yerdə deyil, düz sənin evinin qabağında tikdirib. (Üzünü Omala tərəf çevirir). Ey, oğlan, sənə racadan məktub var!

AMAL - (cəld yerindən qalxır) Doğrudan?

KƏNDXUDA - Bəs necə! Niyə də olmasın? Axı raca sənin dostundur. (Cibindən bir vərəq ağ kağız çıxarıb göstərir) Ha-ha-ha! Budur həmin məktub!

AMAL - Xahiş edirəm, mənimlə zarafat etməyin. Sehrbaz, düzünü deyin, bu məktub doğrudan racadan gəlib?

QOCA - Əlbəttə, əzizim. Mən bir sehrbaz kimi sənə deyirəm: “Məktub həqiqətən də racadan gəlib!”

AMAL - Amma mən orada heç bir yazı görmürəm. Kağız ağappaqdır. Cənab kəndxuda, zəhmət olmasa, oxuyun görək, nə yazılıb?

KƏNDXUDA - Raca məktubunda yazır: “Daha sarayda yaşamaq məni bezdirib. Bu günlərdə yanına gələcəyəm. Xahiş edirəm, lazımı hazırlıq işlərini görəsən”. Ha-ha-ha!

MADHAB DOTTO - (ixlaskarlıqla kəndxudanın önündə təzim edərək) Cənab kəndxuda! Yalvarıram sizə, belə zarafatlar etməyin!

QOCA - Bəyəm bunlar zarafatdır? Racanın adından belə zarafat eləməyə kəndxudanın heç zaman cürəti çatmaz.

MADHAB DOTTO - Of, qoca, deyəsən sən də ağılnı itirmisən!

QOCA - Bəlkə də sən haqlısan. Bəlkə də ağılnı itirdiyimə görə ağ kağızın üstündəki hərfləri görə bilirəm. Raca yazır ki, bu gün öz həkimi ilə birlikdə Omala baş çəkməyə gələcək.

AMAL - Sehrbaz! Sehrbaz! Eşidirsən, yaxınlıqda şeypur çalınır. Deyəsən, raca bura gəlir.

KƏNDXUDA - Əlbəttə, eşidir. Əgər ağılı tamam-kamal başından çıxmayıbsa!

AMAL - Cənab kəndxuda! Əvvəlcə fikirləşirdim ki, yəqin mənə hirsələnibsiniz. Ona görə ağılıma da gəlməzdi ki, racanın məktubunu siz gətirərsiniz. Bu işi elədiyinizə görə icazə verin, ayaqlarınızın tozundan bir az götürüm.

KƏNDXUDA - Kim nə deyirsə desin, bu uşaq yaşlılara hörmət eləməyi bacarır. Onun hələ yetərinə ağılı yoxdur, amma ürəyinə söz ola bilməz.

AMAL - Dördüncü zəng vuruldu. Eşidirsiniz? Don-don-don-don. Sehrbaz, indi yəqin ulduzlar da çıxıb. Bəs mən niyə onları görə bilmirəm?

QOCA - Çünki pəncərə bağlıdır. Bu dəqiqə açaram.

(Qapı döyülür)

KƏNDXUDA - Orda kim var? Bu nə səs-küydür?

SƏS - Açın qapını!

MADHAB DOTTO - Kimsən?

SƏS - Açın!

MADHAB DOTTO - Cənab kəndxuda! Xahiş edirəm, səsinizi çıxarın. Bəlkə qapını döyən quldurlardır?

KƏNDXUDA - Ey, orada kim var? Nə istəyirsiniz? Mən kəndxuda Ponçanonam. Bildiniz? Baxın, daha qapını döymürlər. Hətta başkəsən quldurlar da səsimi eşidəndə qorxudan tir-tir əsirlər.

(Madhab Dotto pəncərədən baxır)

MADHAB DOTTO - Onlar qapını sındırdılar. Ona görə də döymürlər.

(Racanın qasidi içəri daxil olur)

QASİD - Hamınız qulağınızı açın, eşidin! Bu gecə maxaraca bura gələcək.

KƏNDXUDA - Vəssalam. Daha dünyanın sonu gəlib çatdı.

AMAL - Maxaraca nə vaxt gələcək?

QASİD - İkinci zəng vurulanda.

AMAL - Deməli, keşikçi şəhər darvazasının üstündəki zəngi çalanda...

QASİD - Raca öz şəxsi həkimini göndərib ki, balaca dostunu müayinə eləsin.

(Saray həkimi otağa daxil olur)

SARAY HƏKİMİ - Bu nədir? İçəridə nəfəs almaq olmur ki! Tez bütün qapıları və pəncərələri taybatay açın. Qoy otağa təmiz hava gəlsin. (Omaların nəbzini tutur) Mənim balam, özünü necə hiss edirsən?

AMAL - Çox yaxşı, cənab həkim. Daha heç yerim ağrımır. A-a-a, pəncərələr açıqdır ki! Mən ulduzları görürəm. Qaranlıq səmadakı ulduzları.

SARAY HƏKİMİ - Gecə yarısı raca yanına gələcək. Yataqdan qalxıb onunla bir yerdə gedə bilərsənmi?

AMAL - Əlbəttə! Mən onunla birlikdə gedəcəyəm. Qoy raca mənə Qütb ulduzunu göstərsin. Bəlkə də indiyə qədər o ulduzu dəfələrlə görmüşəm. Amma hələ də özüm üçün dəqiqləşdirə bilməmişəm.

SARAY HƏKİMİ - O, sənə hər şeyi göstərəcək. (Üzünü Madhab Dottoya tutur) Raca gələndə qədər otağı çiçəklərlə bəzəyin. (Sonra kəndxudanı göstərir) Ona isə burada yer yoxdur. Qoy çıxıb getsin.

AMAL - Cənab həkim, kəndxuda mənim dostumdur. Racanın məktubunu o gətirmişdi.

SARAY HƏKİMİ - Yaxşı, övladım. Əgər dostundursa, qoy qalsın.

MADHAB DOTTO - (Omala yaxınlaşaraq qulağına pıçıldayır) Raca səni çox istəyir. Bir azdan özü bura gələcək. Ondan bir şey xahiş elə. Axı biz kasıb adamlarıq. Özün hər şeyi görürsən.

AMAL - Narahat olma, dayı. Dediysin kimi edəcəyəm.

MADHAB DOTTO - Yaxşı, racadan nə istəyəcəksən?

AMAL - Xahiş edəcəyəm ki, məni özünə poçtalyon götürsün. Onun məktublarını daşıyaçağam.

MADHAB DOTTO - (Əlini alnına çırpır) Off, mən nə bədbəxt adamam!

AMAL - Dayı, racanı nəyə qonaq eləyəcəyik?

QASİD - Raca suda bişirilmiş düyü hazırlamağı tapşırıb.

AMAL - Cənab kəndxuda, bir az əvvəl sən də eyni şeyi demişdin. Deməli, raca barəsində hər şeyi bilirsən. Mən isə heç nə bilmirəm.

KƏNDXUDA - (Üzünü saray həkimi ilə qasidə tutur) Əgər mənim evimə getsəydik, raca üçün daha ləziz yeməklər hazırlanardı.

SARAY HƏKİMİ - Heç nə lazım deyil Hamı sakit olsun. Deyəsən uşaq yuxuya gedir. Şamı söndürün. Qoy ulduzların işığı onun otağına süzülsün. Aha, deyəsən daha yatdı.

MADHAB DOTTO - (Qocaya) Qoca, sən niyə heykəl kim quruyub qarşımda durmusan? Şamı niyə söndürdülər? Bu çox pis əlamətdir. Ulduzların işığı nəyimizə lazımdır ki?

QOCA - Sus, ey dinsiz. Sus! Səs salma.

(Şudxa içəri girir)

ŞUDXA - Amal!

SARAY HƏKİMİ - O yatıb.

ŞUDXA - Çiçək gətirmişdim. Olar çiçəkləri onun yanına qoyum?

SARAY HƏKİMİ - Olar.

ŞUDXA - Bəs nə vaxt oyanacaq?

SARAY HƏKİMİ - Raca gəlib onu çağıranda.

ŞUDXA - Amal oyananda qulağına bir söz pıçıldaya bilərsiniz?

SARAY HƏKİMİ - Nə söz?

ŞUDXA - Deyin ki, Şudxa onu unutmayıb!

Pərdə.

Rəşad Nuri Güntəkin

Sevda və Məntiq

Tərcümə edən: Elgün Dursunoğlu

(Hisarda qədim bir evin kiçik bir meşəyə bənzər həyəti. Əli Firidun öz-özünə uzun ömürlü ağacların arasında gəzir. Otuz yaşlarında orta boylu, mülayim rəftarlı, sarışın bir gəncdir. Çox da yaraşığı deyil, ancaq sevimlidir. Qulaqdan atma eynəklərinin altında parıldayan şöhrət, gözlərində həyat davasından uzaq yaşamış insanlara məxsus qorxaq bir cahillik, həmçinin təmiz alınının və üzünün cizgilərində gəncliyin iş və əyləncələrdən başqa mücərrəd fikirlərə quru tətəbbürə etmiş (araşdırmış) bir adam yorğunluğu.. Firidun bir fəlsəfə və psixologiya maraqlısıdır. Gənciliyini kitablara həsr etmişdir..)

Fährəddin Paşa: (Həyətin ortasındakı incə yoldan keçərkən onu görür və salam vermək üçün gəncə yaxınlaşar) Bonjur, Usta

Firidun: Bonjur, Paşa. Fəqət məni utandırırırsınız.

Paşa: (67 yaşında, qəlbi ancaq 17 yaşında bir zadəgan – gülümsəyərək)

Usta dediyim üçün mü? Övladım, borcumuzdu. Ağıl yaşda deyil başdadır. Biz alimlərə hörmət etməyə məcburuq. Adamcıqazları həyatda aclıqdan öldürdüyümüzə görə bir usta sifətini də çox görsək işimiz çətindir. Bir neçə il sonra inşallah mən sənəni əlini öpəcəm. Hələ bir dəfə bu elm quyusunun dibini tap.

Firidun: Elmin sonu olarmı?

Paşa: Olmaz deyirlər, amma olar. Timin (24 kg. lıq ölçü) sonu harasıdır bilirsənmi?. İnsan belə sənin kimi şövq və sevgi ilə quyuya özünü buraxar. Bir il, beş il, on il enər. Nəhayət bir gün gələr ki, o qaranlıq quyuya bir “dibsiz qab” olduğunu görər. Bax elmin sonu budur, usta. Bu həqiqətə çatdıqdan sonra geri qayıtmaq cox acı bir şeydir. Vaxt xeyli getmiş, ömrün saati 40-a çatmışdır. Həyat insafsız bir alacaqlı kimi adamın yaxasına yapışar: “Hanı mənim haqqım? Mən haqqımı istəyirəm!” – deyə adamı döyməyə başlayar. Qırxından sora saza başlamaq həzin bir şeydir, əfsuski o vaxt fəslin ciddi parçaları qurtarmış, qarışıq vəziyyət başlamışdır.

Firidun: (Gülümsəyərək) Bəlli yerə qədər sizə haqq verərəm.

Paşa: (Heyrətlə) Qulaqlarıma inanmıram, Firidun. Sən necə olur da bu sözlərim üçün məni afaroz etmirsən? (Diqqətlə baxaraq) Qəribə. Çox qəribə. Sən yavaş-yavaş daha da zəkali insan olmağa başlayırsan. Gözlərin qəflət yuxusundan oyanır kimidi. Mənə bax bir. Gözlərinin içində bir fərqlilik görürəm. Gözündə başqa bir şey açılır. Necə ki, toxumdan çıxmağa başlayan filizlər kimi bəlli yaşılma əlaməti. Firidun, vallah-billah sən birini sevirsən.

Firidun: (Bərkdən gülərək) Siz də böyütdünüz, Paşa.

Paşa: Zərrə qədər şübhəm olsaydı bu gülüşün, bu inkarın fikrimdən döndərərdi. Denən görüm, o kimdi?

Firidun: (Ciddi) Paşa, inanın ki, sevda yad deyil. Yalnız qəribə bir təsadüf. Əmim məni evləndirmək istəyir.

Paşa: Kiminlə?

Firidun: Tanımadığınız deyil. Afifə Xanımın qızlarından biridir.

Paşa: Sənihəmi? Bu balaca dəli qız. Aman nə gözəl. Sən də bir fərqlilik var dedim də. Nə olacaqsansa sənəin Kant’lara? Kont’lara, Berqson’lara olacaq.

Firidun: Mən kitablarıma əl vurduraram heç.

Paşa: Lazımdır ki, icazə məsələsi bəhs mövzusu olsun. Hələ bir altı ay keçsin. Bu dəli qız kitablarını öz əlinlə yandırmazsa, yuh olsun mənəim özümə. Zarafat bir yana Firidun, sən bu kiçik qızı sevirsenmi?

Firidun: Bilmirəm.

Paşa: Öz ürəyindəkini bilməzsən sənəin ruhi halını necə qiymətləndirirəm?

Firidun: Lakin bu asan məsələ deyil, Paşa. Sevgi elə bir mühəssisədir ki, irq, mühit, fizioloji şərtlər, reflekslər...

Paşa: (Bezmiş kimi əli ilə onu susduraraq) Bəsdə, usta, ayaqlarını öpüm. Məni bağışla, belə dərin, yüksək şeylərə beynimin dözüümü yoxdu.

Firidun: Mən bu məsələdə psixoloqgiyanın başqa yönü ilə istifadə edəcəyəm.

Paşa: Nə kimi?

Firidun: Seniha xanım anası il əbərəbər bibimi ziyarətə gəldi. İndi yuxarıdadırlar.

Paşa: Hm..

Firidun: Seniha xanım birazdan həyəətə enəcək, burda biraz görüşəcəyik. Xarakteri və sevgi düşüncələri haqqında kiçik bir tədqiqat aparacağam. Ruhu, xasiyyəti və əməlləri məni sevməsinə, mənimlə xoşbəxt olmağa uyğundusa onu ailəmədən istəyəcəyəm.

Paşa: (Gülərək) Firidun, oğlum. Elminə olan hörmətimlə bərabər sənə bir nəsihət verim: bir nəsihət ki, nə Spenser, nə də Darvin. Nə.. Nə.. Həriflərin adını belə düz deyə bilmirəm. Bununla birlikdə bibinlə Seniha gəlir. Bu qərribə ruh imtahanını görmək istəyərdim. Heyf.. (gələnlərə doğru gələrək) Bahirə xanım, arzu-hörmət edirəm, Saniha qızım, gündən-günə gözəlləşirsən. Bahirə xanım, sizinlə olduqca mühim bir sözüm var. Lakin gənc qızların yanında deyilməz. Firidun oğlum, sən biraz Seniha xanıma yoldaşlıq elə.

(Paşa Bahirə xanımı dəniz tərəfə aparar. Firidunla Sehina yalnız qalırlar)

Firidun: (Utanqac halda) Hava nə gözəldi, elə deyilmi Saniha xanım?

Saniha: (Qısaca) Bəli

Firidun: Halbuki səhər ümid etmirdim (bu tərzdə sözə davam etməyin çox soyuq olacağını başa düşərək susdu. Sonra ani bir cəsarətlə) Saniha xanım, təsadüfün bu lütfündən istifadə etməyimə icazə verin. Sizinlə mühim, çox mühim bir şey danışmaq istəyirəm. Soruşacağım şeylərə xahiş edirəm səmimiyyətinizlə cavab verəcəyinizə söz verirsiniz?

Seniha: Verirəm. Buyurun, Firidun Bəy.

Firidun: Səadət elə bir muhassaladır (nəticədir) ki, iradə və təəsüratımız altına girməyən minlərcə taxtəşşür (şüuraltı) hadisədir (hadisələrdir).

(Seniha heyərlə ona baxar. Firidun gənc qızın parlaq rəngli gözləri qarşısında təəccüblənir. Kəkələməyə başlayır və yanaqlarından incə tər damlları axar)

Seniha: (Zahiri bir saflıqla) Taxtəşuur ağılın taxtasını deməkdir, Firidun bəy?
Maattəəssuf (əfsus olsun ki) məndə bunlardan bir dənəsi əksikmiş, anam deyərdi.

Firidun: (Daha asan bir söz demək üçün bir carə taparaq) Saniha xanım, elmi-ruha (ruh elminə) dair böyük bir kitab yazmağa başladım. Ruhlar haqqında xüsusi olaraq gənc qızların düşüncələrinə ehtiyacım var. Sizi sorğu-sual etməkdə məqsədim budu.

Seniha: (Dodaqlarında biraz sızıntılı bir istehza ilə) O şərəfi qazandığım üçün təşəkkür edirəm. Təşrih (bir şeyi dərinliyinə kimi araşdırma) stolunda elmə xidmət edən dovşanları biraz qısqanardım.

Firidun: (Keyfi pozulur, ancaq qızın keyfini açmağa çalışsa daha gülünc olacağını başa düşür) Dediym kimi mənə seçkin bir gənc qız (ideal)ı lazımdır.

Birinci sualım: Evləndikdən sonra necə yaşamaq istəyirsiniz?

Seniha: (Tərəddüd etmədən) Təbii bütün gənc qızlar kimi qəşəng, kübar, əyləncəli, tam mənasıyla xoşbəxt və gözəl həyat.

Firidun: (Kiçik cip dəftərinə qeyd edərək) Zövcənizin varı nə qədər olmalıdır?

Seniha: Mümkün olduğu qədər imkanlı.

Firidun: (Bunu qeyd edərkən qələmi məlum bir əzabla titrəyər) Zövcənizin necə ruhda, necə xarakterdə bir insan olmasını istəyirsiniz?

Seniha: Olduqca şən, olduqca zərif, olduqca ağıllı və həssas.

Firidun: (Xeyallarının puça çıxmasını artıq saxlaya bilməməkdədir) Sonra Saniha xanım, görkəmi və siması necə olmalıdır?

Seniha: Tam mənasıyla gözəl. Günəş kimi, pəri nağılı şahzadələri kimi..

Firidun: Bu da əla, bu da əla.. (qələmi yazarkən zorla sözləri qeyd edirdi, yorğun bir əzabla) Peşəsi?

Seniha: Mütləq parlaq peşəsi olmalı. Ya nazir, ya da nazirləri qarşısında titrədən bir katib, deputat, ya məşhur komandir, yaxud mühim və böyük olmaq şərtiylə şair, bəstəkar və ya rəssam.

Firidun: (Məyus halda dəftərini örtər, son bir ümidlə) Bəs dəyərli bir alim olarsa?

Seniha: Bəlkə ayıb olacaq, Firidun bəy. Mən bu peşədən bir şey başa düşmürəm. Kitabxana siçanı kimi gecə-gündüz kağızlar, cildlər arasında basdırılmaq can sıxıcı bir şeydi.

Firidun: (Tamamilə ümidləri qırılmış) Təşəkkür edirəm, əziyyət verdim, sizə. Qurtardı, (daha yavaş) hər şey qurtardı.

Seniha: (Təəccüb içində) Bu qədərmi, Firidun bəy? Məndən soruşacağınız sadəcə bunlar idi?

Firidun: Bir sualım daha vardı, ancaq ehtiyac olmadı.

Seniha: Nə üçün?

Firidun: Çünki verdiyiniz cavablara nəzərən o sualın cavabının bir kiçik “xeyr”-dən ibarət olacağına əminəm.

Seniha: Sualınızın nə olduğunu bilirəm. Ancaq cavab nə üçün mütləq “xeyr” olsun?

Firidun: (Üzgün halda) Buna məntiqlə “istidlal” deyirlər, Seniha xanım. Başa salması uzundu. Hulasatül-hulasası (özətlərin özəti) məlumlardan məchul çıxarmaq. Bir üsul ki, qəti yanılmaz. Qətiyyə. Ölümdən daha qüvvətli və zalım.

Seniha: Firidun bəy, mütəəssir (üzgün) görünürsünüz. Bu istidlalmı (səhih bilgi) bu qədər muztarib (sıxıntılı) edir? Bunun heç istisnası yoxdu?

Firidun: Kübra (ən böyük) və suğra (ən balaca) qaziyələri (təklifi) nə qədər doğru olarsa heç istisnası yoxdur.

Seniha: Bu zalım üsulu kim icad edib belə?

Firidun: Yunan filosoflarından Aristotel.

Seniha: (Əsəbi halda) Bu yunanların alimlərindən belə insana zərər gəlir. Ancaq, Firidun bəy yunanların bir həssası daha var ki, unudursunuz.

Firidun: Nəyi?

Seniha: Yalançı olurlar. Bu istidlal kimi ən doğru görünən şeylərə belə mütləq hiylə, yalan qarışdırırlar

Firidun: Uşaqsınız.

Seniha: Bəlkə də. Allaha əmanət olun.. (getmək istəyər)

Firidun: (Genc qızın dodaqlarının titrədiyinə, gözlərinin yaşardığına diqqət edər) Seniha xanım, mütəəssir (üzgün) görünürsünüz?

Seniha: Bu istidlal üsulu ürəyimi sıxdı. Belədə ki, mən elmdən nifrət etmirəm (qısa bir sükut, sonra əsəbi bir cürətlə). Mən yunan filosofunun yalan dediyini sizə sübut edəcəm, Firidun bəy. Sualınız?

Firidun: Belə ki, dedim də, Seniha xanım. Çünki dediklərinizə nəzərən cavablarınızın “xeyr” olması zəruridir.

...

...

Madam ki, istəyirsiniz, yaxşı. Bu sualı əlbət kitab yazmaqdan başqa bir fikir ilə soruşduğumu başa düşdünüz. (Tərəddüt içində və qorxaraq) Sizi təcrübə stoluna uzadılan kiçik bir dovşan kimi davranacağıma ürəyimin dayana bilmədiyini əlbətdə bilirsiniz. (Seniha başını aşağı əyər). Sizdən xəyallarınızı və əməllərinizi soruşdum.

Təhəyyül (xəyal) etdiyiniz kişi haqqında məlumat alacaqdım. Ancaq fikirləşdiyiniz o gözəl, həssas, ağıllı, varlı, məşhur gəncə bənzəməyən bir çarəsizəm. İstidlal üsuluna görə “ölümündən daha qatı və zalım” bir şey dediyimə haqq verdinizmi? Bir halda ki, istədiyiniz vəsiflərə sahib deyiləm, onun üçün insan, ancaq özü fikirləşdiyi vəsiflərə sahib insanı sevər və istəyər, bu halda siz məni istəməzsiz?

Seniha: (Gözlərini yerə zilləmiş, sakit bir inadçılıqla) Nə üçün belə qarışıq müəmmalara, ağıl ərməyən kiçik bir qıza belə şeylər soruşdunuz? Nə üçün açıq şəkildə: “Məni istəyərsinizmi, Seniha” demədiniz?

Firidun: Belə deməyin, Seniha xanım. Nəticə başqa cür olmayacaq ki.

Seniha: Məndən doğru olanları deməyimi istəmişdiniz. Mən də doğruları dedim.. (kiçik bir tərəddüd)

Firidun: (Çox həyacanlı) Seniha. Seniha xanım. Doğrumu deyirsiniz? İnana bilmirəm. Bu müəmma (bilinməyən) bir şey...

Seniha: Xeyr. Bu bilinməyən bir şey deyil. Dünyanın ən açıq həqiqəti. Mənə qulaq asın, Firidun bəy. Siz elə bir gənc qız təsəvvür edə bilərsinizmi ki, mənim dediyim şeyləri fikirləşməsin, deməsin? Biz hamımız beləyik. İstəyirik ki, bizi istəyən adam dünyanın ən gözəl, ən böyük, ən varlı adamı olsun. İllərlə onun gizli sevdasını daşıyıyıq. Nəhayət bir gün qarşımıza bir gənc çıxar. Bir gənc ki, nə onun kimi gözəl, nə onun kimi böyük, nə də onun kimi varlı. Buna əks olaraq o xəyali şəhzadəni sevə-sevə, sevinə-sevinə ona qurban verərik.

İstidlalinizin qəlb yönündə necə aciz olduğuna indi inandınız mı, Firidun bəy? Bir gənc qız zövqünə və xəyalına uyğun bir gənc oğlanla evlənmək istəyər. “Filan kişi mənim zövqümə, xəyalıma uyğun deyildir. Bununla yanaşı mən bu gənci o qədər istəyirəm ki, o məni istəməzsə mütləq xoşbəxt olmayacam..” - deyər. Görürsünüz nə gülünc bir istidlal. Gülünc ancaq bu belədir. Ne edək?

Firidun: Məni nə qədər xəşbəxt etdiniz başa salmaq mümkün deyil.

Seniha: (Gülərək) Çox asan. Bibinizin qulağına deyəcəyəmiz bir tək söz ilə...

Firidun: Bir sual daha; Görəsən o dediyiniz şəhzadənin xəyalı bir gizli düşman rəqib kimi ruhların dərinliyində yaşamaz mı?

Seniha: Bir xəyal ki, üzü, gözlərinin və saçlarının rəngi belə məlum deyil. Necə yaşayacaq?

Firidun: Son bir sual. Həyat yoldaşın gənc ikən xəyal etdiyi qızlara az-çox bənzəyən ərlər görəsən daha xəşbəxt olmazlar mı?

Seniha: Mən onların yerində olsaydım xəşbəxt olmazdım. Bir-birinə iki süd damlası kimi oxşayan iki gənc qız təsəvvür edin. Bunlardan biri sizin mülkünüz, şöhrətiniz, vəd edəcəyiniz parlaq həyat, üzünüz, ağılınız üçün istəyir, o birisi sizi izah etdiyiniz üstün malik insanların hamısına dəyişər. Bütün əməllərini, bütün gənc qızlıq xəyallarını sizə

qurban verər. Siz bu ikinciyyə seçəcək qədər, tərəddüd edəcək qədər ürəksiz və az ağıllısınızmi?

Firidun: Haqqınız var, Seniha xanım. Qəlb işlərində Aristotelin məntiqi də məğlub olur (öz-özünə danışan kimi). Vay, çarəsiz Bergson, vay çarəsiz Aristotel..

Seniha: (Gülərək) Nə üçün belə deyirsiniz, Firidun bəy?

Firidun: (Gülümsəyərək) Heç. Bu böyük adamların kitablarını Senihanı əyləndirmək üçün uçurtma düzəltməyi fikirləşirdim.

Son.